Apuleius



Măgarul de Aur

APULEIUS

Metamorfoze
sau
Măgarul de aur

Traducere din limba latină şi note de ***I. Teodorescu***
Ediţie revăzută şi întregită, cu un cuvânt înainte de
Ion Acsan

Colecţie coordonată de prof. dr. ***Dan Grigorescu***

Cuvânt înainte

Cartaginezul romanizat Apuleius (125-170 d. Hr.) este autorul unicului roman latin care ne-a parvenit integral, spre deosebire de *Satyricon*-ul lui Petroniu, prefigurând prin abila lui construcție complexitatea modernilor săi urmaşi: realist, satiric, fantastic, magic, mistic, mitic, filosofic, dar, mai ales, *erotic.*

Ademenit de tainele vestitelor vrăjitoare tesaliene, corintianul Lucius adevereşte fără să vrea pitagoreismul prin transformarea lui într-un asin, înzestrat cu suflet omenesc: de aici şi titlul romanului – *Metamorfoze* sau *Măgarul de aur.* Cu ajutorul zeiței Isis, al cărei preot devine, el îşi va recăpăta în mod miraculos înfățişarea inițială după o serie de peripeții triste sau hazoase, datorate depravării, răutății şi neghiobiei stăpânilor săi ocazionali, stârnind chiar şi pasiunea unei matroane romane, adeptă a zoofiliei. Curiozitatea o va pune la grele încercări şi pe eroina celui mai frumos basm mitologic al antichității greco-latine: Psyche (în greceşte *Sufletul*), care încalcă interdicția de a vedea chipul soțului ei Amor, redobândindu-l după ce va trece prin mari suferințe. Povestitor înnăscut, cu o inepuizabilă vervă şi inventivitate, Apuleius include în trama romanului său numeroase nuvele având ca subiect predilect triunghiul conjugal, pe care inteligentul urecheat îl dezaprobă şi demască cu mult umor. Printre numeroşii autori care s-au inspirat din celebrul episod mitologic se numără Calderon în piesa intitulată: *Ni Amor se libra de Amor* (1640), Moliere în tragedia-balet *Psyche* (1671), cu versuri de P. Comeille şi muzică de Lulli, precum şi La Fontaine în povestirea sa în proză *Les Amours de Psyche et de Cupidon* (1669).

Amor şi Psyche, Basm mitologic după Apuleius (Traducere) de G. Popa-Lisseanu a apărut în 1924 la Tipografia Jockey-Club, Bucureşti (Din publicațiile Casei Şcoalelor, Biblioteca autorilor greci şi romani). Editura de Stat pentru Literatură Universală a fost cea care a tipărit prima traducere aotohtonă integrală a celebrului roman latin: Lucius Apuleius, *Măgarul de aur. Metamorfoze.* În româneşte de I. Teodorescu (Colecția Clasicii literaturii unversale). După zece ani, Editura pentru Literatură a inclus în Seria nouă a colecției Biblioteca pentru toți (nr. 440): Lucius Apuleius, *Măgarul de aur.* Traducere şi note de I. Teodorescu. Prefață şi tabel cronologic de N. I. Niculiță. Eu însumi am fost redactorul de carte, făcând parte pe atunci din renumitul colectiv al

editurii bucureştene. „Literatura artistică” din Chişinău a reprodus întocmai această ediţie în 1990. Între timp, I. Teodorescu şi N. I. Niculiţă trecuseră de mult în lumea umbrelor…

Ştiam că, dintr-o ipocrită pudoare „ideologică”, cenzura totalitară intervenise în textul traducerii, eliminând samavolnic pasajele pe care le socotise şocante sau indecente. Mi-am asumat aşadar completarea lacunelor involuntare, precum şi ameliorarea vechii versiuni, câteodată prea influenţată de tălmăcirile franceze, prin înlăturarea unor expresii desuete. Am fost susţinut de Editura Univers, care în 1996 a tipărit: Apuleius, *Metamorfoze sau Măgarul de aur,* traducere din limba latină şi note de I. Teodorescu. Ediţie nouă, revăzută şi întregită de Ion Acsan. Introducere de Eugen Cizek. Prezenta ediţie nu diferă de cea precedentă decât prin înlăturarea inadvertenţelor tipografice şi înlocuirea amplei Introduceri cu o succintă notă introductivă.

Decembrie 2003

Ion Acsan

CARTEA ÎNTÂI

Prin taifasul acesta în genul milezian[1], eu vreau să vă înfățișez un şir de felurite istorii şi să încânt urechile voastre binevoitoare cu un murmur plăcut. Dacă nu vă plictiseşte să vă aruncați ochii pe acest papirus care poartă pecetea unei iscusite trestii de pe malul Nilului[2], veți vedea cu uimire făpturi omeneşti schimbându-şi figura şi forma şi apoi, prin metamorfoză, revenind la starea lor de mai înainte. Încep. Autorul? în câteva cuvinte, iată-l.

Himetul[3], în Atica, Istmul Ephyrean[4] şi Tenara de lângă Sparta[5], pământuri fericite, având veşnicia asigurată prin cărți şi mai fericite – acestea sunt vechiul leagăn al strămoşilor mei. Acolo am învățat eu limba atică, în primii ani ai copilăriei mele. Mai apoi, ajungând în capitala Lațiului, mi-am şlefuit cu o trudă plină de necazuri strămoşeasca limbă a cetățenilor romani, pornind la treabă fără îndrumarea nici unui profesor. De aceea, cer mai întâi iertare dacă eu, vorbitor necioplit al unei limbi străine şi neavând meşteşugul exprimării alese din for, voi mai greşi câte ceva. De altfel, însăşi această trecere de la o limbă la alta se potriveşte de minune cu stilul călărețului de circ[6] pe care-l folosesc. Încep o poveste de origine grecească: fii atent, cititorule, că îți va plăcea.

Mă duceam în Tesalia pentru afaceri, fiindcă dinspre partea mamei sunt originar şi din Tesalia, prin celebrul Plutarh[7], şi apoi prin nepotul său, Sextus filosoful, care fac gloria neamului nostru. După ce am urcat

[1] Într-un stil uşor şi glumeț, a cărui licență mergea uneori până la neruşinare. Se pare că acest gen îşi datorează numele faptului că îşi are obârşia în Milet, unde moravurile erau extrem de slobode.

[2] Acesta era „condeiul” cu care egiptenii scriau pe papirus sau pe pergament. Alții văd în cuvintele autorului o glumeață aluzie la picanterii şi la stilul spiritual al scriitorilor egipteni.

[3] Munte din ținutul atic, renumit pentru mierea albinelor locale.

[4] Adjectivizarea străvechiului nume al Corintului, oraş din istmul care lega Peloponesul de Grecia continentală.

[5] Azi Capul Matapan, din teritoriul Spartei, la capătul extrem al Peloponesului.

[6] Saltul călărețului de circ de pe un cal pe altul, în plină cursă, era un exercițiu care preceda sau se desfăşura după cursele de cvadrige (care trase de patru cai).

munți prăpăstioşi, după ce am coborât văi alunecoase şi am străbătut pajişti umede de rouă şi ogoare pline de brazde, pe un cal din acel ținut, nespus de alb, observând că animalul era extrem de obosit şi voind, la rându-mi, să alung prin puțină mişcare osteneala din trupu-mi amorțit de atâta umblet călare, sar de pe cal. Îl şterg grijuliu de sudoare cu o mână de frunze, îi frec fruntea, trecându-mi mâna peste urechea lui, îi scot frâul şi-l duc uşurel, în pas domol, până ce obişnuita şi fireasca funcție a pântecelui îi risipeşte apăsarea oboselii. Apoi, în timp ce animalul îşi urma drumul şi, cu capul în jos şi întors într-o parte, se silea să pască din mers iarba, de-a lungul livezilor pe lângă care trecea, ajunsei din urmă doi tovarăşi de drum, care, din întâmplare, erau numai cu câțiva paşi înaintea mea, şi mă alăturai lor ca al treilea. Pe când ascultam ce vorbeau, unul dintre ei izbucni într-un hohot de râs:

— Încetează, zise el, cu minciunile astea gogonate şi fără noimă!

La aceste vorbe, eu, care întotdeauna am fost însetat după noutăți, strigai:

— Ba, dimpotrivă, mai bine spune-mi şi mie despre ce e voma, nu pentru că aş fi atât de curios, dar îmi place să ştiu totul, sau cât mai multe lucruri cu putință. Totodată, o poveste plăcută şi de duh va face mai uşor urcuşul anevoios al muntelui.

— Da, răspunse cel care vorbise la început, toate astea sunt curate minciuni şi par tot atât de convingătoare de parcă ai susține că ajung câteva cuvinte magice, încet mormăite de un vrăjitor, pentru ca râurile cele repezi să se întoarcă la izvorul lor, marea să rămână-n nemişcare, încătuşată, vânturile să înceteze de a mai bate, soarele să se oprească-n loc, lunii să-i fie răpită lumina, stelele să fie culese de pe cer, ziua să dispară şi noaptea să-şi oprească cursul.

Atunci eu, reluând cuvântul cu mai multă încredere, zisei:

— Prietene, fiindcă ai început această poveste, fii aşa de bun, dacă nu te plictiseşte prea mult, şi du-o până la capăt. Iar tu, îi spun eu celuilalt, îți astupi urechile respingând cu încăpățânare nişte fapte care pot să fie cu totul adevărate. Fireşte, tu nu-ți dai deloc seama că, din pricina unor păreri foarte greşite, noi socotim ca neadevărate o mulțime de lucruri numai pentru că n-am mai auzit de ele, pe care nu le-am mai văzut, sau care ni se par mai presus de puterea noastră de înțelegere; dar, dacă le cercetăm mai de-aproape, vedem că sunt nu numai uşor de priceput, ci chiar lesne de îndeplinit. De pildă, aseară la cină, luându-mă

---

[7] Filosoful şi istoricul Plutarh (46-126 d. Hr.) era beoțian originar din Cheroneea.

la întrecere cu tovarăşii mei şi înghițind repede şi fără prea mare băgare de seamă un cocoloş mai mare dintr-o turtă din fiertura de orz cu brânză, o parte din această cocă moale şi cleioasă mi se lipi în gâtlej şi, oprindu-mi respirația, puțin a lipsit să nu mă sufoc. Cu toate acestea, deunăzi la Atena, în fața porticulului Poecile[1], cu amândoi ochii mei, am văzut un scamator înghițind, cu vârfu-i primejdios, o sabie de cavalerie, lată şi foarte ascuțită, şi imediat după aceea, pentru câțiva gologani, nenorocitul, apucând o suliță de vânătoare, şi-o vârî pe gât cu capătul ei aducător de moarte până-n fundul măruntaielor. Şi deodată, un copil drăgălaş ca o fetiță, cu gesturi mlădioase şi plin de grație, cățărându-se pe fierul suliței, spre locul unde prăjina armei răsturnate ieşea din mâneru-i de lemn, urcând spre cotor, începu să se învârtească şi să se încolăcească pe el cu astfel de mişcări, încât ai fi spus că nu are nici nervi, nici oase. Toți cei de față eram cuprinşi de admirație. Ai fi jurat că e şarpele nobil care, cu lunecoasele lui inele, se încolăceşte pe caduceul noduros şi năpădit de crengi pe jumătate tăiate al zeului medicinii[2]. Dar hai, acum, fiindcă tot ai început, te rog să-ți reiei firul povestirii tale. Eu singur te voi crede de două ori, adică şi pentru tovarăşul tău şi pentru mine, iar la primul han ivit în calea noastră, vei fi invitatul meu la masă. Aşadar, ne-am înțeles!

— Desigur, socotesc bună şi folositoare propunerea ce-mi faci, răspunse el, dar voi relua povestirea de unde am lăsat-o mai întâi, ți-o jur pe acest soare divin care vede totul că voi spune numai adevărul, lesne de verificat. Când veți ajunge în primul oraş din Tesalia, nu veți mai avea nici urmă de îndoială, fiindcă acolo poporul vorbeşte la tot pasul despre această întâmplare care s-a petrecut în văzul tuturor. Dar, înainte de toate, ascultați să vă spun cine sunt şi din ce țară vin. Eu sunt (Aristomene) din Egium[3]; aflați şi cu ce mă îndeletnicesc: fac comerț cu miere, cu brânză şi cu alte mărfuri de soiul acesta, pe care le vând hangiilor, cutreierând în lung şi-n lat Tesalia, Etolia şi Beoția. Auzind deci că la Hypata[4], oraşul cel mai însemnat din toată Tesalia, se vinde brânză nouă, minunată, pe un preț foarte convenabil, alergai într-o fugă

---

[1] O galerie lungă, la Atena, plină de picturile lui Polignot (sec. V î. Hr.), unde stoicii îşi țineau prelegerile filosofice.

[2] E caduceul lui Esculap, descris astfel, noduros şi acoperit cu mici crengi, ca o aluzie la greutățile medicinii. Şarpele şi câinele sunt consacrați acestui zeu.

[3] Oraş în Ahaia, în golful Corintului.

[4] Oraş situat pe versantul septentrional al muntelui Oeta, deosebit de înfloritor sub Hadrian.

acolo, ca s-o cumpăr pe toată. Dar pornind cu stângul, cum se zice, am pierdut câştigul la care mă aşteptam, fiindcă în ajun un toptangiu, Lupus, cumpărase toată brânza. Aşadar, obosit de călătoria făcută în grabă şi fără niciun folos, tocmai mă îndreptam încet, seara, spre baia publică. Deodată însă, iată că-l văd pe Socrate, un compatriot al meu, care sta lungit pe pământul gol, numai pe jumătate îmbrăcat într-o păcătoasă de manta, toată ferfeniţită. Era aproape de nerecunoscut: cu faţa pământie, ca de mort, şi slab de-ţi făcea milă, semăna cu acele lepădături ale soartei care cer de pomană pe la colţul străzilor. Deşi fusesem în strânsă prietenie cu el şi-l cunoscusem foarte bine, totuşi, în starea în care se afla, am stat mult pe gânduri înainte de a mă apropia de el. „Vai, bietul meu Socrate, ce-i cu tine? Cum de ai ajuns aşa? Ce ruşine! La tine acasă, toţi ai tăi te-au bocit şi ai fost strigat pe nume[1]. Copiii tăi, printr-o hotărâre a judecătorului provincial[2], au fost puşi sub autoritatea tutorilor, soţia ta, după ce ţi-a cinstit amintirea cu toate datinile de îngropăciune, ofilindu-se de jale şi îndelungată tristeţe şi plângând, până când era gata să-şi piardă vederea, a fost silită de părinţii ei să înveselească nenorocirea din casa ta prin bucuria unei noi căsătorii. Iar tu, spre marea noastră ruşine, te arăţi aici ca unul dintre duşii de pe lume!”

„Aristomene, îmi zise el, fireşte, tu nu cunoşti întortocheatele şi lunecoasele căi ale soartei, atacurile ei neaşteptate, răsturnătoarele ei schimbări!” Spunând aceste cuvinte, îşi acoperi faţa aprinsă de ruşine cu zdreanţa lui de manta, numai petice, astfel încât, de la buric până mai jos de pântece, trupul îi era dezvelit. În sfârşit, eu, nemaiputând suporta priveliştea unei mizerii atât de hâde, îi întinsei mâna ca să-l ajut să se ridice. Dar el, fără să-şi scoată capul din manta, îmi zise: „Lasă, lasă Soarta să se bucure până la capăt de trofeul[3] pe care ea însăşi şi l-a ridicat!”

Totuşi, reuşii să-l fac să mă urmeze şi, în acelaşi timp, scoţând de pe mine una dintre cele două tunici ale mele, l-am îmbrăcat în grabă sau, mai exact, i-am acoperit goliciunea, şi l-am dus numaidecât la baie. Eu însumi am rămas lângă el să-l servesc cu tot ce-i trebuie, ca să-şi ungă corpul şi să se şteargă; l-am frecat din greu şi am scos de pe el un strat

[1] La cei vechi era obiceiul ca morţii, după ce li s-au închis ochii şi înainte de a fi arşi pe rug, să fie strigaţi de rude de trei ori pe nume (*conclamatus*).
[2] În original *iuridicus,* denumire purtată de patru înalţi funcţionari din întreaga Italie, cu împu terniciri administrative şi judiciare.
[3] Prin acest trofeu Socrate se arată pe el însuşi.

de jeg neobişnuit de gros. După ce l-am curăţat bine de tot, istovit eu însumi şi abia susţinându-i trupul doborât de oboseală, l-am dus până la hanul meu şi l-am urcat într-un pat cald ca să se odihnească; l-am săturat de mâncare, l-am îndulcit cu băutură şi l-am înveselit cu tot felul de glume.

După aceea, îi veni poftă de discuţii şi de râs, spuse vorbe de duh, se pomi pe o zgomotoasă şi muşcătoare zeflemea. Deodată, scoţând din fundul inimii un dureros oftat şi cu mâna dreaptă lovindu-şi furios fruntea, zise: „Vai cât sunt de nenorocit! Alergând după plăcerea unei vestite întreceri de gladiatori, am ajuns de plâns în starea în care mă vezi. După cum foarte bine ştii, mă dusesem în Macedonia pentru un negoţ foarte mănos. După nouă luni, pe când mă întorceam cu un câştig gras, dobândit prin truda mea, cu puţin înainte de a ajunge la Larissa[1], apucând-o pe un drum mai scurt ca să mă duc la spectacolul acela, deodată, într-o vâlcea îngustă şi neumblată am fost atacat de nişte tâlhari foarte prădalnici şi numai cu preţul a tot ce aveam reuşii să scap teafăr din mâinile lor. Astfel, ajuns în cea mai groaznică lipsă, trăsei la o jupâneasă numită Meroe, cam bătrâioară dar cu lipici. Îi arătai pricina îndelungatei mele călătorii, îngrijorarea de care eram cuprins la întoarcerea acasă, şi cum fusesem jefuit ziua-n amiaza mare. Pe când, nenorocitul de mine, îi povesteam tot ce-mi mai aduceam aminte, ea, începând să-mi arate cât mai multă bunăvoinţă, mă conduse mai întâi la o cină minunată, fără plată, şi după aceea, cuprinsă de o mâncărime amoroasă, chiar în patul ei. După ce petrecui cu ea o singură noapte, nemernicul de mine mă simţii definitiv robit de această ciumă bătrână. Îi dădui şi ţoalele de pe mine, pe care generoşii tâlhari mi le lăsaseră ca să mă acopăr, şi chiar mica simbrie pe care o câştigam cărând saci, fiindcă eram încă destul de voinic, până când, în sfârşit, această bună soţie şi reaua mea soartă mă aduseră în starea în care m-ai văzut puţin mai înainte."

„Zău! îi răspunsei eu, cu drept cuvânt meriţi să înduri tot ce-i mai groaznic în lume, dacă totuşi există ceva mai groaznic decât ultima ta ispravă, tu care ai preferat plăcerile iubirii şi pe o târfă bătrână, căminului şi copiilor tăi!" „Sst! Sst!" îmi zise el, ducându-şi arătătorul la gură, şi, uitându-se înjur înlemnit de spaimă spre a vedea dacă poate vorbi în siguranţă, spuse: „E o femeie cu puteri supraomeneşti. Fii cu băgare de seamă să nu te atingi de ea, ca să nu-ţi atragi vreo neplăcere

[1] Oraş în Tesalia, situat pe fluviul Peneu. Pasiunea romanilor pentru luptele cu gladiatori i-a molipsit şi pe greci.

prin vorbe nesăbuite.” „Serios? zisei eu. Dar la urma-urmei ce fel de femeie e această puternică stăpână de han?” „E o vrăjitoare şi o ghicitoare, care poate să coboare bolta cerului, să ție pământul spânzurat în văzduh, să încremenească apele, să topească munții, să cheme sufletele morților din iad, să coboare zeii pe pământ, să întunece astrele, să lumineze chiar şi Tartarul!”

„Te rog, te rog, îi spusei eu, coboară această cortină tragică, strânge această perdea de teatru, şi vorbeşte în grai obişnuit!”[1] „Eşti dispus să asculți una, două, o sută de minuni făcute de ea? A face nu numai pe locuitorii acestui ținut s-o iubească la nebunie, dar chiar şi pe indieni, sau popoarele din cele două Etiopii[2] sau chiar pe antipozi[3] sunt lucruri de nimic pentru meşteşugul său, nişte biete fleacuri. Dar ascultă ce-a făcut ea sub ochii mai multor martori. Pe un ibovnic al ei, pentru că-i fusese infidel, cu o singură vorbă l-a transformat în castor sălbatic. Cum acest animal, atunci când se teme să nu fie prins, scapă de urmăritorii săi tăindu-şi podoabele bărbăției[4], ea voi să aibă şi el aceeaşi soartă, pentru că iubise pe alta. Pe un cârciumar vecin, prin urmare un concurent al ei, îl preschimbă în broască: bătrânul locuieşte şi astăzi într-unul din butoaiele sale de vin, cufundat în drojdie, de unde, prin politicoase orăcăieli, cheamă cu glas răguşit pe muşteriii lui de altădată. A urmat la rând un avocat, care pălăvrăgise împotriva ei; l-a preschimbat în berbec, şi astăzi el pledează sub berbeceasca lui înfăţişare. Altădată, pe soția însărcinată a unui amant al ei, pentru că, nenorocita, rostise, în bătaie de joc, câteva cuvinte de ocară la adresa ei, i-a încuiat pântecele şi, întârziindu-i rodul, a condamnat-o la o sarcină veşnică. După socoteala tuturor, sunt opt ani de când sărăcuța îşi poartă povara, cu burta aşa de umflată, ca şi cum ar fi gata să nască un elefant[5]. În cele din urmă, din cauza răului ce făcuse acestei femei şi multor altora, indignarea a

[1] Adică: Părăseşte acest ton tragic, încetează de a glumi. (În teatrul roman cortina nu se cobora ca la noi, ea se ridica de sub pământ. La începutul piesei o coborau şi la sfârşit o ridicau.)

[2] Orientală şi Occidentală. Anticii denumeau Etiopia nu numai regiunea situată la sud de Egipt şi corespunzând aproximativ Etiopiei actuale, ci şi ținuturile care se întindeau de-a lungul Africii Centrale până la Niger şi ocean.

[3] Cei vechi, fără să cunoască sfericitatea pământului, îl credeau împărțit în două emisfere plane: una septentrională şi alta meridională. Cei care locuiau una din aceste emisfere erau numiți antihtones (antipozi), adică cu picioarele spre picioarele celorlalți, în raport cu aceia care locuiau cealaltă emisferă.

[4] Tradiție larg răspândită în antichitate, consemnată şi de naturalistul Pliniu *(Istoria naturală, VIII,* 28).

devenit obştească: lumea a hotărât s-o pedepsească foarte aspru, omorând-o cu pietre. Ea însă zădărnici acest plan prin puterea vrăjilor ei. Şi după cum faimoasa Medeea[1], obţinând de la Creon o singură zi de răgaz, a nimicit toată familia bătrânului rege, pe fata lui şi pe el însuşi, în flăcările care ieşeau dintr-o coroană, tot aşa Meroe, făcând nişte farmece lugubre deasupra unei gropi (cum mi-a povestit, nu demult, într-o zi când era beată), i-a zăvorât pe toţi în casele lor printr-o tainică putere care înfrânge chiar voinţa zeilor. Astfel, timp de două zile întregi, ei n-au reuşit să sfarme încuietorile, nici să spargă uşile, ce să mai spun, nici chiar să străpungă pereţii. În cele din urmă, înclinându-se în faţa soartei, toţi strigară într-un glas, jurând în chipul cel mai solemn că nu se vor atinge de ea, şi că-i vor da ajutor şi o vor salva, dacă cineva ar avea gânduri rele. Cu aceste condiţiuni, ea se lăsă înduplecată şi iertă cetatea. Dar pe acela care aţâţase mulţimea împotriva ei, îl transportă în puterea nopţii, cu casă cu tot, aşa încuiată cum era, adică cu ziduri, cu bătătura curţii, chiar şi cu toate temeliile, la o sută de mile de acolo, într-o cetate aşezată pe vârful unui munte râpos şi cu totul lipsit de apă. Şi cum casele locuitorilor erau lipite una de alta şi nu mai era loc pentru noul musafir, ea îi azvârli casa dincolo de poarta oraşului şi plecă."

„Ciudate şi groaznice lucruri îmi povesteşti tu, dragul meu, Socrate. Acum însă, eu sunt foarte îngrijorat, ba mai mult, înspăimântat – de parcă mi-ai fi înfipt în inimă nu o ţepuşă ci un vârf de suliţă – ca nu cumva baba aceea, cu ajutorul vreunei puteri drăceşti, să afle ce-am vorbit noi acum. De asta zic să ne ducem mai repede la culcare şi, înainte de revărsatul zorilor, după ce somnul ne va fi alungat oboseala, să fugim de aici cât mai departe cu putinţă."

Pe când îl îndemnam astfel, bunul meu Socrate, biruit de oboseala zilei şi de vinul de care se dezobişnuise, adormise pe nesimţite şi sforăia straşnic. Eu însă, după ce închisei uşa, după ce înţepenii bine zăvoarele şi-mi aşezai şi patul sărăcăcios chiar în dreptul uşii, ca o baricadă, mă aruncai în el. La început, de frică, am rămas treaz câtva timp şi numai după miezul nopţii am închis puţin ochii.

Tocmai aţipisem când, deodată, cu o lovitură prea zgomotoasă ca să

[5] Gestaţia femelei elefantului durează 22 de luni şi nu doi ani, cum susţine Artistotel sau zece ani, potrivit credinţelor populare.

[1] Aluzie la una din vrăjitoreştile isprăvi ale Medeei. Fiindcă bărbatul ei, Iason, luase în căsătorie pe fiica lui Creon, regele Corintului, ea se răzbună trimiţând rivalei sale în dar de nuntă o coroană făcută din materiale inflamabile, care aprinseră dintr-o dată palatul regelui şi provocară un incendiu distrugător.

poți crede că mă călcau hoții, ușa se deschise, sau, mai degrabă, fu aruncată la pământ, după ce țâțânile fuseseră sfărâmate în întregime şi smulse de la locul lor. Pătucul meu, de altfel foarte scund, şchiop de un picior şi putred, se răsturnă sub năprasnica izbitură şi, căzând peste mine, care fusesem dat peste cap şi aruncat pe pardoseală, mă acoperi în întregime, aşa că nu mai vedeam nimic de dedesubt. Atunci am înțeles eu că unele sentimente produc, în mod firesc, efecte cu totul opuse. Căci, după cum vărsăm adesea lacrimi de bucurie, tot aşa, în mijlocul spaimei extreme de care eram cuprins, nu mi-am putut stăpâni râsul, văzându-mă, din Aristomene ce eram, preschimbat într-o broască țestoasă. Pe când aşteptam, tăvălit în murdărie şi acoperit în întregime de năstruşnicul meu pat, şi mă uitam cu coada ochiului să desluşesc ce se mai întâmplă, văd intrând două femei mai în vârstă. Una ținea în mână o lampă aprinsă, cealaltă un burete şi o sabie scoasă din teacă. Astfel înarmate, ele se aşezară în preajma lui Socrate, care dormea liniştit.

Aceea care ținea sabia zise: „Soră Panthia, acesta e scumpul Endymion[1], iubitul meu Catamitus[2] care, ziua şi noaptea, şi-a bătut joc de frageda mea tinerețe, acela care, disprețuindu-mi dragostea, nu numai că-mi scoate nume rău cu vorbele lui jignitoare, dar chiar se pregăteşte să fugă. Şi eu, fireşte, înşelată şi părăsită de acest viclean Ulise, va trebui să plâng, ca o nouă Calipso, într-o veşnică singurătate!” Apoi, întinzând mâna dreaptă şi arătându-mă pe mine surorii sale Panthia, zise: „Şi binevoitorul povățuitor al lui, acest Aristomene care-l îndeamnă să fugă, care acum este la doi paşi de moarte, culcat sub patul lui, de unde priveşte toate acestea, îşi închipuie că mă va face de ocară fără să fie pedepsit? Mai târziu… ba nu, îndată, chiar în clipa asta îl voi face să se căiască de batjocurile de ieri şi de curiozitatea lui de-acum.”

Auzind aceste cuvinte, o sudoare rece mă trecu şi, nenorocitul de mine, fui apucat de o tremurătură atât de puternică din toate mădularele, încât însuşi patul, ridicat şi clătinat cu putere, sălta fără astâmpăr în spinarea mea. Dar blânda Panthia răspunse: „Atunci, sora mea, de ce nu-l sfâşiem mai întâi pe acesta, ca bacantele[3], sau, legându-l bine de mâini şi de picioare, de ce nu-l jugănim?” „Nu, zise Meroe – fiindcă ceea ce

---

[1] Tânărul şi chipeşul vânător pe care Diana, în tăcerea nopții, îl vizita pe muntele Latmus, sărutându-l în timpul somnului.

[2] Forma latinească, obținută prin intermediul etruscului *catamite,* a numelui lui Ganymede, frumosul prințişor troian, răpit de Zeus care l-a făcut paharnic al zeilor.

văzusem mă făcuse să înțeleg că despre ea fusese vorba în tot ce-mi povestise Socrate. Nu, cel puțin ăstuia să-i lăsăm viața, ca să acopere el cu o mână de pământ trupul acestui mizerabil.”[1] Apoi, sucind la dreapta capul lui Socrate, îi înfipse în partea stângă a grumazului toată sabia, până la mâner şi, în momentul când sângele începuse să țâşnească, ea apropie un burduf, şi lăsă să curgă sângele cu atâta băgare de seamă, încât nu se pierdu nicio picătură. Toate astea le-am văzut cu ochii mei. Şi desigur, ca să nu uite nimic din ritul sacrificiului[2], prea simțitoarea Meroe îşi introduse adânc mâna dreaptă prin rană, până-n fundul măruntaielor lui şi, scormonind prin ele, trase afară inima nenorocitului meu prieten. Prin rana de la gâtul lui, unde sabia repezită cu putere îi făcuse o tăietură adâncă, el scotea un horcăit, sau, mai degrabă, un şuierat înăbuşit, şi aerul pe care-l dădea afară din plămâni făcea să-i clăbucească sângele pe marginile rănii. Panthia, astupând cu buretele această rană larg deschisă, zise: „Tu, burete care te-ai născut în mare, fereşte-te de a trece printr-un râu.” După terminarea acestei operații, ele dădură la o parte patul care căzuse peste mine, şi aşezate cu picioarele crăcănate deasupra obrazului meu, îşi goliră băşica udului, scăldându-mă pe întrecute, până ce mă înecară în zămălăul lor, îngrozitor de puturos.

Abia trecură pragul şi uşile se ridicară neatinse, reluându-şi locul de mai-nainte, țâțânile se aşezară în balamalele lor, canaturile reveniră la drugii puşi de-a curmezişul uşii, zăvoarele alergară să se aşeze la locul lor. Dar eu, în starea în care eram atunci, aruncat la pământ, abia respirând, gol şi înghețat de frig, jilav de urină ca un copil de curând ieşit din pântecele măică-si, sau mai degrabă pe jumătate mort, dar supraviețuindu-mi mie însumi, eram ca un strigoi, sau cel puțin asemenea unui condamnat care nu mai aşteaptă decât crucea gata pregătită.[3] Ce se va alege din mine, îmi zicem eu, când mâine dimineață

---

[3] Ele sfâşiaseră pe Penteu, rege al Tebei, pentru că disprețuise cultul lui Bacchus.

[1] E un rest de milă din partea Meroei, pentru sufletul nenorocitului Socrate, care ar fi rămas rătăcitor pe malurile Cocitului, fără să-l poată trece, dacă trupul său n-ar fi fost îngropat.

[2] La jertfele romanilor, carnea animalelor înjunghiate era separată de măruntaiele (ficatul, plămânii şi inima) care erau examinate de haruspici.

[3] Conform legislației imperiale, numai sclavii şi oamenii de rând erau sortiți crucificării. Aristomene nu făcea aşadar parte din tagma privilegiaților, scutiți de pedepse josnice şi umilitoare.

lumea va vedea pe prietenul meu cu gâtul tăiat? Când le voi spune cum a fost, cine va crede că, în vorbele mele, se poate găsi cea mai mică urmă de adevăr? „Cel puțin ai fi putut să ceri ajutor, dacă un om atât de zdravăn ca tine n-a fost în stare să țină piept unei muieri! Sub ochii tăi e ucis un om şi tu taci chitic! Dar de ce n-ai fost omorât şi tu, într-un astfel de atac? De ce sălbatica cruzime nu s-a atins de cel care văzuse crima, fie numai ca să dispară orice martor? Aşadar, fiindcă ai scăpat de moarte, du-te acum şi te întâlneşte cu prietenul tău!"

Pe când eram adâncit în toate aceste gânduri, noaptea lăsa cale liberă zilei. De aceea, mi se păru că cel mai bun lucru ce aveam de făcut era să fug pe ascuns, înainte de ivirea zorilor, şi s-o pornesc la drum, cu toate că trebuia să umblu pe dibuite. Îmi luai puținul bagaj, slobozii zăvoarele, vârâi cheia în broască. Dar bunele şi credincioasele uşi, care ieşiseră singure din țâțânile lor în timpul nopții, se deschiseră atunci numai cu mare zăbavă şi cu cea mai mare greutate, după ce-am răsucit cheia de sute de ori.

Începui să strig: „Ei, n-auzi tu? Unde eşti? Deschide poarta hanului că vreau să plec înainte de-a se lumina de ziuă." Portarul, care dormea pe jos în dosul porții de la intrare, răspunse pe jumătate adormit:

„Cum? Tu, acela care vrei să porneşti noaptea la drum, nu ştii că drumurile sunt bântuite de tâlhari? Ei, dar dacă, pe cât se pare, ai pe conştiință vreo crimă şi ții cu orice preț să mori, eu n-am un cap de bostan[1] şi n-am chef să mor de dragul tău." „Dar se face ziuă numaidecât, zisei eu, şi în afară de asta, unui drumeț atât de sărac ca mine ce-ar putea să-i ia tâlharii? Oare tu nu ştii, nerodule, că un om gol-goluț nu mai poate fi despuiat nici de zece maeştri de luptă!" La acestea, paznicul, întorcându-se alene pe partea cealaltă, răspunse pe jumătate adormit: „Dar de unde ştiu eu dacă nu vrei să te salvezi prin fugă, după ce-ai tăiat gâtul tovarăşului tău de drum, cu care ai venit aici aseară?"

În clipa aceea mi s-a părut că pământul se despică înaintea mea şi că văd adâncurile Tartarului şi pe flămândul dulău Cerber, gata să mă înghită cu lăcomie. De-abia atunci am înțeles eu că nu de milă pentru mine buna Meroe îmi cruțase gâtul, ci că, în cruzimea ei, mă destinase răstignirii. Întorcându-mă în odaie, începui să chibzuiesc, căutând să aflu putința unei morți grabnice. Dar Soarta nu-mi oferea alt mijloc de sinucidere în afară de sărăcăciosul meu pat. „Patule drag, prea scump inimii mele, îi strigai eu, tu care ai îndurat atâtea nenorociri împreună cu mine, care ştii tot ce s-a întâmplat şi ai fost martor al scenelor din ultima

[1] Adică un cap fără creier, bostanul fiind gol pe dinăuntru.

noapte, singurul pe care, năpăstuit cum mă găsesc, aş putea să te chem ca martor al nevinovăției mele, procură-mi tu mijlocul mântuitor, fiindcă vreau să ajung în Infern cât mai curând.” Spunând aceste cuvinte încep să desfac frânghia cu care era înjghebat patul[1] şi, fixând bine unul din capetele ei de o mică grindă care, aşezată sub fereastră, ieşea mult în afară într-o parte, cu celălalt capăt fac un nod zdravăn; apoi, pentru a cădea mai de sus, mă urc în pat şi-mi vâr capul în laț. Dar, pe când împingeam cu piciorul patul care mă susținea, pentru ca prin greutatea trupului meu lațul să se strângă în jurul gâtului şi să-mi reteze respirația, frânghia, care pesemne era putredă şi veche, se rupse deodată. Căzând de la înălțime, mă prăvălesc peste Socrate, care era culcat în patul de alături, şi amândoi ne rostogolim pe jos.

Chiar în momentul acela, paznicul hanului intră pe neaşteptate strigând din toate puterile: „Dar unde eşti tu, acela, care erai aşa de grăbit să pleci cu noaptea-n cap şi care acum sforăi în aşternut?”

La aceste cuvinte, Socrate, nu ştiu dacă din cauza căderii noastre sau a strigătelor asurzitoare ale paznicului, se deşteptă, şi sări cel dintâi în picioare. „Da, zise el, călătorii au dreptate să blesteme pe toți aceşti hangii! Uite, neobrăzatul ăsta, intrând aici fără nicio sfială, desigur cu gândul de a fura ceva, prin groaznicele lui strigăte m-a trezit din somnul adânc, pe mine, care eram atât de obosit.”

Atunci eu mă ridicai vesel şi, cu toată graba, cuprins de o fericire la care nu mă aşteptam, strigai: „Preabunule paznic, iată pe tovarăşul meu, pe fratele meu, pe acela pe care azi-noapte, în beția ta, mă învinuiai pe nedrept că-l omorâsem”. Spunând aceste cuvinte, îl strângeam în brațe pe Socrate, şi-l sărutam cu toată dragostea. Dar el, izbit de mirosul lichidului respingător cu care strigoaicele[2] mă udaseră, mă îmbrânci cu asprime. „Fugi, îmi strigă el, fugi că puți ca latrina cea mai puturoasă!” Şi râzând, începu să mă întrebe cine mă parfumase astfel. În jalnica încurcătură în care mă aflam, aruncai la întâmplare o glumă neroadă şi, abătând din nou atenția lui spre alt subiect, îi pusei mâna pe umăr spunând: „Să mergem, că e o încântare să pornim la drum dis-de-dimineață“.

îmi iau bocceluța, plătesc hangiului prețul dormitului şi iată-ne la drum.

---

[1] Era un soi de pat de campanie. Cadrul lui era înfăşurat cu frânghii sau cu chingi de pânză peste care se punea salteaua.

[2] În original *Lamiae* – jumătate femei şi jumătate păsări – care ademeneau copiii şi îi omorau, sugându-le sângele ca vampirii.

Făcusem o bună bucată de drum şi soarele, care răsărise, îşi revărsa lumina peste lucruri şi ființe. Eu mă uitam cu multă luare-aminte şi îngrijorare la gâtul tovarăşului meu, la locul unde văzusem că i se înfipsese sabia. „Nebunule, îmi spuneam eu, ameţit desigur de prea multă băutură, ai adormit şi ai visat cele mai ciudate lucruri. Iată-l pe Socrarte: n-are nicio zgârietură, e sănătos, e teafăr. Unde e rana? Unde e buretele? Într-un cuvânt, rana aceea aşa de adâncă, din care ţâşnea atâta sânge?" Apoi, adresându-mă lui: „Da, îi spun eu, doctorii serioşi au toată dreptatea când susţin că cei ghiftuiţi de mâncare şi de băutură visează grozăvii şi prăpăstii.[1] Iacă eu, pentru că aseară n-am prea ţinut cont de pahare, am avut o noapte îngrozitoare, care mi-a dat vedenii prevestitoare de nenorociri şi atât de înfiorătoare, încât şi acum mă socot stropit cu sânge omenesc şi pângărit de crimă." „Oh, dar tu nu eşti plin de sânge, îmi zise Socrate zâmbind, tu eşti scăldat în urină! Cu toate acestea, şi eu am visat în noaptea asta că mi se tăia capul. Am simţit o durere cumplită la grumaz şi mi s-a părut că mi se smulgea inima. Şi acum respir greu, genunchii îmi tremură, mă clatin când umblu şi aş dori să mănânc ceva, ca să mai prind putere".

„Iată, îi spun eu, masa e gata." Şi, zicând acestea, îmi scot traista de pe umăr şi-i ofer în grabă pâine şi brânză. „Să ne aşezăm sub platanul ăsta", zic eu.

După ce ne aşezarăm, începui să mănânc şi eu din aceleaşi merinde. Şi privindu-l cum înfuleca lacom, deodată îl văzui devenind palid ca merişorul şi leşinând. În sfârşit, pielea obrajilor lui nu mai avea nici urmă de viaţă, iar faţa îi era atât de schimonosită, încât în spaima mea, crezând că văd din nou Furiile acelea din noaptea trecută, prima bucăţică de pâine pe care o luasem în gură, deşi foarte mică, mi se opri în mijlocul gâtlejului, fără să mai poată coborî nici urca. Ei bine, tocmai numărul mic de trecători făcea să-mi crească spaima la culme.[2] Căci cine-ar fi crezut că dintre doi tovarăşi de drum, unul a fost ucis fără ca celălalt să fie vinovat?

Dar Socrate, care mâncase destulă pâine şi înghiţise cu lăcomie o bună parte din gustoasa brânză, fu apucat de-o sete grozavă. Nu departe de rădăcinile platanului sub care ne aflam, un râu liniştit şi calm, ca un

---

[1] Aceeaşi constatare o face Cicero într-o lucrare a sa despre arta de a prezice viitorul, reluând explicaţia dată de către Platon acestui fapt în *Republica* (IX, p. 571).

[2] Raritatea trecătorilor micşora şansa lui Aristomene de a avea martori oculari care să-l dezvinovăţească de crimă.

eleşteu netulburat, curgea domol, cu apa lui argintie sau limpede cum e cristalul. „Ascultă, îi spun eu, bea din apa asta pură ca laptele şi potoleşte-ți setea”. El se ridică, porni spre râu şi, căutând o clipă un loc potrivit pe mal, se lăsă pe genunchi şi se aplecă, arzând de nerăbdare să-şi apropie gura de apă. Dar încă nu atinsese bine cu vârful buzelor suprafața apei, când văzui deschizându-i-se la gât o rană profundă, şi din ea ieşind deodată, cu puține picături de sânge, buretele acela cu care fusese astupată.[1] În sfârşit, trupul lui neînsuflețit era gata să cadă-n apă, dacă eu, apucându-l de un picior, nu l-aş fi tras la mal, cu destulă greutate. Acolo, jelind pe sărmanul meu tovarăş atât cât permitea împrejurarea, îl îngropai lângă râu, într-un pământ nisipos, care avea să-i fie locuința de veci. Apoi, tremurând tot şi din cale-afară de neliniştit, am fugit departe, în pustietăți neumblate, şi, ca şi cum aş fi fost vinovat de uciderea unui om, părăsindu-mi patria şi căminul, m-am exilat de bunăvoie, şi acum locuiesc în Etolia, unde m-am recăsătorit.

Iată ce ne-a povestit Aristomene. Dar tovarăşul său, care de la început refuzase cu îndărătnicie să dea crezare spuselor lui, zise:

— E cu neputință să credem o astfel de poveste; nimic mai fără noimă decât minciuna asta! Apoi, întorcându-se spre mine adăugă:

— Dar dumneata, care după înfățişare şi maniere pari a fi un om de seamă, dai ascultare la astfel de poveşti?

— Eu cred că nimic nu e imposibil, în lumea asta, şi că muritorii au parte de tot ce le-a hotărât destinul: fiindcă şi mie, şi ție, şi tuturor oamenilor ni se întâmplă multe lucruri ciudate şi aproape nefireşti, pe care, dacă le-am povesti unui neştiutor, acela nu le-ar crede. În ce mă priveşte, fără şovăială, eu îl cred pe prietenul tău şi-i mulțumesc foarte mult că ne-a distrat cu vesela şi plăcuta lui poveste şi că, în sfârşit, am scăpat de un drum lung şi anevoios fără oboseală şi fără plictiseală. Până şi calul meu trebuie să fie mulțumit de acest mare noroc, fiindcă, fără să-l fi obosit, am ajuns la poarta oraşului, purtat nu pe spinarea lui, ci de urechile mele.

Aici se termină conversația şi drumul nostru împreună, căci cei doi tovarăşi o luară la stânga, către o căsuță de țară din apropiere.

Eu însă mă oprii la primul han pe care-l întâlnii în drum şi întrebai în grabă pe hangiță, o femeie bătrână:

— Oraşul Hypata, ăsta e?

Ea încuviință, dând din cap.

— Nu cumva cunoaşteți pe un oarecare Milo, unul dintre cetățenii de

---

[1] Descântecul rostit de Panthia în apariția ei de la han îşi face efectul magic.

frunte ai oraşului?

— Pe drept se numeşte căpetenie, căci locuieşte dincolo de incinta oraşului şi de zidul cetății[1]! răspunse ea râzând de-a binelea.

— Lăsând la o parte gluma, zisei eu, spune-mi te rog, bună mătuşică, ce fel de om e şi unde stă?

— Vezi colo, hăt departe, urmă ea, ferestrele acelea care privesc spre oraş şi uşa care în cealaltă parte răspunde-n ulicioară? Acolo stă Milo ăsta, omul tău. E plin de bani şi putred de bogat, dar e un ticălos, un zgârcit fără pereche şi un cărpănos cum nu s-a mai văzut. Ce să-ți mai spun? Mereu dă cu camătă, împrumută pe aur şi argint, cu o dobândă îngrozitor de mare. Numai cu gândul la banii lui stă tot timpul închis în cocioaba sa împreună cu o soție, potrivită tovarăşă a acestui nenorocit avar. Nu ține decât o singură slujnicuță şi umblă întotdeauna îmbrăcat ca un cerşetor.

La cuvintele acestea, am izbucnit într-un hohot de râs.

— Câtă bunătate, mi-am zis eu, şi ce dovadă de prevedere din partea iubitului meu Demeas, să mă recomande unui astfel de om, în călătoria mea, în casa căruia să nu mă tem nici de fumul din vatră, nici de mirosul de friptură! Vorbind astfel, îmi continuai drumul şi ajungând la intrarea casei, începui să strig şi să bat în uşa care era zăvorâtă cu nădejde. În sfârşit, se ivi o fetişcană.

— Ei, zise ea, tu care bați atât de tare-n uşă, pe ce amanet vrei să fii împrumutat? Să fii tu, oare, singurul dintre oameni care să nu fi aflat că noi nu primim alt amanet decât aur şi argint?

— Urează-mi mai bine bun-venit prieteneşte şi spune-mi mai curând dacă stăpânul tău e acasă!

— Da, zise ea, dar ce rost are întrebarea asta?

— Îi aduc o scrisoare de la Demeas din Corint.

— Mă duc să-l înştiințez, zise ea. Până atunci, aşteaptă-mă aici. Spunând acestea, ferecă din nou uşa cu zăvorul şi intră repede în casă. Întorcându-se nu după mult timp, îmi deschise, spunându-mi că stăpânul său mă aşteaptă. O urmai şi-l găsii culcat pe un pat foarte mic. Tocmai se pregătea să înceapă să mănânce. Soția se aşezase la picioarele lui[2]. Arătându-mi masa întinsă, dar pe care nu era nimic, îmi zise:

— Iată ospitalitatea ce-ți pot oferi!

---

[1] În text e *pomerum,* spațiu gol situat înlăuntrul şi în afara zidurilor oraşului, loc sfințit unde nu era permis să clădeşti.

[2] Femeile din Grecia antică nu serveau masa împreună cu soții lor. Dar când mâncau uneori cu soții lor, ele erau aşezate la picioarele acestora.

— Foarte mulțumesc! îi spun eu, predându-i numaidecât scrisoarea de la Demeas. Citind-o repede, el zise:

— Sunt recunoscător iubitului Demeas că mi-a trimis un musafir atât de distins! în acelaşi timp porunci soției să se ridice şi mă pofti să stau în locul ei. Cum eu, din bună-cuviință, şovăiam să fac acest lucru, el mă apucă şi mă trase cu putere de pulpana mantalei:

— Şezi colo, îmi spuse el, că de frica hoților n-avem niciun scaun şi nu ne putem procura mobilă.

Eu m-am supus, şi el continuă:

— După falnica şi deosebita înfățişare ce ai, îmi zise el, după această sfială cu totul feciorelnică, cu drept cuvânt aş bănui că eşti de neam mare. De altfel, şi Demeas îmi spune acelaşi lucru în scrisoarea lui. De aceea, te rog, nu disprețui mica şi sărăcăcioasa mea locuință. Vei avea odaia asta, de alături, iat-o! E o încăpere foarte frumoasă. Simte-te bine în mijlocul nostru. Prin cinstea ce vei face căsuței mele şi ea va deveni mai vrednică de luat în seamă, şi tu vei dobândi o adevărată celebritate, dacă, mulțumindu-te cu acest modest cămin, vei căuta să urmezi bunele exemple ale vestitului Teseu[1] (al cărui nume-l poartă tatăl tău), care n-a disprețuit sărăcăcioasa ospitalitate a bătrânei Hecale[2]. Apoi, chemând pe mica slujnică, îi porunci:

— Fotis, îi zise el, ia puținul bagaj al oaspetelui nostru şi pune-l cu toată grija în odaia vecină. De asemenea, adu repede din cămară untdelemn de uns, şervete de şters şi tot ce mai trebuie şi condu-l pe musafirul meu la cea mai apropiată baie, fiindcă trebuie să fie obosit după o foarte lungă şi grea călătorie.

Din aceste cuvinte mi-am făcut o limpede părere despre felul şi zgârcenia lui Milo, şi, voind să-mi atrag mai mult bunăvoința lui, îi spun:

— N-am nevoie de nimic din toate acestea, că la drum iau cu mine totdeauna lucrurile de care am nevoie, iar în ce priveşte baia, o voi găsi singur. Cel mai important lucru pentru mine e calul meu, care m-a purtat voiniceşte până aici. Ține, Fotis, mărunțişul ăsta şi cumpără-i fân şi orz!

[1] Fiul lui Egeu şi tatăl lui Hipolit. Printre faptele sale eroice se numără şi uciderea Minotaurului adăpostit în labirintul cretan, scutindu-şi astfel cetatea de plata omenescului tribut datorat regelui Minos. A domnit la Atena după moartea lui Egeu.

[2] Deşi foarte săracă, l-a adăpostit în coliba ei pe Teseu în noaptea care a precedat vânătoarea taurului din Marathon. Găsind-o moartă la întoarcerea lui victorioasă, eroul a înălțat în amintirea Hecalei un sanctuar lui Zeus.

Lucrul fiind făcut şi bagajul meu o dată depus în cameră, ducându-mă la baie îmi îndrept paşii spre piaţa de alimente, ca să îngrijesc mai întâi de ceva de-ale gurii pentru cina noastră. Văzui acolo nişte peşti minunaţi, care erau de vânzare. Am întrebat cât costă şi, după ce m-am tocmit, am cumpărat cu douăzeci de dinari ceea ce voia să mi se vândă cu o sută. Tocmai când plecam din piaţă, se luă după mine un oarecare Pythias, care-mi fusese coleg de şcoală la Atena din Atica. Recunoscându-mă numai după oarecare şovăială, îmi sări de gât cu dragoste, mă îmbrăţişă şi mă sărută din toată inima, spunându-mi:

— Dragul meu Lucius, zău, e un veac de când nu ne-am văzut şi de când l-am părăsit pe profesorul nostru Clytius. Dar care e pricina călătoriei tale?

— Ai s-o afli mâine, răspunsei eu. Dar ce-i înfăţişarea asta a ta? Sunt fericit că ţi-ai ajuns ţinta, văd că ai lictori, fasce şi porţi o îmbrăcăminte aidoma cu a unui magistrat.[1]

— Mă îndeletnicesc cu aprovizionarea cetăţii, zise el, şi am funcţia de edil[2]. Dacă doreşti să cumperi ceva bun de mâncare, îţi stau la dispoziţie!

Îi mulţumii, pentru că tocmai îmi cumpărasem destul peşte pentru cină.

Pythias, însă, zărind coşuleţul meu, începu să scormonească peştii din el, ca să-i privească mai bine.

— Cât ai dat pe gunoiul ăsta?

— Abia i-am scos de la un pescar cu douăzeci de dinari!

Când auzi aceste cuvinte, el mă luă repede de mână şi mă readuse înapoi în piaţa de alimente.

— De la care dintre ăştia, mă întrebă el, ai cumpărat fleacurile acestea?

Îi arătai un bătrânel care şedea retras într-un colţ. Numaidecât îl luă la rost cu glasul cel mai aspru, pe măsura autorităţii lui de edil:

— Voi, îi zise el, aţi ajuns să nu-i mai cruţaţi nici pe prietenii noştri, într-un cuvânt pe niciun străin. De ce vindeţi aşa de scump nişte peşte păcătos? Prin scumpetea alimentelor, veţi face din acest oraş, floarea Tesaliei, o pustietate ca stâncile cele mai părăsite. Dar o să vă primiţi

---

[1] Fascele (semnul autorităţii înalţilor magistraţi romani, purtate de lictori) nu figurau îndeobşte printre atributele edililor municipali.

[2] *Praefactus annonae* – la Roma, avea sarcina aprovizionării oraşului cu alimente, mai ales cerealiere. Aici este vorba de un inspector al pieţii, un *agoranom,* termen tradus de scriitorii greci prin acela de edil.

voi pedeapsa. Iar tu, chiar acum vei afla cum sunt pedepsiți hoții sub administrația mea! Zicând acestea, răsturnă coşul meu în mijlocul drumului, poruncind subalternului său să calce în picioare peştii mei şi să-i zdrobească pe toți, până la unul. Încântat de această probă de severitate, amicul meu, Pythias, mă îndemnă să mă retrag:

— Dragă Lucius, îmi zise el, eu mă mulțumesc cu această ruşine de pomină pe care am făcut-o bătrânului!

Peste măsură de mâhnit şi încremenit de cele întâmplate, luai din nou drumul spre baie, lipsit de bani şi de merinde, grație prea zeloasei autorități a înțeleptului meu coleg de şcoală; apoi, după ce făcui baie, mă întorsei la locuința lui Milo şi mă retrăsei în camera mea. Dar iată că Fotis, servitoarea, îmi spune:

— Te cheamă stăpânul!

Eu, care cunoscusem chiar de la început zgârcenia lui Milo, mă scuzai politicos, sub cuvânt că, spre a-mi alunga oboseala drumului, socoteam că am mai mare nevoie de somn decât de mâncare. După ce Fotis îi transmise vorbele mele, veni el în persoană şi, punând mâna pe mine, începu să mă tragă uşor; şi cum eu tot nu voiam să-l urmez şi mă împotriveam cuviincios, îmi zice:

— Nu plec de aici, până ce nu vii după mine! Şi întărindu-şi spusele cu un jurământ, mă sili să cedez îndărătniciei sale şi să-l urmez până la patul lui prăpădit.

— Ce mai face iubitul nostru Demeas? mă întrebă el, pe când mă aşezam pe pat. Dar soția, copiii, slugile?

Îi dădui ştiri despre fiecare în parte. După aceea, voi să cunoască mai amănunțit motivul călătoriei mele. Îndată ce-l informai cu de-amănuntul, îmi puse numaidecât cele mai neînsemnate întrebări despre patria mea, despre oamenii ei cei mai de seamă, în sfârşit, până şi despre guvernator. Dar când văzu că, după o călătorie atât de grea, mă obosea cu vorbăria lui fără sfârşit şi că, picând de somn, mă opream în mijlocul unui cuvânt, abia rostind vorbe fără înțeles, îmi îngădui în cele din urmă să mă duc la culcare. În sfârşit, scap de ospățul flecar şi fără bucate al acestui bătrân plictisitor, îngreuiat de somn, nu de mâncare, căci toată cina se mărginise la întrebările lui, şi mă întorc în camera mea, spre a gusta mult doritul somn.

CARTEA A DOUA

Îndată ce noaptea se risipi şi un nou soare readuse ziua, mă deşteptai din somn şi sării grabnic din pat, fiind de altfel nerăbdător şi foarte dornic de a cunoaşte toate rarităţile şi minunăţiile ţării. Mă gândeam că mă aflu în mijlocul Tesaliei, ţară vestită în tot universul prin meşteşugul vrăjitoresc, şi că cele povestite de încântătorul meu tovarăş de drum, Aristomene, s-au petrecut în cuprinsul acestui oraş. Cu toate acestea, neştiind încotro să-mi îndrept dorinţele şi curiozitatea, mă uitam la fiecare lucru cu cea mai mare atenţie. Din tot ceea ce vedeam, îmi închipuiam că nimic nu era aşa cum se înfăţişează în realitate. Mi se părea că absolut totul se metamorfozase prin puterea infernală a unor descântece. Astfel, pietrele de care mă loveam, în închipuirea mea erau oameni împietriţi, păsările pe care le auzeam, oameni acoperiţi cu pene, arborii de dincoace şi de dincolo de zidurile oraşului, şi aceştia erau tot oameni încărcaţi cu frunze, iar apele curgătoare izvorau din trupurile lor omeneşti; credeam că statuile şi icoanele erau gata să pornească, zidurile să vorbească, boii şi celelalte vite de acelaşi fel să facă profeţii, că din însuşi cerul adevărat şi din globul înflăcărat al soarelui vor sosi pe neaşteptate anumite prorociri.

Astfel încremenit, ba mai mult, scos din minţi de această curiozitate care mă chinuia ca o boală, umblam din loc în loc, fără să pot găsi măcar o urmă, sau numai un început de urmă de potolire a nestăpânitei mele patimi. Totuşi, pe când rătăceam din poartă în poartă ca un hoinar fără griji şi legănându-mă ca un om beat, deodată mă trezii, nu ştiu cum, în piaţa de alimente.

Tocmai atunci, trecând pe acolo o doamnă însoţită de un adevărat cârd de servitori, grăbesc pasul s-o ajung. Aurul în care erau încrustate pietrele preţioase şi cel de pe îmbrăcămintea ei, ici în broderie, colo în ţesătură, arăta destul de limpede că e femeie nobilă. Lângă ea păşea un bărbat foarte înaintat în vârstă[1]; îndată ce mă zări, el zise:

— Ei, dar ăsta e Lucius! — după care veni să mă sărute, apoi şopti numaidecât la urechea doamnei ceva nedesluşit.

— De ce nu te apropii, continuă el, şi de ce n-o saluţi pe mama ta[2]?

— Nu îndrăznesc, îi răspund eu, fiindcă n-o cunosc pe această doamnă, şi, înroşindu-mă de ruşine, îmi las capul pe spate şi rămân pe

[1] Fără îndoială un bătrân servitor al familiei, care-l cunoscuse pe Lucius, copil.
[2] Aici cuvântul *mamă* e un termen de respect, după cum se va vedea din cele ce urmează.

loc nemişcat. Dar ea, întorcându-şi privirile spre mine, zise:

— Iată nobila modestie a familiei, moştenită de la venerabila sa mamă, Salvia, şi prin toată făptura lui, e uimitor cât de mult îi seamănă. Corpul lui e atât de bine proporționat, parcă măsurat cu compasul: nu prea înalt, zvelt, dar plin de vlagă, pielea obrazului îi e potrivit de trandafirie, are părul blond şi inelat de la natură, ochii, deşi verzui, îi sunt vioi şi veşnic iscoditori, are o privire pătrunzătoare ca de vultur şi plină de farmec în orice parte s-ar uita, mersu-i e nobil şi firesc.

Adăugă apoi:

— Dragul meu Lucius, eu te-am crescut cu propriile mele mâini. Cum să nu te fi crescut? Intr-adevăr, nu numai că sunt rudă cu mama ta, dar sunt chiar sora ei de lapte. Da, amândouă ne tragem din familia lui Plutarh, am supt în acelaşi timp de la aceeaşi doică, am crescut împreună ca două surori adevărate şi nu ne deosebim decât prin starea socială[1], fiindcă ea a făcut o căsătorie foarte strălucită, iar eu numai una de rând. Eu sunt Byrrhena, al cărei nume l-ai auzit poate repetat adesea de cei care te-au crescut. Primeşte deci cu toată încrederea să fii găzduit la mine, ba mai mult, socoteşte-te ca la tine acasă!

În timp ce-mi vorbea, roşeața-mi dispăruse.

— Mamă, zic eu, n-ar fi cuviincios să-l părăsesc pe Milo, gazda mea, neavând niciun motiv să mă plâng de el. Dar, fireşte, îmi voi da osteneala să-ți fac plăcerea asta, atât cât voi putea, fără să trec peste marginile bunei-cuviințe. Ori de câte ori mi se va ivi ocazia de a face această călătorie, voi trage întotdeauna în gazdă la dumneata.

Pe când schimbam aceste cuvinte şi altele de acelaşi fel, după ce mai făcurăm câțiva paşi, ajunserăm la casa Byrrhenei. La intrare, se afla o sală superbă; în cele patru colțuri ale ei se înălțau patru coloane, în vârful cărora se vedeau statuile Victoriei[2]. Ele aveau aripile desfăşurate şi se sprijineau numai pe o sferă perfect rotundă; fără să poată face un pas, abia dacă atingeau cu picioarele lor scăldate de rouă această suprafață mişcătoare; ai fi spus că nu pot rămâne fixate acolo şi că în curând aveau să-şi ia zborul. O Diană în marmură de Păros se afla aşezată simetric în mijlocul sălii. Era o statuie de-o frumusețe desăvârşită: tunica-i stătea umflată de vânt, mersul îi era sprinten: părea

---

[1] Şi tatăl lui Apuleius a fost magistrat în Madaura *(duumvir).*

[2] În original „palmaris dea” – zeița care poartă ramuri de palmier, simbolul biruinței. Apuleius descrie aici statuia Victoriei, sculptată de Nikeratos din Pergam, cu prilejul izbânzii lui Eumene I asupra lui Antiochus I Soter la Sardes (261 î.Hr.).

că-i întâmpină pe cei ce intră, şi măreţia ei divină inspira un adânc respect. De ambele părţi era înconjurată de câini, tot din marmură. Ochii lor era ameninţători, urechile ciulite, nările lărgite, gurile gata să sfâşie şi dacă de undeva din apropiere s-ar fi auzit un lătrat, ai fi crezut că-i ieşit din aceste grumaze de piatră. Felul în care aceşti câini se repezeau cu pieptul şi cu capul înainte, lăsându-ţi impresia că picioarele dinapoi stau pe loc, pe când cele dinainte aleargă, era tot ce genialul sculptor reuşise să creeze mai desăvârşit în opera lui de până atunci. În spatele zeiţei, se ridica, în chip de peşteră, o stâncă acoperită cu muşchi, cu iarbă, cu frunze şi crenguţe, iar ici şi colo, cu viţă de vie şi copăcei, care din loc în loc ieşeau înfloriţi din piatră. Luciul statuii se răsfrângea în interiorul peşterii, datorită transparenţei marmurei. De marginea din afară a stâncii atârnau fructe şi struguri sculptaţi cu atâta meşteşug, încât arta, luându-se la întrecere cu natura, îi executase întru totul asemenea celor reali. Ai fi jurat că-i poţi culege şi mânca, îndată ce toamna bogată în vin dulce le-ar fi dăruit culoare şi i-ar fi copt pe deplin. Şi dacă te-ai fi aplecat să priveşti pâraiele care de la picioarele zeiţei se despărţeau şi formau valuri liniştite, ai fi putut crede că, asemenea ciorchinilor atârnaţi de ramurile viţei, aceste pâraie, printre alte însuşiri de adevăr, prezentau şi iluzia mişcării. Prin frunziş se zărea o statuie, un Acteon[1] de piatră, cu spinarea aplecată înainte, care, cu o privire curioasă – şi aproape preschimbat în sălbăticiune de cerb care poate fi văzut deopotrivă şi pe o stâncă şi în apa izvorului – pândeşte ca Diana să vie să se scalde în unda peşterii.

Pe când cercetam cu de-amănuntul aceste lucruri şi le admiram neîncetat, Byrrhena îmi zise:

— Tot ce vezi este al tău!

Spunând aceste cuvinte, ea porunci tuturor celorlalţi să se retragă, având de vorbit cu mine între patru ochi. După plecarea acestora, ea îmi spuse:

— Jur pe această zeiţă, dragul meu Lucius, că sunt adânc îngrijorată de tine, ca şi de copilul meu, şi doresc să fii foarte prudent. Fereşte-te bine de primejdioasele vicleşuguri şi de momelile nelegiuite ale acestei Pamfile[2], soţia lui Milo, despre care spui că e gazda ta. E o vrăjitoare cunoscută de toţi şi e socotită neîntrecută meşteră în tot felul de

---

[1] Nepotul lui Cadmus, regele Tebei, plecat la vânătoare, a surprins-o pe Diana, zeiţa feciorelnică, pe când se scălda şi, drept pedeapsă, a fost preschimbat în cerb şi sfâşiat de propriii lui ogari.

[2] În elină Pamfila înseamnă Atotiubitoarea.

vrăjitorii de morminte.[1] Cu ajutorul unor bețişoare, pietricele şi cu alte nimicuri de acest fel, peste care suflă, ea poate să arunce toate astrele de pe bolta cerului în adâncurile Tartarului şi să scufunde lumea în haosul străvechi. Îndată ce zăreşte un tânăr frumos la chip, se aprinde după frumusețea lui şi din acea clipă nu-şi mai întoarce ochii şi inima de la el. E foarte darnică în dezmierdări, pune stăpânire pe inima lui, îl strânge pe veci în lanțurile adâncii ei iubiri. Apoi, pe cei mai puțini binevoitori, pe care-i urăşte din cauza disprețului ce-i arată, într-o clipă îi transformă în pietre, în berbeci sau în orice animal, iar pe alții îi distruge pur şi simplu. Asta mă face să tremur pentru tine şi am crezut că trebuie să te înştiințez, ca să fii prevăzător, fiindcă în ea arde mereu focul dragostei şi tu, prin vârsta şi frumusețea ta, poți foarte uşor s-o robeşti.

Acestea mi le spuse Byrrhena, foarte îngrijorată.

Dar eu, curios cum eram, îndată ce am auzit pronunțându-se acest nume de magie, care mă vrăjise întotdeauna, departe de a mă feri de Pamfila, dimpotrivă, eram nerăbdător de a cunoaşte cu orice preț tainele meşteşugului ei şi de a mă arunca orbeşte în prăpastie. În sfârşit, cu o grabă de nebun, mă desprind de mâna Byrrhenei ca dintr-un laț şi, luându-mi repede rămas-bun de la ea, pornesc în zbor spre casa lui Milo. Iuțindu-mi pasul ca un scos din minți, îmi spuneam: „Hai, Lucius, veghează, fii cu băgare de seamă. Iată mult doritul prilej; acum, aşa cum de-atâta timp doreai, vei putea să-ți potoleşti inima cu toate aceste poveşti minunate. Alungă temerile copilăreşti, apucă-te numaidecât de această treabă şi urmăreşte-o de aproape, dar abține-te de la orice legătură amoroasă cu gazda şi respectă cu sfințenie patul conjugal al cinstitului Milo. De data asta, toate mijloacele de atac să se îndrepte înspre servitoarea Fotis, că e nostimă, veselă din fire şi tare şireată. Aseară, când te-ai dus să te culci, te-a condus în camera ta cu toată bunăvoința, te-a aşezat în pat cu multă atenție şi te-a învelit cu grăitoare dovezi de dragoste; apoi, sărutându-te pe frunte, a lăsat îndeajuns să se vadă, din privirea ei, cu câtă părere de rău te părăsea; în sfârşit, oprindu-se de mai multe ori pe loc, a întors capul să te privească. Aşadar, socoteşte asta ca un semn bun şi cerul să te ocrotească! Chiar dacă s-ar întâmpla să nu reuşeşti, încearcă-ți totuşi norocul pe lângă această Fotis!”

În timp ce vorbeam de unul singur despre toate astea, ajung la poarta

---

[1] Magia antică era strâns legată de cultul şi evocarea morților, precum şi de divinitățile sub- pământene.

lui Milo, hotărât să-mi aduc planul la îndeplinire[1]. Tocmai atunci n-am găsit nici pe Milo, nici pe soția lui, ci numai pe draga mea Fotis, care gătea pentru stăpânii ei o mâncare din came tăiată bucățele, lăsate să fiarbă în sosul lor într-o crăticioară, şi care, judecând numai după miros, încă de atunci se anunța ca ceva nespus de gustos. Curat îmbrăcată într-o rochie de în, şi legată pe sub sâni cu o panglicuță roşie foarte frumoasă, ea sucea şi învârtea crăticioara cu mâinile ei sprintene şi frumoase, şi în timp ce cu învârtituri circulare o scutura neîncetat, linia spatelui şi şoldurile i se mişcau uşor şi ritmic, comunicând întregului corp o legănare grațioasă.

La această vedere, rămăsei nemişcat şi mut de admirație, iar simțurile-mi până atunci adormite mi se deşteptară.

— Draga mea Fotis, îi spun eu, în sfârşit, ce frumos, ce grațios datini tu crăticioara asta şi fesele tale! Ce gustoasă mâncare găteşti! Fericit, da, de o mie de ori fericit acela căruia îi vei îngădui să-şi moaie vârful degetului în ea!

Atunci, această fată drăguță, dar cam neobrăzată, îmi zise:

— Fugi, sărăcuțule de tine, fugi cât mai departe de focul meu, că de vei fi atins numai de-o scânteie de-a mea, vei arde până la oase şi nimeni nu va mai putea stinge focul tău în afară de mine, care, pricepându-mă să dau un gust plăcut bucatelor, ştiu să clatin tot aşa de plăcut un pat ca şi o cratiță!

Spunând aceste cuvinte, se întoarse să mă privească şi începu să râdă. Cu toate astea, n-am plecat de acolo până ce nu i-am prețuit din ochi întreaga înfățişare. Dar de ce-aş vorbi de celelalte calități ale ei, când întotdeauna unica mea grijă a fost să privesc şi să admir la o femeie, mai întâi capul şi părul ei, şi după aceea să mă bucur în intimitate de farmecul lor? Motivul serios şi hotărât al acestei preferințe e chiar faptul că această parte principală a corpului, atât de vizibilă şi de vrednică de luat în seamă, ne izbeşte cea dintâi privirile; apoi, această frumusețe naturală a părului nu-i pentru cap ceea ce o îmbrăcăminte bogată şi strălucitoare este pentru restul corpului? în sfârşit, cele mai

---

[1] În text se face aluzie la un obicei inexistent la noi. Textul original e următorul: *„Mă îndrept spre părerea mea, mă unesc în lotul cu părerea mea”.* În stil parlamentar, când un senator făcea vreo propunere în adunare şi când nu era destul timp ca fiecare să-şi exprime individual votul, oratorul sau prezidentul spunea: „Cei care găsesc bună propunerea să treacă la dreapta”. Apuleius parodiază această locuțiune, făcând în acelaşi timp şi pe oratorul care formulează o propunere şi pe patricianul care se grăbeşte să adere la ea.

multe femei care vor să-şi arate frumuseţea şi graţiile lor fireşti, leapădă de pe ele toate hainele, îndepărtează toate voalurile şi ard de nerăbdare să-şi arate farmecele neacoperite de veşminte, ştiind că vor plăcea mai mult prin culoarea trandafirie a pielii decât prin îmbrăcămintea lor brodată cu aur. Şi cu toate acestea – curată nelegiuire, fie ca niciodată o asemenea grozăvie să nu se întâmple! dacă ai lipsi-o de păr pe femeia cea mai frumoasă şi cea mai minunată, dacă i-ai despodobi chipul de această diademă naturală, chiar de va fi fost căzută din cer, născută din mare, ieşită din valuri, chiar dacă va fi Venus în persoană, înconjurată de tot corul Graţiilor[1], însoţită de toată mulţimea Cupidonilor, încinsă cu cingătoarea sa[2], răspândind cele mai plăcute miresme şi parfumuri, dacă se va înfăţişa cheală, nu va putea să placă nici lui Vulcan al ei[3].

Dar ce încântare, când un păr de-o culoare plăcută şi de-o strălucire desăvârşită fulgeră puternic în razele soarelui, sau când, în molcoma lui culoare, dobândeşte cu totul altă frumuseţe după schimbătoarele variaţii ale luminii: unul blond ca aurul, prinzând la rădăcină culoarea uşor întunecată a fagurelui de miere, altul negru ca pana corbului, rivalizând în diversitatea-i de nuanţe cu floricelele azurii de pe guşa porumbelului; sau când, parfumat cu parfumuri din Arabia, pieptănat cu un pieptene preţios cu dinţi delicaţi şi strâns în ceafă, seamănă cu o oglindă în care, privindu-se, un amant îşi vede chipul mai plăcut! E o frumuseţe, când, împletit în cosiţe groase, încununează capul, sau când se revarsă pe spate într-o lungă pânză de apă. În sfârşit, pieptănătura părului are atâta preţ, încât o femeie, oricât ar fi de împodobită cu aur, haine scumpe, pietre preţioase şi cu toate gătelile din lume, dacă părul ei va fi rău îngrijit, nu va mai putea auzi pe nimeni că este elegantă.

Cât priveşte însă pe Fotis a mea, ei îi dădea farmec nu o pieptănătură foarte complicată, ci una simplă şi în dezordine. În adevăr, ea îşi strângea bogatu-i păr într-un nod în vârful capului, de unde se desfăcea cu graţie, revărsându-se în jurul gâtului şi terminându-se, cu bucle uşor răsucite, la guleraşul[4] tunicii sale.

Mi-a fost cu neputinţă să mai îndur chinul unei voluptăţi atât de

---

[1] Graţiile erau trei la număr: Aglae, Eufrosine şi Talia – nume greceşti care înseamnă veselie, plăceie şi frumuseţe – şi făceau parte din alaiul Venerei.

[2] E cingătoarea pe care în *Iliada* (XIV, 214 şi urm.) Hera o împrumută de la Afrodita, pentru a aprinde iubirea lui Zeus.

[3] Vulcan era şchiop şi urât şi pe deasupra înşelat de frumoasa lui soţie cu zeul Ares (vezi *Odiseea,* VIII, 266 şi urm,), faptă peste care soţul încornorat trecuse cu vederea, datorită frumuseţii zeiţei.

amețitoare, şi aplecându-mă asupra gâtului ei, la hotarul de unde începea frumosu-i păr, îmi apăsai buzele într-o sărutare dulce ca mierea.

Atunci ea îşi întoarse capul şi, uitându-se la mine în timp ce-mi făcea cu ochiul, în mod provocator, îmi zise:

— Ei, şcolarule, aceste lucruri dulci îşi au amărăciunea lor. Fereşte-te de-a gusta prea mult din ele, ca să nu dai peste un necaz amar şi îndelungat!

— Ce tot spui, dragostea mea, când eu numai pentru o singură sărutare a ta, care-mi va îndulci viața, sunt gata să mă las fript, cât sunt de lung, pe jăraticul tău? Spunând acestea, o strânsei puternic în brațe şi începui s-o sărut Pasiunea mea deşteptând-o pe a sa, Fotis se ia la întrecere cu mine în drăgăstoase dezmierdări. Gura ei întredeschisă răspândea o respirație înmiresmată şi în nestăpânita-i dorință simțea o plăcere dulce ca nectarul să-şi atingă limba de a mea:

— Mor, strig eu, sau poate că am şi murit, dacă n-ai milă de mine! La aceste cuvinte, acoperindu-mă din nou cu sărutări, îmi răspunse:

— Nu pierde curajul, că şi eu te iubesc cu aceeaşi patimă şi primesc să devin roaba ta. Plăcerile noastre nu vor întârzia prea mult; cum se lasă seara, voi fi în camera ta de culcare. Pleacă aşadar şi te pregăteşte, căci toată noaptea vreau să lupt cu tine vitejeşte şi din toată inima!

După ce ne şoptirăm aceste cuvinte şi altele la fel, ne despărțirăm. Cam pe la prânz, primii din partea Byrrhenei câteva mici daruri: un purcel gras, cinci puicuțe şi un urcior de vin vechi, minunat. Chemând-o atunci pe Fotis, îi spun:

— Uite că Bacchus vine singur s-o încurajeze pe Venus şi să-i poarte armele. Să sorbim azi tot vinul acesta, care va alunga lânceda sfială ce ne-ar răci pornirile şi va ațâța în noi înflăcărata putere a patimii. Nu de altă promisiune avea nevoie călătoria noastră pe marea iubirii pentru a petrece o noapte fără somn: untdelemn în lampă şi vin din belşug în cupe!

Restul zilei îl petrecui la baie şi după aceea la cină, la bunul meu Milo, unde eram invitat. Luând loc la o măsuță măruntică, artistic lucrată, mă feream cât puteam de privirile soției sale şi, aducându-mi aminte de poveştile Byrrhenei, îmi aruncam ochii asupra ei cu groază, ca şi cum aş fi privit lacul Avernus[1]. Dar mereu mă întorceam s-o

---

[4] În original *patagium,* bandă ori şiret pe marginea veşmintelor femeieşti, înconjurând gâtul sau coborând până la picioare. La fel erau denumite şi gulerașele.

[1] Lac în Campania, pe unde se spunea că ar fi intrarea în Infern.

privesc pe Fotis, care ne servea, şi apariția ei îmi insufla numaidecât curaj.

Cum se făcu seară, Pamfila zise privind lampa:

— Ce ploaie cu găleata o să fie mâine!

La întrebarea bărbatului de unde ştia aceasta, ea îi răspunse că lampa i-o prevestea. La aceste vorbe, Milo izbucni în râs:

— Prin urmare, zise el, noi întreținem o mare Sibilă[1] în persoana lămpii noastre, care din focarul său, ca dintr-un observator, priveşte cu toată atenția chiar soarele şi tot ce se petrece în regiunile cereşti!

— Acestea sunt primele cunoştințe în materie de divinație, îi răspund eu, şi nu e de mirare că flacăra asta, deşi mică şi aprinsă de mâini omeneşti, dar având totuşi strânse legături de rudenie cu acel puternic foc ceresc[2] din care s-a născut, ştie ea însăşi şi ne anunță şi nouă, printr-o prevestire divină, ce trebuie să se întâmple pe bolta cerului. Şi la noi, în Corint, se află acum în trecere un caldeean[3] care zăpăceşte tot oraşul cu răspunsurile sale uimitoare şi pentru câțiva gologani dezvăluie tainele destinului, arătând ce zi trebuie să alegi pentru a face o căsătorie fericită, pentru a pune o trainică temelie unei case, ce zi e prielnică unui negustor pentru încheierea unei afaceri, în ce zi un călător va găsi mai multă lume pe drum, sau care alta e mai potrivită pentru o călătorie pe mare. În sfârşit, eu însumi întrebându-l ce mi se va întâmpla în această călătorie, mi-a dat o mulțime de răspunsuri uimitoare şi foarte variate: ba că voi avea un renume nespus de strălucit, ba că voi deveni subiectul unei lungi poveşti, al unui basm de necrezut şi că voi ajunge eroul unei cărți.

La acestea, Milo întrebă zâmbind:

— Ce înfățişare are caldeeanul ăsta şi cum se numeşte?

— E înalt şi cam oacheş, răspunsei eu, şi se numeşte Diofane.

— El e, zise Milo, nici nu putea fi altul. Tot aşa, după ce făcuse şi aici la noi numeroase profeții mai multor persoane şi câştigase nu câțiva gologani păcătoşi, ci sume însemnate, nenorocitul a fost urmărit de o soartă rea sau, mai aproape de adevăr, aş putea zice: crudă. Într-o zi, pe când era înconjurat de o mulțime numeroasă şi făcea profeții celor

---

[1] Femeie inspirată de zei, în stare să prezică viitorul. Din felul cum ardea lampa se deduceau în antichitate felurite preziceri, ținând de empyromancie (divinație cu ajutorul focului).

[2] Teoria focului ceresc şi creator, al cărui adept se arată Lucius, a fost împrumutată de filosofii stoici de la Heraclit.

[3] Caldeea era țara de baştină a ştiinței astrologice.

adunați în preajma sa, se apropie de el un negustor numit Cerdon[1], care dorea să-i ghicească o zi prielnică pentru călătoria ce trebuia să o facă. După ce Diofane îi arătă ziua aleasă, tocmai când celălalt scosese punga, împrăştiase banii şi numărase o sută de dinari pentru a plăti prezicerea, iată că un tinerel de familie bună, strecurându-se în spatele vrăjitorului, îl trase de manta şi, în clipa când acesta se întoarse, îl strânse în brațe şi-l sărută cu cea mai mare dragoste.

Diofane, după ce-l sărută şi el, îl pofti să stea lângă dânsul. Uimit şi adânc tulburat de această apariție neaşteptată, uită de treaba pe care o făcea în acel moment. „E multă vreme de când te aşteptam. Când ai sosit?” îl întrebă el. „Ieri-seară, îi răspunse celălalt. Dar povesteşte-mi şi tu, frate, cum ai călătorit pe mare şi pe uscat, după ce-ai plecat grăbit din insula Eubeea.”

La aceste vorbe, Diofane, marele nostru caldeean, care nu-şi venise încă în fire din tulburarea sa, îi zise: „Duşmanii țării noastre şi toți duşmanii mei aibă parte de o călătorie atât de îngrozitoare ca a mea! Ulise n-a pățit-o mai rău, căci corabia care ne purta, zguduită de furtuni care o învârteau pe loc în toate chipurile, îşi pierdu amândouă cârmele[2] şi, aruncată cu putere spre țărmul opus, se scufundă numaidecât, iar noi abia scăparăm înot. Am pierdut totul. Ceea ce-am adunat mai târziu, mulțumită milostivirii unor necunoscuți sau bunăvoinței prietenilor noştri, a ajuns prada unei bande de hoți şi singurul meu frate, Arignotus, încercând să opună rezistență cutezanței lor, a fost ucis chiar sub ochii mei.”

Pe când el povestea toate acestea plin de obidă, Cerdon, negustorul, pune mâna pe banii pe care-i destinase pentru plata prezicerii şi se face nevăzut. Numai atunci Diofane, deşteptându-se ca dintr-un somn adânc, îşi dădu seama de paguba pe care i-o adusese nesocotința sa, mai ales când ne văzu pe toți câți eram în jurul lui izbucnind în hohote de râs.

Dar, în sfârşit, Lucius, să-ți ajute cerul ca cel puțin dumitale caldeeanul să-ți fi spus curatul adevăr! Îți urez să fii fericit şi să-ți urmezi călătoria cu bine şi noroc.

În timpul acestei flecăreli a lui Milo, care nu se mai sfârşea, eu oftam încet şi mă mâniam grozav pe mine însumi, pentru că, începând singur o conversație plictisitoare, pierdeam o bună parte a serii şi cele mai delicioase plăceri ale ei. În sfârşit, lăsând la o parte orice ruşine, îi spun

---

[1] Nume dinadins ales pentru asemănarea lui eu vorba grecească *Kerdos,* câştig.

[2] Medaliile şi diferite monumente arată că adeseori la pupa unui vas antic erau două cârme, adică nişte vâsle laterale.

lui Milo:

— Diofane ăsta împace-se cu soarta sa şi n-are decât să se ducă din nou să-şi pună în primejdie, pe uscat şi pe apă, tot ce câştigă înşelând popoarele, dar mie, care tot mai simt oboseala de ieri, dă-mi voie, te rog, să mă duc la culcare mai devreme.

Luându-mi apoi rămas-bun de la el, mă duc în camera mea, unde găsesc aranjată o cină foarte plăcută. Într-adevăr, servitorilor li se pregătiseră aşternuturile pe jos, cât mai departe de uşa mea, fără îndoială, pentru ca vorbele noastre de dragoste să n-aibă alt martor decât noaptea. Lângă patul meu se afla o mescioară, pe care erau mâncări foarte îmbietoare, rămase de la masa de seară, şi două pahare destul de mari, pe jumătate pline cu vin, de-abia turnat, care mai puteau primi exact o cantitate egală de apă; alături era un urcior, care la gâtul său destupat cu o teslă[1], avea o deschizătură mare şi piezişă, ca vinul să poată fi turnat mai uşor: într-un cuvânt, primele pregătiri de luptă ale iubirii.

Tocmai mă aşezasem pe pat, când iată că iubita mea Fotis, care o culcase pe stăpâna ei, se apropie de mine aducându-mi buchete de trandafiri şi având poalele rochiei pline de petale de trandafir scuturate. Ea mă strânge cu putere la pieptul ei şi mă sărută cu dragoste, îmi încunună capul cu coroniţe şi presară peste mine flori şi deodată, punând mâna pe un pahar şi turnând în el apă caldă[2], mi-l întinde să beau. Dar mai înainte de a-l fi băut până la fund, mi-l luă încet de la gură, bău restul în mici înghiţituri, apoi urmară al doilea şi al treilea pahar, pline până sus, şi multe altele unul după altul. În curând mă îmbătai, şi cu mintea tulburată şi tot trupul răscolit şi chinuit de dorinţe arzătoare îmi dau la o parte tunica până în partea de jos a pântecelui şi, arătând lui Fotis a mea că nu pot îndura chinul iubirii, îi spun:

— Ai milă de mine şi grăbeşte-te să-mi vii în ajutor, căci după cum vezi, sunt pregătit pentru încăierarea care se apropie, luptă pe care tu mi-ai declarat-o fără intervenţia fecialului[3], atunci când crudul Cupidon m-a străpuns până în străfundul inimii cu prima lui săgeată! Şi eu mi-am

---

[1] Amforele sau ulcioarele destinate conservării vinului erau adesea astupate cu ghips, fiind destupate cu ajutorul unei unelte având o latură tăioasă, la fel ca tesla.

[2] Grecii vechi consumau vinul amestecat în diverse proporţii cu apă călduţă.

[3] Un crainic-preot pe care romanii îl trimiteau la hotarul duşmanilor pentru a declara război, aruncând în teritoriul duşman o suliţă. Acest obicei se perimase de mult, Apuleius făcând o aluzie literară glumeaţă.

încordat arcul, la rândul meu, cu o opinteală atât de straşnică încât tare mă tem să nu mi se rupă coarda întinsă la maximum. Dar, pentru ca plăcerea să-mi fie mai deplină, despleteşte-ți părul şi lasă-l să cadă în valuri şi să fluture în voie în timpul plăcutelor noastre îmbrățişări.

Ea strânge masa degrabă. Apoi, lepădând orice veşmânt de pe ea şi despletindu-şi părul ca să dea mai mult farmec desfătărilor noastre, am avut înaintea ochilor grațiosul chip al Venerei umblând pe valurile mării. Şi cu mica-i palmă trandafirie acoperindu-şi puțin păroasa-i ruşine femeiască, mai degrabă părea că ține să şi-o arate decât să o ascundă din pudoare.

— La luptă, zise ea, şi luptă vitejeşte, că n-am de gând să bat în retragere! Hai, apropie-te şi luptă fățiş dacă eşti într-adevăr bărbat, atacă cu putere şi ucide, fiindcă vei muri la rândul tău. E o luptă care nu suferă nicio amânare!

Spunând aceasta, ea se urcă în patul meu, se culcă tiptil peste mine şi, supunându-şi mlădioasa şiră a spinării unor salturi rapide precum şi unor mişcări pătimaşe, mă sătură pe deplin cu darurile Venerei săltărețe. Intr-un târziu, cu sufletele obosite, cu trupurile sfârşite de o dulce moleşeală, căzurăm amândoi în acelaşi timp unul în brațele celuilalt, abia mai respirând. Aceste lupte şi altele la fel le continuarăm până începu să se lumineze de ziuă, fără să ne fi trecut prin minte să dormim câtuşi de puțin. Înviorând cu vin din când în când oboseala noastră, pasiunea ni se deştepta şi plăcerile reîncepeau. Apoi luând această noapte ca model adăugarăm mai multe altele la fel.

Din întâmplare, într-o zi, Byrrhena stărui foarte mult să vin să cinez la ea, şi, deşi m-am scuzat cât am putut mai bine, ea nu voi să admită nicio scuză. Trebuia, deci, să mă duc să vorbesc cu Fotis şi s-o întreb dacă consimte, de parcă aş fi aşteptat un semn prevestitor. Deşi-i părea rău că trebuie să mă despart de ea, fie chiar şi numai pentru câteva clipe, îmi acordă totuşi cu bunăvoință un scurt concediu de la datoria mea amoroasă.

— Dar, cel puțin, îmi zise ea, ai grijă să te întorci mai devreme de la masă, căci o bandă furioasă de tineri nobili tulbură liniştea publică şi ai să vezi ici şi colo oameni ucişi zăcând în mijlocul străzilor. Trupele guvernatorului sunt prea departe şi nu pot scăpa oraşul de această mare pacoste. În adevăr, situația ta strălucită şi chiar dispreţul ce se arată aici unui călător străin ar putea să te expună vreunei curse.

— Fii fără grijă, draga mea Fotis, îi spun eu, fiindcă în afară de faptul că aş prefera oricărui alt ospăț plăcerile noastre, te asigur că voi

avea toată grija să-ți alung şi această teamă, întorcându-mă repede la tine. De altfel, nu mă voi duce singur, ci având la brâu sabia de care nu mă despart niciodată, aşa că voi avea cu ce să-mi apăr viața!

Astfel înarmat, mă duc la ospățul acela, unde am găsit un mare număr de invitați, care alcătuiau elita oraşului, fiindcă Byrrhena făcea parte din societatea nobilă. Paturile, foarte luxoase, din lemn de tuia cu încrustații de fildeş, erau acoperite cu învelitori brodate în aur. Erau o mulțime de cupe mari de băut, pe cât de elegante şi variate ca formă, pe atât de unice prin valoarea lor. Ici, sticla era împodobită cu figuri artistice lucrate-n relief, colo strălucea cristalul fără cel mai mic cusur, mai încolo era argintul strălucitor şi aurul care-ți luau vederea şi mai puteai vedea până şi cupe de ambră, admirabil cioplite, ca pietrele prețioase, în sfârşit, tot ce depăşeşte orice închipuire se găsea adunat acolo. Mai mulți sclavi-sufragii[1] tare frumos îmbrăcați serveau în cel mai grațios chip nenumărate feluri de mâncări; paharnici tineri, cu părul ondulat şi elegant îmbrăcați[2], turnau aproape în fiecare clipă vin vechi în cupe făcute fiecare dintr-o piatră prețioasă. În curând se aprind luminile, vorbele ce se spun de obicei la masă se înmulțesc; s-a râs mult şi glume bune şi cuvinte înțepătoare zboară dintr-o parte şi din alta.

Atunci Byrrhena mă întreabă:

— Cum te simți în țara noastră? Pe cât ştiu eu, noi întrecem cu mult toate oraşele prin templele, băile şi toate celelalte edificii ale noastre. În afară de asta, la noi se găsesc din belşug obiectele necesare vieții. Cel care caută odihna, e liber să trăiască după plac, străinul care vine după afaceri găseşte aici toată îmbulzeala de la Roma, dacă e om liniştit, se bucură de o linişte deplină, ca la țară. Într-un cuvânt, oraşul nostru este un loc de desfătare pentru toată provincia!

— Aveți dreptate, doamnă, îi răspunsei eu. Nicăieri nu m-am socotit mai liber decât aici, dar mă tem foarte mult de capcanele ascunse şi de neînlăturat ale vrăjitoriei. Se spune că aici lăcaşurile morților nu sunt în siguranță, fiindcă şi din morminte şi de pe ruguri se iau unele resturi şi bucăți de cadavre spre a se pregăti celor vii o moarte îngrozitoare. Vrăjitoare bătrâne, chiar în scurtul timp când se fac pregătirile de înmormântare ale unui răposat, zboară cu o repeziciune de pasăre să-i răpească trupul înainte ca alții să-l fi îngropat.

---

[1] În original *diribitores* (distribuitori) – sclavi însărcinați cu proporționarea şi împărțirea cărnii, servind oaspeții sosiți la festine.

[2] Încă din epoca republicană, casele bogătaşilor aveau chipeşi adolescenți cu veşminte femeieşti, care întâmpinau musafiri, umplându-le cupele cu vin.

— Ba mai mult, adăugă un altul, aici nici cei vii nu sunt cruțați. Unuia, nu ştiu cui, i s-a întâmplat ceva asemănător: a fost mutilat şi cu totul desfigurat.

La aceste cuvinte, toți oaspeții izbucniră fără ruşine în hohote de râs ce nu se mai sfârşeau şi toate fețele şi toate privirile se îndreptau către un ins ce sta culcat mai la o parte, într-un colț al sălii. Ruşinat de îndărătnicia cu care-l priveau toți, mormăi ceva necăjit şi voi să se ridice şi să plece.

— Nu, dragul meu Telyfron, îi zise Byrrhena, stai puțin şi, cu luată bunăvoința ta obişnuită, mai spune-ne o dată povestea-ți, pentru ca şi fiul meu Lucius să aibă marea plăcere s-o audă din gura ta.

— E adevărat, doamnă, zise el, pe dumneavoastră nu vă părăseşte niciodată sentimentul divinei bunătăți, dar n-aş mai putea suporta obrăznicia unora!

Răspunzându-i astfel, era foarte emoționat. Totuşi, după multe stăruințe, după multe jurăminte pe tot ce avea mai scump în lume, Byrrhena reuşi să-l facă să vorbească, în ciuda împotrivirii lui.

Atunci, îngrămădind o parte din învelitorile patului una peste alta, Telyfron făcu din ele un morman pe care să-şi rezeme cotul şi se ridică în pat numai pe jumătate. Apoi întinse mâna dreaptă, şi-şi aşeză degetele în felul oratorilor, adică îşi îndoi ultimele două degete, ridicând în sus pe celelalte şi amenințând, ca să zic aşa, cu degetul cel mare; pe urmă, zâmbind mulțumit, începu să povestească:

— Eram minor când am plecat din Milet să asist la jocurile olimpice şi aveam o mare dorință să vizitez şi oraşele din această provincie vestită[1]. După ce-am străbătut toată Tesalia, ajunsei la Larissa, vai! spre nenorocirea mea. Pe când rătăceam în toate părțile, căutând mijloace de a-mi uşura marea lipsă în care mă aflam, fiindcă banii mei de drum erau aproape pe sfârşite, zăresc în mijlocul unei piețe un bătrân înalt. Era cocoțat pe o bornă şi striga în gura mare: „Cine vrea să păzească un mort? Să spună cât cere!” Atunci, adresându-mă primului trecător, îl întrebai: „Ce înseamnă asta? Cum? Pe-aici morții au obiceiul să fugă?” „Taci, îmi spuse el. Eşti foarte tânăr şi străin, şi prin urmare nu-ți dai seama că te afli în Tesalia, unde vrăjitoarele rup cu dinții bucăți din chipurile morților, pe care le folosesc în îndeletnicirile lor magice.” „Şi cum se face, mă rog, această pază a morților?” îl întrebai la rândul meu. „Mai întâi, răspunse el, trebuie să veghezi toată noaptea cu cea mai mare

---

[1] Fie Ahaia, din care făcea parte şi Tesalia în timpul domniei lui Augustus, fie Macedonia la care ea fusese anexată de Antonini.

atenție, având ochii la pândă şi bine deschişi, necontenit ațintiți asupra cadavrului, fără să-i îndepărtezi, sau chiar să-i întorci o clipă în altă parte, fiindcă aceste blestemate vrăjitoare se schimbă în tot felul de animale, se strecoară târându-se pe furiş, şi ar fi în stare să înşele uşor chiar ochii Soarelui şi ai Dreptății[1]. Ce-i drept, ele iau chip de păsări, de câini, de şoareci şi chiar de muşte. Apoi, prin farmecele lor îngrozitoare, îngroapă pe păzitor în somn. Nimeni n-ar putea înşira chiar toate vicleşugurile pe care le născocesc aceste nelegiuite femei cu marea lor putere de închipuire. Şi cu toate acestea, pentru un serviciu aşa de periculos, nu se oferă în general o plată mai mare de patru sau şase monede de aur. Ei! dar… era cât p-aci să uit! Dacă, dimineață, păzitorul nu dă în primire corpul întreg, tot ceea ce s-a tăiat sau lipseşte din el e nevoit să înlocuiască cu o bucată egală de came ce i se taie din obraz.”

Aflând toate acestea, îmi iau inima-n dinți şi, apropiindu-mă numaidecât de crainic, îi zic: „încetează acum de-a mai striga! Iată păzitorul gata găsit, să vedem prețul!”

„Vei primi zece monede de aur[2], dar ia seama, tinere, să aperi bine cadavrul de aceste Harpii[3] viclene, căci e fiul unuia din fruntaşii oraşului nostru!”

„Vorbe de prisos, îi răspund eu, asta-i o nimica toată! Eu sunt un om de fier, nu dorm niciodată; am o vedere mai pătrunzătoare chiar decât a lui Lynceus[4] sau a lui Argus[5], într-un cuvânt sunt numai ochi!”

Nici nu terminasem bine vorba şi el mă conduse îndată la o casă, unde printr-o uşă dosnică, fiindcă cea mare era închisă, mă introduse într-o cameră întunecoasă cu ferestrele oblonite. Îmi arătă o doamnă care plângea, îmbrăcată în negru; apoi, apropiindu-se de ea: „Omul ăsta, îi spune el, s-a prezentat fără teamă şi s-a angajat cu plată să păzească corpul soțului tău”. Atunci văduva, dând la o parte părul care-i cădea pe față din amândouă părțile şi arătând un chip foarte frumos chiar în

---

[1] Adică privirile cele mai pătrunzătoare. Soarele, care vede totul, este pus alături de Dreptate, căreia nu-i scapă nicio nelegiuire.
[2] În original: „o mie de sesterți”.
[3] Monştri cu chip de femeie, cu trupul de pasăre răpitoare, cu mâinile de om şi cu gheare foarte ascuțite.
[4] Fiul lui Aphareus, regele Messeniei, unul din argonauți, vestit pentru vederea lui pătrunzătoare.
[5] Prinț argian, fiul lui Agenor, care după legendă avea o sută de ochi, răspândiți pe tot corpul, dintre care cincizeci rămâneau deschişi, când ceilalți cincizeci erau închişi de somn.

durerea ei, îşi ridică ochii spre mine. „Te rog, fierbinte, îmi zise ea, vezi să-ți îndeplineşti serviciul cu toată luarea-aminte cu putință.” „Fiți fără grijă, îi răspund eu, numai să-mi dați un modest supliment de plată.”

Căzurăm la învoială şi, ridicându-se repede, mă conduse într-o altă cameră, unde se găsea cadavrul acoperit cu un giulgiu orbitor de alb. După ce se introduseră şapte persoane, ce aveau să servească drept martori, ea însăşi dezveleşte mortul cu mâna ei şi la vederea lui, ochii i se umplu de lacrimi ce nu mai conteneau; apoi, luând ca martori pe cei de față, începe să arate cu cea mai mare exactitate, unul câte unul, toate mădularele, ținute până atunci dinadins acoperite, şi unul dintre ei le însemna într-un registru. „Iată, zise ea, nasul e întreg, ochii sunt în bună stare, urechile de asemenea, buzele sunt neatinse şi din bărbie nu lipseşte nimic. Cercetați, vă rog, bunii mei cetățeni, şi întăriți acestea cu mărturia voastră!” După ce spuse aceste cuvinte şi inventarul fu semnat, voi să se retragă.

Dar eu am oprit-o: „Doamnă, îi spun eu, porunciți să mi se dea tot ce trebuie pentru serviciul meu.” „Şi ce anume?” întrebă ea. „O lampă mare, îi răspund eu, untdelemn îndeajuns ca să am lumină până la ziuă, apă caldă, câteva urcioare cu vin, un pahar şi o farfurie plină cu rămăşițele de la masa de aseară.”

Atunci, clătinând din cap: „Fugi, îmi zise ea, eşti un neobrăzat. Auzi! într-o casă cufundată în jale, să ceri rămăşițe de mâncare, când de-atâtea zile aici nu s-a zărit nicio urmă de fum! Crezi c-ai venit aici să benchetuieşti? Mai degrabă ar trebui să verşi lacrimi şi să iei o înfățişare de tristețe, potrivită locului unde te afli!” Spunând aceste cuvinte, se întoarse către servitoarea sa: „Myrrhina, îi spuse ea, dă-i numaidecât o lampă şi untdelemn şi, după ce-l vei fi încuiat în cameră pe păzitor, pleacă repede de acolo şi caută-ți de treabă”.

Astfel, rămas singur ca să țin tovărăşie mortului, mă frecam la ochi, pe care voiam să-i deprind cu vegherea şi din când în când cântam ca să mă liniştesc. Iată că vine amurgul, apoi, noaptea înaintată, apoi ora celui mai adânc somn, în sfârşit miezul nopții. Mă simțeam cu totul cuprins de o spaimă care creştea în fiecare clipă, când deodată o nevăstuică, intrând pe nesimțite şi târându-se, se opri în fața mea şi-mi aruncă o privire atât de pătrunzătoare, încât un animal aşa de mic, dar atât de îndrăzneț, mă umplu de groază. În sfârşit îi spusei: „De ce nu pleci, dobitoc spurcat, de ce nu te ascunzi la şoriceii tăi, la semenii tăi, mai înainte de a cunoaşte din propria-ți experiență năprasnica dezlănțuire a puterii mele? De ce nu pleci?”

Nevăstuică întoarse spatele şi dispăru numaidecât din cameră. Nu trecu însă mult şi deodată căzui într-un somn adânc[1], încât nici chiar zeul de la Delfi[2], n-ar fi putut deosebi uşor care dintre cele două trupuri întinse era mortul. Astfel, lipsit de cunoştinţă şi având eu însumi nevoie de un alt păzitor, eram acolo aproape ca şi cum n-aş fi fost.

Alaiul orătăniilor cu creste din vecinătate tocmai anunța cu mare zgomot încetarea nopţii. În sfârşit, mă deşteptai brusc şi îngrozit de spaimă alerg la cadavru; apropii lampa şi descoperindu-i fața, încep să examinez cu de-amănuntul chipul pe care-l primisem întreg. Deodată sărmana soţie, nespus de îngrijorată şi plângând, se repede înăuntru, urmată de martorii din ajun, se aruncă imediat asupra trupului şi după ce-l acoperă îndelung cu sărutări îl cercetează-n întregime, la lumină, după inventar. Apoi, întorcându-se, chemă pe administratorul ei, Filodespotus, şi-i ordonă să plătească fără întârziere acestui paznic aşa de bun suma ce i se cuvenea, ceea ce se făcu îndată. „Tinere, îmi zise ea după aceea, îţi sunt foarte recunoscătoare, şi pentru zelul cu care ţi-ai îndeplinit serviciul, te voi socoti de aci înainte în numărul prietenilor mei!”

Încântat de acest câştig neaşteptat şi zăpăcit de strălucitoarele monede de aur, pe care le vânturam dintr-o mână într-alta, i-am zis: „Ba nu, doamnă, mai degrabă socoteşte-mă ca pe unul dintre servitorii dumitale, şi ori de câte ori vei mai avea nevoie de serviciile mele, porunceşte cu toată încrederea!”

Nici nu terminasem bine acest cuvinte că toţi prietenii ei mă copleşesc cu blesteme ca pe o cobe[3], şi, apucând tot ce le venea la îndemână, se iau după mine. Unul mă loveşte cu pumnii în obraz, altul îmi zdrobeşte umerii cu coatele, alţii îmi frâng coastele cu mâini vrăjmaşe, îmi dau lovituri de picior, îmi smulg părul, îmi sfâşie hainele. Astfel, asemenea tânărului şi orgoliosului Aonian[4], sau cântăreţului inspirat[5], gloria muntelui Pimpla, mă aruncară afară din casă schilodit şi

---

[1] Privirea pătrunzătoare a nevăstuicii îşi produsese efectul soporific.

[2] Apolo.

[3] Orice afirmaţie aruncată la întâmplare şi fără nicio intenţie rea căpăta tăria unei prevestiri funeste inevitabile. Sfârşitul naraţiunii lui Telyfron pare să confirme această superstiţie.

[4] Penteu, rege al Tebei. Aonia e un nume poetic al Beoţiei.

[5] Adică Orfeu, numit Pimpleus, după muntele Pimpla din Pieria (un ţinut din Macedonia), lăcaş al Muzelor. Spre deosebire de Penteu, sfâşiat de bachante, poetul a căzut victimă femeilor trace, neadmise la întrunirile bărbaţilor lor.

făcut bucăți.

În timp ce, în strada cea mai apropiată, venindu-mi în fire, îmi reaminteam, dar prea târziu, de vorbele nechibzuite şi cobitoare rostite de mine şi recunoşteam că pe bună dreptate aş fi meritat mai multe lovituri, ultimele bocete şi ultimele chemări de rămas-bun se terminaseră. Mortul fusese deja pornit din casă şi după obiceiul tradițional, fiindcă era dintr-o familie foarte nobilă, impozantul cortegiu funebru era condus prin piața publică. Deodată, un bătrân îmbrăcat în negru vine în fuga mare lângă mort; fața lui adânc mâhnită era scăldată în lacrimi şi-şi smulgea bogatu-i păr alb. Cu amândouă mâinile el cuprinde patul funebru şi cu glas în adevăr puternic, dar des întrerupt de suspine, zise: „Pe tot ce aveți mai scump, cetățeni, în numele pietății publice, răzbunați uciderea unui concetățean al vostru şi pedepsiți cu cea mai mare asprime pe această ticăloasă şi criminală femeie, care s-a făcut vinovată de cea mai groaznică nelegiuire. Căci ea, şi nimeni altul, l-a otrăvit pe acest nefericit tânăr, fiul surorii mele, în vederea unei iubiri adultere şi spre a pune mâna pe moştenire!"

Astfel vorbi bătrânul şi, trecând de la unul la altul, repeta fiecăruia tânguielile şi plânsetele sale. În acest timp, poporul de rând se aprinde de mânie şi, crima părându-i verosimilă, era pornit să creadă uşor acuzația. Toți cer în gura mare torțe, caută pietre, asmut pe cei mai tineri să ucidă femeia. Dar ea, vărsând lacrimi prefăcute şi jurându-se pe toți zeii în cel mai solemn chip cu putință, tăgăduieşte o crimă atât de îngrozitoare.

„Ei bine, zise atunci bătrânul, să lăsăm providenței divine grija de a descoperi adevărul. Avem aici un egiptean numit Zatchlas, proroc de frunte, care, pentru o sumă foarte mare s-a învoit să readucă pentru puțin timp sufletul defunctului din Infern şi să recheme la viață acest corp după moartea sa."

Spunând acestea, aduce în mijlocul mulțimii un tânăr îmbrăcat într-o manta scurtă din pânză de în, încălțat cu nişte sandale uşoare, împletite din mici fâşii de frunze de palmier şi cu capul complet ras[1]. Sărutându-i îndelung mâinile şi cuprinzându-i chiar genunchii cu brațele[2]: „Ai milă de noi, divine pontif, îi zise el, ai milă de noi! Te rog fierbinte, pe astrele cerului, pe divinitățile Infernului, pe elementele din care e alcătuit

---

[1] E ținuta preoților şi a credincioşilor consacrați Isidei. Preoții egipteni purtau straie de in, disprețuind lâna oilor.

[2] La cei vechi genunchii au cultul lor. Cei care rugau pe cineva îi îmbrățişau genunchii, adorându-i ca pe nişte altare.

universul, pe tăcerea nopților, pe sanctuarele de lângă oraşul Coptos, pe revărsarea apelor Nilului[1], pe misterele de la Memfis, pe sistrele[2] din Pharos! Aruncă puțină lumină în aceşti ochi închişi pe veci şi lasă-i o clipă să se bucure de razele soarelui. Noi nu ne împotrivim şi nu refuzăm pământului prada sa, dar cerem pentru acest mort câteva clipe de viață, numai pentru mângâierea noastră de a-l fi răzbunat."

Profetul, făcut binevoitor prin această invocație, pune de trei ori o anumită iarbă pe gura mortului şi o alta pe piept. Apoi, întorcându-se spre răsărit, se roagă încet augustului soare, care-şi urma drumul pe bolta cerească. Prin această scenă impunătoare el atrage atenția tuturor celor prezenți asupra marii minuni ce avea să se producă.

Eu mă amestec în mulțime şi, aşezându-mă chiar în spatele patului mortuar, pe un stâlp de piatră mai înalt, privesc totul cu cel mai viu interes. Numaidecât, pulsul începe să bată, corpul să se umple de viață; cadavrul tânărului se ridică şi vorbeşte: „Vai! de ce mă rechemați la funcțiile unei vieți de o clipă, după ce am băut din apa Lethei, acum când pluteam pe mlaştinile Stixului? încetează, te rog, încetează şi lasă-mă să-mi găsesc odihna mormântului." Acestea au fost cuvintele care au ieşit din gura cadavrului, dar profetul, aprinzându-se din ce în ce mai mult, zise: „Nu, arată poporului tot ce s-a petrecut, şi dezvăluie taina morții tale. Crezi tu că vrăjile mele n-au putere să cheme Furiile şi că nu pot să pun la caznă membrele tale obosite?"

Înviatul, reluând atunci cuvântul din patul lui, se adresează poporului cu un geamăt adânc: „Da, zise el, viclenele uneltiri ale noii mele soții m-au ucis şi, victimă a unei băuturi mortale, am cedat patul meu cald încă unui adulter!"

Atunci demna lui soție, cu o mare prezență de spirit şi cu o îndrăzneală la înălțimea situației, respinge în mod hotărât acuzațiile soțului, susținând în mod nelegiuit că sunt curate născociri. Poporul se aprinde, însuflețit de sentimente diferite. Unii spuneau că femeia e o criminală şi că trebuie numaidecât îngropată de vie împreună cu corpul

---

[1] În Egipt, spune Pliniu, lângă oraşul Coptos, este o insulă închinată zeiței Isis. Spre a o feri de pustiirile Nilului, rândunelele, când se apropie creşterea lui, construiesc în ea un dig din paie lipite cu nămol. Ele lucrează la acest dig trei nopți în şir şi cu atâta zel, încât multe mor la lucru şi în fiecare an reîncep această muncă grea.

[2] Instrumente de metal întrebuințate de egipteni în cultul Isidei. Isis ținea în mână un sistru. Aici atributul e întrebuințat în locul divinității şi Pharos în locul Egiptului.

soțului ei, alții susțineau că nu trebuie să se dea crezare minciunilor unui cadavru.

Dar orice şovăire se risipi, când tânărul continuă: „E curatul adevăr, spuse el, gemând din nou mai tare, am să vă dau dovadă cum nu se poate mai vădită, am să vă arăt o întâmplare pe care, fireşte, nimeni altul n-a putut s-o cunoască în afară de mine. Căci pe când acest neadormit paznic – şi mă arăta cu degetul pe mine – îmi păzea trupul cu cea mai mare grijă, vrăjitoare bătrâne încercară să se apropie de cadavrul meu. În acest scop, ele îşi schimbară forma în mai multe rânduri, dar în zadar; neputând să înşele zelul şi vigilența paznicului meu, împrăştiară în cele din urmă asupra lui un nor de somn şi-l îngropară într-un somn adânc. Apoi, începând să mă cheme pe nume, ele n-au încetat de a mă striga decât atunci când corpul meu înțepenit şi membrele-mi înghețate începură, după încete şi anevoioase sforțări, să se supună vrăjilor lor. El, ca unul care într-adevăr era viu, dar care numai în somn avea înfățişarea unui mort, auzind că este chemat căci – el are acelaşi nume ca şi mine – se deşteptă, neştiind ce era şi, pornind ca o umbră neînsuflețită, ajunge la uşa camerei. Deşi foarte bine închisă, totuşi printr-o gaură ce se afla acolo, ele îi tăiară mai întâi nasul, apoi urechile şi în locul meu suferi el aceste amputări. Şi pentru ca aceste operațiuni să rămână necunoscute, vrăjitoarele îi plăsmuiră din ceară nişte urechi asemănătoare cu ale lui şi le lipiră exact în locul celor tăiate şi de asemenea îi făcură un nas la fel cu al lui. Ei bine, acum aveți în fața voastră pe acest nenorocit care a fost plătit nu pentru vigilență, ci pentru mutilarea lui."

Înspăimântat de aceste cuvinte, vreau să mă conving de adevărul acestei nenorocite întâmplări. Pun mâna pe nas şi rămân cu el în mână, îmi pipăi urechile şi ele se dezlipesc. Atunci, văzând că toți mă arată cu degetele, că toți întorc capul spre mine şi că râsetele erau gata să izbucnească, mă strecor neobservat printre picioarele celor care mă înconjurau şi fug scăldat într-o sudoare rece. Astfel, desfigurat şi expus ridicolului, n-am mai avut curajul să mă întorc în patria şi la familia mea. Rana urechilor am ascuns-o cu părul pe care l-am lăsat să-mi cadă pe tâmple, iar sluțenia nasului am acoperit-o destul de bine cu bucățica asta de pânză pe care o vedeți lipită acolo.

Îndată ce Telyfron îşi termină povestirea, oaspeții, amețiți de băutură, izbucnesc din nou în hohote de râs, şi în timp ce marii bețivani cer să se golească în cinstea zeului Râsului cupele obişnuite, Byrrhena mi se adresează astfel:

— Mâine e o zi mare şi o sărbătoare solemnă, e aniversarea

întemeierii oraşului nostru, şi în această zi noi suntem singurul popor pe pământ care, prin ceremonii vesele şi distractive, invocăm bunăvoința augustului zeu al Râsului[1]. Prezența ta va face mai plăcută pentru noi această sărbătoare. O, cât aş dori ca tu, cu bunul tău spirit, să găseşti vreun subiect de râs pentru sărbătorirea zeului, ca să facem cât mai plăcută şi mai deplină cinstirea pe care o aducem divinității lui atât de puternice!

— Foarte bine, doamnă, îi spun eu, dorința dumitale va fi împlinită, dar, o, de-aş putea găsi vreo idee pe care să mi-o inspire cu generozitate un zeu atât de puternic! După aceasta, sluga mea înştiințându-mă că se făcuse târziu, mă ridic numaidecât, amețit de băutură eu însumi, salut grăbit pe Byrrhena şi cu un pas şovăitor iau drumul spre casă.

Dar în prima piață prin care am trecut, deodată, stârnindu-se vântul şi stingând lumina cu care ne călăuzeam paşii, ne-a fost foarte greu să ieşim din această întunecime neaşteptată şi numai după ce ne-am zdrobit degetele picioarelor de toate pietrele drumului, ajungem în sfârşit la gazda noastră, rupți de oboseală.

Când ne apropiam de casă, strâns lipiți unul de altul, iată că trei indivizi voinici şi largi în spate se reped cu toată puterea asupra porții noastre, şi nu numai că nu se sperie câtuşi de puțin de prezența noastră, ci dimpotrivă, care mai de care se silea s-o spargă cu lovituri dese şi violente, încât nouă, şi mie, mai ales, mi s-a părut că erau nişte adevărați tâlhari şi încă din cei mai furioşi. Într-o clipă scot de sub manta sabia pe care o țineam ascunsă acolo pentru cazuri de acest fel şi, repezindu-mă fără şovăire în mijlocul bandiților, pe măsură ce ei veneau spre mine, ca să mi se împotrivească, le înfig adânc sabia în pântece până când, în sfârşit ciuruiți de adânci şi de numeroase răni, şi-au dat sufletul chiar la picioarele mele. Zgomotul luptei deşteptase pe Fotis şi eu, găsind uşa deschisă, mă strecor în casă, gâfâind şi ud leoarcă de sudoare. În sfârşit, istovit de uciderea succesivă a acestor trei îndârjiți tâlhari care făceau cât întreitul Gerion[2], mă aruncai în pat şi adormii numaidecât.

---

[1] Numai la Sparta exista un cult al Râsului, neatestat în altă regiune a Greciei antice.

[2] Uriaş cu trei capele şi trei trupuri unite care locuia în insula Erythia unde păşteau nenumăratele sale turme de boi. Hercule l-a răpus pe Gerion la porunca lui Eurystheus, răpindu-i cirezile pe care le-a adus cu el în Grecia.

În legănarea brațelor trandafirii, Aurora tocmai își avântase spre slava cerului caii ei împodobiți cu falere[1] purpurii, când, smulgându-mă dintr-un dulce somn, noaptea făcu loc zilei. Dar, cu gândul la crima mea de aseară, am fost cuprins de o mare îngrijorare. Aşezat în pat, în capul oaselor, cu picioarele încrucişate, cu mâinile împreunate pe genunchi şi frământându-mi degetele, vărsăm şiroaie de lacrimi, fiindcă în închipuirea mea vedeam tribunalul, desfăşurarea procesului, sentința, în sfârşit pe călău. S-ar putea găsi oaie vreun judecător atât de blând, atât de binevoitor, care să mă poată declara nevinovat, după ce săvârşisem trei omoruri şi mă mânjisem cu sângele atâtor cetățeni? Iată glorioasa călătorie pe care caldeeanul Diofane mi-o prezisese în mod sigur.

Iată ce gânduri îmi treceau necontenit prin minte şi îmi jeleam soarta nenorocită. În acest timp afară, la intrare, se auzeau puternice bătăi în uşă, strigăte neîncetate, în sfârşit se făcea un zgomot îngrozitor şi uşa într-o clipă fiind deschisă cu o smucitură violentă, toată casa se umplu de magistrați, de slujbaşii lor şi de o gloată de tot soiul. Numaidecât doi lictori, din ordinul magistraților, pun mâna pe mine şi încep să mă târască, fără ca eu, fireşte, să opun vreo rezistență. Pe când treceam pe prima uliță, toată populația oraşului, revărsându-se pe străzi, se ținea după noi într-un număr neobişnuit de mare. Şi, deşi înaintam abătut, cu capul plecat până în pământ, ba chiar până-n fundul Infernului, totuşi, privind cu coada ochiului, observai ceva foarte ciudat, în adevăr, printre atâtea mii de inşi care ne înconjurau, nu era absolut niciunul care să nu se strice de râs. În sfârşit, după ce am fost purtat prin toate piețele şi plimbat pe la fiecare colț de stradă, ca acele victime care, în procesiunile de ispăşire şi de purificare sunt destinate să înlăture vreo nenorocire de care eşti amenințat[2], fui oprit în for, în fața tribunalului. Magistrații

[1] Plăci de metal strălucitor, servind ca podoabe la gâtul cailor. Apuleius încearcă să reînnoiască vechea metaforă homerică: „Aurora cu degete purpurii.”
[2] Acest rit de lustrație, întâlnit în diferite locuri, se celebra de pildă la Roma prin ceremonii anuale de *Amburbium,* sau ocazionale, prilejuite de minuni, când se decretau jertfe ispăşitoare. Victimele sortite sacrificiului erau plimbate în prealabil prin toate cartierele oraşului sau districtului asupra căruia se extindeau efectele purificării, luând asupra lor influențele malefice şi ducându-le departe.

tocmai se aşezaseră pe înaltele lor scaune, şi pristavul public striga cu glas puternic să se facă linişte, când deodată toţi spectatorii cerură, într-un glas, ca din cauza extrem de numeroasei mulţimi, căreia o înghesuială prea mare îi putea pune viaţa în primejdie, un proces atât de important să se judece în teatru. Într-o clipă, poporul se repezi din toate părţile şi tot interiorul teatrului se umplu cu o iuţeală uimitoare. Chiar şi intrările şi tot acoperişul erau pline până la refuz. Cei mai mulţi erau încolăciţi pe coloane, alţii erau cocoţaţi pe statui, unora li se vedea numai jumătate din corp pe ferestre sau printr-o deschizătură a tavanului, în sfârşit toţi, în nemărginita lor dorinţă de a vedea, nu se mai gândeau la primejdiile la care se expuneau. În curând sunt împins până în mijlocul scenei de către slujbaşii dreptăţii, ca o victimă, şi aşezat în centrul orchestrei[1].

Atunci crainicul, întărindu-şi iar din răsputeri glasul, cheamă pe acuzator. Se dădu cuvântul unui bătrân. Spre a-şi fixa timpul cât va vorbi, el turnă apă într-un vas în formă de pâlnie cu ţeava fin găurită la capăt, pe unde apa se scurgea picătură cu picătură[2], apoi se adresă astfel poporului:

— Onoraţi cetăţeni, pricina care e supusă judecăţii voastre este una dintre cele mai importante, pentru că priveşte în special liniştea întregului oraş: o pildă cumplită va fi de cel mai mare folos. De aceea, se cuvine ca voi, fiecare-n parte şi toţi la un loc, să apăraţi onoarea publică, ca nu cumva un ucigaş nelegiuit să rămână nepedepsit, după ce a măcelărit atâtea victime într-un chip aşa de crud. Şi să nu vă închipuiţi că eu sunt atât de aspru cu el din pricina vreunei duşmănii sau un personale. Eu sunt comandantul pazei de noapte, şi până în ziua de astăzi nu cred că cineva a putut să aducă vreo învinuire vigilenţei şi zelului meu. În scurt, vin la fapt şi vă voi expune întocmai ceea ce s-a întâmplat noaptea trecută. Cam pe la al treilea schimb al străjilor de noapte[3], când făceam inspecţia întregului oraş cu o minuţioasă exactitate, cercetând totul din uşă în uşă, deodată zăresc pe tânărul acesta cu sabia în mână, semănând în toate părţile măcelul crâncen şi în

---

[1] În teatrul antic grec, spaţiul în care evolua corul ajunsese să fie ocupat de scaunele senatorilor în vremea romanilor.

[2] Era clepsidra sau ceasul de apă. Toată apa din ea se scurgea într-un sfert de oră. În Roma imperială clepsidrele de apă măsurau îndeobşte timpul acordat oratorilor şi avocaţilor.

[3] „Tertia vigilia” începea pentru soldaţi sau paznicii nocturni pe la miezul nopţii şi se sfârşea la ora 3 dimineaţa.

aceeaşi clipă văd la picioarele lui trei cetăţeni ucişi, victime ale cruzimii sale, respirând încă şi cu trupurile zbătându-se într-un lac de sânge. Zguduit el însuşi pe drept cuvânt de vina unei crime atât de înfiorătoare, o luă numaidecât la fugă şi, furişându-se într-o casă, mulţumită întunericului a rămas ascuns acolo toată noaptea. Dar providenţa divină nu îngăduie niciodată ca vinovaţii să rămână nepedepsiţi. Venind să-l pândesc dis-de-dimineaţă, mai înainte ca el să fi putut fugi prin vreun coridor secret, mi-am dat toată osteneala să-l aduc înaintea severei măreţii a judecăţii voastre. Aveţi, aşadar, în faţa voastră un acuzat pătat de mai multe omoruri, un acuzat prins asupra faptului, un acuzat din altă ţară. De aceea pronunţaţi fără şovăire o sentinţă de condamnare în contra unui străin pentru o crimă pentru care aţi pedepsi aspru chiar şi pe un concetăţean al vostru!

După ce vorbi astfel, acest foarte sever acuzator îşi opri temutu-i glas. Îndată crainicul mă pofti să iau cuvântul, dacă aveam ceva de răspuns la toate acestea. Dar în momentul acela eu nu eram în stare să fac altceva decât să plâng, gândindu-mă desigur mai puţin la această îngrozitoare acuzaţie decât la nenorocita mea conştiinţă. Cu toate acestea, ca printr-o inspiraţie divină, începând să-mi vină curajul, iată ce am răspuns:

— Ştiu bine cât e de grea, în faţa cadavrelor a trei cetăţeni, situaţia aceluia care e acuzat de uciderea lor. Deşi spune adevărul şi recunoaşte singur faptul, totuşi cu greu va putea el să convingă de nevinovăţia sa o adunare atât de numeroasă. Dar dacă bunătatea voastră îmi va acorda un moment de ascultare, vă voi demonstra uşor că azi mă găsesc în primejdie de a fi trimis la moarte, nu din vina mea, şi că numai din pricina unei întâmplări neprevăzute şi a legitimei mele indignări, îndur fără niciun motiv ura stârnită de o acuzaţie atât de groaznică.

În adevăr, pe când mă întorceam acasă, ceva mai târziu, de la un ospăţ, de altfel aproape beat turtă, ceea ce desigur nu voi tăgădui că e adevărata mea vină, văd chiar în faţa casei unde locuiesc – casa onorabilului vostru concetăţean Milo – nişte tâlhari foarte fioroşi, care dădeau năvală la intrare şi care, spărgând balamalele, căutau să sfarme uşile. Toţi drugii, deşi fixaţi cu cea mai mare grijă, fuseseră smulşi cu violenţă şi tocmai se sfătuiau între ei cum să omoare pe cei care locuiau în casă. În sfârşit, unul din bandă, mai curajos şi cu un trup de uriaş, îi îndemna pe ceilalţi cu aceste cuvinte: „Haideţi, băieţi, curaj! Să-i atacăm voiniceşte şi cu braţe sprintene, cât timp ei sunt adânciţi în somn. Să alungăm din inimile noastre orice şovăire şi orice moliciune şi, cu sabia

în mână, să răspândim măcelul în toată casa. Cei care vor fi adormiți, să fie ucişi, cei care vor încerca să se apere, să fie loviți. Numai aşa vom scăpa teferi de aici, dacă nu vom lăsa pe nimeni viu în casă!“. Vă mărturisesc, cetățeni, socotind că era de datoria mea de om cinstit[1] şi totodată temându-mă mult pentru gazdele mele şi pentru mine însumi, înarmat cum eram cu o sabie, pe care o port întotdeauna la mine din pricina primejdiilor de acest fel, încercai să pun pe fugă şi să înspăimânt pe aceşti ticăloşi bandiți. Dar ei, oameni cu desăvârşire barbari şi fioroşi, nu o iau la fugă şi, deşi vedeau că sunt înarmat, totuşi îmi rezistă cu îndrăzneală.

Săbiile noastre se încrucişează. În cele din urmă, însuşi şeful şi stegarul bandei se aruncă asupra mea cu toată puterea, într-o clipă mă apucă de păr cu amândouă mâinile şi, răsturnându-mă pe spate, arde de nerăbdare să mă zdrobească cu o piatră. Dar, pe când cerea de zor să i se întindă una, eu îl străpung cu o mână sigură şi am norocul să-l culc la pământ. După aceea, pe un altul care îşi încleştase dinții în picioarele mele, îl ucid cu o lovitură de sabie, dată exact între umeri, iar pe al treilea, care alerga spre mine fără prevedere, îl dobor cu o lovitură mortală dată în piept. Liniştea fiind astfel restabilită şi salvarea gazdelor mele asigurată, ca şi aceea a întregului oraş, credeam nu numai că nu voi fi pedepsit, dar chiar că voi merita laude publice. De altfel eu, neapărând niciodată în fața judecății nici chiar pentru o cât de mică vină, şi fiind foarte stimat în țara mea, am pus întotdeauna cinstea mai presus de toate avantajele Soartei. Şi nu pot să-mi explic de ce mi se aduce azi o acuzare de crimă, pentru că, în dreapta mea indignare, am pedepsit pe aceşti ticăloşi bandiți, când nimeni n-ar putea dovedi să fi existat înainte vreo duşmănie personală între noi şi că aş fi cunoscut câtuşi de puțin pe acei tâlhari. Sau să mi se arate cel puțin vreun lucru de-al lor găsit la mine, din cauza căruia să se creadă că am făptuit o crimă atât de îngrozitoare!

După ce vorbii astfel, ochii mi se umplură din nou de lacrimi şi, ridicând mâinile în chip rugător, imploram, plin de mâhnire, când pe unii, când pe alții, în numele milei publice şi al iubirii pentru tot ce aveau ei mai scump pe lume. Tocmai când îi credeam pe toți foarte înduioşați şi mişcați de lacrimile mele şi voiam să iau ca martor al nevinovăției mele ochiul Soarelui şi al Dreptății şi să încredințez

---

[1] Literal: *de bun cetățean.* Dar Lucius nu era cetățean al Hypatei. E o contrazicere. Până şi grecii tesalieni sunt numiți „quirites” – cetățeni romani – şi nu „cives”.

providenței divine nenorocirea în care mă aflam, ridicându-mi privirea puțin mai sus, zării absolut toată mulțimea izbucnind în hohote de râs şi până şi pe buna mea gazdă, pe tatăl meu Milo, îl văd prăpădindu-se de râs. „O, bună-credință, o, conştiință! îmi zisei eu atunci în sinea mea. Pentru salvarea gazdei mele am ajuns în adevăr un ucigaş şi m-am expus primejdiei unei acuzații capitale, iar el, nefiindu-i de ajuns că-mi refuză chiar mângâierea unui slab ajutor, îşi mai permite să râdă de marea mea nenorocire!”

În acest moment, o femeie scăldată în lacrimi, în cea mai adâncă tristețe, înaintă alergând în mijlocul teatrului. Era îmbrăcată în haine de doliu şi purta la sân un copil mic. După ea venea o alta, bătrână, îmbrăcată în zdrențe groaznice, tristă, şi de asemenea plângând: amândouă clătinau ramuri de măslin[1]. Înconjurând patul pe care erau aşezate cadavrele celor ucişi, acoperite cu o manta, şi bătându-se în piept, începură să țipe şi să se bocească jalnic.

— În numele milei publice, în numele drepturilor întregii omeniri, spuneau ele, fie-vă milă de aceşti tineri ucişi în mod nedemn şi, prin pedepsirea ucigaşului, aduceți o slabă consolare unei văduve nenorocite şi unei mame fără sprijin. Uşurați cel puțin soarta acestui micuț lipsit de tată, chiar în primii lui ani de viață şi, prin sângele acestui tâlhar, ştergeți insulta adusă legilor şi moralei publice!

Atunci magistratul cel mai în vârstă se ridică şi spuse poporului următoarele:

— Cât priveşte această crimă, care desigur trebuie aspru pedepsită, însuşi autorul ei n-o poate tăgădui, dar nouă acum nu ne mai rămâne decât o singură sarcină de mai mică importanță şi anume să descoperim pe ceilalți complici ai unei crime atât de îngrozitoare. În adevăr, nu pare verosimil că un singur om a putut să doboare trei tineri atât de puternici. Prin urmare, trebuie să-l torturăm, ca să-i smulgem adevărul. Căci sclavul care-l însoțea a fugit pe furiş şi nu ne mai rămâne decât să-l punem pe acesta la caznă, ca să arate pe complicii săi, pentru a stârpi cu totul groaza răspândită de o bandă atât de primejdioasă!

Într-o clipă se aduc, după datina grecească, focul, roata şi bice de tot felul. Durerea îmi sporea nespus de mult, ba chiar devenea dublă, fiindcă cel puțin nu puteam să mor neschilodit[2]. Dar bătrâna aceea care-i tulburase pe toți cei de față cu lacrimile ei zise:

---

[1] O ramură de măslin, înconjurată de panglicuțe de lână, era semnul rugătorilor, al ambasadorilor.

[2] Cel tras pe roată era biciuit şi ars cu bucăți de fier înroşit.

— Preabuni cetăţeni, înainte de a pironi pe cruce pe acest tâlhar, ucigaşul nenorociţilor mei copii, îngăduiţi să se dezvelească trupurile celor ucişi, pentru ca, privind la marea lor frumuseţe şi tinereţe, să stârnească în voi o şi mai vie indignare şi să vă facă să-i daţi o pedeapsă cât mai aspră, pe măsura crimei sale!

Aceste cuvinte au fost primite cu ovaţii şi numaidecât magistratul îmi ordonă să dezvelesc cu propria mea mână trupurile care fuseseră aşezate pe un pat. M-am împotrivit multă vreme şi am refuzat să reînnoiesc groaznica întâmplare din ajun şi să mă expun din nou privirilor, dar lictorii, din ordinul magistraţilor, mă silesc în chipul cel mai stăruitor şi, în cele din urmă, apucându-mi cu brutalitate braţul pe care-l ţineam lipit de corp, mi-l întind cu forţa, spre marea mea nenorocire, deasupra cadavrelor. Biruit în sfârşit de nevoie, mă supun şi, împotriva voinţei mele, pun mâna pe manta şi dezvelesc corpurile. Zei mari! Ce spectacol! Ce minune! Ce schimbare neaşteptată în soarta mea! Deşi mă prenumăram chiar printre bunurile Proserpinei şi în familia lui Orcus[1], chipul meu luă dintr-o dată altă înfăţişare şi rămăsei încremenit, fără să pot explica în cuvinte demne de încredere cum se întâmplase acea metamorfoză, căci în adevăr, cadavrele celor măcelăriţi de mine erau în realitate trei burdufuri umflate[2], găurite în diferite locuri, şi pe cât îmi aducem aminte de lupta mea de aseară, crăpate în aceleaşi locuri, unde rănisem pe cei trei tâlhari.

Atunci râsul acela, pe care şiretenia unor glumeţi reuşise să-l înfrâneze câtva timp, izbucni în mulţime în toată libertatea. Unii mă felicitau pentru această revărsare de veselie, alţii se prăpădeau de râs şi se ţineau cu mâinile de pântece. Într-adevăr, erau nebuni de bucurie şi, la ieşirea din teatru, toţi întorceau capul să mă mai vadă. Dar eu, din clipa în care ridicasem colţul acela de manta, rămăsesem ţintuit locului, îngheţat ca o marmură, întocmai ca una din celelalte statui sau coloane ale teatrului. N-am revenit din Infern[3] decât în clipa când gazda mea, Milo, apropiindu-se, a pus mâna pe mine. La început nu voiam să mă mişc din loc, lacrimile începeau din nou să-mi curgă şi am izbucnit într-un plâns cu sughiţuri, dar Milo, cu un gest blând, a avut grijă să mă conducă până acasă la el, pe nişte drumuri dosnice şi neumblate, şi a

---

[1] Geniu al Infernului, asimilat cu Pluton şi sinonim cu moartea.

[2] Faptul că burdufurile, deşi găurite, rămâneau umflate, nu trebuie să ne surprindă într-o povestire fantastică, cu atât mai mult cu cât, dezumflate, nu mai puteau avea aparenţa unor cadavre.

[3] Unde el şi credea instalat.

căutat să-mi risipească mâhnirea şi tulburarea de care eram stăpânit, prin tot felul de vorbe de mângâiere, dar în niciun chip nu a reuşit să-mi potolească indignarea pe care o astfel de insultă o înfipsese adânc în inima mea. Deodată, înşişi magistrații intrară în casa noastră şi se grăbiră să mă liniştească prin următoarele cuvinte:

— Nobile Lucius, noi nu ignorăm nici meritul tău personal, nici chiar lungul şir al strămoşilor tăi, căci noblețea ilustrei tale familii e cunoscută de toată provincia noastră. Nu spre a te insulta ai fost silit să înduri această încercare, de care te plângi atât de amarnic. Alungă deci din inima ta tristețea şi smulge din sufletul tău adânca-ți durere. Află că sărbătoarea asta, pe care noi în toți anii o celebrăm în public cu mare pompă, în cinstea celui mai plăcut zeu, al Râsului, devine întotdeauna mai strălucită dacă avem norocul să născocim ceva nou. Tu ne-ai dat un bun prilej de a-l sărbători şi acest zeu binevoitor te va însoți pretutindeni cu dragoste. El nu va îngădui niciodată să ai vreo durere adâncă, ci neîncetat va răspândi pe fruntea ta farmecul şi seninătatea bucuriei, în sfârşit, tot oraşul, pentru mulțumirea ce i-ai produs, ți-a acordat onoruri strălucite, căci te-a numit patronul său şi a decis să-ți ridice o statuie de bronz.

După acest discurs, luând la rândul meu cuvântul, răspunsei:

— Mulțumesc, cum dator sunt s-o fac, pentru astfel de onoruri, celui mai strălucit oraş din toată Tesalia, unic în felul său, dar statuile şi chipurile vă rog să le păstrați pentru alții mai vrednici şi mai mari decât mine!

După acest răspuns plin de modestie, un zâmbet îmi descreți puțin fruntea şi luând un aer cât mai vesel cu putință, salutai politicos pe magistrați, la plecarea lor.

Iată însă că un servitor al Byrrhenei intră la mine alergând:

— Mama ta, Byrrhena, zise el, te roagă să nu uiți că se apropie ora cinci la care, ieri seara, ai promis că vei veni![1]

La aceste cuvinte, îngrozit şi scârbit numai la singurul gând al acestei case, răspunsei servitorului Byrrhenei:

— Spune-i stăpânei tale că aş dori nespus de mult să mă supun ordinelor sale, dacă mi-ar fi îngăduit s-o fac fără să calc un cuvânt dat; dar gazda mea, Milo, rugându-mă stăruitor, în numele binevoitoarei divinități pe care o cinstim azi, m-a făcut să-i promit că vom cina astăzi împreună; el nu mă părăseşte o clipă şi nici nu-mi dă voie să plec de

[1] Cei vechi, când invitau pe cineva la masă, aveau obiceiul să-l mai înştiințeze o dată, când se apropia ora mesei.

acasă. O rog deci să amânăm respectarea promisiunii făcute pentru o altă dată!

Nu terminasem încă de vorbit, când Milo pusese vârtos mâna pe mine; şi poruncind să se aducă în urma noastră cele necesare îmbăierii, mă conduse la baia cea mai apropiată. Dar eu, pentru a mă feri de privirile tuturor şi a scăpa de râsul trecătorilor, pe care eu însumi îl stârnisem, păşeam alături de el, acoperit de statura lui. Nici nu-mi mai amintesc, atât eram de ruşinat, cum m-am spălat, cum m-am şters, cum m-am întors din nou acasă. Astfel arătat din ochi, prin semne din cap şi cu degetul de toți, nu mai putui să-mi păstrez firea şi rămăsei încremenit.

În sfârşit, am terminat în grabă sărăcăcioasa cină pe care mi-o oferi Milo şi după ce am pretextat o cumplită durere de cap, pricinuită de multele mele lacrimi, am obținut uşor permisiunea de a mă duce la culcare. Întins în patul meu, îmi reaminteam cu tristețe tot ce mi se întâmplase, până în clipa când sosi, în sfârşit, Fotis a mea, după ce o culcase pe stăpâna ei. Dar ea era cu totul schimbată, nu mai avea acel chip voios, nu mai rostea acele cuvinte scânteietoare de spirit, ci fața-i era mohorâtă şi fruntea brăzdată de cute adânci. În sfârşit, vorbind într-un târziu şi cu multă sfială, zise:

— Eu însămi, eu însămi, o mărturisesc fără ocol, sunt cauza supărării prin care ai trecut! — şi o dată cu aceste cuvinte, scoase din sân o curea pe care mi-o prezintă, urmând: Pedepseşte, te rog, o femeie perfidă, şi dacă vrei, dă-mi chiar o pedeapsă şi mai aspră. Totuşi, te rog, să nu crezi că ți-am produs cu intenție această mâhnire sfâşietoare. Ferească zeii ca tu să suferi din cauza mea cea mai mică supărare şi, dacă vreo nenorocire amenință capul tău, cerul să-mi îngăduie ca eu s-o pot răscumpăra îndată cu tot sângele meu. Dar ceea ce mi se poruncise să fac împotriva altuia, reaua mea soartă a făcut ca neplăcerea să cadă pe capul tău!

Atunci eu, îmboldit de obişnuita mea curiozitate şi arzând de nerăbdare să cunosc cauza acestei misterioase întâmplări, îi răspunsei:

— Iată această piele nespus de păcătoasă şi aspră de bici pe care tu ai hărăzit-o propriei tale cazne! Mai curând pe dânsa o voi distruge şi o voi tăia în mii de bucăți decât să ating cu ea o piele moale ca puful şi tot aşa de albă ca laptele. Dar, spune-mi sincer, care e fapta pentru care te învinuieşti şi pe care fatalitatea a întors-o împotriva mea? Căci jur pe capul tău, care-mi e nespus de scump, că n-aş putea crede absolut pe nimeni şi nici pe tine însăți, chiar dacă ai afirma-o, că ai plănuit

vreodată ceva care să mă facă să sufăr. Dar un gând curat, chiar dacă a avut un rezultat îndoielnic sau chiar potrivnic, nu poate fi socotit vinovat!

Terminând astfel vorbirea mea, acopeream cu nenumărate şi fierbinţi sărutări, date scurt şi apăsat, ochii umezi şi tremurători ai dragei mele Fotis, cuprinşi de o nestăpânită dorinţă şi pe care, din lâncezeală, îi ţinea pe jumătate închişi. Regăsindu-şi vesela-i dispoziţie, zise:

— Mai întâi, dă-mi voie, te rog, să închid cu toată grija uşile camerei, căci dacă, prin nechibzuinţa mea, s-ar afla vreuna din vorbele mele, ar fi o profanare demnă de un mare scandal! Spunând aceste cuvinte, trase zăvoarele la uşi şi înţepeni solid drugul, apoi, întorcându-se lângă mine şi încolăcindu-şi braţele în jurul gâtului meu, îmi zise cu o voce slabă şi abia perceptibilă:

— Mi-e frică, mi-e tare frică să-ţi dezvălui misterele acestei case şi ocultele secrete ale stăpânei mele. Dar am o părere bună despre tine şi despre educaţia ta. Fără să mai amintesc de strălucita nobleţe a familiei tale şi de înaltul tău spirit, ştii desigur, iniţiat cum eşti în mai multe culte religioase, ce înseamnă să păstrezi cu sfinţenie un secret. Aşadar, destăinuirile ce-ţi voi face să rămână în tainicul sanctuar al inimii tale şi să fie pe veci închise acolo. Sinceritatea destăinuirii mele te rog s-o răsplăteşti numai printr-o desăvârşită discreţie, fiindcă puterea iubirii, care mă leagă de tine, mă împinge să-ţi dezvălui lucruri pe care numai eu singură pe pământ le cunosc. Vei afla tot ce se petrece în casa noastră, vei cunoaşte uimitoarele secrete ale stăpânei mele, secrete de care şi morţi, ascultă, care tulbură astrele, forţează voinţa zeilor, supun elementele, ba însă nu întrebuinţează niciodată puterea meşteşugului său cu mai multă patimă decât atunci când privirile i s-au îndreptat cu plăcere spre un tânăr chipeş, ceea ce i se întâmplă destul de des.

Chiar acum iubeşte la nebunie pe un tânăr beoţian, nespus de frumos, şi cu o patimă de necrezut se foloseşte de toată iscusinţa ei vrăjitorească şi de întregul arsenal de război. Aseară am auzit-o cu urechile mele ameninţând groaznic chiar soarele că-l va învălui într-o negură greu de pătruns, condamnându-l la un veşnic întuneric, dacă nu va dispărea mai repede din înaltul cerului şi nu va face de îndată loc nopţii, ca să-şi poată executa vrăjitoriile sale. Ieri, pe când se întorcea de la baie, zărind din întâmplare pe tânărul ei instalat într-o frizerie, îmi porunci să adun şi să-i aduc pe furiş părul care cădea jos din capul lui în timpul tunsului. Pe când eu îl adunam cu grijă şi pe ascuns, bărbierul mă recunoscu, şi cum de altfel suntem rău văzute în oraş din cauza meşteşugului nostru

vrăjitoresc, puse mâna pe mine şi mă dojeni fără nicio milă:

— Ticăloaso, n-ai să încetezi o dată de a mai aduna, pe furiş, resturile de păr ale celor mai frumoşi tineri ai noştri? Dacă nu renunţi la aceste mijloace criminale, am să te dau, fără şovăire, pe mâna magistraţilor![1] Şi însoţind cuvintele cu gesturi, îşi vârî mâna în sânul cămăşii mele şi scotocind îmi smulse, cu mânie, părul pe care-l ascunsesem acolo. Eram tare mâhnită de această întâmplare şi, gândindu-mă la apucăturile stăpânei mele, care de obicei se supără groaznic de o astfel de neizbândă, şi mă bate în chipul cel mai sălbatic, tocmai îmi făceam planul să fug, dar amintirea ta, chipul tău, m-au făcut să renunţ numaidecât la această hotărâre.

Plecasem tristă de acolo şi-mi era frică să mă-ntorc acasă cu mâinile goale, când deodată zării un om care tundea cu foarfecele nişte burdufuri de ţap. Văzându-le umflate, bine legate şi spânzurate, am adunat de pe jos o cantitate ceva mai mare din părul pe care-l tunsese de pe ele, un păr blond, la fel cu acela al tânărului beoţian, şi l-am dus stăpânei mele, ascunzându-i adevărul. La începutul nopţii, şi mai înainte ca tu să te fi întors de la cină, Pamfila mea, nebună de dragoste, se urcă într-o baracă de scânduri, locuinţa ei secretă din cealaltă parte a casei, un fel de pavilion expus tuturor vânturilor, de unde se vede răsăritul ca şi celelalte direcţii ale orizontului, şi care este locul cel mai potrivit pentru vrăjitoreştile ei operaţiuni. Mai întâi îşi rânduieşte în lugubrul ei laborator materialul obişnuit: aromate de tot felul, plăci de metal cu litere indescifrabile[2], jalnice rămăşiţe de corăbii naufragiate, având înlăuntrul lor bucăţi de cadavre îngropate: nasuri şi degete, bucăţi de carne, smulse de pe cruci de la criminali răstigniţi, sânge păstrat de la oameni măcelăriţi, căpăţâne pe jumătate mâncate de fiare şi scoase din colţii lor.

După aceea, descântând nişte măruntaie care încă palpită, se pregăteşte pentru un sacrificiu cu favorabile prevestiri turnând peste ele când apă de izvor, când lapte de vacă, când miere de la munte. Face şi libaţiuni de apă îndulcită cu miere. Apoi, împletind cu putere şi înnodând presupusul păr al tânărului beoţian, îl arde pe cărbuni aprinşi

---

[1] Legea romană condamna practicarea curentă a magiei, Apuleius însuşi fiind nevoit să se apere de acuzaţia de magie printr-o pledoarie celebră. Atributele corporale (părul tuns, unghiile tăiate), precum şi obiectele personale constituiau „materia primă” a celor ce recurgeau la practici vrăjitoreşti.

[2] Plăci de plumb acoperite cu formule odioase, prin care se stabilea soarta celor numiţi; ele cuprindeau cuvinte necunoscute şi lipsite de noimă în orice limbă.

împreună cu o mare cantitate de substanțe aromate şi iată că deodată, prin forța de nebiruit a ştiinței sale vrăjitoreşti şi prin nevăzuta putere a duhurilor evocate, aceste burdufuri, al căror păr sfârâia pe cărbunii aprinşi şi scotea fum, apar, dobândesc un suflet omenesc; ele simt, aud şi umblă, şi venind acolo unde le atrăgea mirosul părului tuns de pe ele, dau năvală la uşă, arzând de nerăbdare să intre înăuntru în locul tânărului beoțian. Atunci, amețit de băutură şi înşelat de întunericul nopții, tu ai tras sabia cu îndrăzneală, ca odinioară furiosul Aias[1], nu pentru a ucide cirezi întregi cum a făcut acela, furios pe animale vii, ci – faptă mult mai vitejească – spre a lipsi de viață trei burdufuri de capră, umflate cu aer, pentru ca eu, după ce ai spintecat pe duşmanii tăi fără să te mânjeşti cu nicio picătură de sânge, să strâng acum în brațele mele nu un omucid, cu un utricid![2]

Această vorbă de duh m-a făcut să râd şi, la rândul meu, i-am zis lui Fotis pe un ton glumeț:

— Ei bine, acum şi eu pot să socotesc glorioasa mea ispravă ca o primă biruință şi s-o compar cu una dintre cele douăsprezece munci ale lui Hercule, punând uciderea acestor trei burdufuri pe aceeaşi treaptă cu uciderea lui Gerion, uriaşul cu trei trupuri, sau cu punerea în lanțuri a Cerberului cu trei capete[3]. Dar ca să-ți iert bucuros şi din toată inima această greşeală, din cauza căreia am avut atâtea supărări, fă-mi hatârul pe care ți-l cer cu toată hotărârea şi arată-mi pe stăpâna ta în timpul când face vreo ispravă a divinei ei ştiințe, când invocă demonii, sau cel puțin când se metamorfozează. Căci ard de cea mai mare dorință să cunosc boscăriile ei vrăjitoreşti chiar în clipa înfăptuirii lor. De altfel, nici tu nu-mi pari lipsită de experiență şi străină de aceste îndeletniciri. Ştiu şi văd prea bine acest lucru, căci, pe mine, care de altfel am disprețuit întotdeauna îmbrățişările nobilelor matroane, tu, cu ochii tăi scânteietori, cu rumenii tăi obrăjori, cu părul tău strălucitor, cu lacomele

---

[1] Aias, fiul lui Telamon, regele Salaminei, care după moartea lui Achile şi-a disputat armele eroului cu Ulise, fiind biruit de acesta. Furios din cauza acestei înfrângeri, Aias iese noaptea din cort, ca să răzbune afrontul suferit, dar Minerva, sprijinitoare a grecilor, îi tulbură mintea şi-i abate loviturile asupra turmelor care formau prada armatei.

[2] Ucigător de burdufuri; *uter,* în latineşte înseamnă burduf.

[3] A douăsprezecea muncă a eroului a fost aducerea din Infern pe pământ a Câinelui tricefal care stătea de strajă la porțile Hadesului, Hercule fiind singurul care a izbutit să-l supună. Ceea ce apropie cele două munci constă în faptul că avem de-a face cu monştri cu trei trupuri şi trei capete.

tale săruturi, cu sânul plăcut mirositor, mă ții sub stăpânirea ta ca pe un sclav ce ți-a fost atribuit prin judecată şi care, mai mult încă, ți s-a vândut singur, de bunăvoia lui. În sfârşit, nu mă mai gândesc la căminul meu, nu mă mai îngrijesc de întoarcerea mea acasă şi nu prețuiesc nimic mai mult decât o noapte petrecută cu tine!

— Dragul meu Lucius, îmi zise ea, cât aş vrea să-ți îndeplinesc această dorință, dar din cauza firii ei duşmănoase, stăpâna mea îndeplineşte de obicei tainicele ei făcături întotdeauna ascunsă în cea mai adâncă singurătate şi ferită de orice priviri omeneşti. Totuşi, voi sacrifica siguranța mea personală dorinței tale, şi pândind cu atenție prilejul potrivit, îți voi satisface curiozitatea, numai să ai încredere şi să fii discret, căci lucrul e foarte serios!

În timp ce ne şopteam acestea la ureche, o reciprocă dorință aprinse mințile şi simțurile noastre. Lepădând hainele de pe noi, într-un cuvânt goi-goluți, ne lăsarăm pradă iubirii pătimaşe, şi chiar după ce mă istovisem, Fotis, cu caracteristica ei generozitate, îmi mai oferi o mică şi delicioasă recompensă. Îndată somnul ne închise ochii obosiți de veghe şi ne ținu unul lângă altul până a doua zi de dimineață. După câteva nopți petrecute în astfel de plăceri, într-o zi Fotis veni repede la mine, foarte emoționată şi, aproape tremurând, îmi spuse că stăpână-sa, nereuşind deloc cu celelalte meşteşuguri în iubirile ei, urma să se prefacă în pasăre, noaptea viitoare, şi sub această formă să zboare la iubitul ei.

— Deci pregăteşte-te cu multă băgare de seamă, îmi zise ea, ca să vezi această operație atât de însemnată!

Cam pe la începutul nopții, ea însăşi mă conduse în tăcere şi în vârful picioarelor, până la odaia de sus a stăpânei sale şi mă pofti să privesc, printr-o crăpătură a uşii, cele ce s-au petrecut precum urmează.

Mai întâi Pamfila îşi lepădă toate hainele de pe ea, apoi deschise o lădiță şi scoase din ea mai multe cutii. Săltă capacul uneia din ele şi, luând o anumită alifie, o frecă mult în palme şi se unse cu ea pe tot corpul, de la unghiile picioarelor până în creştetul capului. Apoi vorbi mult timp cu lampa ei[1] în cuvinte misterioase, îşi scutură cu o mişcare sacadată mădularele şi, în timp ce ele se legănau uşor ca valurile, mai întâi îi apăru un puf moale, apoi îi crescură pene puternice, nasul i se încovoie şi se întări, unghiile i se strânseră şi luară formă de gheare. Pamfila s-a transformat în bufniță. Atunci, după ce scoase un țipăt

[1] Lampa era socotită ca o emblemă a discreției, pentru că ea vede lotul şi nu lasă să se vadă nimic în afară.

jalnic, încercă să se înalțe puțin câte puțin de la pământ şi în curând, se înălță şi îşi luă repede zborul afară din cameră, fâlfâind din aripi.

Într-adevăr, prin puterea artei sale, ea se metamorfozase de bunăvoia ei. Dar, deşi pe mine nu mă fermecase cu nicio vorbă vrăjitorească, totuşi eram aşa de înmărmurit de ceea ce văzusem, încât mi se părea că sunt cu totul altul decât Lucius. Astfel, ca un smintit şi încremenit în nebunia mea, visam cu ochii deschişi şi, frecându-mă mereu la ochi, căutam să-mi dau seama dacă eram cu adevărat treaz. În sfârşit, venindu-mi în fire, luai mâna Fotidei şi o apropiai de ochii mei[1], spunând:

— Te rog, acordă-mi. Cât clipa mai e prielnică, o puternică şi prețioasă dovadă a iubirii tale şi dă-mi un pic din această alifie, te rog, pe ochii mei care ți se închină ție, dulce şi gingaşă prietenă! Leagă astfel de tine de-a pururi pe sclavul tău prin această binefacere ce nu se poate răsplăti şi fă acum să pot zbura ca un Cupidon înaripat în jurul tău, Venus a mea!

— Cum, îndrăgostitule, zise Fotis, faci pe vulpea şireată şi ai vrea să-mi dau singură cu scoaba în picioare[2]? Frumos mijloc de a te păstra pentru mine, abia scăpat de aceste lupoaice tesaliene[3]! O dată devenit pasăre, unde să alerg să te caut? Şi când te voi mai revedea?

— Ferească-mă zeii tăriei de o astfel de nelegiuire! zisei eu. Chiar când aş străbate toată întinderea cerului într-un zbor sublim de vultur, ca un vestitor demn de încrederea marelui Iupiter, sau ca fericit purtător al trăsnetelor lui, voi alerga totuşi în grabă, după strălucitele-mi plimbări aeriene, la cuibuşorul meu iubit. Jur pe acest drag nod al părului tău, cu care mi-ai înlănțuit sufletul, că nu iubesc pe nimeni mai mult decât pe Fotis a mea! De altfel, chiar atunci îmi veni în minte că, o dată ce voi fi luat chipul unei astfel de păsări, mulțumită acestei alifii, va trebui să stau departe de orice casă. În adevăr, frumos şi vesel amant va fi pentru femei o bufniță! Ce să mai spun de faptul că aceste păsări ale nopții, atunci când pătrund în vreo casă, sunt prinse cu toată grija şi țintuite de uşă, ca să ispăşească, prin aceste chinuri, groaznica nenorocire cu care amenință familiile prin zborul lor rău prevestitor? Dar era aproape să uit a te întreba ce va trebui să spun sau să fac, pentru a părăsi aceste pene şi

---

[1] Acest fel de a ruga pe cineva era foarte obişnuit la orientali.
[2] Adică: să fiu eu însămi cauza nenorocirii mele? E o metaforă luată din meseria dulgherilor, cu referire la cei care sunt atât de stângaci încât se rănesc cu propriile lor unelte.
[3] Vrăjitoarele rivale care puteau să-i răpească iubitul.

a deveni iarăşi Lucius?

— Fii pe pace în ce priveşte grija asta, îmi zise ea, căci stăpâna mea mi-a arătat toate leacurile prin care astfel de întrupări pot fi readuse la forma omenească. Şi să nu-ți închipui că a făcut acest lucru din bunăvoința față de mine, ci numai ca s-o pot ajuta cu leacul priincios, când se întoarce acasă. De altfel, priveşte cu ce buruieni neînsemnate şi obişnuite se face o minune atât de uimitoare: cu puțin anet[1] amestecat cu câteva foi de laur în apă de izvor, din care-i prepar o baie şi o băutură.

Dându-mi de mai multe ori această asigurare, ea se strecoară în grabă în odaie, extrem de tulburată, şi scoate din lădiță o cutie, pe care eu o iau numaidecât în mâini şi, acoperind-o cu sărutări, o rog fierbinte să-mi ureze un zbor norocos, precum doream. Apoi, lepădând repede toate hainele de pe mine, vâr cu lăcomie mâinile, şi luând de acolo cât mai multă alifie, încep să mă frec cu putere pe tot trupul, apoi, mişcându-mi pe rând amândouă brațele, caut să imit mişcările unei păsări[2]. Nici pomeneală însă de fulgi, aripioare nici atât. Dar părul de pe corp mi se îngroaşă întocmai ca părul aspru de animal şi pielea mea cea moale mi se întăreşte ca pielea dobitoacelor; la extremitatea fiecărui picior şi a fiecărei mâini, în locul celor cinci degete ale mele, se formează câte-o copită, şi de la capătul şirei spinării îmi creşte o coadă lungă; fața mi se lățeşte enorm, gura mi se măreşte, nările se lărgesc, buzele mi se lasă în jos; urechile îmi cresc extrem de lungi şi se acoperă cu un păr aspru. În această jalnică transfigurare, nu vedeam altă consolare pentru mine, care atunci nu mai puteam strânge în brațe pe Fotis, decât că toate membrele mi se lungiseră. Lipsit pentru moment de orice mijloc de salvare, mă uitam cu toată atenția la trupul meu şi văzui că nu eram pasăre ci măgar. Revoltat de fapta Fotidei, dar în acelaşi timp lipsit de gesturile şi de glasul unui om, tot ce mai puteam face era să-mi las buza jos şi, uitându-mă la ea pieziş, cu ochii totuşi umezi, să-i adresez un mut reproş. Îndată ce ea mă văzu în această stare, începu să se lovească fără milă în obraz cu amândouă mâinile.

— Nenorocita de mine, strigă ea, sunt pierdută! în tulburarea şi graba mea am făcut o greşeală şi asemănarea cutiilor m-a înşelat. Dar noroc că leacul e mai uşor pentru această transformare: numai mestecând trandafiri, vei scăpa de acest chip de măgar şi, revenit în starea ta de mai înainte, vei fi din nou dragul meu Lucius. O, dacă aş fi pregătit aseară,

---

[1] După naturalistul Pliniu, e o iarbă cu miros plăcut, care provoacă râgâieli, calmează colicele şi opreşte sughițurile.

[2] Un gest care ține şi de ritualul magiei imitative.

după obiceiul meu, câteva ghirlande pentru noi, n-ai mai avea să suferi acum nici chiar întârzierea acestei nopți. Dar în zorii zilei mă voi grăbi să-ți aduc leacul!

Aşa se jelea ea. Eu, însă, deşi eram un măgar desăvârşit, îmi păstrasem totuşi sentimentele de om. În sfârşit, chibzuii îndelung şi adânc în mine însumi dacă trebuia să ucid cu numeroase lovituri de copită şi să sfâşii cu dinții pe această rea şi nelegiuită femeie. Dar o judecată mai sănătoasă mă făcu să renunț la acest plan nesocotit, ca nu cumva, pedepsind pe Fotis cu moartea, să mă lipsesc din nou de un ajutor care-mi era folositor. Aşadar, cu urechea pleoştită şi clătinând din cap, suferind în tăcere această ruşine vremelnică şi resemnându-mă cu prea cruda mea soartă, am pornit spre grajd, la bunul meu cal de călărie, unde am mai găsit instalat un măgar, care aparținea lui Milo, mai adineauri gazda mea. Eu credeam că, dacă între animalele necuvântătoare există vreo trainică şi firească solidaritate, calul meu recunoscându-mă şi împins de un sentiment de compătimire, îmi va face o bună primire în grajd şi-mi va oferi un loc şi hrană. Dar, o, lupiter, primitorule de oaspeți! O, tu, divinitate a Bunei-credințe[1]! Preanobilul meu cal, apropiindu-şi capul de acela al măgarului, se sfătuieşte cu el şi amândoi se înțeleg să mă piardă. Temându-se desigur să nu mănânc din porția lor, îndată ce văzură că mă apropii de iesle, cu urechile lăsate-n jos, se reped furioşi asupra mea şi cu nemiloase lovituri de copită mă gonesc cât mai departe de orzul pe care, seara în ajun, eu cu mâinile mele îl pusesem înaintea acestui slujitor foarte recunoscător.

Astfel lovit şi alungat departe, eu m-am retras într-un colț al grajdului. Pe când mă gândeam în sinea mea la obrăznicia colegilor mei de grajd şi plănuiam contra perfidului meu cal o pedeapsă pentru a doua zi, când prin puterea unui trandafir aveam să fiu din nou Lucius, întorcând capul, zăresc într-o firidă, aflată aproape la jumătatea stâlpului care susținea acoperişul grajdului, o statuie a zeiței Epona[2], împodobită grijuliu cu ghirlande de trandafiri şi încă proaspeți. În sfârşit, văzând leacul salvator şi începând să sper, îmi lungesc cât mai mult cu putință picioarele dinainte, mă reped cu toată puterea şi cu gâtul întins, cu buzele exagerat de lungite, fac sforțări de necrezut ca să ajung la

---

[1] Fides – divinitate romană care întruchipa încrederea, cinstea şi respectarea cuvântului dat, având înfățişarea unei bătrâne cu părul alb.

[2] Divinitatea căruțaşilor şi a catârgiilor, având în grija ei grajdurile. Statuia ei, grosolan făcută, era aşezată de obicei într-o nişă scobită într-un stâlp al grajdului.

ghirlande. Pe când mă trudeam astfel, printr-o fatalitate în adevăr nenorocită, rândaşul meu, care avusese întotdeauna sarcina de a îngriji de cal, mă vede numaidecât şi se scoală înfuriat.

— Până când, zise el, vom mai răbda mârţoaga asta? Mai adineauri voia să fure mâncarea animalelor şi acum atacă chiar chipurile zeilor. Ei bine! am să-i frâng eu acum şalele acestui nelegiuit şi am să-l las beteag de un picior!

Şi căutând o armă, dădu peste o legătură de lemne, care din întâmplare se afla la picioarele lui şi alegând o cracă cu frunze, mai groasă decât toate celelalte, începu să-mi care la lovituri în spate, nenorocitul de mine, şi nu încetă decât atunci când o luă la fugă, speriat de un zgomot puternic şi de o gălăgie îngrozitoare ce se auzea la uşă. Erau ţipetele vecinilor care se alarmaseră, şi care strigau din toate părţile: „Săriţi, hoţii!”

Casa fiind numaidecât deschisă cu forţa, o mare ceată de tâlhari pătrunde înăuntru, iar restul bandei, înarmată până în dinţi, împresoară toate corpurile de clădire. Vecinii sar repede în ajutor dintr-o parte şi din alta, dar tâlharii se împrăştie în grabă şi acum le ţin piept în toate părţile. Noaptea se lumină de mulţimea torţelor şi a săbiilor, ale căror flăcări şi tăişuri scânteiau ca soarele la răsăritul lui. Atunci unii dintre ei atacară o cămară aşezată în mijlocul casei, unde Milo îngrămădise o mulţime de bogăţii. Cu puternice lovituri de topor sparg uşa care era încuiată cu zăvoare şi bine înţepenită cu drugi de fier foarte solizi, puşi de-a curmezişul, scotocesc pretutindeni, iau toate bogăţiile, le împachetează în grabă şi le împart între ei. Dar mulţimea boccelelor depăşea numărul purtătorilor. Atunci, faţă de prisosul acestei prăzi foarte bogate, sunt nevoiţi să recurgă la ultima posibilitate. Ei ne scot din grajd pe noi, cei doi măgari şi calul meu, ne încarcă cât pot mai mult cu pachetele cele mai grele şi, părăsind casa acum goală, ne mână înaintea lor ameninţându-ne cu ciomegele. Îl lăsă pe unul dintre tovarăşi ca observator, ca să le dea informaţii amănunţite în legătură cu cercetarea isprăvii lor, iar pe noi, cărându-ne întruna la lovituri, ne duc în galop pe cele mai neumblate poteci ale munţilor. Greutatea enormă a bagajelor, urcuşul anevoios, lungimea prea mare a drumului, mă aduseseră în aşa hal, încât eram aidoma unui mort. Atunci, cam târziu, e adevărat, totuşi în mod serios, mi-a venit ideea să recurg la legile care apără pe fiecare cetăţean şi am vrut să iau ca mărturie, în favoarea mea, numele august al împăratului spre a mă scăpa de atâtea suferinţe.

în scurt, ziua-n amiaza mare, pe când treceam printr-un târg foarte

populat şi vestit prin bâlciul său, chiar în mijlocul tărăboiului făcut de greci, am încercat să invoc în limba mea firească augustul nume al Cezarului şi în adevăr am scos de mai multe ori numai un „O” destul de lămurit şi de tare, dar celălalt nume, Cezar[1], nu l-am putut pronunţa. Fără să dea nicio atenţie discordantului meu glas, tâlharii începură, dintr-o parte şi din alta, să-mi zdrobească nenorocita-mi piele, încât n-o mai lăsară bună nici pentru a face din ea un ciur. Dar, în sfârşit, marele lupiter îmi oferi un mijloc de scăpare, la care nu mă aşteptam. Într-adevăr, pe când trecem pe lângă un şir de căsuţe de ţară şi de proprietăţi considerabile, am zărit o grădiniţă foarte drăguţă, în care, pe lângă celelalte flori nespus de plăcute, se plecau într-o parte încărcaţi de roua dimineţii, nişte trandafiri de o prospeţime virginală. Gâfâind de dorinţă şi înveselit de nădejdea salvării, mă apropii de ei mai mult; îmi lăsa gura apă, dar pe când voiam să-i apuc cu buzele, îmi veni în minte un gând cu mult mai înţelept. Mă gândeam că, dacă aş părăsi chipul de măgar şi aş apărea din nou ca Lucius, ar însemna să-mi găsesc o moarte sigură în mijlocul acestor tâlhari, fie că şi-ar închipui că sunt vrăjitor, fie că s-ar teme să nu-i denunţ în viitor. Aşadar, nu m-am atins de acei trandafiri, ce-i drept de nevoie şi, îndurând cu răbdare nenorocita-mi soartă, am început să-mi rumeg fânul, ca un bun măgar.

CARTEA A PATRA

Cam pe la amiază, tocmai când arşiţa soarelui era în toi, ne oprirăm într-un târg la nişte bătrâni, care erau cunoştinţe şi buni prieteni cu tâlharii. Ce-i drept, oricât eram eu de măgar, prima lor întâlnire, lunga conversaţie şi reciprocele lor sărutări îmi dădeau de gândit. Ei luară din spinarea mea unele lucruri, pe care le dăruiră acestora şi, şuşotindu-le la ureche, păreau să le spună că sunt lucruri de furat. În curând, uşuraţi de toată povara, furăm lăsaţi să păştem în libertate, într-o livadă vecină. Eu însă nu mă putui hotărî deloc să ţin tovărăşie la păscut celuilalt măgar şi calului meu, şi de altfel nici nu eram încă deprins să mănânc fân. Dar zărind chiar în dosul grajdului o grădiniţă, cum eram atunci mort de foame, mă reped cu îndrăzneală asupra ei şi, deşi acolo nu se găseau

[1] Cetăţenii oprimaţi strigau: „O, Cezar!” şi, din veneraţie pentru numele împăratului, judecata se suspenda şi procesul era adus înaintea lui.

decât legume crude, totuşi nu stau la îndoială să-mi umplu pântecele până la refuz. Apoi, rugându-mă fierbinte tuturor zeilor, mă uit în toate părțile, să văd dacă nu cumva, întâmplător, aş descoperi în grădinițele învecinate vreun trandafir cu flori splendide şi parfumate. Într-adevăr, chiar singurătatea în care mă aflam îmi dădea ferma credință că, dacă aş găsi acest prețios leac, grație depărtării drumului şi tufişurilor care mă ascundeau, aş putea să scap, fără să mă fi văzut cineva, de înfățişarea mea de animal cu patru picioare, şi să revin la chipul omenesc[1].

Astfel deci, pe când pluteam în acest ocean de gânduri, am zărit ceva mai departe, într-o vâlcea întunecoasă, o pădure în mijlocul căreia, printre diferitele plante şi mii de flori care smălțau cea mai fermecătoare pajişte, străluceau nişte minunați trandafiri de lin roşu aprins. În închipuirea mea, care nu era cu totul aceea a unui animal, socoteam că e pădurea sfântă a Venerei şi a Grațiilor în a cărei tainică umbră strălucea floarea de o eleganță regală, destinată sărbătorilor. Atunci, invocând vesela şi prielnica divinitate a Norocului, mă reped într-un galop nebun, aşa încât, pe Hercule, eu însumi nu mă mai simțeam măgar, ci un cal de curse, extraordinar de iute. Dar năvalnica mea goană nu putu să prevină nenorocita-mi soartă. Fiindcă, vai! când ajunsei foarte aproape de locul acela, nu mai văzui nicăieri trandafiri proaspeți şi fermecători, umezi de lacrimile vreunei zeițe şi de nectar divin, pe care-i produc fericiții mărăcini în mijlocul spinilor binecuvântați, şi nici chiar acea vâlcea surâzătoare, ci numai un mal de râu mărginit de un şir des de arbori. Aceşti arbori, foarte bogați în frunze ce semănau cu ale laurului, produceam un fel de floare cu caliciul lunguieț şi puțin purpuriu, în felul trandafirului, dar cu totul lipsită de miros. Aceştia erau copăcei cărora vulgul ignorant le-a dat numele rustic de leandri, şi a căror floare este o hrană mortală pentru orice fel de animale.

Într-o situație aşa de nenorocită, aveam cea mai mare dorință să mănânc de bunăvoie din otrăvitoarele flori ale acestor leandri. Dar pe când mă apropiam încet, ca să rup câteva din ele, un tânăr, pe cât mi s-a părut mie, grădinarul căruia-i prăpădisem aproape toate legumele, şi care văzuse groaznica pagubă ce-i făcusem, o ținea tot într-o fugă, grozav de furios, cu un ciomag mare în mână. Tăbărând asupra mea, mă snopi în bătaie, şi mi-ar fi pus viața în primejdie, dacă, în sfârşit, n-aş fi avut bunul simț să mă ajut singur. În adevăr, ridicând în sus partea posterioară a spinării, îi repezii cu picioarele dinapoi o mulțime de

[1] Lucius se temea să nu fie văzut de cineva pentru a nu fi luat drept vrăjitor şi judecat ca atare.

lovituri şi, lăsându-l să zacă într-o stare jalnică, la poalele dealului învecinat, îmi găsii scăparea prin fugă.

Dar într-o clipă o femeie, soţia lui iară îndoială, îndată ce-l văzu de pe deal aruncat la pământ şi pe jumătate mort, alergă numaidecât la el cu gemete jalnice, desigur spre a stârni mila vecinilor şi a-mi provoca imediat moartea, într-adevăr, toţi ţăranii, atraşi de bocetele ei, cheamă îndată câinii, îi întărâtă şi-i asmut din toate părţile, în contra mea, ca să mă sfâşie-n bucăţi. De data aceasta n-am mai avut nicio îndoială că eram foarte aproape de moarte, când am văzut că această îngrozitoare mulţime de dulăi uriaşi, în stare să se lupte cu urşi şi cu lei, e îndârjită împotriva mea. Luând însă povaţă de la împrejurare, m-am oprit din fugă şi, întorcându-mă, intrai din nou, cât mai repede, în grajdul care ne găzduise mai înainte. Dar ţăranii, după ce opriră câinii cu destulă greutate, pun mâna pe mine şi, legându-mă cu o curea solidă de un inel înţepenit în zid, încep din nou să mă bată şi cu siguranţă că m-ar fi dat gata, dacă maţele mele, strânse de durerea loviturilor şi pline de legumele ce le mâncasem nu s-ar fi destins cu putere şi n-ar fi lăsat să ţâşnească o anumită materie care, pe unii stropindu-i cu un lichid scârbos, iar pe alţii infectându-i cu mirosul ei respingător, îi îndepărtă de spinarea mea zdrobită.

Tocmai când soarele, trecut bine de amiază, îşi începea coborârea, tâlharii ne încărcară din nou, îndeosebi pe mine, şi ne scoaseră din grajd. Făcusem o bună bucată de drum şi umbletul îndelungat mă istovise; eram strivit de greutatea bagajului, spetit de loviturile de ciomege şi mai mult, având copitele tocite, şchiopătam şi abia mă mai ţineam pe picioare. În sfârşit, ajungând la un pârâu cu apa domol şerpuitoare şi încântat de această fericită ocazie, mă gândeam să mă las la pământ cât eram de lung, îndoindu-mi picioarele sub mine cu mult iscusinţă. Eram neclintit în hotărârea de a nu mă mai ridica, pentru a porni din nou, oricâte lovituri aş fi primit, ba încă eram gata să mor nu numai de ciomag, ci chiar străpuns de sabie. Intr-adevăr, lipsit cu totul de răsuflare şi olog cum eram, credeam că voi merita un concediu pentru motive de sănătate. Îmi închipuiam de bună-seamă că tâlharii, în parte supăraţi din cauza întârzierii, în parte doritori de a fugi în grabă, vor repartiza bagajul meu în spatele celorlalte două animale de povară şi că pe mine, spre a se răzbuna cumplit, mă vor lăsa pradă lupilor şi vulturilor. Dar nemiloasa soartă îmi zădărnici acest plan atât de frumos! Celălalt măgar care îmi ghicise gândul, mi-o luă înainte şi, prefăcându-se ostenit, se trânti la pământ cu toate bagajele. Lungit ca un mort, nu

mai făcu nicio încercare de a se ridica de jos. Deşi fusese lovit, înțepat şi chiar tras în toate părțile de coadă, de urechi şi de picioare. În cele din urmă, scoşi din răbdări că-şi puseseră nădejdea într-un răposat, tâlharii se sfătuiesc între ei şi hotărăsc să nu-şi mai întârzie fuga, ocupându-se aşa de mult de un măgar mort, sau mai curând preschimbat într-un bolovan. Ei pun bagajele lui în spinarea mea şi a calului meu şi, scoțând săbiile, îi taie picioarele de la încheieturi. Apoi îl târăsc puțin în afara drumului şi, de pe o înălțime foarte mare, îl aruncă, respirând încă, în cea mai apropiată vale.

Gândindu-mă atunci la soarta nenorocitului meu tovarăş de suferință, am renunțat numaidecât la şiretlicuri şi înşelăciuni şi m-am hotărât să mă port cu stăpânii mei ca un măgar de treabă. De altfel, din convorbirea lor pricepusem trebuia să ne oprim undeva, foarte aproape, şi să ne odihnim, în sfârşit, după atâta umblet şi că locul acela de oprire era locuința lor. În sfârşit, după ce mai trecurăm un deal în pantă uşoară, ajunserăm la destinație, unde am fost uşurați de toate poverile noastre, care au fost duse înăuntru. Liber, în sfârşit, de orice povară, mă rostogoleam în praf, în loc de baie, pentru a-mi alunga oboseala.

Aici e timpul şi locul să fac o descriere a acelei aşezări şi a peşterii în care locuiau tâlharii. În acelaşi timp, îmi voi încerca talentul şi vă voi face şi pe voi să vedeți lămurit dacă eram măgar atât prin suflet, cât şi prin inteligență, închipuiți-vă un munte sălbatic înfiorător de întunecos, acoperit de o pădure deasă, cu copaci foarte stufoşi şi extraordinar de înalt. Pantele sale înclinate erau înconjurate de nişte stânci ascuțite şi prin aceasta inaccesibile, iar între ele şi şerpuitoarele povârnişuri ale muntelui o mulțime de văgăuni extrem de adânci, acoperite cu mărăcini şi ascunse din toate părțile, care formau o pavăză naturală de jur-împrejurul muntelui. Din vârful lui țâşnea, în mari clocote, un izvor bogat care, aruncându-se în jos, îşi vărsa în vale undele-i de argint, apoi se împărțea într-o mulțime de râulețe care umpleau toate aceste văgăuni cu apa lor liniştită, astfel încât tot muntele, de jur-împrejur, era înconjurat de o mare împresurată sau de un fluviu leneş. La poalele muntelui era intrarea peşterii, deasupra căreia se ridica un foişor înalt şi de fiecare parte a lui se afla un țarc de vite, împrejmuit cu garduri zdravăn împletite din nuiele, bun pentru a închide oi. În fața porții foişorului, în loc de ziduri, se vedeau nişte poteci întortocheate printre crăci şi mărăcini, pe care cu toată dreptatea ai fi putut să le numeşti intrările unui locaş de tâlhari. Prin apropiere, nu era altă locuință, decât o mică colibă grosolan construită din papură, unde după cum am aflat

mai târziu, stăteau la pândă şi spionau noaptea aceia dintre tâlharii care ieşiseră la sorţi.

Bandiţii se târâră pe aceste poteci, unul câte unul, cu braţele strâns lipite de corp, şi când ajunseră în faţa porţii, pe noi ne priponiră cu câte o curea solidă, apoi începură să ia la ceartă, cu glas răstit, pe o bătrână încovoiată de povara anilor, în grija căreia se părea că fusese lăsată viaţa şi gospodăria întregii bande:

— Ei bine, tu, hârcă bătrână, bună de ars pe rug, cea mai mare ruşine a lumii celor vii şi unica lepădătură a împărăţiei morţilor, oare aşa ai să-ţi baţi tu joc de noi, stând acasă fără să faci nimic? N-o fi, oare, timpul să mâncăm şi noi ceva, la o oră atât de înaintată, după atâtea osteneli şi primejdii? N-ai nimic gata să ne dai, tu, care de obicei ziua şi noaptea nu faci altceva decât să înghiţi vinul în valuri în prăpastia pântecului tău nesăţios?

La aceste cuvinte, bătrâna, înspăimântată şi tremurând, le răspunse cu o voce răguşită:

— Dar preabunii şi preaputernicii mei ocrotitori tineri, mâncările sunt gata, îndeajuns de fierte şi foarte plăcute la gust, pâine aveţi câtă doriţi, vin din belşug, gata pus în pahare bine spălate şi apa caldă vă aşteaptă ca de obicei, pentru baia pe care voi o faceţi în grabă!

După acest răspuns al bătrânei ei se dezbrăcară îndată, şi, aşa goi, se înviorară la căldura unui foc puternic, apoi se scăldară în apa caldă, se unseră pe tot corpul cu untdelemn şi se aşezară în jurul unor mese încărcate cu bucate.

Abia se aşezaseră, când iată că sosesc alţi indivizi cu mult mai numeroşi, pe care fără nicio şovăire i-ai fi putut socoti tot tâlhari. Căci şi ei aduceau o bogată pradă: monede de aur şi argint, veselă de argint, stofe de mătase ţesute cu fir de aur. După ce se îmbăiară ca şi ceilalţi şi îşi alungară osteneala trupească, se aşezară la masă în mijlocul tovarăşilor lor. Serviciul mesei era făcut de cei care ieşiseră la sorţi. Ei mâncau şi goleau fără măsură şi în dezordine sumedenie de mâncări, mormane de pâine şi nenumărate şiruri de pahare. Apoi, ca să se distreze, încep să zbiere, să cânte în mijlocul gălăgiei, să glumească în mod grosolan; într-un cuvânt, te-ai fi crezut la ospăţul centaurilor, oameni doar pe jumătate, precum şi al semisălbaticilor lapiţi[1] din Teba.

---

[1] Lapiţii şi centaurii erau triburi sălbatice şi războinice, care locuiau în munţii Tesaliei. Centaurii sunt pomeniţi de Homer ca nişte oameni păroşi, cu coama zbârlită, dârji şi aprigi. Mai târziu, imaginaţia greacă le-a dat o forma monstruoasă: jumătate oameni, jumătate cai.

Atunci unul dintre ei, care prin forța sa întrecea pe toți ceilalți, luă cuvântul:

— Noi, într-adevăr, am luat vitejeşte cu asalt casa lui Milo din Hypata. În afară de bogata pradă pe care am pus mâna, mulțumită curajului nostru, ne-am întors în tabără fără să fi pierdut un singur om şi, dacă merită să vorbesc de asta, ne-am întors cu opt picioare mai mult[1]. Dar voi care ați atacat oraşele beoțiene v-ați întors cu o bandă foarte micşorată, pierzând până şi pe şeful vostru, pe foarte curajosul Lamachus[2], a cărui salvare cu drept cuvânt aş fi preferat-o, desigur, tuturor acestor prăzi pe care le-ați adus. Dar oricum, pe el l-a pierdut prea marea lui vitejie: un bărbat atât de curajos va trăi în amintirea oamenilor laolaltă cu regii vestiți şi glorioşi conducători de războaie. Voi însă, pe cât se pare, sunteți hoți cumpătați şi vă mulțumiți cu mici furtişaguri de sclavi, strecurându-vă cu teamă prin băile publice, sau prin odăițele vreunor bătrâne, spre a şterpeli numai vechituri care nu valorează niciun ban![3]

Unul din banda celor care veniseră în urmă îi răspunse:

— Să fi rămas tu, oare, singurul care să nu ştie că marile case sunt cu mult mai uşor de jefuit? Fiindcă, deşi în spațioasele lor apartamente sunt multe slugi, totuşi, fiecare se îngrijeşte mai mult de salvarea lui decât de avutul stăpânului. În schimb, oamenii economi şi cărora le place să trăiască singuri, ascunzând cu cea mai mare grijă mica lor avere, care uneori este chiar destul de mare, o apără cu toată străşnicia şi o păstrează cu primejdia propriei lor vieți. În sfârşit, ceea ce am să vă povestesc va adeveri spusele mele.

Cum am sosit la Teba cea cu şapte porți, ne-am informat foarte amănunțit asupra averii cetățenilor, lucru de cea mai mare importanță în meseria noastră. Astfel am aflat că un cămătar, numit Chryseros[4], avea o foarte mare avere şi că, spre a scăpa de obligațiile şi sarcinile publice[5], îşi ascundea enorma-i bogăție prin iscusite vicleşuguri. Căci trăia singur şi retras, mulțumindu-se cu o căsuță, mică într-adevăr, dar foarte

---

[1] Aduceau cu ei un cal şi un măgar.

[2] În greceşte înseamnă luptător viteaz.

[3] Furtul veşmintelor din băile publice, palestre sau săli de ospețe, frecvent menționat de autorii antici, era aspru pedepsit de lege, stârnind disprețul tâlharilor de profesie.

[4] *Iubitor-de-aur* (în elină).

[5] În afara evitării impozitelor, el se sustrăgea de la obligația bogaților de a înfrumuseța cetatea, contribuind la distracțiile concetățenilor săi.

întărită, că, de altfel, zdrenţăros şi murdar, nu se dezlipea niciodată de sacii lui de aur. Ne hotărâm deci să ne îndreptăm mai întâi spre el, crezând că vom termina repede cu un singur om şi că vom pune mâna în tihnă şi fără nicio greutate pe toată avuţia lui.

Cum se înnoptă, ne şi înfiinţarăm la poarta lui, dar n-am socotit prudent s-o ridicăm, nici s-o deschidem cu forţa şi încă mai puţin s-o spargem, de teamă ca zgomotul celor două canaturi să nu trezească toată vecinătatea şi să ne pună viaţa în primejdie. Atunci strălucitul nostru şef, Lamachus, încrezându-se în extraordinara lui putere, vârî puţin câte puţin mâna în gaura cheii[1] şi se căznea să smulgă broasca. Dar acest Chryseros, de bună-seamă cel mai ticălos dintre toate bipedele, era de mult la pândă şi urmărea fiecare mişcare a noastră. Călcând în vârful picioarelor şi fără să scoată o vorbă, se apropie puţin câte puţin şi, opintindu-se din toate puterile, străpunge cu un piron mâna şefului nostru şi o ţintuieşte de lemnul uşii, apoi, lăsându-l astfel crud pironit de zăvor ca pe o cruce, se urcă pe acoperişul păcătoasei lui cocioabe, şi de acolo începe să strige cât îl ţine gura, să ceară ajutor vecinilor, să-i cheme pe fiecare din ei pe nume, spunând că e vorba de salvarea obştească şi răspândind zvonul că la el a izbucnit focul pe neaşteptate. Astfel, fiecare îngrozit de o primejdie atât de apropiată, aleargă îngrijorat ca să-i vie în ajutor.

Atunci, aflându-ne în îndoitul pericol – de a fi prinşi asupra faptului, sau de a părăsi pe camaradul nostru –, dată fiind situaţia, ne gândirăm la un mijloc energic, care primi aprobarea lui. Cu o lovitură precis dată la mijlocul încheieturii, tăiem de la cot braţul şefului nostru şi-l lăsăm acolo pironit de uşă; apoi acoperind rana cu câteva cârpe, pentru ca picăturile de sânge să nu ne trădeze urmele, luarăm în grabă cu noi ceea ce mai rămânea din Lamachus.

În acest timp, eram foarte neliniştiţi de groaznica agitaţie a suburbiei şi, temându-ne de primejdia care ne ameninţa, nu ne gândeam decât la fugă, dar el nu putea să ne urmeze destul de repede şi nici să rămână la urmă fără primejdie. Gemând de durere, omul acesta cu suflet nobil şi extraordinar de curajos ne îndemna stăruitor şi ne ruga fierbinte, pe braţul drept al zeului Marte[2], pe credinţa jurământului, să scăpăm pe un bun tovarăş de arme ca el de chinuri şi de captivitate: „Un tâlhar curajos,

---

[1] De aici se vede că broaştele din acel timp nu se deschideau la fel ca şi cele de azi.

[2] Patronul hoţilor de drumul mare. Pungaşii de buzunare *(fures)* aveau ca protectori pe Mercur şi zeiţa Laverna.

spunea el, de ce să mai trăiască, după ce şi-a pierdut singurul braţ cu care putea să jefuiască şi să ucidă? Aş fi prea fericit să mor de bunăvoia mea, de mâna unui tovarăş!”. Şi cu toate stăruitoarele lui îndemnuri şi rugăciuni, neputând îndupleca pe niciunul dintre noi să comită acest voluntar paricid, apucă cu mâna care-i rămăsese liberă sabia sa şi, după ce o sărută îndelung cu dragoste, şi-o înfipse cu toată puterea în mijlocul pieptului. Atunci, închinându-ne cu respect în faţa eroismului şefului nostru, îi înfăşurarăm cu grijă cadavrul într-un cearşaf de în şi-l încredinţarăm mării, spre a-i servi de mormânt. Şi acum, scumpul nostru Lamachus se odihneşte, îngropat în tot întinsul acestui element.

Cel puţin, el şi-a sfârşit viaţa într-un chip vrednic de strălucitele lui isprăvi. Dar Alcimus[1], cu tot planul lui bine chibzuit, n-a putut să întoarcă din drum voinţa de neînlăturat a Soartei. Spărgând păcătoasa şandrama a unei bătrâne în timp ce ea dormea, se urcase în odaia ei de culcare de la catul de sus şi, în loc s-o dea repede gata strângând-o de gât, aşa cum s-ar fi cuvenit, preferă să arunce mai întâi una după alta, pe fereastra destul de largă, mobilele pe care desigur noi, cei de afară, trebuia să le luăm numaidecât în primire. După ce le aruncă pe toate la iuţeală, nu voi să cruţe nici chiar patul în care dormea bătrâna. O zvârli jos din pat şi, punând mâna pe cuvertură, se pregătea s-o arunce pe fereastră, aşa cum făcuse cu celelalte lucruri, când ticăloasa aceea vicleană, aruncându-se la picioarele lui, începu să-l implore astfel: „De ce, rogu-te, fiul meu, de ce să dai aceste păcătoase lucruşoare, aceste zdrenţe ale unei preanenorocite bătrâne, bogaţilor vecini, spre casa cărora dă fereastra mea?” înşelat de aceste cuvinte, care nu erau decât o iscusită viclenie, Alcimus crezu că spusele ei sunt adevărate şi, de bună-seamă, temându-se că şi ceea ce aruncase mai înainte şi ceea ce voia să mai arunce va ajunge, acum după ce i se semnalase greşeala, într-o casă străină şi nu în mâinile tovarăşilor săi, se aplecă pe fereastră până la jumătatea corpului, spre a examina cu atenţie poziţia locului şi mai ales ca să observe cu de-amănuntul bogăţia casei alăturate, de care-i vorbise bătrâna.

Într-adevăr, pe când se silea din răsputeri, dar nu cu destulă băgare de seamă, ca să vadă mai bine, bătrâna criminală, profitând de clipa când el, aplecându-se într-un mod primejdios, nu-şi mai păstra echilibrul şi era ocupat să vadă totul, îl împinse destul de uşor, e adevărat, cu o mână tremurătoare, dar, luându-l pe negândite, îl dădu peste cap. Pe lângă faptul că înălţimea era foarte mare, căzând şi peste un bolovan

[1] Adică: curajosul.

enorm, care se afla lângă casă, îşi frânse şira spinării şi-şi rupse coastele. Vărsând pe gură valuri de sânge, muri fără să se fi chinuit mult, după ce, cu un glas stins, ne povesti ce se întâmplase. Îi făcurăm şi lui o înmormântare la fel cu cea de mai înainte, şi-l trimiserăm lângă Lamachus, ca să-i țină bună tovărăşie.

Atunci, slăbiți de această îndoită pierdere, renunțarăm la loviturile noastre din Teba şi ne urcarăm îndată în oraşul cel mai apropiat, Plateea. Acolo, dintr-un zvon des repetat, aflarăm că un oarecare Demohares[1] era pe punctul de a organiza o luptă de gladiatori. Într-adevăr, era unul dintre cetățenii cei mai de seamă prin naştere, extraordinar de bogat şi de darnic, şi organiza petreceri publice cu un lux vrednic de bogăția sa. Ce talent, ce elocvență ar putea să descrie în cuvinte potrivite toate aspectele sub care se prezentau numeroasele şi fastuoasele lui pregătiri? Ici erau gladiatori cu brațul faimos, colo vânători de o iuțeală încercată, aiurea criminali condamnați la moarte care trebuiau să servească de hrană îngrăşând fiarele. Se mai vedea şi o tribună de scânduri, cu nişte turnuri de lemn, artistic construite, susținută de un par bătut în pământ, un fel de şandrama de bâlci portativă, zugrăvită în culori bătătoare la ochi şi cu loji frumoase, de unde se putea privi vânătoarea ce urma să aibă loc. În afară de toate acestea, ce număr, ce soiuri de fiare! Căci Demohares, dintr-o patimă ciudată, adusese chiar din țări străine acele nobile animale care trebuiau să ucidă criminali.

Dar pe lângă celelalte pregătiri ale acestui măreț spectacol, el şi-a procurat, fără nicio cumpătare, un însemnat număr de urşi nemaipomenit de mari, risipindu-şi nebuneşte averea. Căci în afară de cei prinşi de el în vânătorile sale particulare, în afară de cei cumpărați cu sume enorme, el mai creştea cu grijă şi întreținea cu hrană foarte costisitoare şi pe aceia pe care prietenii i-i dăruiau care mai de care cu diferite prilejuri.

Dar pregătirile atât de strălucite şi de bogate ale acestei serbări publice nu scăpară privirilor funeste ale pizmaşului destin. Urşii, obosiți de o lungă captivitate şi totodată slăbiți de marea căldură a verii şi moleşiți de şedere şi trândăvie, fură loviți de o molimă ce izbucni pe neaşteptate şi pieiră aproape toți. Ici şi colo, pe străzi, puteai vedea întinse, ca epavele unui naufragiu, trupurile pe jumătate moarte ale acestor animale. Poporul de jos, căruia crunta sărăcie nu-i îngăduia să aleagă mâncările, şi care pentru stomacul lui slăbit era nevoit să caute suplimente dezgustătoare şi o hrană care nu costă nimic, alerga din toate

---

[1] Adică: plăcut poporului.

părţile la aceste mese publice, de pe la răspântii.

Atunci, dată fiind împrejurarea, eu şi cu Eubulus[1] ăsta pe care-l vezi aici de faţă, ne gândirăm la următorul ingenios şiretlic. Aducând în adăpostul nostru un urs care era mai mare şi mai gras decât ceilalţi, ca pentru a-l pregăti şi a-l mânca, îi despărţirăm cu îndemânare blana de came, păstrând cu grijă toate ghearele animalului şi lăsându-i întreg capul până aproape de grumaz; îi răzuirăm cu toată atenţia pielea pe dinăuntru ca s-o subţiem şi, după ce am presărat-o cu cenuşă fină, o puserăm la soare ca să se usuce. În timp ce se usca la flăcările acestui foc ceresc, noi, în aşteptare, ne îndopam vârtos cu camea ursului; după aceea, organizarăm precum urmează apropiata noastră expediţie, sub chezăşia jurământului. Ne-am înţeles ca unul dintre noi, superior celorlalţi mai mult prin hotărâre decât prin puterea fizică, şi care mai ales se va oferi de bunăvoie, să se ascundă în pielea ursului şi sub înfăţişarea lui să se introducă în tăcerea prielnică a nopţii, în casa lui Demohares, spre a ne uşura intrarea înăuntru.

Nu puţini au fost aceia din preaviteaza noastră bandă pe care-i ispitise gândul să primească această ingenioasă misiune. Dar dintre toţi, prin libera alegere a bandei, fu preferat Thrasyleon[2], care acceptă primejdioasa sarcină a travestirii. Cu un aer liniştit, el intră numaidecât în blana moale şi uşor de purtat a ursului, care-i venea ca turnată. După aceea, noi prinserăm cap la cap cu o cusătură fină cele două margini din afară ale blănii şi urma cusăturii, deşi era puţin vizibilă, o acoperim cu părul bogat şi des care se revărsa din dreapta şi din stânga. În locul unde fusese tăiat capul fiarei, aproape de gâtlej, băgarăm cu oarecare cazně capul lui Thrasyleon, iar în dreptul ochilor şi nasului îi făcurăm nişte găuri mici, spre a putea respira. Viteazul nostru tovarăş, fiind astfel complet travestit în fiară, îl băgarăm într-o cuşcă, pe care o cumpărasem pe un preţ modest, cuşcă în care de altfel se furişase singur, repede şi cu o hotărâtă energie.

Operaţia fiind astfel pregătită, iată în ce chip am dus până la capăt şiretlicul. Aflând că un oarecare Nicanor, de neam trac, se afla în cele mai strânse legături de prietenie cu acel Demohares, ticluirăm o scrisoare mincinoasă ca din partea lui, prin care-i făcea cunoscut lui Demohares că, pentru a contribui la înfrumuseţarea jocurilor sale, îi trimitea, în calitate de bun prieten, primele roade ale vânătorii sale. Când seara se lăsase de-a binelea, mulţumită întunericului, am prezentat

---

[1] Adică: bun sfetnic.

[2] Adică: îndrăzneţ, temerar

lui Demohares pe Thrasyleon în cuşca lui şi acea scrisoare falsă. Foarte uimit de mărimea fiarei şi încântat de generozitatea prietenului său, venită tocmai la timp, Demohares porunci să ni se plătească imediat din caseta lui de bani, pentru bucuria ce-i făcusem, zece monede de aur. Atunci curiozitatea, care întotdeauna atrage pe oameni la un spectacol nou, strânse în jurul animalului o mare mulţime, care se uita la el plină de admiraţie. Dar înţeleptul nostru Thrasyleon împiedica adeseori privirile lor uluite, ţinând oamenii la distanţă prin sărituri ameninţătoare. Nemaiauzita fericire şi norocul lui Demohares erau într-un glas slăvite de concetăţenii săi, pentru că, după ce pierduse atâtea animale, putea până la un punct oarecare să nu se plece nenorocirii, graţie acestui nou succes. El porunci ca ursul să fie dus numaidecât la una dintre moşiile sale[1] şi transportat cu cea mai mare grijă. Atunci eu intervenind: „Ia seama, stăpâne, îi spun, că acest animal, pe care arşiţa soarelui şi lungimea drumului îl vor obosi, să nu fie pus la un loc cu alte animale, care, după cum aud, nu sunt sănătoase. De ce nu-i cauţi mai bine în casa ta un locşor retras şi spaţios, bine aerisit şi mai mult decât atât, aproape de un bazin care să-i aducă răcoarea? Oare nu ştii că acest soi de animale locuieşte întotdeauna în desişuri de păduri, în peşteri năpădite de rouă, pe culmi răcoroase şi lângă izvoare încântător de limpezi?”

Aceste îndemnuri îl speriară pe Demohares. Socotind în gând numărul urşilor pierduţi, el se învoi fără nicio greutate să punem cuşca unde vom crede noi de cuviinţă. „Mai mult, noi suntem gata cu toţii, i-am spus eu, să petrecem aici nopţile înaintea acestei cuşti, ca să dăm cu cea mai mare grijă animalului obosit de căldură şi de suferinţă hrana care-i trebuie şi băutura sa obişnuită.”

„Nu e nevoie să vă osteniţi, răspunse el, căci aproape toţi servitorii mei, după o îndelungată practică, s-au deprins cu hrănirea urşilor.”

Ne luarăm deci rămas-bun şi plecarăm. Ieşind din oraş, noi observarăm la oarecare depărtare de drum[2] un cimitir aşezat într-un loc retras şi ascuns privirilor. Acolo am găsit nişte coşciuge numai pe jumătate acoperite din cauza vechimii şi a putrezirii în care se odihneau morţii, din care nu mai rămăsese decât pulbere şi cenuşă. Am deschis câteva şi le-am pus deoparte ca să ascundă viitoarea noastră pradă. Apoi, după obiceiul bandei noastre, am pândit o noapte fără lună, când

---

[1] Unii traducători au optat pentru „vivarium“ – parc sau rezervaţie unde se păstrau în antichitate animale vânate vii.

[2] Cimitirele erau depărtate de drumuri şi, după legea celor 12 table, nimeni nu era îngropat sau ars în oraş.

somnul vine de la sine, şi de la primul său atac cuprinde mai puternic şi pune stăpânire pe inimile muritorilor. Pe o astfel de noapte oprim banda noastră, înarmată cu pumnale, chiar în fața porții lui Demohares, exact la ora jefuirii, ca la un soroc de înfățişare înaintea judecății. La rândul său, Thrasyleon, folosindu-se cu pricepere de scurtul timp al nopții prielnic tâlharilor, iese pe nesimțite din cuşcă şi cu pumnalul ucide până la unul pe toți paznicii care se odihneau pe jumătate adormiți, îl omoară şi pe portar şi, luându-i cheile, deschide cele două canaturi ale porții. Noi alergăm cu toții în grabă şi, intrând în interiorul casei, el ne arată podul unde, seara în ajun, cu ochii lui iscoditori, observase că se ascundea multă argintărie. După ce podul a fost spart la repezeală de întreaga bandă, porunceşte fiecăruia dintre tovarăşii noştri să ia atâta aur şi argint cât putea şi să se ducă repede să-l ascundă în acel locaş al morților, în care te puteai încrede, apoi să se întoarcă grabnic înapoi şi să ia din nou alte bagaje. În interesul comun, le spun că eu voi rămâne singur în pragul casei, ca să observ cu grijă tot ce s-ar întâmpla până la întoarcerea lor.

În adevăr, înfățişarea ursului, care alerga încoace şi încolo prin toată casa, mi se părea că e de ajuns să sperie şi să pună pe fugă pe aceia dintre servitorii care întâmplător n-ar fi adormit. Căci ce om, oricât ar fi el de puternic şi de curajos, văzând o dihanie atât de mare şi de îngrozitoare, şi mai ales noaptea, n-ar lua-o îndată la fugă şi nu s-ar închide cu zăvorul în camera lui, înspăimântat şi tremurând de frică?

Dar o nenorocită întâmplare zădărnici tot ce rânduisem după un plan bine chibzuit. Într-adevăr, pe când aşteptam cu răsuflarea tăiată întoarcerea tovarăşilor noştri, un mic servitor, pe care desigur o voință divină îl deşteptase la zgomotul făcut de urs, înaintă încet şi văzând fiara care umbla în libertate şi se plimba încoace şi încolo prin toată casa, se întoarse repede din drum, silindu-se din toate puterile să nu țipe, şi înştiință pe toți cei din casă de ceea ce văzuse. Numaidecât se adunară servitorii care erau foarte numeroşi şi toată casa se umplu de mulțimea lor. Torțe, lămpi, lumânări de ceară, de seu şi alte mijloace de luminat încep să strălucească în întunericul nopții. Din această mulțime atât de mare nu era unul fără arme: toți erau înarmați cu ciomege, cu sulițe şi cu săbii trase din teacă, astupând intrările. În acelaşi timp ei dau drumul şi câinilor de vânătoare, acei vestiți câini cu urechile ciulite şi cu părul zbârlit, şi-i asmut ca să se arunce asupra fiarei.

Atunci, în timp ce zgomotul creştea mereu, eu mă trag înapoi încetul cu încetul şi ies din casă pe nesimțite. Dar, ascuns după o uşă, eu însumi

văd bine de tot pe Thrasyleon apărându-se admirabil împotriva haitei. Într-adevăr, deşi se apropia de ultima limită a vieţii sale, totuşi, aducându-şi aminte de rostul şi de interesele noastre sau de vitejia lui de altădată, se silea încă din răsputeri să ţie piept Cerberului şi gurii lui căscate. Jucând cu preţul vieţii sale rolul pe care şi-l luase de bunăvoie, când se trăgea înapoi, când se împotrivea, şi mulţumită variatelor mişcări şi aplecări ale corpului, reuşi în sfârşit să scape din casă. Dar, cu toate că ajunsese liber în stradă, nu-şi putu găsi totuşi salvarea prin fugă. Asta fiindcă toţi dulăii din ulicioarele învecinate, extrem de numeroşi şi din cale afară de sălbatici, se amestecară cu câinii de vânătoare care tocmai ieşiseră din casă în urmărirea lui. Atunci am fost martorul unui spectacol vrednic de plâns şi funest, privind cum sărmanul nostru Thrasyleon, împresurat şi atacat de aceste haite de câini furioşi, era sfâşiat cu mii de muşcături.

În sfârşit, nemaiputând răbda o durere atât de mare, eu mă amestec în mulţumea zgomotoasă, care alerga din toate părţile, şi fiindcă numai în acest chip puteam să ajut pe viteazul meu tovarăş, fără să se simtă, am încercat să abat de la urmărire pe şefii hăitaşilor cu următoarele cuvinte: „O, ce mare păcat, le spuneam eu, ce crimă josnică! Pierdem un animal superb, un animal cu adevărat de preţ!” Dar meşteşugită mea vorbire nu a servit totuşi la nimic nefericitului nostru ortac. Un lungan puternic s-a repezit dintr-o casă şi fără să mai stea la gânduri a aruncat o suliţă în pieptul ursului. Un altul l-a imitat şi iată că acum, după ce spaima se risipise, cei mai mulţi se apropiară din ce în ce mai mult şi-l străpunseră pe-ntrecute cu lovituri de săbii. În sfârşit Thrasyleon, aleasa podoabă a bandei noastre, a trebuit să-şi termine glorioasa-i viaţă, mai curând vrednică de nemurire decât de suferinţă. Dar el nu-şi trădă prin niciun strigăt sau măcar prin vreun urlet, jurământul ce-l făcuse. Sfâşiat de muşcături şi ciopârţit de săbii, se silea totuşi să mugească şi să mormăie ca un urs, şi înfruntând moartea apropiată cu un curaj fără pereche, a salvat gloria plătind tributul său destinului.

Cu toate acestea, el vârâse în mulţimea adunată o atât de mare spaimă, încât până-n zori, ba chiar până foarte târziu în cursul zilei, nimeni nu îndrăznise să atingă nici cu vârful degetului această fiară, deşi zăcea fără viaţă. În sfârşit, după multă şovăială şi teamă, un măcelar ceva mai îndrăzneţ deschise pântecele animalului şi despuie de pielea de urs pe curajosul tâlhar.

Iată cum l-am pierdut pe Thrasyleon, dar prin gloria lui el va trăi de-a pururi. Strângând în grabă boccelele pe care ni le păstraseră acei morţi

credincioşi, părăsirăm în grabă teritoriul plateenilor, făcând de mai multe ori în noi înşine reflecția că nu e deloc de mirare că buna-credință nu se mai găseşte în această lume, deoarece, scârbită de necinstea celor vii, demult s-a retras în Infern şi la morți. Zdrobiți de povara bagajelor şi cu toții istoviți de greutatea drumului, în sfârşit am reuşit să aducem prada pe care o vedeți aici, după ce am pierdut trei dintre tovarăşii noştri!

După terminarea acestei povestiri, ei vărsară din cupe de aur vin curat în amintirea tovarăşilor de arme răposați şi, după câteva imnuri de slavă în cinstea zeului Marte, adormiră cu toții pe nesimțite. Iar nouă, bătrâna aceea ne dădu orz proaspăt din belşug şi fără să-l măsoare. Calul meu, ce e drept, obținând o porție atât de mare numai pentru el, se credea la un ospăț al preoților salieni[1]. Eu însă, deşi mâneam întotdeauna orz mărunt pisat şi fiert mult în zeama lui, scormonind într-un colț, unde erau îngrămădite bucățile de pâine rămase de la toată această mulțime, începui să mestec de zor, că trecuse o veşnicie de când eram chinuit de foame şi gâtlejul mi se îmbrăcase în pânze de păianjen.

Noaptea fiind destul de înaintată, tâlharii se deşteptară şi, îmbrăcați în felurite haine caraghioase, unii înarmați cu săbii, alții deghizați în stafii[2], se făcură în mare grabă nevăzuți. Cu toate acestea, eu mestecam vârtos şi vitejeşte şi nici chiar somnul care era aproape să mă doboare nu mă putu opri. Deşi mai înainte, când eram Lucius, mă ridicam de la masă mulțumit cu o pâine sau cu două, acum, ascultând de nevoile atât de mari ale stomacului meu fără fund, terminasem al treilea coş, când spre marea mea uimire, fui surprins de lumina zilei. În sfârşit, călăuzit de buna-cuviință caracteristică măgarilor, părăsii totuşi această ocupație cu cea mai mare părere de rău, spre a mă duce să-mi potolesc setea în pârâul apropiat.

Tâlharii se întoarseră numaidecât, supărați şi îngrijorați, fără să aibă absolut nicio pradă, nici chiar o haină cât de proastă. În schimb, drept pradă unică, apărată de toate săbiile lor. De toate brațele şi de toate forțele bandei, aduceau cu ei numai o tânără care, după trăsăturile fine

---

[1] Salienii erau preoții lui Marte. Romanii, care pretindeau că se trag din acest zeu, cinsteau şi îmbogățeau aşa de mult pe aceşti preoți ai lui, încât expresia „ospățul salienilor” devenise proverbială. Într-o ceremonie periodică de zece zile, care avea loc în luna martie, preoții salieni străbăteau oraşul, executând un dans şi izbindu-şi scuturile. În fiecare seară, ei se opreau într-o casă desemnată dinainte, unde se ospătau copios.

[2] În original *lemures* – strigoi, spirite ale morților, stârnind spaima celor vii.

ale feței și după exteriorul ei cuviincios, se vedea că este dintr-o nobilă familie a locului. Era o bucățică la care, pe Hercule!, putea râvni chiar și un măgar ca mine, și în adânca ei mâhnire își smulgea părul și-și rupea hainele de pe ea.

După ce tâlharii o introduseră în peșteră, căutară să-i ușureze nenorocirea de care se plângea, adresându-i-se astfel:

— Fecioară, îi spuneau ei, viața și cinstea dumitale sunt în siguranță, ai însă puțină răbdare, ca să ne alegem și noi cu un bun câștig, că sărăcia ne-a silit la această meserie. Părinții dumitale, dimpotrivă, sunt putrezi de bogați și, oricât ar fi ei de avari, totuși nu vor sta la gânduri să plătească o sumă îndeajuns de mare, ca să-și răscumpere copilul!

Prin aceste trăncăneli ridicole și altele de același fel căutau în zadar să potolească durerea tinerei fete. Ce folos? Aceasta, cu capul între genunchi, plângea și mai amarnic. Bandiții chemară atunci înăuntru pe bătrână, îi porunciră să se așeze lângă ea, să-i vorbească cu blândețe și s-o liniștească pe cât e posibil, apoi plecară la obișnuitele lor treburi. Totuși, nicio vorbă a bătrânei nu reuși să potolească lacrimile tinerei fete, care, dimpotrivă, bocindu-se și mai tare și plângând întruna cu sughițuri, de i se zguduia tot pântecele, îmi smulse lacrimi chiar și mie.

— Cât sunt de nenorocită! zicea ea; având o familie ca a mea, rude atât de numeroase, sclavi așa de dragi, părinți atât de venerabili, victimă a unui rapt mizerabil, ajunsă roabă și închisă ca ultima sclavă în această temniță de piatră, lipsită de toate plăcerile în care m-am născut și am crescut, nesigură de viață în această vizuină, unde călăii își pun victimele la tortură, în mijlocul unor astfel de tâlhari și de ucigași, voi mai putea eu oare să-mi opresc vreodată lacrimile, sau să mai trăiesc?

Iată cum se tânguia și în cele din urmă, doborâtă de mâhnire, cu gâtul umflat și cu trupul obosit, închise ochii istoviți de plâns și adormi. Dar nu trecu mult de când ațipise și, ca o posedată de nimfe[1], trezindu-se brusc din scurtu-i somn, din nou începu să se chinuiască cu mult mai cumplit, bătându-se în piept chiar cu mâini vrăjmașe și lovindu-și fermecătoru-i chip. În zadar o întreba bătrâna foarte stăruitor să-i spună pricinile noii mâhniri care o cuprinsese:

— Vai! acum sunt cu adevărat pierdută, îi răspunse ea cu un adânc suspin, acum nu mai am nicio speranță de salvare. Ștreangul, sabia sau desigur vreo prăpastie e fără îndoială tot ce mai am de așteptat!

Atunci bătrâna se supără, și cu o față de data asta mai iritată, o pofti

---

[1] În original *lymphatico ritu:* nimfele fiind înzestrate cu harul prezicerii, profeticul suflu de care erau animate putea fi transmis și sub forma posesiei.

să-i spună ce i-a venit şi de ce, după scurtu-i somn, s-a pornit aşa deodată, din nou, pe plânsul care nu se mai sfârşea.

— Nu cumva, frumoaso, ai avea de gând să lipseşti pe tinerii mei stăpâni de însemnatul câştig al răscumpărării tale? Dacă vei continua tot aşa, voi pune imediat să te ardă de vie, fără să mai țin seamă de lacrimile astea pe care tâlharii de obicei pun foarte puțin preț!

Îngrozită de aceste cuvinte, tânăra fată, sărutând cu foc mâna bătrânei, îi zise:

— Iartă-mă, mamă, ai, rogu-te, milă de mine şi ajută-mă cât de puțin în cruda nenorocire care m-a lovit; căci aşa bătrână şi înțeleaptă cum eşti, cu părul ăsta alb şi venerabil, nu pot să cred că mila şi omenia au secat cu totul în inima ta. Dar, lasă-mă, te rog, să-ți descriu cumplita poveste a nefericirii mele!

Eram logodită cu un frumos tânăr, fruntaş printre ai săi, pe care întreaga populație îl adoptase în unanimitate ca fiu al cetății. De altfel, era vărul meu primar, şi nu era decât cu trei ani mai mare decât mine. Din frageda noastră copilărie crescusem împreună, eram nedespărțiți şi locuiam în aceeaşi căsuță sub al cărei acoperiş se aflau odaia şi patul nostru. Uniți prin legătura unei iubiri curate, de mult ne dasem unul altuia cuvântul printr-o promisiune de căsătorie. Părinții noştri îşi dăduseră consimțământul şi în actele legale era numit soțul meu[1]. Înconjurat de o mare mulțime de rude de sânge şi prin alianță, adunate pentru celebrarea căsătoriei noastre, el făcea în fața tuturor un sacrificiu în templu, oferind victime zeilor. Toată casa, îmbrăcată în crengi de laur şi puternic luminată de facle nupțiale, răsuna de cântece de nuntă. Atunci, nefericita mea mamă, ținându-mă la sânul ei, îşi făcea o plăcere, să-mi aranjeze frumos rochia şi podoabele mele de nuntă. În timp ce, prin săruturi dulci ca mierea, mă făcea să nădăjduiesc copii, şi în dorințele ei hrănite cu iluzii îşi şi vedea neamul sporit, o ceată de tâlhari înarmați se reped în casă şi dezlănțuind, ca la război, un puternic atac, fac să scânteieze în ochii noştri săbiile lor amenințătoare; ei însă nu se apucă să ucidă sau să jefuiască, ci în rânduri strânse, în formație triunghiulară, năvălesc numaidecât în camera unde eram noi, fără ca vreunul dintre prietenii noştri să lupte pentru a ne apăra, sau chiar să le opună cea mai mică rezistență. Moartă de frică, tremurând toată de spaimă, ei m-au răpit fără milă de la sânul mamei mele. Astfel a fost tulburată şi întreruptă nunta mea, ca şi aceea a lui Attis sau a lui

---

[1] Este vorba de *tabulae nuptiales* sau *dotales,* un contract care valida căsătoria, ținând loc de act oficial.

Protesilaus[2].

Dar iată că acum visul înfiorător pe care l-am avut îmi reînnoieşte toată durerea şi pune vârf nefericirii mele. Se făcea că eram smulsă cu violenţă din casa părintească, din iatacul meu, din odaia mea, în sfârşit, chiar din patul meu şi că, târâtă prin pustietăţi neumblate, chemam în ajutor numele nenorocitului meu soţ; că el, văzându-se lipsit de îmbrăţişările mele, încă stropit de parfumuri şi încununat cu flori, mă urmărea pas cu pas, în timp ce eu fugeam fără voia mea. El ţipa furios şi, plângându-se că i se răpea frumoasa lui soţie, chema poporul să-i vină în ajutor. Atunci, unul dintre tâlhari, foarte supărat din cauza acelei neobosite urmăriri, puse mâna pe un pietroi care se afla la picioarele lui şi, izbind cu putere pe nenorocitul tânăr, omorî pe soţul meu. Spăimântată de grozăvia unei astfel de vedenii, m-am deşteptat, tremurând de frică, din somnul meu prevestitor de moarte!

Atunci bătrâna suspinând la aceste lacrimi ale fetei, îi vorbi astfel:

— Ai curaj, draga mea stăpână, şi nu te speria de înşelătoarele arătări ale unui vis, fiindcă, în afară de faptul că apariţiile din timpul somnului de peste zi sunt privite ca mincinoase, apoi chiar şi vedeniile visurilor de noapte prevestesc de cele mai multe ori întâmplări cu totul contrarii. Astfel, a plânge, a fi bătut şi uneori a fi omorât sunt o prevestire de câştig şi de izbândă fericită, pe când, dimpotrivă, a râde, a-ţi îndopa stomacul cu tot felul de lucruri dulci ca mierea, sau a gusta plăcerile iubirii sunt semne că vei fi încercat de vreun necaz, de vreo boală sau de alte neplăceri. Dar eu ştiu basme foarte frumoase şi istorioare bătrâneşti; am să-ţi spun una, care te va distra.

Şi ea începu:

— A fost odată, într-o ţară, un rege şi o regină care aveau trei fete, tustrele de o rară frumuseţe. Dar oricât de încântătoare erau cele două mai mari, puteai nădăjdui să găseşti lumeştile cuvinte de laudă cu care să le slăveşti cum se cuvine, pe când frumuseţea celei mai mici era atât de neobişnuită, atât de minunată, încât nu putea fi exprimată şi nici chiar îndestul de lăudată din cauza sărăciei de cuvinte a graiului omenesc. Locuitorii ţării, străinii, toţi în sfârşit alergau cu grămada, dornici să

---

[2] Iubit de Cibele, mama zeilor, tânărul Attis încalcă promisiunea de a rămâne fidel zeiţei şi se căsătoreşte cu fiica regelui Midas din Pesinunt. Cuprinsă de gelozie, Cibele îl face pe Attis să se automutileze şi toţi nuntaşii sunt loviţi de nebunie. La rândul său, Protesilaus este silit să-şi părăsească tânăra soţie la numai o zi după nuntă, spre a lua parte la războiul troian şi este primul dintre grecii care moare de mâna lui Hector.

vadă această rară minune, de care se dusese vestea. Muți de admirație în fața neasemuitei sale frumuseți, de care nu te puteai apropia, duceau mâna dreaptă la buze cu arătătorul pus pe degetul cel gros[1], ridicat în sus şi, aruncându-se la picioarele ei, o venerau cu un respect religios, ca pe însăşi zeița Venus. Prin oraşele învecinate şi țările de primprejur se şi răspândise zvonul că zeița, născută din adâncul azuriu al mării şi crescută în roua valurilor spumoase, binevoia să arate pretutindeni semne de bunăvoință ale puterii sale; se mai spunea că venea des în adunările muritorilor sau că, de astădată, printr-o nouă picurare creatoare a astrelor cereşti, pământul şi nu marea a germinat o altă Venus, împodobită cu floarea-i virginală.

Această credință creştea din zi în zi mai mult; din insulele vecine, ea trecu uşor pe continent şi, răspândindu-se din provincie în provincie, făcu ocolul lumii. Soseau din toate părțile mulți curioşi, care făcuseră lungi drumuri şi străbătuseră vaste întinderi de mări, ca să admire această glorioasă minune a veacului. Nimeni nu se mai ducea la Pafos, nimeni nu se mai ducea la Cnidos şi nimeni nu mai naviga nici chiar spre Cythera[2], ca să contemple şi să adore pe zeița Venus. Sacrificiile ei erau părăsite, templele ei cădeau în ruină, pernele[3] îi erau călcate în picioare, slujbele religioase îi erau lăsate-n părăsire; statuile ei rămâneau neîncununate şi altarele-i fără ofrande îi erau pângărite de o cenuşă rece. Rugăciunile se îndreptau spre tânăra fată şi de acum înainte atât de puternica zeiță era adorată sub chipul unei muritoare; dimineața, când această fecioară ieşea din palat, i se închinau jertfe şi ospețe ca Venerei, iar când trecea pe străzi, poporul îi oferea cununi, îi arunca flori, îi adresa umile rugăciuni.

Această trecere, lipsită de măsură, a unor astfel de onoruri divine asupra unei simple muritoare şi cinstirea ce i se aducea ca unei zeițe, aprinseră în sufletul adevăratei Venus o puternică mânie. Nemaiputându-şi stăpâni indignarea, ea scutură din cap fierbând toată de ciudă şi zise în sinea ei: „Cum, eu, Venus, prima plăsmuitoare de viață a naturii, obârşia şi cauza tuturor elementelor, eu, care fac să rodească întregul univers, să împart cu o tânără fată, cu o muritoare, onorurile datorate înaltului meu rang, iar numele meu slăvit în cer să fie astfel

---

[1] Gest de adorație menționat frecvent de autorii antici.

[2] La Pafos, oraş din insula Cipru, a Cnidos, pe țărmul Asiei Mici şi în insula Cythera, la sud de Pelopones, avea Venus cele mai renumite sanctuare ale sale.

[3] Erau pernele şi mai ales micile paturi ridicate în mijlocul templelor, pe care se aşezau statuile zeilor sau zeițelor.

pângărit şi murdărit pe pământ?! Fireşte, în sacrificiile obşteşti ce se aduc divinității mele, nu voi putea fi niciodată sigură dacă oamenii mă cinstesc pe mine sau pe alta. Şi cine va înfățişa chipul meu pretutindeni în lume? O creatură menită morții. Oare în zadar faimosul păstor[1], a cărui sentință dreaptă şi întemeiată a fost aprobată de marele Iupiter, m-a preferat pe mine, pentru neobişnuita mea frumusețe, unor zeițe atât de puternice? Dar nu, oricine ar fi aceea care-şi însuşeşte pe nedrept onorurile mele, ea nu se va bucura prea mult de triumful său. O voi face eu în curând să se căiască de această frumusețe ce nu-i este îngăduită".

Numaidecât ea chemă pe fiul său, acel copil înaripat, aşa de uşuratic, care prin urâtele lui purtări înfruntă morala publică, înarmat cu torțe şi săgeți, introducându-se noaptea prin casele străine, băgând vrajbă în toate căsniciile, săvârşind nepedepsit cele mai mari neorânduieli şi nefăcând vreodată o faptă bună. Deşi e îndrăzneț din fire şi neruşinat, îl mai întărâtă şi ea prin vorbele sale. Îl conduce în oraşul despre care e vorba, şi-i arată pe Psyche[2] (căci aşa se numea tânăra fecioară). După ce-i povesti până la capăt cum tânăra fată caută să rivalizeze cu ea în frumusețe, îi spuse, plângând şi tremurând de indignare: „Fiul meu, în numele iubirii de mamă care te leagă de mine, pe dulcile răni ale săgeții tale, pe acest îndrăgit tăciune al torței pe care o porți, răzbună, te rog, pe mama ta, dar răzbun-o pe deplin şi, ca un respectuos fiu, pedepseşte această trufaşă frumusețe. Îndeplineşte-mi bucuria aceasta singură, această unică rugăciune pe care ți-o adresez. Fă ca această tânără fată să se aprindă de cea mai înfocată iubire pentru cel din urmă dintre oameni, pentru un nenorocit osândit de Soartă care să n-aibă o stare în lume, nici avere şi nici chiar viața asigurată, într-un cuvânt pentru o ființă atât de josnică, încât pe întreg pământul să nu-şi găsească pereche în mizerie!"

Astfel grăi Venus şi apăsându-şi uşor buzele întredeschise pe acelea ale fiului său, îi dădu multe şi mângâietoare săruturi. Apoi, îndreptându-se înspre apropiatul țărm al mării, pe care talazurile îl scaldă cu mişcările lor de înaintare şi retragere, şi călcând uşor cu picioarele-i de trandafir pe crestele valurilor în veşnică mişcare, se aşeză în carul său şi pomi pe mlădioasa suprafață a adâncului Ocean. Numai la un început de dorință a ei, ca şi când ar fi dat poruncă mai demult, divinitățile mării se grăbesc să-i dea ascultare. Iată pe fetele lui Nereu, care cântă în cor, şi

---

[1] Este vorba de Paris care, mai înainte de a fi recunoscut de regele Priam ca fiul său, fusese păstor şi într-un concurs de frumusețe dăduse câştig de cauză Afroditei, în detrimentul Herei şi Atenei.

[2] În greceşte: suflet.

pe Portunus[1] cu barba lui albăstruie şi zbârlită, şi pe Salacia[2], încărcată de peşti în toate cutele rochiei sale, şi pe micul vizitiu Palaemon[3] călare pe un delfin; în sfârşit, iată cetele Tritonilor, care sar din toate părțile pe mări. Unul cântă plăcut dintr-o scoică sonoră, altul cu o învelitoare de mătase o apără de arşița supărătoare a soarelui, un altul ține o oglindă sub ochii zeiței; iar alții, înotând pe sub apă, țin la suprafață carul ei tras de doi cai. Acesta e alaiul care însoțeşte pe Venus în drumul ei către Oceanus.

în acest timp Psyche, cu toată minunata ei frumusețe, nu se alegea cu niciun folos de pe urma acestui dar. Toată lumea o privea cu admirație, toată lumea îi aducea laude, dar nimeni, nici rege, nici prinț, nici măcar un om de rând nu venea cu dorința de a o cere în căsătorie. Toți admirau, e adevărat, această frumusețe divină, dar o admirau ca pe o statuie măiestrit lucrată. Cele două surori mai mari ale ei, a căror obişnuită frumusețe nu fusese ridicată în slavă de niciun popor, de mult se măritaseră cu regi care le ceruseră mâna şi făcuseră căsătorii strălucite; în schimb Psyche, lipsită de soț, rămânea în casa părintească, să-şi plângă singurătatea şi părăsirea. Cu trupul slăbit de suferință şi cu inima rănită, ea ajunse acum să-şi blesteme propria-i frumusețe, care plăcea atât de mult tuturor popoarelor. Astfel că tatăl atât de nefericitei fete era în culmea disperării. Crezându-se urgisit de zei şi temându-se de mânia lor, se duse să consulte un foarte vechi oracol al lui Apolo din Milet[4] şi, cu rugăciuni şi jertfe aduse pentru fecioara care nu reuşea să placă nimănui, ceru puternicului zeu s-o ajute să-şi găsească un bărbat şi să se mărite. Dar Apolo, deşi grec şi ionian prin fondatorul care-i ridicase altare în Milet, îi dădu în latineşte următorul răspuns:

„Lasă copila, gătită în haine de nuntă funebră,
Sus pe-o stâncă-n vârful unui munte înalt:
Ginere coborâtor dintr-un neam muritor n-o aşteaptă,
Ci un balaur cumplit, foarte sălbatic şi crud,

---

[1] Zeul porturilor maritime. El apără intrarea vaselor în porturi.
[2] Străveche divinitate romană, personificând apele mării, identificată cu Tethys.
[3] Palaemon era fiul lui Atamas, rege al Tebei şi al lui Ino şi se numea Melicerte. Ino, mama sa, fugind de furia lui Atamas, se aruncă cu fiul său în mare, unde fu schimbată de Neptun în zeiță marină, numită de greci Leucothea şi de latini *Mater matura,* iar micul Melicerte fu schimbat în acest zeu numit Palaemon de greci şi Portunus de romani.
[4] Profeticul sanctuar se afla la Didyma, localitate din vecinătatea Miletului.

Care cu aripi zburând prin văzduh orişice prăbuşeşte
Şi nimiceşte în cale-i totul cu flăcări şi fier;
Iupiter însuşi se teme de el, înspăimântă şi zeii,
Se-nfioară şi Stixul cu-ntunecatele-i valuri".

Regele fericit altădată, după ce primi acest răspuns al divinului oracol, se întoarse acasă cu totul părăsit de curaj şi adânc întristat, şi aduse la cunoştinţa soţiei funesta voinţă a destinului. Erau în culmea disperării, plângeau şi se jeleau de mai multe zile, dar groaznica împlinire a crudului destin se apropia. Atunci, pentru mult nenorocita fecioară, fu pregătită toată pompa acestei căsătorii funebre. Făclia de nuntă fu înlocuită cu torţe negricioase care scot o flacără şi o cenuşă neagră ca funinginea. Sunetul flautului nupţial se schimbă în jalnicul ton lidian[1], veselul cântec de nuntă se prefăcu în sfâşietoare ţipete de înmormântare şi tânăra mireasă îşi şterse lacrimile chiar cu voalul ei de nuntă[2]. Tot oraşul lua parte la cruda nenorocire ce lovise această familie şi din cauza durerii tuturor se proclamă, cu drept cuvânt, un doliu obştesc[3].

Dar nevoia de a se supune poruncilor cereşti chemă grabnic pe sărăcuţa Psyche la chinul ce-i era destinat. Astfel, după ce se săvârşiră în cea mai adâncă mâhnire ceremoniile acestei funeste căsătorii, alaiul funebru al unei fiinţe vii se puse în mişcare, urmat de tot poporul. Psyche, care-ţi storcea lacrimi, însoţea nu alaiul ei de nuntă, ci întreg cortegiul îngropăciunii sale. Şi, în vreme ce tatăl şi mama sa, plini de tristeţe şi zguduiţi de o nenorocire atât de mare, nu se puteau hotărî să îndeplinească această nelegiuită crimă, fiica lor însăşi îi încurajă cu următoarele cuvinte: „De ce vă chinuiţi cu atâta plâns nefericita voastră bătrâneţe? De ce, prin aceste jelanii fără sfârşit, vă scurtaţi viaţa, care-mi este mai scumpă decât viaţa mea? De ce vă necinstiţi pentru mine obrajii vrednici de respect cu aceste lacrimi nefolositoare? Secându-vă prin plâns ochii voştri, oare nu-i secaţi pe ai mei? De ce vă smulgeţi părul vostru albit? De ce nu conteneşti, tată, de a-ţi lovi pieptul cu pumnii, şi tu, mamă, respectabilul tău sân? lată ce strălucit folos aveţi de pe urma rarei şi multslăvitei mele frumuseţi! Gelozia unei crude zeiţe vă dă lovitura de moarte, voi însă o simţiţi prea târziu. Când neamurile şi

---

[1] Melancolicul mod muzical lidian era adecvat înmormântărilor.
[2] Aşa-numitul *flammeum* roşu-portocaliu era simbolul căsătoriei.
[3] Proclamarea doliului obştesc ducea la întreruperea activităţilor sociale şi chiar comerciale.

popoarele mă cinsteau cu onoruri divine, când toți într-un singur glas mă numeau o a doua Venus, atunci, da, atunci ar fi trebuit să vă mâhniți, să mă fi plâns şi chiar să mă fi bocit ca pe o moartă. Acum înțeleg, acum văd eu că numai numele de Venus m-a pierdut. Duceți-mă deci şi aşezați-mă pe stânca pe care soarta mi-a hărăzit-o. Eu mă grăbesc să fac această fericită căsătorie, eu mă grăbesc să văd pe nobilul meu soț. De ce să mai zăbovesc? De ce aş mai căuta să fug de acela care s-a născut pentru pieirea întregului univers?”

Astfel vorbi fecioara, apoi ea tăcu şi cu un pas hotărât, se amestecă în marea mulțime ce venea în urma ei. Ajungând la stânca destinată, pe vârful muntelui greu de urcat, ei aşază pe tânăra fată, apoi toți o părăsesc şi, aruncând acolo, stinse de lacrimile lor, torțele nupțiale cu care luminaseră alaiul, se pregătesc, cu capetele plecate, să se întoarcă acasă. Nenorociții părinți, zdrobiți de o pierdere atât de îngrozitoare, se închiseră în fundul palatului şi se condamnară la o noapte veşnică.

Psyche, în acest timp, tremurând de spaimă în vârful stâncii, plânge amarnic, când, deodată, plăcuta adiere a Zefirului[1], agitând uşor văzduhul, face să-i fâlfâie rochia din amândouă părțile şi, umflându-i cutele pe nesimțite, ridică încetişor în aer, cu o suflare liniştită, pe tânăra fată şi o transportă lin, de-a lungul înaltului perete al stâncii, într-o vale adâncă unde o depune binişor în mijlocul unei pajişti înflorite.

CARTEA A CINCEA

Culcată pe iarba deasă şi fragedă a pajiştii, ca pe un pat moale de verdeață umedă de rouă, Psyche se linişteşte puțin după o tulburare atât de puternică şi în curând e cuprinsă de un dulce somn. Odihna dându-i noi puteri, se deşteaptă cu sufletul înseninat. Ea vede o pădure plantată cu copaci înalți şi stufoşi şi în mijlocul ei un izvor cristalin. Nu departe de cursul acestei ape se înălța un palat regesc, construit nu de mâini omeneşti, ci cu o artă într-adevăr divină. De cum treci pragul acestui palat, simți că te afli în locuința splendidă şi încântătoare a vreunei zeități. Tavanele îmbrăcate în tăblii artistic sculptate în fildeş şi în lemn de tuia sunt susținute de coloane de aur. Toți pereții sunt în întregime

[1] Zefirul făcea parte din ceata Venerei şi a lui Amor. E reprezentat sub figura înaripată a unui tânăr fermecător, cu capul încoronat de flori.

acoperiți cu migăloase înflorituri de argint, reprezentând animale sălbatice şi domestice care păreau că îți ieşeau în întâmpinare când intrai înăuntru. Numai un muritor de un talent cu totul extraordinar, ba chiar un semizeu sau mai curând un zeu, a putut să dea atâta aparență de viață acestor animale, pe o atât de mare suprafață de argint, cu finețea unei arte atât de desăvârşite. Pardoseala însăşi formează un mozaic de pietre prețioase de toate culorile, tăiate în mii de mici bucăți şi potrivite în aşa fel una lângă alta, încât înfățişau cele mai variate picturi. Preafericiți, de zeci de ori fericiți cei care calcă pe diamante şi mărgăritare! Şi celelalte părți ale acestui vast şi măreț edificiu de asemenea sunt de o bogăție ce nu se poate prețui şi pereții, în întregime construiți din blocuri de aur masiv, strălucesc cu strălucirea care le e proprie, încât acest palat s-ar lumina singur, chiar dacă soarele i-ar refuza lumina sa: aşa de orbitor sclipesc odăile de dormit, galeriile şi chiar uşile cu două canaturi. Şi celelalte bogății sunt de asemenea la înălțimea acestei mărețe locuințe, astfel încât, cu drept cuvânt, îți venea să crezi că marele Iupiter şi-a construit acolo acest palat divin, pentru a locui mai multă vreme printre muritori.

Atrasă de farmecul acestei privelişti, Psyche se apropie mai mult şi, din ce în ce mai încrezătoare, îndrăzneşte să treacă pragul locuinței. Apoi, cucerită de atâtea frumuseți care-i desfătau privirile, ea le cercetează pe toate una după alta. De cealaltă parte a palatului ea zăreşte nişte cămări domneşti lucrate cu o măiestrie divină, în care erau îngrămădite comori neprețuite.

Ceea ce nu se găsea acolo nu exista nicăieri pe pământ. Dar, în afară de uimirea produsă de asemenea minunate bogății, îndeosebi de ciudat pentru ea era faptul că acest tezaur al întregului univers nu avea nici lanțuri, nici încuietori şi nici paznici care să-l apere şi să-l păzească.

Pe când privea totul cu o nemărginită plăcere, un glas ieşit dintr-un corp nevăzut îi ajunge la urechi: „De ce te miri, stăpâna mea, de atâta bogăție? Tot ce vezi aici este al tău. Intră deci într-unul din aceste dormitoare, culcă-te şi te odihneşte pe unul din aceste paturi şi porunceşte o baie când îți va plăcea. Noi, ale căror glasuri le auzi, suntem în slujba ta, vom îndeplini cu toată luarea-aminte poruncile tale şi după ce vom fi avut grijă de persoana ta, un regal ospăț, anume pentru tine pregătit, nu se va lăsa aşteptat."

Psyche îşi dă seama că o divinitate se îngrijeşte de fericirea ei şi, ascultând de îndemnurile glasurilor lipsite de trup, se culcă şi doarme, iar după aceea face o baie care-i risipeşte toată oboseala. Îndată, lângă

dânsa vede un pat semirotund şi, crezând că e o cină, pregătită pentru ea, ca să-şi recapete puterile, se aşază cu plăcere. Într-o clipă i se aduc vinuri dulci ca nectarul, tăvi pline cu mâncări îmbelşugate şi de tot felul, fără să apară nicio ființă omenească, ci ca împinse numai de o suflare. În adevăr, Psyche nu vedea pe nimeni, nu auzea decât vorbe care veneau din aer şi ca slujitoare avea numai glasuri. După o masă delicioasă, intră un cântăreț care cântă din gură fără să fie văzut, un altul cântă din chitară şi nu se vedea nici instrumentul, nici omul. Apoi se auzi un concert executat de o mare mulțime de glasuri armonioase şi, cu toate că nu apărea nicio făptură omenească, totuşi părea sigur că era un cor.

După toate aceste desfătări, Psyche, văzând că s-a făcut seară, se duce să se culce. Trecuse o bună parte din noapte, când un zgomot abia simțit ajunse la urechile ei. Temându-se pentru virginitatea ei în mijlocul unei atât de mari singurătăți, e cuprinsă de frică, de groază şi, mai mult decât orice primejdie, se teme de un rău pe care nu-l cunoştea. Era soțul necunoscut: el se urcase în patul ei, făcuse din Psyche soția sa şi înainte de răsăritul soarelui o părăsise în grabă. Numaidecât glasurile, care aşteptau la uşa camerei, dau toate îngrijirile tinerei căsătorite, a cărei virginitate se pierduse. Lucrurile se petrecură astfel multă vreme şi, după cum e lăsat de la natură, această noutate repetându-se în mod obişnuit, i-a produs plăcere, iar vorbele glasurilor misterioase o consolau în singurătatea ei.

În acest timp, tatăl şi mama sa îmbătrâneau în durere şi în mâhnire. Zvonul dureroasei întâmplări a Psychei răspândindu-se până departe, cele două surori mai mari aflaseră totul şi numaidecât, întristate şi suspinând, îşi părăsiseră casele şi plecaseră în grabă la părinții lor, spre a-i vedea şi a le aduce cuvinte de mângâiere.

Chiar în acea noapte, soțul vorbi astfel Psychei sale (căci, deşi ea nu-l vedea, totuşi îl atingea şi-l auzea): „Prea dulcea mea Psyche şi scumpa mea soție, cruda Soartă te amenință cu o primejdie de moarte şi părerea mea este că trebuie să te fereşti de ea cu cea mai mare băgare de seamă. Surorile tulburate de zvonul morții tale, îți caută urma şi vor sosi în curând la această stâncă. Dacă din întâmplare bocetele lor vor ajunge până la tine, nu le răspunde şi nici măcar o privire să nu-ți arunci în acea parte, căci altfel îmi vei pricinui mie cea mai adâncă durere şi ție cea mai mare nenorocire!”

Psyche se învoieşte şi promite că va face cum doreşte soțul ei. Dar, când el dispăru o dată cu noaptea, sărăcuța îşi petrece toată ziua în lacrimi şi bocete repetând întruna că mai ales acum e cu totul pierdută,

dacă, închisă în această temniță plină de bogății, ea e lipsită de orice atingere cu lumea, de orice convorbire cu ființe omenești, dacă nu mai poate să mângâie nici chiar pe surorile ei îndurerate de soarta sa, şi nici măcar să le vadă o clipă. Ea refuză baia, mâncarea, în sfârşit tot ce putea să-i redea puterile şi, vărsând şiroaie de lacrimi, se duce să se culce.

Nu trecu mult şi soțul, mai devreme decât de obicei, se culcă lângă ea şi, îmbrățişând-o aşa scăldată în lacrimi cum era, o dojeneşte în chipul următor: „Ei bine, scumpa mea Psyche, aşa îți ții făgăduiala? Ce mai pot aştepta eu de aici înainte, ce mai pot spera de la tine dacă toată ziua şi noaptea, şi chiar în brațele soțului tău, nu încetezi o clipă de a suferi atât de cumplit? Bine, de acum înainte fă cum vrei şi ascultă de capriciul tău, care-ți va aduce o mare nenorocire, dar cel puțin să-ți aduci aminte de asprele mele mustrări când vei începe să te căieşti; şi când va fi vai, prea târziu!”

Atunci Psyche, după multe rugăciuni şi amenințând cu îndârjire că se va omorî, smulge soțului ei învoirea atât de dorită de a-şi vedea surorile, de a le potoli durerea, de a vorbi cu ele. Astfel soțul cedează stăruințelor tinerei sale soții şi-i acordă învoirea cerută, iar pe deasupra îi îngăduie să le dea oricât aur, oricâte bijuterii ar voi ea. Dar în acelaşi timp, îi aminteşte în mai multe rânduri, şi adeseori o înspăimântă cu cele mai grozave suferințe, ca nu cumva, îndemnată de sfatul primejdios al surorilor ei, să caute să vadă chipul soțului său, căci această nelegiuită curiozitate, adăugă el, ar arunca-o din culmea unei fericiri atât de mari într-o nemărginită nenorocire, şi ar lipsi-o pe veci de îmbrățişările sale.

Ea mulțumeşte soțului său şi, acum mai veselă, îi spune: „Oh, dar mai bine să mor de o sută de ori, decât să fiu lipsită de această viață atât de dulce cu tine! Căci eu te iubesc nebuneşte şi, oricine ai fi tu, îmi eşti cu mult mai drag decât viața mea şi nici chiar Cupidon nu se poate asemui cu tine! Dar, te rog, mai acordă-mi la stăruințele mele o favoare şi porunceşte Zefirului, slujitorul tău, să transporte pe surorile mele şi să mi le aducă aici în acelaşi chip cum m-a adus pe mine”. Şi acoperindu-l cu dulci sărutări, spunându-i cele mai ademenitoare cuvinte, strângându-l puternic în brațe, ea adăugă la dezmierdările sale cuvinte ca: „Dulce iubit, soț drag, suflet scump al Psychei tale!“ Şi el cedează fără voia lui, biruit de străşnicia şi puterea acestor cuvinte de iubire încet murmurate şi-i promite că va face tot ce doreşte. Apoi, la apropierea zilei, dispare iarăşi din brațele soției sale.

În acest timp, cele două surori, aflând care era stânca şi locul unde Psyche fusese părăsită, veniră acolo în grabă şi începură să verse şiroaie

de lacrimi, să se bată cu pumnii în piept şi să se jelească aşa de zgomotos, încât stâncile şi munţii răsunau de ecourile des repetate ale vaietelor lor. Şi cum nu mai încetau de a chema pe nume pe nenorocita lor soră, la zgomotul pătrunzător al acestor glasuri plângătoare care ajungeau până în vale, Psyche, scoasă din minţi şi tremurând, se repede în sfârşit din palat. „De ce, le zise ea, vă faceţi în zadar atâta rău cu aceste amarnice tânguiri? Iat-o în faţa voastră pe aceea pe care o plângeţi. Încetaţi odată jalnicele voastre bocete, ştergeţi-vă ochii înecaţi de-atâta timp în lacrimi, fiindcă de-acum înainte puteţi îmbrăţişa pe sora voastră a cărei moarte o jeleaţi."

Atunci, chemând Zefirul, îi aduce la cunoştinţă poruncile soţului său. Fără întârziere, dând ascultare ordinului ei, el le ridică îndată cu o suflare abia simţită şi le duce la sora lor fără nicio greutate. Surorile se îmbrăţişează, cu nenumărate sărutări, în culmea fericirii, şi lacrimile care încetaseră, începură din nou să curgă, dar de astădată de bucurie. „Dar hai, le zise Psyche, intraţi vesele în casa mea, în căminul meu şi, alungând mâhnirea din sufletele voastre, bucuraţi-vă împreună cu draga voastră Psyche!"

Vorbindu-le astfel, ea le arată neînchipuitele bogăţii ale acestui palat cu totul de aur, le invită să asculte acea mare mulţime de glasuri care o servesc şi, după ce le pofteşte într-o baie luxoasă, le oferă, spre a mai prinde puteri, o masă îmbelşugată şi aleasă, mai presus de orice închipuire omenească; într-un cuvânt, le primeşte aşa de bine, încât, sătule de această nesfârşită abundenţă de bogăţii cu totul cereşti, amândouă încep să simtă invidia născându-se în fundul inimii lor.

În sfârşit, una dintre ele n-o slăbeşte nicio clipă cu cele mai amănunţite şi mai indiscrete întrebări, voind să afle cine e stăpânul unor bogăţii atât de minunate? Cine e bărbatul ei? Cum se numeşte şi cum arată la faţă? Psyche însă nu calcă făgăduiala făcută soţului şi nu lăsă să-i scape taina din inimă, dar, dată fiind împrejurarea, născoceşte un neadevăr, că soţul său este un frumos tânăr, la vârsta când pe obraji apar umbrele primelor fire de barbă, şi că mai tot timpul e ocupat cu vânătoarea prin câmpii şi munţi. Apoi, temându-se ca nu cumva, în cursul conversaţiei care se prelungea, să uite de hotarârea tacită ce o luase, cheamă numaidecât Zefirul, şi după ce le încarcă cu giuvaeruri de aur şi coliere împodobite cu pietre scumpe, îi porunceşte să le ducă înapoi, ceea ce el făcu îndată.

Preabunele ei surori, întorcându-se acasă, ardeau de veninul invidiei, care creştea tot mai mult, pe nesimţite, şi vorbeau între ele cu mare

însufleţire. „Soartă oarbă, crudă şi nedreaptă, zise în sfârşit una din ele, oare aşa a fost voinţa ta ca noi, născute din acelaşi tată şi din aceeaşi mamă, să avem un destin diferit? Noi, care suntem cele mai mari, măritate cu nişte străini ca să le fim servitoare, să ne petrecem viaţa departe de casa în care ne-am născut, de ţara noastră, de părinţii noştri, ca într-un exil, şi Psyche, cea mai mică dintre noi, ultimul rod al unei fecundităţi pe care naşterea sa a secat-o, să fie stăpână pe atâtea bogăţii şi să aibă ca soţ un zeu, ea care nici măcar nu ştie să se folosească cum trebuie de o atât de mare mulţime de avuţii? Ai văzut tu, sora mea, ce lucruri scumpe se găsesc în acest palat, ce giuvaeruri, ce rochii minunate, ce diamante şi briliante sclipitoare, fără să mai vorbesc că pretutindeni calci numai pe aur! Iar dacă are şi un bărbat aşa de frumos, după cum se laudă, atunci în toată lumea nu e fiinţă mai fericită decât ea. Obişnuindu-se unul cu altul tot mai mult şi iubirea lor întărindu-se, zeul, soţul său, poate o va face şi pe ea zeiţă. Da, da, cu siguranţă, fiindcă astfel de ifose îşi lua şi astfel de mers avea. De pe acum ea îşi întoarce privirile spre cer şi muritoarea se întrevede zeiţă, are în preajmă glasuri pentru a o servi şi porunceşte chiar vânturilor. Dar eu, cât sunt de nenorocită! Mai întâi am avut parte de un bărbat mai bătrân decât tatăl meu, apoi e mai pleşuv decât un dovleac, mai mic decât un copil şi, pe lângă toate acestea, acasă ţine totul încuiat cu lacăte şi chei!”

„Eu, răspunde cealaltă, duc în spinare un bărbat prăpădit, înţepenit de gută, şi care, pentru acest motiv, dă foarte rar cinstirea cuvenită farmecului meu. Aproape tot timpul îi fricţionez degetele strâmbe şi tari ca piatra şi-mi stric mânuţele astea atât de delicate cu oblojeli urât mirositoare, cu cârpe murdare şi cataplasme dezgustătoare şi nu mai am pe lângă el înfăţişarea atrăgătoare a unei soţii, ci greaua slujbă a unei îngrijitoare de boinavi[1]. Asta e treaba ta, dragă soră, să vezi până unde ai să mergi cu răbdarea, sau mai degrabă – căci îţi spun sincer ce gândesc – cu slugăritul tău. Dar eu nu mai pot suferi o atât de mare fericire căzută pe mâini atât de nevrednice. Într-adevăr, adu-ţi aminte cu câtă trufie şi cu câtă obrăznicie s-a purtat cu noi şi cum, prin însăşi graba de a-şi arăta nemărginita-i bogăţie, şi-a dat pe faţă toată îngâmfarea ce i-a năpădit inima.

Şi din toate aceste bogăţii, nouă ce ne-a dat? Ne-a aruncat câteva nimicuri fără nicio valoare, şi asta cu părere de rău; apoi, în curând, plictisită de prezenţa noastră, a poruncit să fim alungate cu o suflare, cu

[1] Practicarea medicinii, nu numai în domeniul naşterilor, n-a fost străină femeilor din antichitate.

un şuierat. Să nu mai fiu eu femeie, să mor dacă n-am s-o răstorn din culmea unei bogății atât de mari şi, dacă ruşinea ce ne-a făcut te-a atins şi pe tine, după cum gândesc, să căutăm amândouă un mijloc hotărât de a ne răzbuna! Mai întâi, să nu arătăm nimănui şi nici chiar părinților noştri darurile pe care le-am primit şi, mai mult, să spunem că n-am aflat nimic de existența ei. Destul că am văzut, necum să mai răspândim, în familia noastră şi în toată lumea, vestea fericirii ei atât de nemărginite. Căci nu sunt fericiți aceia a căror bogăție n-o cunoaşte nimeni. Da, da, va afla ea că noi suntem surorile ei mai mari, nu slugile ei. Deocamdată să ne întoarcem la bărbații noştri, să revenim la sărmanele noastre gospodării şi când, după o matură chibzuire, vom fi pus totul la cale, să ne întoarcem mai neclintite în hotărârea noastră de a pedepsi pe o înfumurată."

Acest îngrozitor plan e găsit bun de cele două perfide surori. Ele ascund toate darurile scumpe ce le primiseră şi, smulgându-şi părul, zgâriindu-şi obrajii, după cum de altfel meritau, încep din nou să verse lacrimi, de astădată prefăcute. Apoi, după ce reaprind astfel toată durerea părinților lăsându-i pradă deznădejdii, turbate de mânie, ele se îndreaptă spre casele lor pentru a pune la cale împotriva unei surori nevinovate un complot viclean şi criminal, ba mai mult, un adevărat fratricid.

În acest timp, necunoscutul soț din nou îi aminteşte Psychei, în convorbirile lor nocturne, sfaturile ce-i dăduse mai înainte. „Nu vezi tu marea primejdie care te pândeşte? Destinul te amenință deocamdată de departe: dacă nu vei lua din vreme măsuri hotărâte de apărare, în curând te va învălui de aproape. Perfidele scorpii se silesc din toate puterile să-ți întindă curse criminale şi cea mai primejdioasă dintre toate este aceea de a te îndupleca să-mi cunoşti fața, pe care, aşa cum ades te-am prevenit, dacă ai s-o vezi o dată, n-o vei mai vedea după aceea. Astfel deci, în cazul când aceste groaznice zgripțuroaice vor veni aici, înarmate cu vinovatele lor gânduri – şi vor veni, o ştiu bine – să nu vorbeşti deloc cu ele şi dacă, din cauza înnăscutei tale inocențe şi a gingăşiei tale sufleteşti, nu vei avea puterea să rezişti, cel puțin nu asculta nimic, nu răspunde nimic cu privire la bărbatul tău. Căci în curând familia noastră se va mări şi sânul tău până mai ieri ca al unui copil, poartă pentru noi un alt copil, menit să fie sau un zeu, dacă vei învălui secretul nostru în tăcere, sau dimpotrivă un muritor, dacă îl vei da în vileag."

La această veste inima Psychei se simte plină de bucurie şi fericită la gândul mângâietor că va da naştere unui vlăstar divin, tresaltă de

mândrie, în aşteptarea acestui copil făgăduit, şi se bucură de gloriosul şi preacinstitul nume de mamă. Ea numără cu mare îngrijorare zilele ce vin, lunile ce trec şi se miră de începuturile unei sarcini de care nu avea nicio cunoştinţă şi de enorma creştere, după o uşoară împunsătură, a pântecului ei purtător de rod. Dar tocmai atunci cele două ciumăfai, cele două îngrozitoare Furii răspândind numai venin de viperă vâsleau spre ea, însuflețite de o grabă nelegiuită.

Atunci nocturnul soț din nou atrage luarea-aminte a Psychei. „Iată, îi spune el, a sosit ultima zi: primejdia e foarte mare. Cruzimea sexului şi vrăjmăşia sângelui au şi ridicat armele, au şi rânduit tabăra, au fixat linia de bătaie, au sunat din trâmbiță semnalul de a te lovi. Acum criminalele tale surori au tras sabia şi se pregătesc s-o înfigă în gâtul tău. Vai, câte nenorociri ne amenință, prea dulcea mea Psyche! Fie-ți milă de tine, fie-ți milă de noi, şi, prin păstrarea cu sfințenie a tainei noastre, scapă casa noastră, pe soțul tău, pe tine însăți şi pe copilaşul nostru de nenorocirea unui dezastru care se apropie. Pe aceste femei asasine, care te urăsc de moarte şi calcă în picioare legăturile de sânge dintre voi, tu nu le mai poți numi surori. Fereşte-te de a le vedea sau de a le asculta, când ca Sirenele[1], aplecate din vârful acestei stânci, vor face să răsune munții de glasurile lor aducătoare de moarte.”

Psyche îi răspunse cu o voce întretăiată de lacrimi şi suspine: „De mult timp cred că ți-am dat dovadă că ştiu să tac şi să-mi țin cuvântul. Cu toate acestea, chiar şi acum îți voi mai da o probă de tăria voinței mele. Porunceşte numai din nou Zefirului să-mi dea ascultare, şi deoarece nu mi-e îngăduit să contemplu divina ta figură, cel puțin dă-mi putința de a-mi vedea surorile. Te rog, pe părul tău frumos înmiresmat, ale cărui bucle flutură în toate părțile, pe obrajii tăi atât de proaspeți şi de delicați care seamănă cu ai mei, pe pieptul tău care arde de nu ştiu ce căldură! Cu aceeaşi patimă cu care doresc să cunosc chipul tău cel puțin în acest micuț pe care-l port încă în mine, te rog să te laşi înduplecat de fierbințile şi îndreptățitele mele rugăciuni. Îngăduie-mi plăcerea de a-mi îmbrățişa surorile şi înveseleşte inima Psychei, care nu trăieşte decât pentru tine şi care ți-e dragă. De aici înainte nu mai cer să văd fața ta,

[1] În limba feniciană înseamnă cântărețe. Erau fetele fluviului Achelous şi se numeau Parthenope, Ligia şi Leucosia, după unii jumătate peşti, iar după alții jumătate femei şi jumătate păsări. Una cântă din gură, alta din flaut şi a treia din liră. E cunoscut episodul după care Ulise n-a putut scăpa de cântecul lor seducător decât astupând cu ceară urechile tovarăşilor săi şi poruncind să fie legat el însuşi de catargul corăbiei sale.

acum nu mă mai supără nici chiar întunericul nopții, căci te am pe tine, lumina vieții mele.”

Vrăjit de aceste cuvinte şi dulci îmbrățişări, soțul îi şterge lacrimile cu propriul său păr şi, făgăduind că-i va îndeplini dorința, dispare numaidecât, înainte de ivirea zorilor.

Cele două surori părtaşe la complot, fără să se mai ducă să vadă chiar pe părinții lor, direct de la corabie o pornesc în cea mai mare grabă spre stânca ştiută şi, fără să mai aştepte ivirea vântului care trebuia să le transporte, se aruncă în gol cu o neobişnuită cutezanță. Dar Zefirul, credincios ordinului stăpânului său, le primeşte, deşi cu părere de rău, în sânul unei dulci adieri şi le depune pe pământ. Fără să piardă nicio clipă, cu un pas grăbit, ele intră în casă, îşi îmbrățişează prada, numindu-se în chip mincinos surorile ei, şi ascunzând sub o aparență veselă grămada de ură şi de răutate din inimile lor, iată cu ce vorbe linguşitoare i se adresează: „Ei bine, Psyche, tu nu mai eşti fetița de odinioară şi în curând ai să fii mamă. Iți închipui tu ce comoară porți, pentru noi, în micul tău pântec? Ce bucurie pentru toată familia noastră! Ce fericite vom fi noi să hrănim acest minunat giuvaer! Dacă el va fi tot aşa de frumos ca tatăl şi ca mama sa, cum e neîndoios, atunci negreşit, va fi un adevărat Cupidon!”

Astfel, printr-o iubire prefăcută, încetul cu încetul, ele pun stăpânire pe sufletul surorii lor. Numaidecât ea le oferă scaune, ca să se odihnească de oboseala drumului, îngrijeşte să li se prepare băi calde din care ieşeau aburi, în sfârşit, le pofteşte într-o sufragerie superbă, unde li se servesc cele mai minunate şi mai alese gustări şi ruladă de came. Porunceşte unei lire să cânte şi se aude cântec de liră; comandă un cântec din flaut şi numaidecât se aud sunete de flaut; în sfârşit doreşte un cântec în cor şi mii de glasuri se aud cântând, şi toate aceste suave melodii executate, fără ca nimeni să apară, încântau inimile celor care le ascultau. Dar nici chiar aceste armonii dulci ca mierea nu avură darul să înmoaie şi să potolească răutatea criminalelor femei. Neavând alt gând decât să-şi prindă sora în lațurile lor, ele îndreaptă conversația spre ținta urmărită şi, fără să-şi mai dea osteneala de a se preface, o întreabă cum arată bărbatul ei, din ce neam se trage, din ce familie. Atunci Psyche, în naiva ei simplitate, uitând ce le spusese mai înainte, născoceşte o nouă poveste şi le spune că soțul ei este dintr-o provincie vecină, că are foarte mulți bani şi face întinse afaceri de negoț, că e de-o vârstă mijlocie şi puțin cărunt. Apoi, fără să se oprească mai mult asupra acestui subiect, ea le încarcă pentru a doua oară cu cele mai bogate daruri, şi le

încredințează din nou trăsurii aeriene.

Dar, pe când se întorceau acasă purtate prin aer de liniştita suflare a Zefirului, iată ce vorbe schimbară între ele: „Ce spui tu, dragă soră, de monstruoasa minciună a acestei neruşinate? Deunăzi bărbatul ei era un tânăr căruia de curând începuse să-i mijească barba, acum e un om între două vârste cu părul alb ca argintul. Dar cine o fi omul acela, care într-un răstimp aşa de scurt să fi îmbătrânit dintr-o dată? Sora mea, n-ai să poți afla nimic mai mult, decât că vicleana asta sau spune minciuni, sau nu cunoaşte chipul soțului ei. Oricare din aceste două presupuneri ar fi adevărate, noi trebuie s-o lipsim cât mai curând de bogăția şi de fericirea ei. Dacă nu cunoaşte fața soțului său, atunci fără îndoială că s-a căsătorit cu un zeu şi că în pântecele ei poartă un zeu. Dar când voi auzi, ferească-ne cerul de aşa ceva, că e proclamată mamă a unui copil divin, eu, cel puțin, îmi voi lega numaidecât o funie de gât şi mă voi spânzura. Să ne întoarcem deocamdată la părinții noştri şi, ca început a ceea ce-i vom spune Psychei, să urzim o minciună care să aibă aparența adevărului.”

Astfel înflăcărate, ele abia adresează în dispreț părinților câteva cuvinte. Toată noaptea se frământă şi nu închid ochii nicio clipă: sunt ca două ființe pierdute. Dis-de-dimineață aleargă întins la stânca de unde coboară în grabă cu obişnuitul ajutor al Zefirului şi, apăsându-şi pleoapele, spre a smulge câteva lacrimi de porunceală, iată în ce chip viclean se adresează tinerei soții: „Tu, dragă, desigur eşti mulțumită; şi fericită că nu cunoşti o atât de mare grozăvie, stai fără să-ți pese de primejdia care te amenință. Dar noi, care cu o grijă veşnic trează ne gândim la interesele tale, suntem cumplit de chinuite din cauza marii nenorociri care te pândeşte. Într-adevăr, am aflat dintr-un loc sigur o taină pe care, fiindcă îți împărtăşim durerea şi nenorocirea, nu putem să ți-o ascundem. Un şarpe enorm ce se târăşte în mii de încolăcituri, al cărui gât e umflat de sânge care e un venin ucigător şi a cărui gură stă căscată, înfiorător de adâncă, acesta e bărbatul tău care în fiecare noapte vine pe furiş lângă tine. Acum, adu-ți aminte de oracolul Pythiei[1], care ți-a prezis că tu erai ursită să te căsătoreşti cu un monstru îngrozitor. Mai mulți țărani, vânătorii din împrejurimi şi cei mai mulți vecini l-au văzut aseară, pe când se întorcea de la păşune, înotând în apa celui mai apropiat fluviu. Toți susțin că el nu te va hrăni multă vreme cu aceste

[1] Preoteasă care dădea răspunsurile sanctuarului din Delfi. Părintele Psychei a consultat în realitate oracolul milesian, dar cel delfic este totuşi menționat pentru prestigiul vechimii sale.

delicioase mâncări, care-ţi plac atât de mult, şi că, de îndată ce sarcina ta va fi ajuns la termen şi tu vei fi mai grasă şi mai gustoasă, te va înghiţi cu mare plăcere. Acum e treaba ta să chibzuieşti dacă e mai bine să asculţi pe surorile tale, care tremură pentru scumpa ta viaţă, şi să te hotărăşti dacă vrei să scapi de moarte şi să trăieşti cu noi fără teamă de primejdie, sau dacă preferi să-ţi găseşti mormântul în măruntaiele unui monstru nemilos. Dar, dacă ţie îţi face plăcere această singurătate, numai în tovărăşia câtorva glasuri, sau dacă pentru tine au un deosebit farmec plăcerile dezgustătoare şi primejdioase ale unei iubiri pe ascuns şi îmbrăţişările unui şarpe veninos, noi cel puţin, ca bune surori, ne-am făcut datoria!"

Atunci sărmana Psyche, prea simplă şi credulă, e cuprinsă de groază în faţa unei atât de crude descoperiri. Scoasă din minţi, ea uită cu desăvârşire sfaturile soţului şi făgăduielile ce-i făcuse şi se aruncă într-o prăpastie de nenorociri. Tremurând toată, palidă şi fără pic de sânge în obraz, ea murmură cu un glas abia auzit cuvinte întretăiate spunând: „Voi, preascumpele mele surori, nu încetaţi o clipă, cum e şi firesc, de a-mi arăta iubirea voastră, şi cei care vă afirmă astfel de grozăvii, vai!, nu cred că au scornit o minciună. Căci eu n-am văzut niciodată chipul soţului meu şi nu ştiu defel din ce ţară este. Numai noaptea îl aud vorbind încet şi sunt silită să îngădui lângă mine un bărbat care-mi ascunde starea lui şi fuge întotdeauna de lumină. Şi când spuneţi că trebuie să fie vreun monstru, aveţi dreptate, eu sunt de părerea voastră. Mai ales, întotdeauna el caută să-mi inspire frică de figura sa, şi mă ameninţă cu cele mai mari nenorociri în cazul când aş avea curiozitatea s-o cunosc. Ei bine, dacă puteţi să-mi daţi vreun ajutor şi să scăpaţi pe sora voastră dintr-o astfel de primejdie, ajutaţi-mă chiar acum, căci altfel, prin nepăsarea voastră, veţi distruge toate binefacerile prevederii pe care aţi arătat-o până acum."

Atunci, porţile fiindu-le larg deschise şi văzând-o pe sora lor lipsită de orice apărare, aceste ticăloase femei renunţă la uneltirile viclene pe care le puseseră la cale pe ascuns şi, trăgând pe faţă sabia înşelăciunii, pun stăpânire pe mintea înspăimântată a acestei simple copile. În sfârşit, iată ce-i spune una dintre ele: „Fiindcă legăturile de sânge ne obligă, când e vorba de salvarea ta, să nu ţinem seama de nicio primejdie, noi, după ce ne-am gândit mult, mult de tot, îţi vom arăta singurul mijloc de scăpare ce-l mai ai. Iată-l: ia un hanger foarte ascuţit, mai ascute-l încă, trecându-l uşor pe podul palmei, şi ascunde-l cu mare grijă în patul tău, în partea în care te culci de obicei, apoi umple o lampă uşor de mânuit

cu destul untdelemn ca să dea o lumină puternică şi pune-o într-o crăticioară pe care s-o acoperi cu un capac. Toate aceste pregătiri să le faci în cea mai mare taină. Când monstrul va fi intrat în camera ta şi, târându-se pe pardoseală cu încolăciturile lui, se va fi urcat în pat ca de obicei, când se va fi întins lângă tine şi, cufundat în primul somn care întotdeauna e mai greu, va fi început să respire adânc, atunci coboară uşor din pat şi, în picioarele goale, călcând în vârful degetelor, fără să faci cel mai mic zgomot, du-te de scoate lampa din întunecoasa-i ascunzătoare unde vei fi închis-o şi, călăuzită de lumina ei, prinde momentul potrivit pentru săvârşirea curajoasei tale fapte. Apucând atunci hangerul cu două tăişuri, ridică mai întâi mâna dreaptă în sus cu îndrăzneală şi cu cât mai puternică sforțare retează de la încheietura gâtului capul acestui periculos şarpe. Ajutorul nostru, de altfel, nu-ți va lipsi. Noi vom sta îngrijorate la pândă şi, îndată ce prin moartea lui îți vei fi scăpat viața, noi vom alerga la tine şi, după ce vei fi luat repede toate bogățiile din acest palat, te vom uni printr-o căsătorie după pofta inimii tale, pe tine, făptură omenească, cu un bărbat din neamul omenesc."

Ațâțând prin aceste cuvinte incendiare focul din inima Psychei, care în acel moment clocotea toată de mânie, ele se grăbesc s-o părăsească, temându-se mult să mai rămână aproape de locul unei crime atât de sângeroase. Fiind duse, ca de obicei, în vârful stâncii de uşoara suflare a Zefirului, o iau îndată repede la fugă, se urcă în corăbii şi dispar.

Dar Psyche, care rămăsese singură, nu era totuşi singură, căci în afară de nemiloasele Furii ce o urmăreau neîncetat, ea era zbuciumată de o adâncă mâhnire, ca marea pe timp de furtună. Deşi planu-i era întocmit şi voința neclintită, totuşi, chiar atunci când mâinile îi erau ocupate cu criminalele pregătiri, ea şovăia încă. Hotărârea ei se clatină şi inima-i e sfâşiată de mii de simțăminte potrivnice: nerăbdarea, nehotărârea, cutezanța, teama, neîncrederea, mânia, într-un cuvânt, în această ființă ea urăşte un şarpe îngrozitor şi adoră un soț. Totuşi, fiindcă în curând seara avea să facă loc nopții, începe să pregătească totul în mare grabă, pentru îngrozitoarea ei crimă.

Noaptea sosise, de asemenea şi soțul care, după ce dăduse prima luptă amoroasă, căzuse într-un somn adânc. Atunci Psyche, de altfel slăbită la trup şi la suflet, simțindu-se din nou puternică prin neînduplecata voință a destinului, scoase lampa din ascunzătoare şi puse mâna pe hanger. Slăbiciunea sexului său se schimbă în îndrăzneală.

Dar, îndată ce lampa lămuri taina patului conjugal, ea văzu pe cel

mai dulce şi mai plăcut dintre toți monştrii, pe Cupidon, însuşi acel zeu atât de frumos, dormind într-o poziție neasemuit de grațioasă. La vederea lui, însăşi lumina lămpii crescu făcându-se mai puternică, iar lama nelegiuitului hanger deveni mai strălucitoare.

Psyche rămase încremenită în fața unei privelişti atât de neaşteptate; ieşită din minți, desfigurată, fără un pic de sânge în obraz, sfârşită şi tremurând, se prăbuşi în genunchi, şi căută să ascundă hangerul, dar în propria ei inimă, ceea ce ar fi făcut, desigur, dacă fierul, de teama unei nelegiuiri atât de mari, n-ar fi alunecat din mult prea cutezătoarea ei mână şi n-ar fi căzut jos, la pământ. Dar în curând, istovită, şi cu totul lipsită de viață, privind îndelung frumusețea acestui chip divin, îşi veni repede în fire. Ea văzu un cap strălucitor de raze, un păr bogat, scăldat în ambrozie[1], un gât alb ca laptele, obraji de purpură pe care cădeau nişte bucle răsucite cu artă, unele atârnându-i pe frunte, iar altele pe spate şi strălucirea lor era aşa de orbitoare, încât chiar lumina lămpii începu să tremure şi să pălească. Pe umerii zeului zburător străluceau două aripioare aidoma florilor năpădite de rouă de un roz pal, scânteietor, şi cu toate că erau în repaos, puful dulce şi moale de pe marginile lor tremura într-o uşoară fâlfâire şi nu înceta de a se agita. Restul corpului său era atât de strălucitor şi de frumos, încât Venus n-ar avea motiv să regrete că l-a adus pe lume. La piciorul patului se afla arcul, o tolbă şi săgețile, arme gata să dea ascultare acestui puternic zeu.

Psyche nu se mai sătura privindu-le. În nemărginita ei curiozitate, ea examinează şi admiră armele soțului său: scoate din tolbă o săgeată şi o încearcă pe vârful degetului mare, ca să vadă dacă vârful îi este bine ascuțit, dar chiar în clipa aceea, tremurându-i mâna, ea apasă ceva mai tare şi se înțeapă destul de adânc pentru ca la suprafața pielii să-i apară câteva mici picături de sânge trandafiriu. Astfel, fără să ştie, Psyche se îndrăgosteşte ea însăşi de Amor şi, aprinzându-se din ce în ce mai mult de patimă pentru zeul Iubirii, se apleacă pătimaşă asupra lui, cu buzele întredeschise de plăcere, îl acoperă în grabă cu nenumărate şi înfocate sărutări, temându-se doar să nu-l trezească prea curând din somn.

Dar în timp ce ea, amețită de atâta fericire şi cu inima rănită pluteşte în nehotărâre, lampa pe care o avea în mână, fie din cea mai nelegiuită perfidie, fie dintr-o vinovată gelozie, sau fiindcă ea însăşi ardea de nerăbdare să atingă un trup atât de frumos şi să-l sărute, ca să zic aşa, deodată aruncă din focarul luminii sale o picătură de untdelemn fierbinte

[1] Homerica hrană a zeilor a devenit la Apuleius un parfum pentru înmiresmarea pletelor.

pe umărul drept al zeului. Ah, îndrăzneaţă şi nesocotită lampă, rău slujeşti tu dragostea! Cum, tu arzi pe însuşi zeul care aprinde flacăra oricărei iubiri, tu, care, fără îndoială, ai fost născocită de vreun îndrăgostit ca să se poată bucura mai mult timp şi chiar noaptea de farmecul iubitei sale! Zeul, simţind arsura, se deşteptă brusc, şi, văzând că taina lui a fost trădată în mod aşa de jignitor, fără să spună o vorbă, zboară îndată dinaintea ochilor şi din braţele mult nefericitei lui soţii.

Dar Psyche, chiar în clipa când el se înălţa, îi cuprinde cu amândouă mâinile piciorul drept şi, astfel atârnată de el în timpul plutirii lui prin văzduh, nenorocita îl însoţeşte în zboru-i legănat prin împărăţia norilor, până când, în sfârşit sleită de puteri, îşi desprinde mâinile şi cade jos pe pământ.

Zeul, care încă o iubea, nu o părăsi în durerea ei şi, zburând pe un chiparos vecin, din vârful lui îi vorbi astfel, adânc mişcat:

„Mult prea încrezătoare Psyche, eu, în loc să ascult de poruncile mamei mele Venus, care-mi ceruse să te leg printr-o puternică iubire de un om vrednic de plâns şi din neamul cel mai jos, şi să te condamn la o căsătorie nevrednică de tine, am preferat să zbor eu însumi la tine, ca un îndrăgostit. Dar m-am purtat cu uşurinţă, ştiu, fiindcă eu, renumit aruncător de săgeţi, m-am rănit singur cu una dintre săgeţile mele, şi te-am făcut soţia mea, pentru ca tu să vezi în mine un monstru şi să retezi cu pumnalul un cap ai cărui ochi te privesc cu atâta drag? De câte ori te-am sfătuit să fii cu cea mai mare băgare de seamă! De câte ori te-am înştiinţat, cu atâta drag, să te păzeşti de toate aceste primejdii! Dar bunele tale povăţuitoare îşi vor primi în curând răsplata pentru primejdioasele sfaturi ce ţi-au dat. Pe tine însă te voi pedepsi numai prin fuga mea.” Sfârşind aceste cuvinte, îşi luă zborul în văzduh şi dispăru.

Psyche, întinsă la pământ şi urmărind cu ochii, cât putea să vadă, zborul soţului său, se chinuia amarnic strigându-l şi plângând fără nădejde. Când însă, purtat de aripi, el se ridică în văzduh la o mare înălţime şi pieri din ochii ei, ea se repezi pe malul unui fluviu din apropiere şi se aruncă în apă. Dar binevoitorul fluviu, din respect, fără îndoială, pentru zeul care de obicei aprinde şi apele, dar şi dintr-o teamă personală, o prinse îndată într-o volbură de val şi, fără să-i facă niciun rău, o depuse pe malul catifelat de o iarbă deasă.

Tocmai atunci, din întâmplare, Pan, zeul rustic, şedea pe o movilă aproape de fluviu. El o strângea în braţe pe Echo[1], zeiţă de munte, şi o

[1] Unii poeţi i-au atribuit lui Pan o iubire neîmpărtăşită pentru Echo, nimfă a munţilor. Pentru a se răzbuna că a fost dispreţuit, Pan a silit pe nişte păstori să o

învăța să repete tot felul de cântece. Aproape de mal zburau caprele sale care păşteau ici şi colo iarba de pe malul apei. Zeul cu picioare de țap, care cunoştea nenorocirea Psychei, văzând-o atât de obidită şi de sleită de puteri, o cheamă la el cu blândețe şi cu vorbe pline de bunătate o mângâie astfel: „Frumoasa mea copilă, e drept că eu nu sunt decât un om de la țară, un păstor de capre, dar grație bătrâneții mele înaintate am dobândit multă experiență. Dacă nu mă înşel în bănuielile mele – ceea ce într-adevăr oamenii cu judecată numesc profeție – acest pas şovăitor şi de cele mai multe ori nesigur, prea marea paloare a feței tale, aceste suspine nesfârşite şi chiar această tristețe din ochii tăi, totul mă face să văd că suferi din cauza unei prea mari iubiri. De aceea, ascultă-mă pe mine: nu te mai arunca în prăpastie şi nu mai încerca să-ți pui capăt zilelor prin orice fel de moarte năprasnică. Şterge-ți lacrimile, potoleşte-ți mâhnirea şi mai degrabă cinsteşte cu rugăciuni şi prinoase pe Cupidon, cel mai mare dintre zei, şi cum e tânăr, fermecător şi senzual, caută să-i câştigi bunăvoința printr-o dulce supunere."

Astfel vorbi zeul păstor. Psyche nu-i răspunse nimic, ci adorându-l numai ca pe o divinitate ocrotitoare, îşi continuă drumul. Dar, după ce rătăci destul, cu pasul obosit, spre sfârşitul zilei, apucând pe o potecă necunoscută care ducea la vale, ajunse în apropierea unui oraş, unde domnea bărbatul uneia dintre surorile sale. Psyche, aflând acest lucru, ceru să se anunțe prezența sa acestei surori; fu primită îndată şi după ce se îmbrățişară şi-şi adresară reciproc cuvinte amabile, sora întrebând-o de motivul venirii ei, Psyche începu astfel: „Ți-aduci aminte, desigur, de sfatul pe care amândouă mi l-ați dat. Mi-ați spus că un monstru, sub falsul nume de bărbat, venea noaptea să doarmă lângă mine şi m-ați povățuit ca, mai înainte de a fi înghițită eu, nenorocita, în lacomul lui pântec, să-l ucid cu un hanger cu două tăişuri. Ca şi voi, am găsit bun acest lucru, dar îndată ce apropiai lampa şi-i zării fața, avui înaintea ochilor o întruchipare minunată şi cu totul divină: era însuşi fiul zeiței Venus, da, era chiar Cupidon, cufundat într-un somn liniştit. Fermecată de frumusețea unui astfel de tablou şi tulburată de năvalnica forță a iubirii, sufeream din cauza neputinței de a-mi potoli arzătoarele-mi dorințe, când, deodată, printr-o întâmplare cu adevărat nenorocită, lampa care ardea aruncă o picătură de untdelemn fierbinte pe umărul său. Durerea îl trezi îndată şi, văzându-mă înarmată cu fier şi foc, îmi spuse: «Crima ta e îngrozitoare, părăseşte numaidecât patul meu şi ia tot

---

taie în bucăți, dar chiar şi după moarte, ea şi-a păstrat darul de a repeta sunetele şi cântecele.

ce-ți aparține[1]. Acum mă voi căsători cu sora ta în chip legiuit şi cu toată pompa cuvenită»[2] – şi el a pronunțat numele tău – şi îndată porunci Zefirului să sufle şi să mă arunce afară din cuprinsul palatului său.”

Psyche nu terminase încă bine vorba, când sora sa, împinsă de o pasiune nebună şi de criminala-i gelozie care o chinuia, înşală pe bărbatul ei printr-o minciună dinainte pregătită şi, sub cuvânt că ar fi aflat ceva despre moartea uneia din rudele sale, se îmbarcă numaidecât şi ajunse repede la stâncă şi, cu toate că atunci sufla un alt vânt, totuşi, mânată de o speranță oarbă şi de nerăbdare, începu să strige: „Primeşte-mă, Cupidon, primeşte o soție vrednică de tine, şi tu, Zefire, poartă pe aripile tale pe suverana ta!” Spunând acestea ea se repezi cu putere şi se aruncă în prăpastie. Dar nu putu ajunge în vale nici cel puțin moartă, căci, zdrobindu-se de colții ascuțiți ai stâncilor, membrele i se risipiră în toate părțile aşa cum merita şi, măruntaiele fiindu-i făcute bucăți, serviră de hrană păsărilor şi fiarelor sălbatice. Aşa a fost sfârşitul ei.

Pedeapsa celeilalte surori nu întârzie nici ea prea mult. Într-adevăr Psyche, pornind iarăşi la drum, cu pasul rătăcitor, ajunse într-o altă cetate, în care locuia cealaltă soră a ei. Înşelată şi aceasta de aceeaşi amăgitoare născocire şi, plină de nerăbdare de a lua locul surorii mai mici printr-o căsătorie criminală, ea alergă repede la stâncă şi, aruncându-se în prăpastie, îşi găsi o moarte asemănătoare.

În timp ce Psyche, stăpânită numai de gândul de a găsi pe Cupidon, făcea ocolul lumii, acesta, suferind de arsura lămpii, gemea culcat chiar în patul mamei sale. Atunci pescăruşul, pasărea aceea foarte albă, care în zborul ei atinge numai în treacăt cu aripile crestele valurilor mării, se dădu repede afund în adâncurile oceanului şi, oprindu-se tocmai lângă Venus care se scălda şi înota, îi aduse la cunoştință că fiul ei se află grav rănit de o arsură şi zace în pat foarte abătut, neştiind dacă se va face bine; că în toată lumea se răspândesc tot felul de zvonuri şi batjocuri ce creează o urâtă reputație Venerei şi familiei sale; că ei nu se mai arată nicăieri, pentru că fiul s-a retras în munți cu o femeie desfrânată, în timp ce mama lui se veseleşte scăldându-se în valurile mării; că din această pricină nu mai e nicio plăcere, nicio grație, nicio voioşie, că acum totul în lume e urât, grosolan şi dezgustător, şi de aceea nu mai sunt nici prietenii împărtăşite, nici nunți fericite, nici căsnicii unite şi nici copii

[1] Era formula obişnuită de care se servea bărbatul când divorța de soția sa.

[2] Căsătoria religioasă, celebrată în prezența preoților şi a zece cetățeni, în care se aducea ca ofrandă o turtă din făină de grâu *(far),* a primit numele de *confarreatio.* Această tradițională ceremonie căzuse demult în desuetudine.

iubiții, că e un desfrâu nemaivăzut, şi niciun fel de dispreț pentru pângărirea legăturilor dintre oameni.

Astfel împuia urechile Venerei, defăimându-i fiul cu bârfele ei, această pasăre limbută şi foarte indiscretă.

„Cum, strigă Venus, mâniată foc, poama mea de fiu are aşadar o iubită? Hai, spune-mi tu, care singură mă slujeşti cu credință, spune-mi numele aceleia care a ademenit un copil nevinovat şi încă fără barbă. Oare e vreuna din poporul nimfelor, vreuna dintre Hore[1], dintre Muze, sau vreuna din Grațiile care sunt în slujba mea?"

Pasărea limbută nu putu să-şi ție gura: „Nu ştiu, stăpână, zise ea, dar, pe cât mi se pare, se spune că e amorezat la nebunie de o fată cu numele de Psyche, dacă-mi aduc eu bine aminte".

„Cum! strigă Venus înfuriată, iubeşte cu adevărat pe Psyche, rivala frumuseții mele, pe aceea care mă gelozeşte şi vrea să-mi răpească numele! Sigur că băiatul ăsta şi-a închipuit că eu sunt o mijlocitoare şi că i-am arătat pe această fată uşuratică numai spre a-i face cunoştință!"

Bombănind astfel, ieşi repede din fundul mării şi numaidecât se îndreptă spre palatul ei de aur, unde, găsind pe fiul său bolnav, după cum i se spusese, chiar de la uşă începe să strige din toate puterile: „Frumoasă purtare şi, ce-i drept, vrednică să facă cinste şi familiei şi bunelor tale moravuri! Mai întâi, cum ți-ai îngăduit să calci în picioare poruncile mamei tale, mai mult încă, ale suveranei tale? De ce n-ai făcut pe rivala mea să sufere ocara unei iubiri de rând? Apoi, cum ai îndrăznit tu, un copil, la vârsta asta, cu îmbrățişările tale desfrânate şi prea timpurii, să faci din ea soția ta şi să mă sileşti să suport ca noră o vrăjmaşă? Desigur, îți închipui, secătură ce eşti, corupătorule, nesuferitule, că numai tu poți avea copii şi că eu, din cauza vârstei, nu mai sunt în stare să fiu mamă! Dar binevoieşte să ştii că voi avea alt fiu cu mult mai bun decât tine. Ba, ca să te fac să simți ruşinea şi mai mult, voi adopta pe vreunul dintre tinerii sclavi, născuți în casa mea, şi lui îi voi da aceste aripi, torța, arcul şi săgețile tale, în sfârşit, toate acele atribute care-mi aparțineau mie şi pe care nu pentru această întrebuințare ți le dasem. De altfel, să ştii, că spre a te înzestra cu toate acestea, n-am luat nimic din averea tatălui tău[2]. Dar tu ai fost rău crescut din frageda-ți

---

[1] Zeițele anotimpurilor, care fac parte din suita Venerei, împreună cu Grațiile, întruchipând frumusețea în general şi cea din natură în special.

[2] Cupidon era fiul lui Marte şi al Venerei, sau al lui Vulcan şi al Venerei? Părerile scriitorilor diferă în această privință. Apuleius, fiindcă-l dă pe Marte ca tată vitreg, îl socoteşte fiu al lui Vulcan.

copilărie şi ai mâini nestăpânite. De atâtea ori ai bătut în mod necuviincios pe cei mai mari decât tine şi chiar pe mine, mama ta, pe mine însămi, călăule, nu mă jigneşti în fiecare zi? De atâtea ori m-ai lovit şi, în tot cazul, mă dispreţuieşti, ca şi cum n-aş avea bărbat. De tatăl tău vitreg, acel mare şi puternic oştean, tu n-ai nicio teamă şi cum ai putea să ai, dacă, spre a-mi face mie necaz, ai luat obiceiul să-i faci rost de ţiitoare tinere şi frumoase! Dar am să te fac eu să te căieşti de zbenguiala ta amoroasă şi să simţi neplăcerea şi amărăciunea acestei căsătorii. Acum însă, ajunsă de râsul lumii, ce să fac? Cui să mă adresez? Cum să pedepsesc pe acest mic şarpe? Să mă duc să cer ajutor vrăjmaşei mele Cumpătarea, pe care de-atâtea ori am jignit-o, pentru a satisface capricioasele plăceri ale acestui copil? Dar cum să mă dau în vorbă cu o femeie aşa de grosolană şi cu înfăţişarea atât de neîngrijită? Mă înfior la gândul acesta şi, totuşi, consolarea răzbunării, indiferent de unde ar veni, nu este de dispreţuit.

Da, Cumpătării va trebui să mă adresez, căci numai ea e în stare să pedepsească cu toată asprimea pe acest desfrânat, să-i golească tolba şi să-i frângă fierul săgeţilor, să-i destindă coarda arcului, să-i stingă torţa şi să-i înfrâneze chiar trupul printr-o aspră abstinenţă. Numai atunci m-aş putea crede pe deplin răzbunată de ocara ce mi s-a adus, când ea îi va fi ras până la piele superbele lui bucle de culoarea aurului, prin care de-atâtea ori mi-am trecut uşor degetele, şi când îi va fi scurtat aceste aripi, pe care eu le-am udat cu valuri de nectar izvorâte din sânul meu!”

Astfel vorbind, ea se repezi furioasă din palatul său şi cu fierea încinsă de mânie – mânie de Venus! Dar Ceres şi Iunona se luară îndată după ea şi, văzând-o aşa de aprinsă la faţă, o întreabă de ce printr-o atât de groaznică încruntare de sprâncene întunecă farmecul şi strălucirea frumoşilor ei ochi. „Vă întâlnesc tocmai la timp, le zise ea, fiindcă inimii mele atât de aprinse voi sunteţi în stare să-i daţi satisfacţia aşteptată! Vă rog, faceţi tot ce stă în puterea voastră şi ajutaţi-mă să găsesc pe această Psyche, care a fugit şi nu ştiu unde se ascunde. Căci, desigur, voi cunoaşteţi faimosul scandal din familia mea şi isprava aceluia pe care nu vreau să-l mai numesc fiul meu!” Atunci zeiţele, care ştiau ce se petrecuse, încercară să potolească astfel cumplita mânie a Venerei: „Ce mare greşeală a făcut fiul tău, zeiţă, ca să te împotriveşti cu atâta încăpăţânare plăcerilor lui şi să doreşti cu atâta patimă pierderea aceleia pe care o iubeşte? Ce crimă e, mă rog, dacă a făcut ochi dulci unei fete frumoase? Nu ştii că e bărbat şi că e tânăr? Sau poate ai uitat *e* vârstă are? Fiindcă-şi poartă anii cu graţie, ai să-l socoteşti întotdeauna

ca pe un copil? De altfel, tu, care eşti mamă şi în afară de asta o femeie cu judecată, vrei să urmăreşti veşnic cu o prea mare atenţie până şi jocurile amoroase ale fiului tău, să-l dojeneşti pentru neînfrânata lui pornire spre plăceri, să lupţi împotriva iubirilor lui şi să osândeşti, la un fiu aşa de frumos, tocmai legile tale şi plăcerile pe care le guşti tu? Ce zeu, ce muritor ar putea admite ca tu, care semeni în tot universul arzătoarele dorinţe, să interzici plăcerea iubirii în familia ta şi să opreşti pe fiul tău de la dreptul firesc de a lua parte la slăbiciunile sexului frumos?”

Cu astfel de cuvinte, cele două zeiţe, care se temeau de săgeţile lui Cupidon, îl linguşeau şi-l apărau în lipsa lui, cu gândul de a-i dobândi bunăvoinţa. Dar Venus, indignată că-i sunt luate în râs insultele pe care le-a primit, le întoarse spatele şi cu un pas grăbit se îndreptă spre mare.

CARTEA A ŞASEA

În vremea aceasta, Psyche, alergând la întâmplare în toate părţile, îşi căuta ziua şi noaptea, fără odihnă, soţul şi, oricât era el de mâniat, în inima ei încolţise o şi mai puternică dorinţă, dacă nu de a-l îmbuna prin dezmierdările unei soţii, cel puţin de a-l îndupleca prin rugăciunile ei de sclavă. Zărind de departe un templu pe creasta unui munte râpos, îşi spuse: „Cine ştie dacă nu locuieşte acolo soţul şi stăpânul meu?“. Şi numaidecât îşi îndreptă paşii repezi într-acolo, unde cu toată oboseala ei necurmată, o mânau şi speranţele şi dorinţele sale. Ea urcă muntele cu mult curaj, intră în templu şi înaintă până aproape de altar[1] şi de statuia divinităţii. Aici văzu spice de grâu în grămezi şi altele împletite în cununi, şi de asemenea şi spice de orz. Mai erau acolo şi coase şi tot felul de unelte pentru munca secerişului, dar toate azvârlite pe jos şi amestecate fără nicio rânduială, aşa cum le aruncă de obicei mâinile muncitorilor când sunt obosiţi şi nu mai pot de căldură. Psyche alese cu grijă toate aceste lucruri, le aşeză pe fiecare la locul său şi puse totul în ordine, încredinţată într-adevăr că nu trebuie să neglijeze templele şi ceremoniile nici unei divinităţi şi că de la toţi zeii trebuie să ceară o milă binevoitoare.

Pe când era aplecată asupra lucrului ei cu cea mai mare râvnă şi

---

[1] Literal: până la pernă. În mijlocul templelor se ridicau mici paturi pe care se aşezau statuile zeilor şi ale zeiţelor.

atenție, Ceres, hrănitoarea muritorilor, o zări de departe şi scoase un lung strigăt de mirare: „Ah, nenorocită Psyche! Venus, fără să ştie ce-i odihna, îți caută urma în tot universul; cu o furie neîmpăcată, ea vrea să te pedepsească cu moartea şi, pentru a se răzbuna, se foloseşte de toată puterea ei de zeiță. Iar tu acum te ocupi de interesele mele, şi la orice alt lucru te gândeşti în afară de salvarea ta!”

Atunci Psyche se aruncă la genunchii zeiței şi, scăldându-i picioarele cu şiroaie de lacrimi şi măturând pământul cu părul ei, îi cere ocrotire cu multe şi fierbinți rugăciuni.

„Ah! zise ea, pe această mână a ta, care face pământul să rodească, pe veselele sărbători ale secerişului, pe misterele secrete ale coşurilor[1], pe carul tău zburător la care sunt înhămați balauri supuşi poruncilor tale[2], pe brazdele ogoarelor siciliene[3], pe carul răpitor care a furat pe Proserpina, pe pământul[4] care o ține ascunsă, pe întunecoasa ei nuntă săvârşită sub pământ, pe torțele care, după aflarea fiicei tale, ți-au luminat drumul la întoarcerea din Infern, în sfârşit, pe toate tainele ce învăluie în tăcere sanctuarul tău din Eleusis[5], cetate a Aticei, fie-ți milă de nenorocita de Psyche, care imploră ajutorai tău. Lasă-mă să mă ascund numai câteva zile în mijlocul acestei grămezi de spice, până ce timpul va fi domolit cruda mânie a unei zeițe atât de puternice, sau cel puțin până când un răstimp de odihnă îmi va fi refăcut puterile sleite de o atât de îndelungată oboseală!”

Ceres îi răspunse: „Lacrimile şi rugăciunile tale m-au mişcat adânc şi aş vrea să te ajut, dar nu pot s-o supăr pe Venus, ruda mea, cu care întrețin vechi legături de prietenie şi care, pe lângă asta, e şi o femeie foarte bună. De aceea părăseşte cât mai repede acest templu şi socoteşte-te fericită că nu te rețin aici, punându-te sub pază!”

Alungată astfel împotriva aşteptărilor ei, Psyche făcu cale-ntoarsă cu

---

[1] Atributele secrete ale zeiței Ceres erau depuse, în zilele de sărbătoare, în coşuri purtate de femei, numite canefore.

[2] E carul înhămat cu şerpi înaripați, pe care Ceres i-a dat lui Triptolem ca să ducă oamenilor binefacerea grâului.

[3] Sicilia era socotită leagăn al Cererei, al Proserpinei şi al artei de a cultiva pământul. Romanii au numit-o grânarul Italiei.

[4] Ceres obținu ca Proserpina să petreacă şase luni ale anului cu soțul său în Infern, şi şase luni cu ea pe pământ. Cei care vor să găsească o explicație a acestei alegorii, pretind că Ceres este *pământul* şi Proserpina *sămânța*, şase luni ascunsă sub pământ şi şase luni vizibilă pe pământ.

[5] Oraşul situat între Megara şi Pireu, celebru printr-un superb templu al zeiței Ceres. Astăzi se numeşte Leptin.

sufletul năpădit de o îndoită mâhnire[1]. Întorcându-se înapoi, zări de departe într-o pădure sfântă, în fundul unei vâlcele, un alt templu clădit cu o desăvârşită artă. Voind să nu lase să-i scape nicio putință de salvare, fie chiar una îndoielnică, şi să implore ajutorul oricărei divinități, se apropie de uşile sfinte. Aici văzu daruri minunate şi rochii brodate cu litere de aur, atârnate de crengile arborilor şi de uşi, care, pe lângă exprimarea recunoştinței pentru binefacerile primite, arătau şi numele zeiței căreia-i fuseseră închinate. Atunci, cazând în genunchi şi cu mâinile îmbrățişând altarul încă fumegând de jertfe, după ce mai întâi îşi şterse lacrimile, ea se rugă astfel:

„Soră[2] şi soție a marelui Iupiter, fie că locuieşti în vechiul tău templu din insula Samos[3] care se mândreşte că ți-a dat lumina zilei, că a auzit primele tale scâncete de copil şi te-a hrănit în copilăria ta, fie că vizitezi adesea fericitele locuințe ale trufaşei Cartagine care te adoră sub chipul unei fecioare cutreierând cerul pe spatele unui leu[4], fie că, în apropiere de malurile fluviului Inachus[5], care de multă vreme te face cunoscută posterității ca soție a lui Iupiter Tunătorul şi ca regină a zeițelor, ocroteşti vestitele ziduri ale Argosului[6], tu, pe care întregul Orient te adoră sub numele de Zygia[7] şi tot Occidentul sub acela de Lucina[8], fu pentru mine, în nemărginita mea nenorocire, Iuno Salvatoarea şi, văzând cât sunt de istovită de groaznicele încercări prin care am trecut, scapă-mă de teama unei nenorociri care mă amenință. Căci pe cât ştiu eu, tu ai obiceiul de a da ajutor din propria-ți pornire femeilor însărcinate care sunt în primejdie.”

Pe când ea se ruga astfel, Iuno i se arătă numaidecât în toată strălucirea maiestății sale divine. Şi îndată spuse Psychei: „Mult aş vrea,

---

[1] De refuzul zeiței Ceres şi de teama pe care i-o inspira Venus.

[2] Prin Iupiter fizicienii înțelegeau *eterul sau focul,* iar prin Iunona *aerul.* De aici dubla legătură între aceste divinități, pentru că cele două se unesc şi sunt de o egală finețe şi limpezime.

[3] Înainte de căsătoria ei cu Iupiter, Iunona a fost adorată mai întâi în Samos. După legenda locală, ea se născuse chiar în această insulă.

[4] Zeița supremă a Cartaginei, Tanit, asimilată de romani cu Iunona.

[5] Inachus, primul rege al Argosului, a dat numele său fluviului care curge pe lângă acest oraş, numit astăzi Planizza.

[6] În epoca homerică, Iunona avea la Argos sanctuarele sale cele mai vestite.

[7] Zeiță a căsătoriilor, adorată sub acest epitet în Grecia Mare, adică în coloniile greceşti din Italia meridională şi Sicilia. În latină i se zicea *Iuno iuga.*

[8] Lucina era ocrotitoarea naşterilor la romani (la greci Eileithyia). Ea era venerată cu acest nume în apusul Greciei Mari, aşadar în restul Italiei.

pe tot ce am mai sfânt, să ascult rugăciunea ce-mi faci, dar buna-cuviință nu-mi îngăduie să te ocrotesc împotriva voinței Venerei, nora mea[1], pe care întotdeauna am iubit-o ca pe fiica mea. De altfel, chiar legile m-ar opri să dau azil sclavilor străini care au fugit de la stăpânii lor[2]”.

Această nouă lovitură a Soartei o zdrobi cu totul pe Psyche. Neputând să găsească pe înaripatu-i soț și pierzând orice speranță de scăpare, ea începu să cugete în sinea ei astfel: „Ce alt sprijin mai pot căuta sau avea acum, în marea mea nenorocire, când nici chiar aceste zeițe, cu toată bunăvoința lor, nu pot să mă ajute? înconjurată de atâtea curse, încotro să-mi mai îndrept pașii? în ce adăpost sau în ce colțișor întunecos să mă ascund ca să pot scăpa de privirile neiertătoare ale puternicei Venus? În sfârșit, sărmană Psyche, de ce nu iei o hotărâre bărbătească? Renunță cu curaj la o slabă și amăgitoare speranță, predă-te de bunăvoie suveranei tale. Supunerea ta, chiar târzie, poate că-i va potoli mânia și cruzimea. Cine știe dacă pe acel pe care-l cauți de-atâta vreme n-ai să-l găsești chiar acolo, în palatul mamei sale?” Astfel pregătită pentru o îndoielnică supunere, ba chiar pentru o moarte sigură, se gândea în sinea ei cum să înceapă rugăciunea ce voia să-i adreseze.

În acest timp, Venus, renunțând la toate mijloacele de cercetare pe pământ, voia să se urce în Olimp. Ea dădu poruncă să i se pregătească iute carul ei de aur pe care Vulcan, minunat giuvaergiu[3], i-l lucrase cu toată grija și măiestria sa, și pe care i-l oferise ca dar de nuntă, înainte de pregătirea căsătoriei lor. Era o lucrare fină și elegantă, mulțumită iscusinței cu care metalul fusese meșterit cu pila și subțiat și, prin chiar pierderea acestui aur, ea dobândise un și mai mare preț. Din marele număr de porumbițe care stăteau în jurul iatacului zeiței, înaintară patru, albe ca zăpada și, aplecând voioase gâturile lor smălțate, își strecurară capul într-un jug împodobit cu pietre scumpe, și, după ce stăpâna lor se urcă în car, își luară zborul, fericite. Carul zeiței e însoțit de vrăbii[4] care se zbenguie în jurul ei ciripind zgomotos; și celelalte păsări ce nu mai

---

[1] Venus se măritase cu Vulcan, care era fiul Iunonei.

[2] Ocrotirea sclavilor fugari era aspru pedepsită de legile romane. În pofida pretențiilor Venerei, pe care nimeni nu cuteza să o contrazică, prințesa Psyche nu era o sclavă.

[3] Pe lângă faima de fierar, Vulcan o avea și pe aceea de cizelator și de gravor, neîntrecut în prelucrarea metalelor prețioase, fapt dovedit și de scutul lui Eneas, descris de Vergiliu în *Eneida* (Vili, v. 626 și urm.).

[4] Vrăbiile, ca și porumbeii, sunt privite ca embleme vii ale pasiunii amoroase.

contenesc din fermecătorul lor cântec, răspunzând prin dulci şi suave melodii, vestesc sosirea zeiței. Norii se dau la o parte din calea ei, cerul deschide larg porțile fiicei sale, sublimul eter primeşte pe zeiță cu o nespusă bucurie şi armoniosul alai al puternicei Venus nu se teme nici de vulturii pe care-i întâlneşte în drumul său, nici de ulii răpitori.

Numaidecât ea se îndreptă spre regalul palat al lui Iupiter şi, cu vocea-i hotărâtă, îi cere ajutorul lui Mercur, zeul cu glas răsunător, de care avea nevoie pentru planurile sale. Neagra sprânceană a lui Iupiter face un semn de încuviințare. Atunci, triumfătoare, Venus coboară din cer, însoțită de Mercur, căruia cu multă băgare de seamă îi grăieşte astfel: „Tu, fratele meu, născut în Arcadia[1], desigur ştii că sora ta Venus n-a făcut niciodată nimic fără ajutorul lui Mercur şi, în orice caz, nu se poate să nu ştii de câtă vreme caut, fără a o putea găsi, pe sclava care se ascunde de mine. Aşadar, nu-mi mai rămâne altceva de făcut decât să aduc la cunoştința obştească, prin gura ta, că voi răsplăti pe acela care o va găsi. Fă deci tot ce-ți stă în putință spre a-mi îndeplini dorința cât mai degrabă şi arată amănunțit semnele după care să poată fi recunoscută, pentru ca, în cazul când cineva va fi acuzat că a ascuns-o în mod nepermis, tăinuitorul să nu se poată apăra sub pretextul neştiinței sale.” Spunând acestea, ea îi întinde o inscripție care cuprindea numele Psychei şi celelalte semnalmente, după care se retrase numaidecât în palatul ei.

Mercur se grăbeşte să-i dea ascultare. Alergând pe la toate popoarele, de la un capăt la altul al lumii, iată ce anunță în public, după dorința zeiței: „Cine va putea să prindă sau să arate locul unde se ascunde o fugară numită Psyche, fiică de rege şi sclavă a zeiței Venus, să vie să dea de ştire lui Mercur, crainicul, în dosul bornelor murciene[2] şi, ca răsplată pentru informațiile sale, va primi chiar de pe buzele zeiței şapte dulci sărutări şi încă una cu mult mai dulce decât toate celelalte, dată pe gură de divina ei limbă”. Când Mercur aduse astfel la cunoştința obştească acest anunț, dorința unei recompense aşa de plăcute stârni o

[1] Pe muntele Cilene. Mercur era fiul lui Iupiter şi al Maiei, iar Venus era fiica lui Iupiter şi al Dionei.

[2] Erau la Roma nişte borne conice aşezate la capătul Circului cel Mare şi dedicate mai multor zei. Cele zise murciene erau puse în cinstea Venerei. La Roma exista şi un vechi altar al Venerei Myrtea (de la Myrtus, arbust consacrat acestei zeițe) numită, prin alterare, Venus Murcia. Acest altar era înălțat la poalele muntelui Aventin. Tot în spatele coloanelor murciene se afla şi templul lui Mercur.

grabnică întrecere printre toți muritorii, fapt care în cele din urmă înlătură cu totul orice şovăire din sufletul Psychei.

Pe când se apropia de uşa suveranei sale, îi ieşi înainte una din servitoarele Venerei, numită Obişnuința, şi îndată începu să strige la ea, cât putu mai tare: „În sfârşit, slugă nemernică, ai început să ştii că ai şi tu o stăpână. Sau cu neruşinarea ta obişnuită ai să te prefaci că nici măcar nu ştii câte osteneli am îndurat alergând după tine? Dar bine că ai căzut tocmai pe mâinile mele, sau mai exact în ghearele Infernului; fireşte că ai să-ți primeşti numaidecât pedeapsa pentru o nesupunere atât de gravă!" Şi punându-i mâna în păr cu îndrăzneală, o târa cu cruzime, deşi sărăcuța de ea nu arăta nicio împotrivire.

Îndată ce fu introdusă şi înfățişată Venerei, la vederea ei, zeița izbucni într-un zgomotos hohot de râs, aşa cum râd de obicei oamenii supărați foc, apoi clătinând din cap şi, scărpinându-se după urechea dreaptă[1], îi zise: „În sfârşit, ai binevoit să vii să saluți pe soacra ta? Sau mai curând ai venit să-ți vizitezi soțul, care e în mare primejdie din cauza rănii ce i-ai făcut-o? Dar fii pe pace, am să te primesc aşa cum se cuvine unei bune nurori. Unde sunt, strigă ea, servitoarele mele Grija şi întristarea?". După ce acestea fură aduse înăuntru, ea le dădu victima pe mână, spre a o chinui. Ascultând de porunca stăpânei lor, ele o bătură pe sărmana Psyche cu vergile, o torturară groaznic în mii de alte chipuri şi după aceea o aduseră, pentru a doua oară, sub ochii zeiței.

Atunci Venus, izbucnind din nou în râs: „Iată, zise ea, acum vrea să-mi provoace mila şi să mă încânte cu sarcina prearotundului său pântece din care va ieşi ilustrul vlăstar care să mă facă, bineînțeles, o fericită bunică! Groaznică fericire, în adevăr, să aud spunându-mi-se mamă-mare, tocmai acum, în floarea vârstei, şi să ştiu că fiul unei servitoare de rând e numit nepotul Venerei! Dar trebuie să fiu nebună ca să-l numesc nepotul meu, fiindcă o căsătorie cu o persoană de treaptă inferioară[2] şi, în afară de asta, săvârşită într-un conac la țară, fără martori, fără consimțământul tatălui, nu poate fi socotită legitimă, şi copilul tău, prin urmare, va fi un bastard, presupunând totuşi că-ți voi lăsa timpul să-l naşti!"

Îndată după rostirea acestor cuvinte, se repede la ea, îi sfâşie rochia

---

[1] Zeiței dreptății şi a răzbunării, Nemesis, îi era consacrată urechea dreaptă şi la ea îşi duceau oamenii antici degetul inelar când voiau să dobândească iertare de la zeii mâniați.

[2] Dacă Psyche ar fi fost realmente sclavă, atunci nu s-ar mai fi pus problema căsătoriei, iar copilul n-ar mai fi putut aspira la condiția de fiu legitim.

în mai multe locuri, îi smulge părul, o loveşte sălbatic în cap cu pumnii. După aceea, porunceşte să i se aducă grâu, orz, mei, seminţe de mac, năut, linte şi bob, amestecă totul la un loc, aşa încât să formeze o singură grămadă, apoi i se adresează în felul următor: „Ce-i drept, mi se pare că tu, o servitoare atât de slută, reuşeşti să-ţi procuri amanţi numai prin hărnicia cu care-i slujeşti. Ei bine, acum vreau să te pun şi eu la încercare şi să văd ce poţi. Descurcă-mi această grămadă de seminţe pe care le-am amestecat la întâmplare, alege-le bob cu bob şi pune-le deoparte, după soiul lor. Înainte de a se face seară, treaba să fie terminată şi supusă aprobării mele!”

Astfel, după ce-i dădu o aşa de mare grămadă de boabe, zeiţa plecă la un ospăţ de nuntă. Psyche nici măcar nu se gândea să se apropie de această grămadă amestecată şi cu neputinţă de descurcat, ci, îngrozită de cruzimea unei astfel de porunci, rămase înlemnită, fără să scoată o vorbă. Atunci mica şi neînsemnata furnică de câmp, dându-şi seama de o greutate aşa de mare, fu cuprinsă de o nemărginită milă pentru suferinţele soţiei unui puternic zeu. Blestemând neomenia unei astfel de soacre, ea alergă neobosită în toate părţile, cheamă şi adună toată armata furnicilor, vecinele ei: „Fie-vă milă, harnice fiice ale pământului atoateroditor, le spuse ea, fie-vă milă şi veniţi repede şi cu curaj în ajutorul soţiei lui Amor, o încântătoare copilă, care e în mare primejdie!” Într-o clipă, asemenea valurilor care îngrămădesc unele peste altele, se reped aceste noroade cu şase picioare şi, cu o râvnă fără pereche, aleg bob cu bob toată grămada şi, după ce le separă diferitele soiuri şi le fac grămezi aparte, repede se fac nevăzute.

Spre seară, Venus se întoarse de la ospăţul de nuntă înfierbântată de vin, mirosind a balsam şi cu tot corpul încins cu ghirlande de trandafiri strălucitori. Văzând hărnicia cu care se împlinise această minunată lucrare, strigă: „Asta nu e opera ta, ticăloaso, n-ai făcut tu cu mâinile tale acest lucru, ci acela căruia ai cutezat să-i placi, spre nenorocirea ta şi a lui însuşi!” Şi, aruncându-i o bucată de pâine neagră, se duce să se culce.

În vremea aceasta, Cupidon, închis într-o cameră izolată din fundul palatului, era păzit cu străşnicie, pe de-o parte ca să nu i se agraveze rana din cauza neînfrânatei lui senzualităţi, iar pe de altă parte spre a nu se putea întâlni cu multdorita lui Psyche. Astfel chinuiţi, şi sub acelaşi acoperământ despărţiţi unul de altul, cei doi îndrăgostiţi petrecură o noapte crudă.

Dar tocmai când Aurora se urca în carul său, Venus chemă pe Psyche

şi-i spuse: „Vezi pădurea aceea care se întinde pe toată lungimea malurilor acestui fluviu adânc şi vijelios care izvorăşte din apropiere? Acolo pasc în voie, nepăzite de nimeni, nişte oi strălucitoare, cu lâna de culoarea aurului. Prin orice mijloc, vreau să-ţi procuri şi să-mi aduci numaidecât un smoc din preţioasa lor lână."

Psyche porneşte bucuroasă, dar nu pentru a aduce la îndeplinire porunca zeiţei, ci cu gândul de a se arunca pe povârnitele stânci ale fluviului, găsindu-şi în el alinarea suferinţelor. Dar, de acolo, din mijlocul apei, o trestie verde, plăcut instrument muzical, inspirată printr-o voinţă divină de uşoara atingere a dulcelui Zefir, începu să scoată prin şoapte aceste profetice cuvinte: „Psyche, multîncercată de atâtea nenorociri, să nu pângăreşti sfinţenia apelor mele prin nefericita ta moarte şi de asemenea să nu te apropii de îngrozitoarele oi care pasc pe aceste maluri, câtă vreme sunt încinse de căldura arzătoare a soarelui, căci de obicei atunci sunt cuprinse de o furie sălbatică şi, cu coamele lor ascuţite, cu fruntea lor tare. Ca piatra şi uneori cu muşcături înveninate, se reped asupra oamenilor şi-i ucid cu cruzime. Dar după-amiază, când arşiţa soarelui se va fi potolit şi plăcuta răcoare adusă de fluviu va fi liniştit turma, te vei putea furişa sub acel platan înalt, care ca şi mine se hrăneşte din apa aceluiaşi torent. Şi îndată ce oile, după domolirea furiei lor, vor începe să se odihnească, scuturând frunzele copacilor din pădurea vecină, vei găsi lâna de aur, care se prinde şi rămâne pretutindeni atârnată de ramuri."

Astfel o învăţa buna şi omenoasa trestie pe atât de nenorocita Psyche cum să scape de primejdie. Fără a pregeta să asculte cu toată atenţia aceste poveţe de care nu avea să se căiască, ea nu mai şovăi o clipă, ci făcând întocmai cum i se spusese, putu uşor să culeagă multe fuioare din această lână de aur moale ca mătasea şi, umplându-şi poala rochiei, o aduse Venerei.

Dar nici după această a doua încercare, cu toată izbânda ei, Psyche nu văzu vreun semn de bunăvoinţă din partea suveranei sale. Încruntând din sprâncene şi cu un amar surâs, Venus îi zise: „Nu mă las eu amăgită de vicleanul tău sfătuitor, care şi de astă-dată s-a amestecat în porunca ce ţi-am dat-o, dar chiar acum am să te pun la o încercare hotărâtoare, spre a vedea dacă cu-adevărat eşti foarte curajoasă şi neobişnuit de deşteaptă. Vezi acest munte râpos, în vârful căruia se ridică o stâncă foarte înaltă, din care ţâşnesc apele negricioase ale unui izvor întunecos, care după ce s-au adunat într-o vale închisă din apropiere, se varsă în

mlaştinile Stixului[1] şi alimentează urlătoarele puhoaie ale Cocitului? Ei bine, să te urci până acolo, să-mi umpli chiar de la izvor această mică urnă cu apă rece ca gheața şi să mi-o aduci numaidecât!" Astfel grăind, îi dădu un mic vas de cristal lucrat cu măiestrie, amenințând-o pe deasupra cu pedepse şi mai groaznice.

Psyche, iuțind pasul de zor, ajunse în vârful muntelui, hotărâtă să-şi găsească cel puțin acolo sfârşitul nenorocitei sale vieți. Dar îndată ce se apropie de locurile învecinate cu stânca pomenită, ea văzu că nu-i va fi cu putință să îndeplinească porunca zeiței şi înțelese ce piedici mortale îi stăteau înainte. Într-adevăr, această stâncă înspăimântător de înaltă, pe care nu te puteai urca din cauza povârnişului gloduros şi lunecos, vărsa din pereții ei de piatră nişte izvoare care te înfiorau. Abia scăpate din crăpăturile stâncii înclinate, ele se aruncau de-a lungul pantei şi, curgând printr-un canal adânc şi îngust, cu totul ascunse din cauza înaltelor lui maluri, cădeau nevăzute într-o vale din apropiere, închisă din toate părțile. Din scobitura stâncilor, la dreapta şi la stânga izvoarelor, se vedeau ieşind şi lungindu-şi gâturile nişte balauri furioşi, cu ochii necontenit deschişi, veşnic veghetori, neadormiți paznici ai acestor îngrozitoare locuri. De altfel, aceste ape care erau vorbitoare se apărau singure: „Pleacă! Ce faci? Ia seama! Unde te duci? Fereşte-te! Fugi! Ai să mori!" îi strigau ele necontenit.

Neputința de a îndeplini porunca făcuse din Psyche o piatră. Cu trupul era acolo, dar simțurile îi pieriseră cu totul şi, zdrobită de povara primejdiei de care nu putea să scape, nu avea nici măcar ultima mângâiere, aceea de a plânge. Suferințele acestui suflet nevinovat nu scăpară ochiului pătrunzător al binevoitoarei Providențe, căci, deodată, pasărea regală a marelui Iupiter, vulturul răpitor, desfăşurându-şi aripile, veni lângă ea. El îşi amintise că altădată, pentru a se supune poruncilor stăpânului său, răpise, condus de Amor, pe un tânăr frigian[2], destinat să devină paharnicul lui Iupiter. Acum, găsind prilejul potrivit de a cinsti puterea divină a lui Cupidon, printr-un ajutor dat la timp soției lui, care era într-o situație nenorocită, părăsi nemărginitele înălțimi ale văzduhului şi, legănându-se încet pe aripi, veni sub ochii tinerei femei: „Cât eşti de naivă, îi spuse el, şi de necunoscătoare a unor astfel de primejdii, dacă speri că poți lua fie şi o singură picătură din nu mai puțin

---

[1] Un izvor din Arcadia a cărui apă e aşa de corosivă încât roade fierul şi arama şi sparge vasele în care e pusă. Cocitul, fluviul Infernului, după poeți, şi al cărui nume înseamnă geamăt, este un râu noroios în Epir şi se varsă în Acheron.

[2] Ganimede, fiul unui rege troian.

sacrul decât cumplitul izvor, sau dacă crezi că măcar vei putea să te apropii de el! N-ai auzit niciodată spunându-se că zeii, şi chiar însuşi Iupiter, au groază de aceste ape ale Stixului, şi că jurămintele pe care voi muritorii le faceți pe puterea zeilor, zeii le fac de obicei pe maiestatea Stixului? Dar dă-mi mie urna”, îi zise el şi i-o smulse îndată din mână ca să i-o umple numaidecât, într-adevăr, cumpănindu-se pe grelele lui aripi, într-o parte şi în alta, şi întinzându-le ca nişte vâsle la dreapta şi la stânga, el trecu printre aceşti balauri cu fălcile înarmate cu dinți ascuțiți şi cu limbi cu trei vârfuri pe care le mişcau cu putere, şi izbuti să ia din această apă furioasă care-l amenința, să fugă şi să nu se expună primejdiilor, numai născocind o minciună – că vine din porunca zeiței Venus şi că în această clipă este slujitorul ei. Astfel putu să se apropie mai uşor de izvor.

Psyche primi bucuroasă urna plină cu apă şi se grăbi s-o ducă Venerei. Dar, nici de astădată, ea nu putu domoli mânia acestei crude zeițe. Căci, amenințând-o cu încercări mai grele şi mai periculoase, iată cum îi vorbeşte cu un zâmbet răutăcios: „Acum văd că într-adevăr eşti o vrăjitoare şi încă foarte pricepută în meşteşugul tău, fiindcă ai putut îndeplini cu atâta uşurință poruncile mele. Dar va trebui, puicuță, să-mi faci un serviciu. Ia cutia asta (şi zicând i-o şi dădu) şi coboară-te în Infern, la întunecatul palat al lui Orcus. Apoi înmânând cutia Proserpinei, să-i spui: «Venus te roagă să-i trimiți un pic din frumusețea ta, de pildă atât cât trebuie numai pentru o singură zi, căci aceea pe care o avea a întrebuințat-o pe toată şi a isprăvit-o îngrijind pe fiul său care e bolnav!» Dar la întoarcere vezi să nu întârzii pe drum, fiindcă trebuie să mă parfumez cu ea, înainte de a mă duce să văd un spectacol la teatrul zeilor.”

Atunci Psyche mai mult decât oricât îşi dădu seama că destinul ei se apropie de sfârşit şi, alungând orice umbră de amăgire, înțelese lămurit că era împinsă la o moarte sigură. Şi cum să se îndoiască de aceasta, când cu propriile ei picioare era silită să se ducă de bunăvoie în Tartar şi la mani? Fără să mai stea mult pe gânduri ea se îndreptă spre cel dintâi turn foarte înalt pe care-l văzu, hotărâtă să se arunce din vârful lui, căci, după cum gândea ea, acesta era drumul cel mai drept şi mai bun ca să coboare de-a dreptul în Infern. Dar, deodată, tumul prinse a glăsui: „De ce să te laşi doborâtă, fără nicio judecată, de această ultimă primejdie şi de această nouă încercare? Căci o dată ce sufletul tău va fi despărțit de trup, vei ajunge, e adevărat, în fundul Tartarului, dar în niciun chip nu vei mai putea să te întorci de acolo. De aceea, ascultă-mă pe mine. Nu

departe de aici se află Lacedemona, nobila cetate a Ahaiei. În vecinătatea ei adastă Tenara[1], ascunsă între nişte cărări depărtate şi puţin cunoscute. Caut-o, căci acolo e o răsuflătoare a locuinţei lui Dis[2] şi prin porţile ei larg deschise se vede un drum nebătut de nimeni. După ce vei fi trecut de pragul acelei porţi şi vei fi pornit pe drum, mergând drept, n-ai decât să urmezi această potecă spre a ajunge tocmai la palatul lui Orcus[3]. Dar înainte de toate, n-ai voie să mergi cu mâinile goale prin întunericul acela, ci în fiecare mână va trebui să ai câte o plăcintă din făină de orz frământată cu vin îndulcit cu miere şi chiar în gură să ţii doi bănuţi de aramă. Mai mult, după ce vei fi făcut o bună parte din drumul care duce la morţi, vei întâlni un măgar şchiop, încărcat cu lemne, având un conducător tot şchiop şi el, care te va ruga stăruitor să-i ridici câteva bucăţi de lemn căzute pe jos din sarcina măgarului. Tu să nu scoţi însă nicio vorbă şi să treci înainte fără să deschizi gura. În curând vei ajunge la fluviul morţilor, unde stă Charon, luntraşul, care cere îndată o plată de trecere, fiindcă numai cu această condiţie transportă pe călători pe celălalt mal, în barca lui mereu cârpăcită şi reparată. Aşadar, şi printre morţi vieţuieşte lăcomia! Căci nici acest luntraş, nici însuşi Dis, un zeu atât de puternic, nu fac nimic fără plată[4], iar săracul, când moare, trebuie să se îngrijească de bani de drum şi, dacă cumva nu are bănuţul în mână, n-are voie să-şi dea sufletul! Vei da acestui îngrozitor bătrân ca taxă una din monedele tale, dar astfel încât s-o ia el singur cu mâna lui din gura ta. De asemenea, în timpul când vei trece peste această apă stătătoare, un bătrân mort, înotând la suprafaţa ei, va întinde mâinile-i putrezite şi te va ruga să-l tragi în barcă la tine. Dar să nu te laşi înduioşată de o milă care nu ţi-e îngăduită.

După ce vei fi trecut fluviul şi vei fi înaintat câţiva paşi, vei întâlni nişte ţesătoare bătrâne care, ţesând pânză, te vor ruga să le dai o mână de ajutor. Dar nici de pânza lor nu-ţi e îngăduit să te atingi, căci toate

---

[1] Promontoriu la extremitatea Laconiei (azi Capul Matapan), în vecinătatea căruia era o văgăună privită ca una din intrările Infernului.

[2] Dis (=dives) este traducerea latină a numelui lui Pluton – zeul Infernului – asociat pe drept sau pe nedrept cu *ploutos,* cuvânt care în greceşte înseamnă bogăţie.

[3] Zeul Infernului, identificat cu Pluton.

[4] În adevăr, Charon nu era decât casierul lui Pluton. Acest obol pentru trecere avea un sens filosofic, căci. După cum spune un comentator, el trebuia să reamintească omului că din ambiţia sa, din comorile sale, nu-i va mai trebui şi nu-i va mai rămâne, într-o zi, decât un bănuţ.

acestea şi multe altele nu sunt decât curse pe care ţi le-ntinde Venus, numai ca să te facă să laşi din mâini măcar una din plăcinte. Şi să nu crezi că pierderea acestor plăcinte e lipsită de importanţă, căci dacă vei pierde una din ele, n-ai să mai vezi lumina zilei. Într-adevăr, ai să vezi un câine uriaş, cu trei capete[1] enorme, un monstru gigantic şi înspăimântător, care prin lătratul său puternic, în zadar îi sperie pe morţi, cărora acum nu le mai poate face niciun rău. Stând veşnic de strajă chiar înaintea pragului şi a întunecoaselor portice ale Proserpinei, el păzeşte pustiul palat al lui Pluton. Dând acestui câine ca pradă una dintre plăcinte, îi vei domoli mânia şi vei putea trece uşor înainte. Vei intra direct la Proserpina, care te va primi cu bunătate şi blândeţe şi te va pofti chiar să te aşezi într-un jilţ comod şi să mănânci nişte bucate minunate. Dar tu aşază-te jos, pe pământ şi, în locul acelor mâncări, cere numai o bucată de pâine neagră şi mănânc-o. Arată apoi de ce ai venit şi, luând ceea ce ţi se va da, vino înapoi. Răscumpără furia câinelui, aruncându-i cealaltă plăcintă. Apoi, după ce vei fi dat lacomului luntraş moneda pe care ai păstrat-o şi după ce vei fi trecut fluviul, întorcându-te pe drumul pe care ai venit, vei vedea din nou cerul cu puzderia lui de astre[2]. Dar, dintre toate aceste sfaturi, de unul mai ales cred că trebuie să ţii seama şi-anume: să nu cumva să-ţi vie pofta să deschizi cutia ce ţi s-a încredinţat sau să te uiţi la acel tezaur de frumuseţe divină, ascuns acolo cu cea mai mare grijă!”

Astfel proroci tumul acela care prevedea viitorul, întocmai ca un adevărat oracol. Fără întârziere, Psyche se îndreaptă spre Tenara. Având la ea, după datină, cei doi bănuţi şi cele două plăcinte, coboară repede pe poteca Infernului. Trece fără să deschidă gura pe lângă conducătorul şchiop al măgarului, plăteşte luntraşului obolul de trecere peste fluviu, nu răspunde nimic mortului care înota la suprafaţa apei, nu ia în seamă viclenele rugăciuni ale ţesătoarelor, molcomeşte cu una dintre cele două plăcinte furia îngrozitorului câine, în sfârşit pătrunde până la locuinţa Proserpinei, Aici, ea nu primi jilţul pufos pe care i-l oferi ospitaliera zeiţă, nici delicioasele-i mâncări, ci aşezându-se jos la picioarele ei şi mulţumindu-se cu o bucată de pâine neagră, îşi îndeplineşte solia cu care o trimisese Venus. I se dădu neîntârziat cutia umplută în taină şi

[1] Cele trei capete ale Cerberului simbolizează Trecutul, Prezentul şi Viitorul, care devorează totul. Îmblânzirea Cerberului, realizată de Hercule, demonstrează că eroismul şi virtutea înfrâng timpul şi trăiesc veşnic.

[2] Potrivit cosmologiei populare antice, bolta cerească, împreună cu soarele şi stelele, constituiau, deasupra pământului, lumea superioară.

bine închisă. După ce potoli înfiorătorul lătrat al câinelui, momindu-l cu cealaltă plăcintă, şi dădu luntraşului bănuţul ce-i mai rămăsese, ieşi din Infern mult mai lesne şi mai vioaie decât intrase. Când revăzu şi salută pe pământ alba lumină a cerului, cu toată graba ei de a-şi termina însărcinarea, o curiozitate nechibzuită îi cuprinse sufletul. „Dar aş fi o mare proastă, îşi zise ea, dacă, având în mâna mea frumuseţea zeiţelor n-aş lua şi pentru mine un strop, pentru a plăcea din nou, chiar în starea în care mă găsesc, frumosului meu soţ.” Spunând aceste cuvinte, ea deschise cutia, în care nu era nicio frumuseţe, ci numai un abur amorţitor, asemenea somnului morţii, un somn cu adevărat stigian[1], care, îndată după ridicarea capacului, năvăli asupra ei, îi cuprinse tot trupul cu o ceaţă deasă şi adormitoare şi chiar pe drum, pe o potecă lăturalnică, o trânti la pământ şi o ţinu cu totul sub stăpânirea lui. Aşa cum zăcea nemişcată, nu mai era altceva decât un cadavru adormit.

Dar Cupidon, a cărui rană se vindecase de tot, îşi redobândise puterea, şi, nemaiputând îndura lunga absenţă a Psychei, fugise pe îngusta fereastră a odăii unde era ţinut închis. Zburând ca vântul cu aripile refăcute după o îndelungată odihnă, alergă la iubita lui Psyche, îi şterge de pe faţă aburii somnului care o cuprinsese şi-i închide din nou în cutia unde se aflau mai înainte, apoi, atingând-o uşor cu una din săgeţile sale, fără să-i facă niciun rău, o trezeşte la viaţă. „Iată, nenorocită Psyche, îi zise el, iată că pentru a doua oară era să pierzi din cauza neasemuitei tale curiozităţi! Deocamdată adu repede la îndeplinire însărcinarea pe care ţi-a dat-o mama mea, căci de rest mă voi îngriji eu însumi!” Grăind astfel, îndrăgostitul înaripat îşi luă zborul, iar Psyche duse în grabă Venerei darul Proserpinei.

În acest timp Cupidon, mistuit de o nemărginită iubire şi de o stare de tristeţe şi temându-se foarte mult de neaşteptata cumpătare a mamei sale, recurge la vechile-i mijloace. Cu sprintenele lui aripi se ridică în înaltul cerului, se aruncă la picioarele marelui Iupiter şi îşi apără cauza. Atunci Iupiter îl apucă cu mâna de obrăjiori, îi apropie de gura sa ca să-i sărute, şi-i spuse: „Deşi tu, fiule[2] şi stăpâne, n-ai respectat niciodată drepturile pe care ceilalţi zei au consimţit să mi le recunoască, deşi cu necurmatele tale lovituri răneşti inima asta a mea, în care se întocmesc legile elementelor şi revoluţiile astrelor, cu toate că o înjoseşti prin dese prilejuri de intrigi amoroase pe pământ, în dispreţul legilor şi mai ales

---

[1] Ca al morţilor din Infern.

[2] Nimeni n-a ştiut cine e tatăl lui Cupidon. Pentru Iupiter, fiul fiicei sale Venus e un fiu adoptiv.

împotriva legii Iulia[1] şi a moralei publice, deşi mi-ai lovit cinstea şi renumele prin scandaloase adultere, silindu-mă să-mi schimb în mod josnic şi nedemn augusta înfățişare şi să mă metamorfozez în şarpe, foc, pasăre, fiară sălbatică şi vită comută, cu toate acestea, amin tindu-mi că am inima bună şi că ai crescut pe mâinile mele, îți voi îndeplini dorința, numai să ştii să te fereşti de rivalii tăi şi cu condiția de a te obliga, în cazul când întâmplător s-ar ivi pe pământ vreo fată de o rară frumusețe, să mă plăteşti prin iubirea ei pentru această binefacere a mea de acum!"

Astfel grăind, porunceşte lui Mercur să cheme numaidecât pe toți zeii în sobor şi totodată să le aducă la cunoştință că, dacă vreunul dintre nemuritori va lipsi, va avea să plătească o amendă de zece mii de sesterți. De teama acestei amenzi, amfiteatrul ceresc se umplu numaidecât, şi Iupiter, suindu-se pe înaltul său tron, rosteşte următoarele: „Zei conscrişi, al căror nume e trecut în lista Muzelor[2], cunoaşteți fără îndoială cu toții pe acest tânăr şi ştiți că eu l-am crescut cu mâinile mele. Ei bine, întotdeauna eu am socotit că trebuie să se pună frâu înflăcăratelor porniri ale primei lui tinereți. E multă vreme de când zilnic e bârfit şi s-a făcut de ocară din cauza adulterelor şi tuturor blestemățiilor sale. Vreau să pun capăt destrăbălărilor lui şi să înfrânez aceste amoroase dezordini ale tinereții prin lanțurile căsniciei. El şi-a ales o fată căreia i-a răpit fecioria. Să fie a lui, s-o păstreze, să ia de soție pe Psyche şi să se bucure în veci de iubirea ei!" Apoi, întorcându-şi fața spre Venus: „Iar tu, fiica mea, îi zise el, nu te întrista. Nu te teme că marea noblețe a familiei tale va fi înjosită, fiindcă nu e vorba de o legătură cu o muritoare. Eu voi stabili condiții egale între soți şi astfel căsătoria lor nu va fi o mezalianță, ci o căsătorie legitimă şi în conformitate cu prevederile codului civil". Şi îndată porunceşte lui Mercur să găsească pe Psyche şi s-o aducă în cer. Iupiter, dând Psychei o cupă cu ambrozie, îi zise: „Bea, Psyche, şi fii nemuritoare. Cupidon niciodată nu se va desface din legăturile ce-l leagă de tine, căsătoria voastră va fi eternă!"

Numaidecât se întinde în fața tuturor o splendidă masă de nuntă. Pe

---

[1] Legea promulgată de împăratul August în anul 17 î.Hr. instituia pedepse aspre împotriva adulterului.

[2] Muzele, în calitate de femei de litere, aveau în Olimp sarcina să încheie procesele-verbale, să țină registrele de stare civilă a zeilor, la fel ca censorii care întocmeau lista senatorilor. Când absentau, aceştia erau nevoiți să plătească o amendă. Iupiter vorbeşte de parcă ar fi în senatul roman, unde li se zicea senatorilor *patres conscripti.*

patul de onoare era culcat soțul, strângând la sânul său pe Psyche, şi în aceeaşi poziție Iupiter cu lunona sa, apoi toți ceilalți zei, după rangul lor. Lui Iupiter, fireşte, îi prezenta cupa tânărul cioban Ganimede, devenit paharnicul său, iar ceilalți zei erau serviți de Liber[1]. Vulcan pregătea cina la cuptoare. Horele împurpurau totul cu trandafiri şi alte flori. Grațiile răspândeau miresme de balsam, Muzele cântau cu glas armonios. Apolo le acompania din liră, iar Venus execută un dans plin de grație în tactul muzicii sale, înjghebându-şi singură o orchestră în care Muzele cântau în cor, un satir din flaut şi un mic Pan din fluier. Astfel, Psyche trecu în mod legal sub puterea lui Cupidon şi după nouă luni li se născu o fiică, pe care o numim Voluptatea[2].

Iată ce povestea tinerei noastre prizoniere bătrâna aceea nebună şi pe jumătate beată. Şi eu, care nu mă aflam departe de ea, eram cu adevărat mâhnit că n-am la mine nici tăblițe, nici stilet, ca să aştern în scris o poveste atât de frumoasă.

În acest moment, sosiră tâlharii încărcați cu pradă, după ce înfruntaseră nu ştiu ce luptă grea. Totuşi, lăsând acasă pe cei răniți ca să-şi îngrijească rănile, unii dintre ei, cei mai curajoşi bineînțeles, erau nerăbdători să plece din nou ca să aducă restul prăzii, ascuns, după cum spuneau ei, într-o anumită peşteră, înfulecând mâncarea la repezeală, mă iau pe mine şi calul meu ca să aducem acele lucruri şi, mângâindu-ne cu lovituri de ciomag, pornim fără zăbavă. După un drum obositor cu multe pripoare şi ocoluri, ajungem tocmai spre seară la o peşteră, de unde, fără să ne dea o clipă de răgaz, ne aduc înapoi în galop, încărcați cu o mulțime de pachete. Aşa de mare era graba şi zăpăceala lor, încât stâlcindu-mă cu o ploaie de lovituri şi împingându-mă peste un bolovan aflat în drum, mă poticnii şi căzui la pământ. Loviturile continuau să cadă una după alta, şi cu toate că eram rănit la piciorul drept şi la copita stângă, mă siliră să mă ridic cu greu.

— Până când, zise unul dintre ei, vom mai hrăni degeaba mârțoaga asta deşelată şi care acum mai e şi şchioapă?

— Nu mai încape nicio îndoială, adăugă un altul, că a venit în casa noastră ca o piază rea şi că din clipa aceea nu numai că n-am mai avut nicio pradă cum se cade, ci dimpotrivă, cei mai viteji dintre noi au fost

---

[1] Zeu latin, asimilat cu Bacchus.

[2] Voluptatea avea un templu la Roma, unde era reprezentată sub chipul unei tinere femei încântătoare, gătită ca o regină şi călcând în picioare virtutea.

răniți sau ucişi!

— Vă asigur, zise un al treilea, la rândul său, că îndată ce va fi adus acasă aceste pachete, îl voi arunca numaidecât în vreo prăpastie, unde va fi o hrană foarte plăcută pentru vulturi!

În timp ce aceşti miloşi oameni discutau despre felul morții mele, noi şi ajunsesem acasă, căci frica făcuse aripi din copitele mele. Atunci ei ne iau la iuțeală poverile din spate, şi Ură să se mai gândească la hrana noastră şi nici chiar la moartea mea, îşi alătură ca ajutoare pe aceia dintre tovarăşii lor pe care rănile îi reținuseră acasă şi se întorc numaidecât, în mare grabă, ca să aducă singuri restul de pradă, deoarece, după cum spuneau ei, erau scârbiți de încetineala noastră.

Cu toate acestea, eu treceam printr-o mare îngrijorare gândindu-mă la moartea cu care mă amenințau şi-mi ziceam în sinea mea: „De ce nu fugi, Lucius? Ce ultimă încercare mai aştepți? Moartea, o moarte groaznică ți-a fost dinainte hotărâtă de tâlhari. Totul e gata pentru moartea ta şi lucrul nu cere mare osteneală. Priveşte aici, foarte aproape, văgăunile astea şi aceste stânci îngrozitor de ascuțite şi ieşite în afară: ele îți vor străpunge carnea şi-ți vor risipi membrele mai înainte de a fi căzut în prăpastie. Căci magia, faimoasa ta magie, ți-a dat numai înfățişarea şi necazurile măgarului, nu şi pielea lui cea groasă, a ta fiind tot aşa de subțire ca a unei lipitori. În sfârşit, de ce nu iei o hotărâre bărbătească, de ce nu te gândeşti la salvarea ta câtă vreme lucrul mai e posibil? Acum, în lipsa tâlharilor, ai cel mai bun prilej de fugă. Nu cumva te temi de supravegherea acestei bătrâne pe jumătate moartă, pe care ai putea s-o dai gata cu o singură lovitură de picior, fie şi şchiop? Dar unde să fugi? Cine-ți va da ospitalitate?… Iată o idee neroadă, şi cu adevărat vrednică de un măgar. Dar ce călător n-ar fi bucuros să ia cu el un măgar găsit pe drum?”

Şi îndată, cu o puternică opintire, rup căpăstrul cu care fusesem legat şi o iau la fugă în galop.

Cu toate acestea, n-am putut scăpa din ochii de uliu ai viclenei bătrâne. Căci, îndată ce mă văzu dezlegat, prinzând o îndrăzneală mai presus de vârsta şi sexul ei, puse mâna pe căpăstru şi se sili să mă târască şi să mă aducă înapoi. Dar eu, care nu uitasem de planul funest al tâlharilor, nu mă lăsai mişcat de nicio milă şi dându-i câteva lovituri puternice cu picioarele de dinapoi o aştern îndată la pământ. Deşi doborâtă, ea se ținea cu atâta îndărătnicie de curea, încât, în goana mea nebună, o târâi câtva timp după mine. Atunci, țipând şi urlând, dar fără să dea drumul curelii, începe să implore ajutorul unei mâini mai

puternice. Dar cu gemetele ei zadarnice făcea un zgomot fără rost, căci nu era nimeni pe acolo care să-i poată veni în ajutor în afară de tânăra fată prizonieră. Aceasta, ieşind numaidecât din peşteră la strigătele ei, vede un spectacol în adevăr rar şi vrednic de transmis posterităţii - o bătrână Dirce[1], atârnată nu de un taur, ci de un măgar. Atunci, dând dovadă de un curaj bărbătesc, prizoniera săvârşeşte fapta cea mai îndrăzneaţă. Smulge căpăstrul din mâinile bătrânei şi cu vorbe blânde, oprindu-mă din fuga mea năvalnică, îmi sare sprintenă în spinare, şi astfel mă îndeamnă din nou să alerg.

Stăpânit eu însumi de dorinţa de a fugi şi în acelaşi timp de aceea de a salva pe tânăra fată, dar şi îndemnat de loviturile pe care ea mi le dădea destul de des, alergam în fuga mare cu iuţeala unui cal şi, prin nechezatul meu, căutam să arăt fetei cât eram de simţitor la gingaşele ei vorbe. Uneori, prefăcându-mă că mă scarpin în spinare, întorceam gâtul şi sărutam frumoasele ei picioare. Atunci, ea suspina mai adânc şi ridicând ochii spre cer cu gesturi agitate, spuse:

— Mari zei, ajutaţi-mă, în sfârşit, în aceste groaznice primejdii, şi tu, Soartă prea crudă, încetează o dată de a mă mai urmări cu furia ta. Ajungă-ţi chinurile şi supărările pe care ţi le-am oferit ca jertfă de ispăşire. Iar tu, apărător al libertăţii şi sprijin al salvării mele, dacă mă vei duce acasă nevătămată şi mă vei da părinţilor şi frumosului meu logodnic, ce recunoştinţă îţi voi purta! Ce onoruri, ce hrană îţi voi da! Mai întâi, îţi voi ţesăla bine coama şi o voi împodobi eu însămi cu colierele mele virginale; îţi voi despărţi frumos părul încreţit pe frunte, şi pe cel din coadă, încâlcit şi aspru, pentru că nu e niciodată spălat şi îngrijit, ţi-l voi pieptăna şi netezi cu cea mai mare grijă. Te voi împodobi cu coliere şi nenumărate bule[2] de aur şi vei străluci, ca şi cum ar fi presărate pe tine toate stelele de pe cer. Te voi plimba în triumf în mijlocul unei populaţii vesele, oferindu-ţi cu mâna mea, dintr-o desagă de mătase, migdale şi alte lucruri dulci şi gustoase, cu care te voi îngrăşa, salvatorul meu, în fiecare zi. Dar în afară de aceste mâncări alese, de această desăvârşită odihnă şi de fericirea întregii tale vieţi, nu-ţi va lipsi nici demnitatea, nici gloria. Căci voi perpetua amintirea

---

[1] Fiica lui Helios şi soţia lui Lycos, rege al Tebei. Ea s-a purtat rău cu Antiope, de care Lycos se despărţise. Mai târziu, fiii Antiopei, Amphion şi Zethos, voind să-şi răzbune mama, au pus mâna pe Dirce, au dus-o pe muntele Citeron, au legat-o de coarnele unui taur neîmblânzit care a ucis-o şi trupul i-a fost aruncat într-o fântână, care de atunci poartă numele ei.
[2] Bule sau amulete prinse de gâtul unui animal, ca semn de recunoaştere.

prezentei mele întâmplări şi a ocrotirii divine printr-o mărturie veşnică: în vestibulul palatului meu voi aşeza la loc de cinste un tablou în care va fi reprezentată fuga noastră de acum. Toată lumea îl va privi, toată lumea îi va asculta povestea, trecând-o urmaşilor din gură în gură, iar scrierile învățaților vor transmite de-a lungul veacurilor naiva întâmplare a *Tinerei prințese fugind din captivitate călare pe un măgar.* Tu însuți vei fi pus printre vechile minuni şi, mulțumită acestei aventuri adevărate, vom crede că Phrixus[1] a trecut marea pe un berbec, Arion[2] a cârmuit un delfin şi Europa[3] un taur. Dar dacă Iupiter a mugit cu adevărat, sub chipul unui bou, poate că şi în măgarul meu se ascunde vreo taina, fie un chip de om, fie o față de zeu.

În timp ce tânăra fată repeta neîncetat aceste vorbe, şi în făgăduielile ei amesteca dese suspine, ajunserăm la o răspântie. Acolo, apucându-mă de căpăstru, ea se silea din toate puterile să mă facă s-o iau Ia dreapta, pentru că pe acolo era drumul care ducea la părinții săi. Dar eu care ştiam că tâlharii plecaseră tocmai în această direcție după prada rămasă, mă împotriveam cu îndărătnicie; şi fiindcă nu puteam grăi, iată ce o întrebam în gândul meu: „Ce faci, nenorocită fată, ce faci? De ce alergi aşa de zorită la moarte? De ce ții s-o găseşti cu picioarele mele? Căci nu vei pieri numai tu, ci mă vei pierde şi pe mine.”

În timp ce fiecare din noi se încăpățâna să apuce în direcție opusă, ca şi cum ne-am fi luptat într-un proces de hotare pentru dreptul de proprietate asupra vreunui teren, ne pomenim față în față cu tâlharii încărcați cu prada lor. La lumina lunii ei ne-au recunoscut încă de departe şi ne salutară cu râsete batjocoritoare. Unul din bandă ni se adresă astfel:

---

[1] Erou beoțian, fiu al lui Athamas, rege al Tebei, şi al Nephelei. Țara fiind bântuită de foamete, Phrixus era gata să fie sacrificat lui Zeus împreună cu sora sa Hele, dar izbuti să fugă călare pe un berbec cu lâna de aur, pe care i-l dăduse Nephele şi trecu din Europa în Asia, peste Helespont.

[2] Poet liric grec (sfârşitul secolului al VII-lea şi începutul secolului VI-lea î.Hr.), născut în insula Lesbos. A trăit la curtea lui Periandru, tiranul Corintului. Într-una din călătoriile sale, fiind pe punctul de a fi aruncat în mare de corăbieri, i se îngăduie să cânte pentru ultima oară din liră. Un delfin, atras de cântecele sale, îl salvează din mijlocul valurilor şi-l poartă în spinare până la capul Tenara.

[3] Fiica lui Phoenix sau a lui Agenor, rege al Feniciei şi soră a lui Cadmus. Într-o zi, pe când se plimba cu prietenele ei pe țărmul mării, a fost răpită de Zeus care se metamorfozase în taur. Trecând marea cu ea în spinare, a dus-o în insula Creta.

— Dar unde vă duceți așa grăbiți, noaptea? La această oră târzie, nu vă e frică de stafii[4] şi de duhurile rele ale nopții? Sau poate, preacinstita mea fată, alergi aşa de grăbită ca să-ți vizitezi părinții pe furiş? În acest caz, vom avea grijă să nu fii singură şi-ți vom arăta un drum mai scurt pentru a ajunge la ai tăi!

Însoțind cuvintele de gest, puse mâna pe căpăstrul meu şi mă întoarse înapoi, fără să mă scutească însă de obişnuitele lovituri pe care mi le căra cu o măciucă noduroasă pe care o avea la el. Atunci, ştiind că, cu toată împotrivirea mea, eram din nou mânat la o moarte sigură, mi-aduc aminte de copita care mă durea şi încep să şchiopătez, scuturând din cap.

— Iacă, zise cel care mă întoarse din drum, iar începi să stai la gânduri şi să te datini? Cum! Prăpăditele astea de picioare ale tale pot să fugă şi nu ştiu să umble? Dar mai adineauri întreceai în iuțeală pe înaripatul Pegas!

În timp ce acest binevoitor tovarăş glumea astfel cu mine, scuturându-şi deasupra mea ciomagul, ajunserăm la prima împrejmuire a vizuinii lor, unde găsirăm atârnată de o ramură a unui chiparos înalt pe bătrâna aceea, care se spânzurase. Ei o dezlegară îndată şi, fără să-i scoată funia de care atârna, o aruncară în fundul unei prăpăstii. Apoi, legând cobză pe tânăra fată, se năpustesc ca nişte lupi flămânzi asupra cinei pe care, în zelul său postum, o preparase nenorocita bătrână.

Pe când înghițeau cu o nepotolită lăcomie tot ce era pe masă, încep să chibzuiască între ei cum să ne pedepsească şi cum să se răzbune pe noi. Ca în orice adunare furtunoasă, părerile erau împărțite: unul cerea ca tânăra fată să fie arsă de vie, altul susținea să fie aruncată fiarelor, un al treilea să fie spânzurată pe cruce, al patrulea să i se smulgă carnea de pe ea cu instrumentele de tortură. Sigur însă e faptul că toți erau pentru pedeapsa cu moartea, indiferent de felul ei. Atunci unul din tâlhari, după ce linişti tumultul, le vorbi astfel în cuvinte potolite:

— Nu convine nici principiilor bandei noastre, nici blândeții fiecăruia dintre noi, nici chiar moderației mele să îngădui o cruzime care ar fi exagerat de mare şi ar depăşi gravitatea greşelii. Nu vă mai gândiți la fiare, la cruce, la flăcări, la torturi şi nu fiți chiar aşa de grăbiți s-o condamnați la întunericul unei morți pripite. Ascultați-mă deci pe mine şi dăruiți viața acestei tinere, dar viața pe care o merita. Desigur, vă aduceți aminte ce ați hotărât mai demult în privința acestui măgar, întotdeauna leneş, dar mâncăcios fără pereche, care mai adineauri se

[4] În original Mani – sufletele rudelor decedate.

prefăcea că şchioapătă şi s-a făcut complice şi slujitor al fugii tinerei fete. Propun deci ca mâine să-l ucideți, să-l goliți de toate măruntaiele şi să coaseți, goală, în pântecele lui pe această tânără pe care ne-a preferat-o nouă, astfel încât afară să-i rămână numai fața, iar restul trupului să-i fie închis, ca într-o închisoare, în acest animal, pe care apoi, să-l expuneți, aşa umplut şi cusut, în vârful unei stânci, în bătaia razelor arzătoare ale soarelui. Astfel, amândoi vor suferi pedeapsa pe care cu drept cuvânt le-ați hotărât-o: măgarul va avea moartea pe care de mult a meritat-o, iar fata va simți muşcăturile fiarelor sălbatice, când viermii îi vor devora trupul, chinul focului, când soarele cu preaputernica lui arşiță va aprinde pântecele animalului şi agonia spânzurătoarei, când câinii şi vulturii îi vor smulge cele mai ascunse măruntaie. Mai puneți la număr şi celelalte suferințe şi dureri. Vie, ea va locui în pântecele unui animal mort; un miros îngrozitor îi va îneca nările şi o sufocă şi, mult timp lipsită de hrană, se va topi încet în chinurile mortale ale foamei fără să aibă cel puțin mâinile libere ca să-şi facă seama!

După ce termină astfel de vorbit, toți primiră în unanimitate această propunere. Şi eu, care o auzisem cu urechile mele atât de lungi, ce mai avea am altceva de făcut decât să-mi jelesc cadavrul meu de mâine?

CARTEA A ŞAPTEA

Îndată ce, după risipirea întunericului, a început să se crape de ziuă şi carul strălucitor al soarelui a luminat întreaga fire, a mai sosit unul din banda tâlharilor, ceea ce se putea vedea uşor după chipul prietenos în care toți se salutară. El se aşeză chiar la intrarea peşterii şi, după ce se odihni puțin, căci abia mai respira, iată ce veşti aduse tovarăşilor săi:

— În ce priveşte casa lui Milo din Hypata, pe care noi am jefuit-o de curând, grijile noastre s-au risipit şi de aici înainte putem fi fără nicio teamă. Preavitejii mei prieteni, după ce voi v-ați întors în tabăra noastră încărcați cu toată prada, eu m-am amestecat în grupurile pe care le forma poporul şi, pre făcându-mă că sunt mâhnit şi revoltat, căutam să aflu ce se va hotărî cu privire la anchetarea întâmplării, dacă voiau să facă cercetări pentru aflarea tâlharilor şi până la ce punct le vor împinge, căci voiam să vă aduc totul la cunoştință, aşa precum mi-ați poruncit. După indicii care în afară de orice îndoială păreau a fi adevărate, toată lumea bănuia pe un oarecare Lucius şi el era arătat ca autor vădit al

acestei îndrăznețe lovituri. Se spunea că în ultimele zile acest individ, cu ajutorul unei false scrisori de recomandare şi dându-se drept om cinstit, reuşise să câştige aşa de mult bunăvoința lui Milo, încât acesta îl primise în gazdă şi-l tratase ca pe un prieten intim, că rămânând mai multe zile în casa lui şi seducându-i servitoarea printr-o iubire prefăcută, cercetase de aproape încuietorile uşilor şi căutase să afle chiar locul unde Milo avea obiceiul să-şi ascundă tot avutul. Şi ca o probă foarte grăitoare a vinovăției sale, se scotea în evidență faptul că în aceeaşi noapte chiar, exact în clipa furtului, acest Lucius dispăruse, iar de atunci nu se mai arătase pe nicăieri; că pentru a fugi mai repede, cât mai departe cu putință, şi a scăpa de cei ce-l urmăreau, îşi procurase uşor mijlocul de fugă şi că luase cu el calul său alb, pe care de obicei umbla călare. De altfel, adăugă el, servitorul acestui Lucius fusese găsit acasă şi magistrații, în speranță că el va destăinui planurile criminale ale stăpânului său, îl aruncaseră în închisoarea oraşului; dar deşi. Chiar a doua zi, el fusese supus la mai multe cazne şi ciopârțit până aproape de moarte, nu făcu nicio mărturisire de acest fel. Totuşi, un mare număr de agenți acoperiți fură trimişi în țara[1] acestui Lucius, ca să caute pe vinovat şi să-l dea pe mâna justiției.

Pe când hoțul povestea acestea, eu, comparând starea mea de mai înainte cu nenorocirea prezentă, şi timpul când eram acel Lucius, aşa de fericit, cu timpul de față, când nu eram decât un măgar nenorocit, oftam din adâncul inimii. Şi mă gândeam în sinea mea că nu fără temei vechii înțelepți din cele mai depărtate vremuri şi-au închipuit şi reprezentat Destinul ca pe un orb şi de-a dreptul lipsit de ochi. Căci el întotdeauna acordă favorurile sale celor răi şi nevrednici şi nu e niciodată condus de judecată, când alege pe vreunul dintre muritori. Ba mai degrabă sălăşluieşte la aceia de care ar trebui să fugă cât mai departe, dacă ar vedea limpede şi, ceea ce e mai scandalos, e că el acordă onoruri la întâmplare şi chiar opuse acelora de care ne bucurăm, astfel încât un hoț se făleşte cu renumele de om cinstit şi omul cel mai nevinovat, dimpotrivă, e bârfit de gura celor vinovați. În sfârşit eu, care, printr-o nemiloasă lovitură a acestei divinități, luasem chipul unui animal, al celui mai de rând patruped, eu, a cărui nenorocire, cu drept cuvânt, ar fi stârnit durerea şi mila celui mai împietrit duşman, mă vedeam acuzat de tâlhărie în paguba unei gazde atât de iubite, crimă care ar fi meritat să fie numită nu furt, ci mai degrabă paricid[2]. Şi cu toate acestea eu nu puteam să-mi apăr cauza sau să rostesc măcar un cuvânt de tăgăduire.

---

[1] Prin *țară* Apuleius înțelege *oraşul.*

în sfârşit, ca să nu pară că tăcerea mea se datorează remuşcărilor şi că e o mărturisire a îngrozitoarei crime de care eram învinuit, pierzând orice răbdare, am vrut să strig numai atât: „Nu, nu sunt vinovat! 11. Primul cuvânt, în adevăr am reuşit să-l strig, în mai multe rânduri, extrem de tare, dar pe celelalte, n-a fost chip să le rostesc. M-am oprit deci la prima vorbă şi n-am putut decât să strig de mai multe ori „nu, nu“, cu toată osteneala ce-mi dădeam a suci şi rotunji în tot chipul marile mele buze care atârnau în jos. Dar de ce să mă mai plâng de cruzimea Soartei, când ea nu se ruşinase să mă supună la aceeaşi robie, la acelaşi jug cu calul, care se supusese poruncilor mele şi mă purtase în spinare?

Pe când oscilam în mijlocul acestei agitații sufleteşti, un gând cu mult mai însemnat îmi răsări în minte: îmi amintii că hoții hotărâseră să mă jertfească manilor tinerei fete şi, uitându-mă neîncetat la pântecele meu, mă şi vedeam dând naştere acestei nenorocite.

Atunci, cel care adusese falsa acuzație împotriva mea scoase o mie de monede de aur pe care le ascunsese în căptuşeala hainei, furate, după cum spunea el, de la diferiți călători şi pe care, dată fiind cinstea lui, le aducea în caseta comună. Apoi, cu o deosebită grijă, începu să se intereseze de sănătatea tovarăşilor lui. Când află că unii dintre ei, şi încă cei mai viteji, şi-au găsit moartea în împrejurări diferite, e drept, dar toți cu un egal curaj, îi sfătui să lase deocamdată drumurile în pace, să înceteze orice atac, să nu se mai ocupe decât de înrolarea de oameni noi şi de recrutarea de tineri, pentru a umple golurile vechii bande şi a readuce vechea cohortă războinică în starea ei de mai înainte. Cei care se împotrivesc ar putea fi constrânşi prin teroare, iar cei care se arată binevoitori pot fi atraşi prin recompense, şi mulți ar renunța bucuros la o viață josnică şi servilă şi ar prefera să îmbrățişeze viața noastră, care e tot aşa de neatârnată ca şi aceea a regilor.

Apoi, continuă el, acum câteva zile a întâlnit un tânăr de o statură uriaşă, nespus de puternic şi îndemânatic şi prin sfaturile sale în cele din urmă l-a convins să-şi întrebuințeze mai cu folos mâinile-i amorțite de o îndelungată trândăvie. „Foloseşte-te, cât e posibil, i-am spus eu, de o sănătate aşa de înfloritoare, şi nu întinde o mână zdravănă pentru a cere de pomană, ci mai degrabă deprind-o să scoată aur!”

Aceste cuvinte au primit aprobarea tuturor şi s-a decis ca tânărul

---

[2] Violarea ospitalității, pentru Lucius, e un paricid, adică cea mai monstruoasă crimă. Legăturile cvasi-religioase ale ospitalității îl obligau pe Lucius să aibă față de Milo, gazda sa, sentimente de pietate filială.

despre care fusese vorba să fie admis şi să se caute şi alți oameni pentru întregirea bandei. Atunci hoțul ieşi numaidecât şi, după ce rămase câteva clipe afară, se întoarse cu un tânăr de o statură cu adevărat gigantică, cu care nu ştiu dacă vreunul din cei de față s-ar fi putut compara, căci, în afară de mărimea nemaipomenită a trupului, îi întrecea pe toți cu înălțimea capului, şi cu toate acestea abia atunci începeau să-i iasă primele tuleie de barbă în obraji. Era numai pe jumătate îmbrăcat cu o zdreanță de haină, făcută din tot felul de petice, rău cusute împreună, şi care numai cu mare greutate reuşeau să-i acopere largul lui piept şi pântecu-i acoperit de un strat gros.

Intrând înăuntru astfel îmbrăcat, zise:

— Vă salut, protejați ai viteazului Marte[1], şi din această zi credincioşii mei tovarăşi de arme, primiți-mă în rândurile voastre cu aceeaşi bunăvoință cu care şi eu vin la voi, căci sunt un om curajos şi de acțiune, mai bucuros să-mi expun trupul la răni decât să primesc în mână partea mea de aur şi, în fața morții de care se tem atâția alții, devin mai cutezător. Să nu credeți că sunt sărac şi un nenorocit şi să nu judecați valoarea mea după aceste zdrențe. Căci eu am fost şeful unei bande foarte cutezătoare şi am pustiit în lung şi-n lat toată Macedonia. Eu sunt Haemus, din Tracia, vestitul tâlhar, la al cărui nume provincii întregi tremură de spaimă. Tatăl meu a fost Theron[2], şi el un hoț celebru. Hrănit cu sânge omenesc, crescut chiar în rândurile bandei sale, eu am fost moştenitorul şi rivalul vitejiei părinteşti. Dar, într-un scurt răstimp, am pierdut toată mulțimea de odinioară a vitejilor mei camarazi şi nesfârşit de marea-mi bogăție. În adevăr, într-o noapte, spre nenorocirea mea, atacasem pe un fost administrator al veniturilor împăratului cu rangul de 200 000 de sesterți[3], destituit din slujbă, în urma unei crude soarte. Dar ca să puteți cunoaşte mai bine această întâmplare, am să iau lucrurile ceva mai dinainte.

Era la curtea Cezarului un bărbat ilustru şi foarte însemnat prin

---

[1] Tâlharii cărora li se adresează tânărul erau organizați ca nişte soldați, depuneau jurământ şi cântau imnuri în cinstea zeului Marte, protectorul lor, căruia îi aduceau şi jertfe.

[2] *Thero* (fiară sălbatică) şi *Haemus* (sânge) – nume derivate din greceşte, foarte potrivite briganzilor.

[3] Aceşti administratori, numiți *procuratores Caesaris,* guvernau *provinciile* aparținând împăratului şi încasau veniturile sale personale. Procuratorii imperiali erau ierarhizați după solda care o primeau, 200 000 de sesterți fiind una din treptele maxime.

numeroasele lui funcții, pe care însuşi împăratul îl aprecia în chip cu totul deosebit. Dar viclenele acuzații ale unor răuvoitori, pornite împotriva lui de o feroce gelozie, îl aruncară în exil. Însă soția sa, Plotina, o femeie de o rară fidelitate şi de o virtute fără seamăn şi care prin naşterea celui de-al zecelea copil îi consolidase familia, respinse cu dispreț plăcerile şi luxul oraşului pentru a-l însoți în surghiunul său şi a-i fi tovarăşă de nenorocire. Ea îşi taie părul, se îmbrăcă în haine bărbăteşti, îşi înfăşură mijlocul cu mai multe cingători pline cu monede de aur şi cu cele mai prețioase coliere şi, curajoasă chiar în mijlocul soldaților care-i escortau cu săbiile trase din teacă, împărtăşea toate primejdiile soțului său şi, veghind neîncetat asupra vieții lui, îndura cu un curaj bărbătesc cele mai mari şi mai necurmate necazuri.

În sfârşit, după ce îndură nenumăratele greutăți ale drumului şi după spaimele prin care trecuse pe mare, exilatul se îndrepta spre insula Zacynthus[1], vremelnicul domiciliu pe care i-l hotărâse neînduplecata voință a soartei. El debarcase tocmai pe țărmul de la Actium, pe unde noi umblam după pradă, de la ieşirea noastră din Macedonia.

Cum noaptea era foarte înaintată, toată lumea din corabie, ca să scape de valurile mării, se culcase într-un mic han foarte apropiat de coastă şi de vas. Tăbărâm asupra lor şi jefuim totul, dar când să ne retragem, ne văzurăm în fața unei mari primejdii, căci la primul zgomot pe care-l auzi la uşă, Plotina se repezi în mijlocul odăii şi, cu strigătele ei neîncetate, puse toată casa în mişcare, chemând pe nume soldații, servitorii, şi strigând pe toți vecinii să le vină în ajutor. Şi numai mulțumită spaimei tuturor acestor oameni, care stăteau ascunşi şi tremurau pentru viața lor, am putut să ne retragem fără pierderi grele.

Dar în curând această admirabilă femeie (căci trebuie să spunem adevărul), de un devotament fără exemplu, câştigă bunăvoința tuturor prin nobila sa purtare şi, prezentând împăratului divin o cerere, obținu grabnica chemare a soțului său şi făgăduiala unei depline răzbunări pentru lovitura noastră. În sfârşit, Cezarul voi ca banda tâlharului Haemus să nu mai existe şi ea fu numaidecât nimicită: atât e de puternică cea mai neînsemnată voință a unui mare împărat! într-adevăr, toată banda mea fiind urmărită de o companie de soldați cu steagul fâlfâind, în cele din urmă fu nimicită şi tăiată în bucăți. Singur eu, ascunzându-mă cu mare greutate, am scăpat de căscata gură a Infernului în chipul următor. Îmbrăcat cu o rochie femeiască înflorată, cu

[1] Astăzi Zante. În timpul Imperiului era frecventă exilarea pe o insulă a celor căzuți în dizgrație.

numeroase cute lungi şi moi, mi-am pus în picioare nişte pantofi albi şi subţiri, cum poartă femeile şi ascuns astfel sub această înfăţişare a sexului slab şi cocoţat pe un măgar încărcat cu snopi de orz, am trecut printre rândurile soldaţilor ameninţători. Aceştia, crezând că sunt vreo păzitoare de măgari, mă lăsară să trec în deplină libertate, mai ales că obrajii mei, atunci fără barbă, erau moi şi strălucitori ca ai unui copil.

Cu toate acestea, eu n-am făcut de ocară gloria tatălui meu, nici curajul propriu. Deşi eram în apropierea săbiilor duşmane şi numai pe jumătate liniştit, singur şi graţie deghizării mele, am atacat mai multe conacuri şi aşezări întărite şi am adunat această mică sumă de bani de drum. — Şi descheindu-şi numaidecât zdrenţele, aruncă sub ochii lor două mii de monede de aur. — Iată, zise el, un mic dar, sau mai curând zestrea pe care bucuros o aduc bandei voastre. Bineînţeles, dacă primiţi, mă ofer să fiu şeful vostru foarte credincios şi în curând voi preface în aur sclipitor pietrele acestei locuinţe.

Fără întârziere, fără nicio şovăire, tâlharii, cu toate voturile, îi oferă în unanimitate şefia şi-i aduc un veşmânt destul de elegant ca să se îmbrace. Scăpat de zdrenţele în care până atunci ascunsese atâta bogăţie, noul şef, astfel preschimbat, îi sărută pe toţi pe rând, apoi, fiind aşezat la masă pe patul de onoare, se inaugurează instalarea lui printr-un mare ospăţ, unde se bea din belşug.

Atunci, din conversaţiile schimbate dintr-o parte şi din alta, el află de fuga tinerei fete, de ajutorul ce-i dădusem purtând-o în spinare şi de groaznica moarte ce ne aştepta pe amândoi. Întrebând în ce loc era prizoniera, ceru să fie dus acolo şi, când o văzu legată cu lanţuri, se întoarse cu un aer de nemulţumire şi de dezaprobare.

— Într-adevăr, vorbeşte el, eu nu sunt nici chiar aşa de lipsit de judecată, nici aşa de nesocotit ca să mă opun hotărârii voastre, dar n-aş putea îndura chinurile unei conştiinţe atât de vinovate, dacă v-aş ascunde ceea ce mi se pare mie mai folositor. Mai întâi, în interesul vostru, vă cer să-mi acordaţi toată încrederea şi, dacă propunerea mea nu vă convine, veţi putea să vă întoarceţi din nou la măgar. Eu însă cred că tâlharii, cel puţin aceia dintre ei care se pretind cu judecată, nu trebuie să pună nimic mai presus de câştig, nici chiar răzbunarea, care adeseori e tot atât de păgubitoare şi lor şi altora. Astfel deci, dacă veţi lăsa pe această tânără fată să moară în hoitul măgarului, nu veţi avea alt câştig afară de mulţumirea că aţi făcut-o să simtă mânia voastră. Ei bine, eu socotesc că trebuie s-o duceţi undeva, în vreun oraş, şi s-o vindeţi, fiindcă o fată de vârsta ei se va putea vinde uşor şi cu preţ mare. De

mult, eu cunosc personal nişte negustori de femei, dintre care unul, aşa cred, ar putea să dea singur o mare sumă de bani, după cum se şi cuvine pentru o prizonieră de un neam aşa de ilustru; el o va arunca în vreun lupanar, de unde nu va mai putea fugi, cum a mai încercat s-o facă. Şi mai mult, când ea va fi fost silită la această ruşinoasă meserie, credeți voi că nu veți fi îndeajuns de răzbunați? Eu vă dau această părere cu toată sinceritatea şi sunt convins că e cea mai bună, dar voi sunteți stăpâni pe hotărârile voastre şi pe ceea ce vă aparține!

Astfel, făcându-se apărătorul casei de bani a tâlharilor, el pleda cauza noastră şi devenea salvatorul vrednic de laudă al tinerei fete şi al măgarului. Dar deliberarea lor a fost lungă, şi încetineala ce puneau în luarea unei hotărâri îmi tortura inima, ba mai mult, punea capăt nenorocitei mele vieți. În cele din urmă, căzând la învoială, ei se alăturară părerii tâlharului nou-venit şi numaidecât o dezlegară pe tânăra fată din legăturile ei. De altfel, îndată ce ea l-a zărit pe tânărul şef şi îndată ce l-a auzit vorbind de locuri de desfrâu şi de patroni de bordeluri, a început să râdă şi să arate prin gesturi o atât de mare bucurie, încât eu, văzând o tânără fecioară care se prefăcea că iubeşte pe tânărul ei pretendent şi că regretă o castă căsătorie, simțindu-se deodată aşa de înveselită numai la singurul nume al viciului şi al cuibului său dezgustător, cu drept cuvânt m-am crezut îndreptățit să acuz tot sexul ei. Astfel purtarea şi cinstea tuturor femeilor erau supuse biciuirii unui măgar.

Atunci tânărul acela, luând din nou cuvântul, zise:

— De ce nu oferim noi un sacrificiu zeului Marte, Tovarăşul[1] nostru, ca să ne ajute s-o vindem pe această fată şi în acelaşi timp să recrutăm noi ortaci? Dar, după cum văd, nu avem niciun animal de sacrificat, nici chiar destul vin pentru a bea după pofta inimii. Ei bine, dați-mi zece tovarăşi, nu-mi trebuie mai mulți pentru a ataca târguşorul cel mai apropiat, şi vă procur ce ne trebuie pentru a face un adevărat ospăț de preoți Salieni.

După plecarea lui, ceilalți fac un foc mare şi ridică zeului Marte un altar din brazde de pământ acoperit cu iarbă.

Puțin după aceea, cei plecați după pradă se întorc aducând burdufuri pline cu vin şi mânând înaintea lor o turmă de animale. Din acestea aleg un țap mare, bătrân şi cu părul zbârlit, şi-l jertfesc lui Marte, Tovarăşul

---

[1] În original *Comes*, epitet devenit nume propriu pentru unele divinități de obârşie îndeobşte orientală.

şi însoțitorul[1] lor. Îndată se pregăteşte un copios ospăț şi cu acest prilej străinul ia din nou cuvântul:

— Veți vedea, le spuse el, că eu sunt un şef neobosit nu numai în expediții şi tâlhării, ci şi atunci când e vorba de plăcerile voastre!

Şi, apucându-se de lucru, cu o mare uşurință, face toată treaba repede şi cu pricepere. Mătură, pune masa, frige carnea, găteşte şi potriveşte porțiile, serveşte la masă cu eleganță, dar mai ales – având grijă să le umple întruna pântecoasele pahare – îi îneacă pe toți în vin. Din când în când, totuşi, sub cuvânt că se duce să caute ceva trebuitor serviciului, el vizita mereu pe tânăra fată şi-i oferea voios porții de mâncare luate de la masă pe furiş şi cupe de vin, din care gustase el mai înainte. Ea primea totul cu mare poftă şi uneori, când el voia să-i dea o săturare, ea i-o întorcea îndată cu o dragoste egală. Lucrul acesta nu-mi plăcea deloc. „Vai, uşuratică fată, îmi ziceam eu, ai uitat de căsătoria ta şi de tânărul de care erai legată printr-o iubire împărtăşită? Preferi tu acelui nobil bărbat pe care eu nu-l cunosc, dar cu care te-au unit părinții tăi, un vântură-lume, un bandit cu mâinile pătate de sânge? Şi nu te mustră conştiința? în sfârşit, călcând în picioare dragostea ta, îți face plăcere să te dedai desfrâului în mijlocul acestor lăncii şi săbii? Şi ce se va întâmpla dacă ceilalți tâlhari, într-un chip sau altul, vor simți că sunteți înțeleşi? N-ai să te întorci din nou la măgar? Şi mie n-ai să-mi pregăteşti pentru a doua oară moartea? în adevăr, te joci cu pielea altuia!”

Pe când, ca un adevărat sycophant[2], îi aduceam, în mine însumi, cu cea mai mare indignare, aceste nedrepte învinuiri, din câteva cuvinte cu două înțelesuri, dar nu greu de priceput pentru un măgar inteligent, înțelesei că tânărul nu era Haemus, vestitul tâlhar, ci Tlepolemus[3], logodnicul tinerei noastre fete. În adevăr, conversația lor prelungindu-se, ei vorbiră puțin mai tare, fără să ia în seamă prezența mea, ca şi cum aş fi fost mort:

— Curaj, preadulcea mea Charite, îi spunea el, căci în curând pe toți aceşti tâlhari, duşmanii tăi, îi vei avea prizonieri! Şi cu o mai mare stăruință, el le dădea de băut vin neamestecat cu apă, dar puțin încălzit şi, cu toate că erau doborâți de îmbuibare şi amețiți de băutură, el care nu pusese vinul pe limbă, nu înceta de a le pune în mâini cu de-a sila cupele pline şi mie, zău, îmi dădea de bănuit că amesteca în ele vreo

[1] Textual *Secator,* alt epitet al lui Marte, plăsmuit de povestitor şi alăturat celui de *Comes,* fără ca ele să fi fost obiectul unui cult oficial.
[2] Delator sau calomniator ipocrit, aducând învinuiri nefondate.
[3] În elină: Cel-care-îndură-bine-războiul.

doctorie adormitoare.

Când în sfârşit toți, până la unul, zăceau îngropați în vin, la dispoziția oricui ar fi voit să scape de ei, el, fără cea mai mică greutate, i-a cetluit cât mai strâns cu putință, legându-i fedeleş, după pofta sa şi, cu tânăra fată urcată în spinarea mea, a pornit spre oraşul ei.

Îndată ce ne-am apropiat, toată cetatea a ieşit să vadă acest spectacol mult dorit. Înaintea lor alergară părinții, rudele, clienții[1], favoriții şi servitorii, toți cu mulțumirea zugrăvită pe față, toți plini de bucurie: era un alai de bărbați şi femei de toate vârstele şi, jur pe Hercule, o fecioară purtată în triumf pe un măgar era un spectacol nemaivăzut şi vrednic de transmis posterității. În sfârşit, chiar şi eu eram mai voios şi, ca să nu fac notă discordantă, ca un străin în împrejurarea de față, mi-am lungit urechile, mi-am umflat nările şi am început să zbier atât de puternic, de-ai fi crezut că se aud bubuituri de tunet.

Tânăra fată fusese dusă în camera sa de culcare, unde tatăl şi mama ei îi dădură toate îngrijirile cuvenite. Pe mine însă, urmat de o mare mulțime de cetățeni şi de animale de povară, Tlepolemus m-a întors neîntârziat înapoi şi nu mi-a părut rău deloc, căci, în afară de obişnuita mea curiozitate, în acel moment doream să fiu de față la arestarea bandiților. Pe ei într-adevăr i-am găsit încă mai înlănțuiți de vin decât de frânghii. Scotocind peştera şi luând tot ce era în ea, ei au încărcat în spinarea noastră aurul, argintul şi alte obiecte prețioase, iar pe tâlhari, pe unii rostogolindu-i, aşa legați cum erau, până în marginea stâncilor din apropiere, i-au azvârlit în prăpastie, iar pe alții, decapitându-i cu propriile lor săbii, i-au lăsat pe loc.

După execuție, ne-am întors în oraş veseli şi fericiți. Această imensă bogăție a fost depusă în tezaurul public şi Tlepolemus se căsători, după lege, cu tânăra fată pe care o recucerise. Din acel moment, tânăra soție, care mă numea salvatorul ei, avea cea mai mare grijă să am mâncare din belşug şi tot ce-mi trebuia. Chiar în ziua nunții, ea porunci să mi se umple ieslea până sus cu orz şi să mi se dea atâta fân cât ar fi fost de ajuns pentru o cămilă bactriană[2]. Şi cu toate acestea, puteam eu să nu

---

[1] Erau devotații unei familii sau ai unui patron. Între ei exista o strânsă dependență şi aveau unii față de alții anumite obligații. Clientul era dator să ajute pe patron cu bani, să-l sprijine în alegeri etc., iar patronul trebuia să-l apere pe client în toate împrejurările şi mai ales în fața justiției. De asemenea, nu le era îngăduit să pornească procese între ei.

[2] Din Bactria, capitala Bactrianei, un ținut arid în Asia Centrală între fluviul Oxus (Amu-Daria) la nord şi muntele Paropamisus (Hindukush) la sud. În

blestem îngrozitor, dar cu toată dreptatea, pe acea Fotis, care mă prefăcuse în măgar şi nu în câine, mai ales când vedeam toţi dulăii casei îndopându-se şi ghiftuindu-se cu resturile unei mese îmbelşugate şi cu ceea ce furau?

După prima noapte, aceea a iniţierii în arta Venerei, noua căsătorită nu încetă de a reaminti părinţilor şi soţului ei nespus de marea recunoştinţă ce-mi datora, până când aceştia îi făgăduiră să mă trateze în chipul cel mai onorabil. În sfârşit se convoacă în consiliu cei mai înţelepţi prieteni pentru a delibera asupra celui mai bun mijloc de a mă răsplăti cum se cuvine. Unul era de părere să fiu ţinut închis în casă, fără să fac nimic, şi îngrăşat cu orz ales, cu bob şi borceag. Dar mai multă trecere a avut părerea altuia care, cerând să mi se redea libertatea, îi îndemna să fiu mai degrabă lăsat să alerg şi să zburd la ţară şi prin livezi cu caii, unde, amestecându-mă printre ei şi fecundând iepele, aş fi putut da stăpânilor mei o mulţime de mici catâri.

Aşadar, chemând îndată pe îngrijitorul hergheliilor, i se porunceşte să mă ia cu el. Într-adevăr, eu alergam înaintea lui, vesel şi fericit că de aci înainte am scăpat de poveri şi de alte suferinţe. Îmi redobândisem libertatea şi fiind la începutul primăverii, când pajiştile se acoperă cu iarbă şi flori, nu se putea să nu găsesc pe undeva nişte trandafiri. O dată cu această nădejde, mi-a răsărit în minte şi gândul că, dacă sub acest chip de măgar mi se arăta asemenea recunoştinţă şi mi se dădeau aşa de multe onoruri, cu atât mai mult va trebui să fiu cinstit când îmi voi fi reluat înfăţişarea mea de om.

Dar, după ce acest îngrijitor de cai m-a dus departe de oraş, nu m-am mai bucurat de niciuna dintre plăceri, şi nici chiar de cea mai mică libertate, căci soţia lui, cea mai avară şi cea mai rea femeie din lume, m-a pus numaidecât să învârtesc piatra unei mori şi, lovindu-mă adesea cu un ciomag care mai avea încă frunze pe el, îşi câştiga pâinea ei şi a familiei pe spinarea mea. Nemulţumită de cum mă istovea pentru hrana ei, mă punea să macin şi grâul vecinilor, de la care lua plată pentru obositoarele mele învârtituri. Şi, culmea mizeriei, după o muncă atât de grea, nu mi se dădea cel puţin porţia fixată, căci orzul ce mi se cuvenea, după ce fusese măcinat şi cernut la aceeaşi moară graţie ocolurilor mele, ea îl vindea ţăranilor din apropiere, iar mie, care toată ziua învârtisem această râşniţă obositoare, îmi arunca numai spre seară nişte tărâţe

---

antichitate era un centru comercial activ, aici întâlnindu-se caravanele care veneau din Tibet. Cămila bactriană devenise proverbială prin forţa, pofta de mâncare, dar şi prin rezistenţa ei puţin obişnuită.

murdare, necernute şi pline de pietriş!

Deşi eram copleşit de aceste nenorociri, cruda Soartă mi-a impus noi suferințe, fără îndoială ca să am dreptul, după cum se zice, la o măsură plină[1] şi ca să mă pot făli cu eroicele mele servicii civile şi militare. Într-adevăr, acest prea cumsecade îngrijitor al grajdului, ascultând, deşi cam târziu, de poruncile stăpânilor săi, îmi permise într-o zi să mă amestec în hergheliile iepelor. Liber, în sfârşit, voios şi nemaiîncăpând de bucurie în pielea-mi de măgar, îmi manifestam aprinsa dorință printr-un mers uşor şi languros şi-mi alegeam iepele care mi se păreau vrednice de a-mi deveni soții. Dar şi de astă dată, speranța cea mai surâzătoare trebuia să ducă la o groaznică nenorocire în care era să-mi pierd viața. Căci armăsarii care erau lăsați să pască până la saturare şi să se îngraşe pe îndelete în vederea împerecherii şi care de altfel erau nişte înspăimântători adversari, în tot cazul cu mult mai puternici decât orice măgar, bănuind gândurile mele şi voind să preîntâmpine o mezalianță adulteră, fără să mai țină seama de legile lui Iupiter Ospitalierul, începură să mă urmărească ca pe un rival al lor, cu o ură şi cu o furie nemărginită.

Unul, ridicând în sus enormul său piept, cu capul înălțat şi cu gâtul întins, mă loveşte cu copitele de dinainte: altul, întorcând o crupă rotunjită, muşchiuloasă şi cărnoasă, îmi aruncă zvârlituri cu picioarele dinapoi, un al treilea, amenințându-mă cu un nechezat răutăcios, se repede asupra mea cu urechile pleoştite şi, arătând două rânduri de dinți albi, sau mai degrabă nişte dălți, mă sfâşie cu muşcăturile lui. Aşa citisem eu în istorie că un rege din Tracia[2] dădea pe nefericiții lui oaspeți pradă cailor săi sălbatici spre a-i sfâşia şi manca cu lăcomie. Atât era de mare economia ce făcea la orz acel tiran, aşa de puternic şi de avar, încât potolea foamea mâncăcioşilor săi cai dându-le din belşug trupuri omeneşti.

Astfel zdrobit şi sfâşiat eu însumi de repetatele lovituri şi de dinții acestor armăsari, ajunsesem să doresc iarăşi moara şi acele învârtituri în jurul ei. Dar Soarta, care nu se putea sătura cu chinurile mele, îmi rezervă din nou o altă nenorocire. Într-adevăr, fiind trimis să aduc lemne dintr-un munte, mi se dădu drept conducător un mic sclav care din toate

---

[1] Aluzie la obiceiul de a se da soldaților viteji, ca răsplata pentru curajul lor, o baniță de grâu.

[2] E vorba de Diomede, regele bistonilor din Tracia. Îndemnat de Euristeu să-i aducă armăsarii mâncători de oameni ai acestuia, Hercule îi hărăzi crudului rege soarta propriilor lui oaspeți.

punctele de vedere era un ticălos fără pereche. Şi nu era destul că urcuşul anevoios până-n vârful unui munte înalt mă obosea şi că, izbindu-mă de colţanii de stâncă, îmi zdrobeam copitele, dar mai trebuia să îndur şi o ploaie de lovituri cu care-mi mângâia şira spinării şi a căror durere o simţeam până-n măduva oaselor. Lovindu-mă neîncetat în coapsa dreaptă şi mereu în acelaşi loc, el îmi jupuii pielea şi, cu toate că îmi făcuse o rană largă, o gaură adâncă, o groapă, sau mai degrabă o adevărată fereastră, cu toate acestea călăul nu înceta o clipă de a lovi rana însângerată. Adăugaţi că el mă împovăra cu o încărcătură de lemne aşa de mare, încât ai fi crezut că această greutate era destinată unui elefant, iar nu unui măgar!

Şi de câte ori sarcina era mai grea într-o parte şi se apleca la dreapta ori la stânga, în loc de a lua câteva bucăţi de lemne din partea care ameninţa să cadă şi a mă uşura, sau cel puţin de a le trece în partea cealaltă, pentru a restabili echilibrul, el, dimpotrivă, adăuga în plus pietre pentru a cumpăni chipurile inegalitatea greutăţii. Cu toate acestea, nemulţumit că mă încărcase cu o povară mult prea grea după suferinţele mele atât de cumplite, de câte ori treceam peste vreun râu care din întâmplare se găsea în drumul nostru, ticălosul, ca să nu-şi ude ciubotele, dintr-o săritură se arunca în spinarea mea: adaos uşor, fireşte, pentru uriaşa mea povară! Dar dacă, fără voia mea alunecam în noroi pe marginea înaltă a celuilalt mal, şi dacă, nemaiputând suporta povara, mă clătinam pe picioare şi mă prăbuşeam, credeţi că preabunul meu conducător întindea mâna ca să mă împiedice să cad, că-mi ţinea capul în sus cu dârlogul, că mă ridica de coadă sau că-mi lua cel puţin o parte din povară ca să mă pot ridica? Ei bine, el nu-mi dădea niciun ajutor în suferinţa mea, ci dimpotrivă, începând de la cap, şi de preferinţă de la urechi până la coadă, mă snopea în bătaie cu un retevei enorm, până când, în loc de leac întăritor, înseşi loviturile mă făceau să mă ridic.

El a mai născocit împotriva mea o nouă şi primejdioasă răutate. A cules nişte mărăcini foarte înţepători ale căror ace erau veninoase şi otrăvite, a făcut din ei un mănunchi, l-a strâns bine cu un nod răsucit şi mi l-a legat de coadă, un chin atârnat, căci mărăcinii puşi în mişcare în timpul mersului şi aruncaţi într-o parte şi în alta, mă răneau adânc cu ucigătoarele lor înţepături. Astfel înduram un îndoit chin: dacă începeam să alerg pentru a scăpa de nemiloasele lovituri de ciomag, mărăcinii zburau şi mă înţepau mai tare; dacă mă opream un moment pentru a-mi cruţa durerea, loviturile lui mă sileau să alerg în galop. Într-un cuvânt, acest mic ticălos părea că n-are alt gând decât să mă facă să pier, într-un

chip sau altul. Jurându-se c-o va face, m-a amenințat chiar de mai multe ori; şi fără întârziere se ivi un prilej care împinse îngrozitoarea lui răutate la acte şi mai nelegiuite.

Într-o zi, pierzând orice răbdare din cauza prea multelor şi crudelor bătăi, i-am tras câteva puternice lovituri de copite iar el, ca să se răzbune, iată ce nelegiuire născoceşte împotriva mea: îmi pune în spinare o sarcină enormă de câlți, o leagă bine cu sfoară şi mă porneşte la drum mânându-mă înaintea lui; apoi, de la cea mai apropiată vilişoară, el fură un tăciune aprins pe care mi-l pune exact în mijlocul poverii. Focul, care câtva timp arsese înfundat şi întreținut de această materie inflamabilă, se ridica în mari vâlvătăi şi mă învăluia în întregime în cel mai groaznic incendiu. În această primejdie extremă nu văd niciun refugiu şi nici măcar mângâierea unei slabe şanse de salvare, căci un astfel de incendiu nu admite întârziere şi face de prisos orice chibzuire pentru alegerea unor hotărâri mai înțelepte. Dar în această crudă situație Norocul binevoi să-mi trimită o rază de lumină, nu ştiu dacă spre a mă destina unor viitoare încercări, dar cel puțin mă scăpă de o moarte sigură şi dinainte hotărâtă. Din întâmplare, zărind în apropiere o baltă noroioasă, formată din ploaia care căzuse în ajun, dintr-o săritură mă arunc în ea şi în cele din urmă, focul stingându-se cu totul, scap în sfârşit uşurat de povară şi în acelaşi timp salvat de la moarte.

Dar acest ticălos şi perfid băiat a aruncat asupra mea şi cu acest prilej toată ticăloşia faptei sale; el a afirmat înaintea oamenilor casei că eu, trecând pe lângă focul unor vecini, am făcut dinadins un pas greşit şi m-am lăsat să cad la pământ, pentru a pune câlții pe cărbuni. Şi râzându-mi în nas adăugă:

— Până când vom mai hrăni fără folos pe acest incendiator?

După câteva zile, căută să-mi întindă o cursă cu mult mai perfidă. Vânzând la primul bordei întâlnit lemnele ce le purtam, mă aduce acasă fără povară şi începe să strige în gura mare că nu mai poate s-o scoată la capăt cu răutatea mea şi că renunță la greaua lui meserie de a-mi fi conducător. Şi iată ce mincinoase învinuiri ticlui împotriva mea:

— Vedeți voi, zicea el, acest măgar leneş, foarte greoi la mers şi din cale-afară de rău? Ei bine, pe lângă celelalte isprăvi, acum mă neliniştește mult şi din cauza unor noi primejdii. Căci, cum zăreşte de departe, pe drum, vreo persoană, fie că e o femeie frumoasă, fie o fată de măritat sau un tinerel plăcut, îndată aruncă povara din spinare şi, doritor de ființe omeneşti, se repede furios asupra lor, le aruncă la pământ şi cu gura deschisă încearcă voluptăți bestiale, neîngăduite şi

nemaiauzite şi le pofteşte la căsătorii detestate de Venus. Şi pentru a simula chiar sărutări imaginare, le apasă şi le muşcă încet şi des cu botul lui îngrozitor: ceea ce ar putea să ne atragă numeroase certuri şi procese şi poate chiar vreo acţiune criminală. Chiar adineauri, zărind o femeie tânără de bună condiţie, îndată a aruncat în toate părţile lemnele cu care era încărcat şi, repezindu-se asupra ei cu o furie de nebun, a răsturnat-o în noroi şi acolo, sub ochii tuturor, acest frumos şi elegant amorez se silea să se urce pe trupul ei. Dacă, la plânsetele şi ţipetele victimei, care chema în ajutor, n-ar fi alergat vreo câţiva trecători şi n-ar fi smuls-o de sub copitele lui, nenorocita, zdrobită şi făcută bucăţi, ar fi pierit în cele mai groaznice chinuri, iar noi am fi rămas sub povara unei acţiuni de omor care se pedepseşte cu moartea!

Prin astfel de minciuni şi prin alte vorbe pe care pudica mea tăcere le făcea mai convingătoare, el întărâtă în cel mai înalt grad pe păstori ca să scape de mine. În cele din urmă, unul din ei zise:

— Ei bine, de ce nu jertfim o dată pe acest soţ de răspântie, ba mai mult, pe acest adulter universal, ca o meritată ispăşire pentru monstruoasele lui porniri amoroase? Haide, băiete, zise el, taie-i capul numaidecât, aruncă-i măruntaiele la câini, iar tot restul cărnii păstrează-l pentru masa lucrătorilor noştri. Cât priveşte pielea, după ce vom usca-o presărând-o cu cenuşă, o vom duce stăpânilor noştri, pe care nu va fi greu să-i convingem că dobitocul a fost ucis de un lup!

Fără să zăbovească o clipă, nemilosul meu acuzator, încântat că e în sfârşit executorul sentinţei ciobanilor, bătându-şi joc de nenorocirea mea şi aducându-şi aminte de loviturile de copită ce le primise, de care, zău, îmi părea foarte rău c-au fost fără urmare, îşi pregătea cuţitul cu mare grabă, ascuţindu-l pe o piatră. Dar unul din gloata ţăranilor, luând atunci cuvântul, zise:

— Ar fi păcat să ucidem în acest chip un măgar aşa de frumos şi să ne lipsim de serviciile lui atât de necesare numai pentru vina că e pătimaş şi prea necumpătat în pornirile lor amoroase. E mai bine să-l jugănim, căci în acest caz nu va mai simţi deloc fierbinţelile iubirii, pe noi ne va scăpa de teama oricărei primejdii şi pe deasupra va deveni cu mult mai gras şi mai corpolent. Eu am văzut un mare număr nu numai de măgari leneşi, ci şi de cai focoşi, care, într-o continuă şi prea mare excitare amoroasă, deveneau furioşi şi sălbatici şi pe care o astfel de stârpire i-a tăcut în cele din urmă blânzi şi buni, supuşi la poveri şi potriviţi pentru orice alt serviciu. În sfârşit, dacă vreţi să-mi urmaţi sfatul, după câteva zile, în care am de gând să mă duc la bâlciul din

apropiere, voi putea să-mi iau de acasă instrumentele pe care le am pregătite în acest scop, apoi să mă întorc repede aici să castrez, îndepărtându-i coapsele, pe furiosul şi insuportabilul vostru amorez şi să vi-l fac mai blând decât un miel!

Smuls din ghearele Infernului de propunerea acestui țăran, dar destinat celui mai îngrozitor chin, eram nespus de trist şi plângeam că, lipsit de cea mai nobilă parte a corpului meu aveam să pier în întregime. În sfârşit, mă gândeam să isprăvesc cu viața, fie abținându-mă mult timp de la orice hrană, fie aruncându-mă în vreo prăpastie, cu-adevărat hotărât să mor oricum, numai să mor întreg. Pe când ezitam în alegerea felului cum voi muri, a doua zi de dimineață acest băiat, călăul meu, mă conduse din nou la muntele pe care ne urcam de obicei. Acolo el mă legă de o ramură aplecată a unui stejar uriaş şi îndepărtându-se ceva mai mult de drum, tăia cu toporul lemnele pe care trebuia să le car eu; când deodată, dintr-o peşteră vecină, înălțând un cap enorm, iese încet şi liniştit un urs înfiorător. La această neaşteptată apariție, tremurând de frică şi înspăimântat, îmi las toată greutatea corpului pe picioarele dinapoi, îmi întind gâtul, ridic capul în sus, rup cureaua cu care eram legat, o iau numaidecât la fugă în galop şi zbor pe povârnişurile repezi nu numai cu picioarele, ci şi cu tot trupul, dându-mă de-a rostogolul. În sfârşit, ajung în câmpiile care se întindeau în vale, fugind cât mă țineau picioarele şi de ursul înfiorător şi de conducătorul meu, mai rău decât ursul.

Atunci, un trecător, văzându-mă singur şi fără stăpân, pune mâna pe mine, îmi sare repede în spinare şi, lovindu-mă cu un băț pe care-l avea la el, mă duce pe un drum lăturalnic pe care nu-l cunoşteam. Mie îmi convenea foarte mult acest drum pe care apucase, fiindcă mă depărtam de fatala măcelărire a bărbăției mele. De altfel puțin îmi păsa de loviturile lui, căci eram obişnuit din capul locului cu loviturile de ciomag.

Dar Soarta care se înverşuna să mă piardă îmi spulberă cu iuțeală vrednică de plâns această şansă de scăpare atât de binevenită şi-mi întinse curse noi.

Într-adevăr, păstorii mei, căutând o vacă pierdută şi cutreierând prin diferite locuri, dau din întâmplare peste noi. Ei mă recunosc îndată şi, apucându-mă de căpăstru, se silesc să mă tragă la ei. Dar celălalt se împotrivea cu îndrăzneală şi cu putere, luând ca martori pe zei şi pe oameni.

— De ce mă târâți aşa de sălbatic? zicea el. De ce mă atacați?

— Nu mai spune! Noi ne purtăm sălbatic, când tu ne-ai furat măgarul şi acum fugi cu el? Mai bine spune-ne unde ai ascuns copilul, conducătorul lui, pe care l-ai omorât, fără îndoială?

Şi numaidecât, smulgându-l din spinarea mea, şi aruncându-l la pământ, îl lovesc cu pumnii şi-l calcă în picioare deşi nenorocitul se jura pe toţi zeii că n-a văzut niciun conducător şi că dând de măgarul care alerga în galop, fără frâu şi singur, îl prinsese numai în nădejdea unei prime de denunţ[1], având de gând fireşte să-l înapoieze stăpânului său.

— O! spunea el, dacă însuşi acest măgar, pe care aş fi vrut să nu-l fi întâlnit niciodată, ar putea vorbi ca un om şi da mărturie de nevinovăţia mea, aţi regreta desigur o astfel de purtare nedreaptă şi sălbatică!

Dar aceste jurăminte şi asigurări nu serviră la nimic, căci, după ce-i aruncară o funie de gât[2], blestemaţii păstori îl aduseră înapoi pe munte, în pădurea de unde copilul avea obiceiul să aducă lemne. Nu l-au găsit nicăieri, dar în cele din urmă i-au zărit trupul rupt în bucăţi şi împrăştiat peste tot locul. Eu îmi dădeam cât se poate de bine seama că dinţii ursului făcuseră acest lucru şi aş fi spus, desigur, ce ştiam dacă aş fi avut darul vorbirii. Dar tot ce puteam face era să mă bucur în sinea mea de această răzbunare, deşi cam târzie.

În sfârşit, după ce fură găsite toate mădularele împrăştiate ale cadavrului şi potrivite la locul lor cu mare greutate, îl îngropară chiar în locul acela. Iar pe Belerofonul[3] meu, acuzându-l că e un hoţ dovedit şi un crunt ucigaş, deocamdată îl duseră legat zdravăn la bordeiele lor, pentru ca a doua zi dimineaţă, după cum spuneau ei, să-l dea pe mâna magistraţilor ca să-şi ia pedeapsa.

În timp ce părinţii jeleau moartea copilului bătându-se în piept şi suspinând, iată că sosi şi ţăranul care, ţinându-şi promisiunea, insista să facă operaţia hotărâtă.

— Alta e pierderea noastră de astăzi, îi zise unul din păstori, dar

---

[1] În original: *indicivae praemium* – recompensă atribuită denunţătorului unui delict şi celui care contribuia la găsirea unui obiect pierdut.

[2] *Constricto* sau *oborto collo* este o expresie referitoare la persoana arestată, care urmează să ajungă la închisoare sau în faţa judecătorilor.

[3] Fiul lui Glaucus, regele Corintului, a primit în dar de la zeiţa Atena înaripatul cal Pegas, cu ajutorul căruia, la porunca regelui lician Iobates, a biruit amazoanele şi a ucis Himera, monstru cu trei capete vărsând foc pe gură. Mânat de o trufie oarbă, Belerofon a căutat să se înalţe cu Pegasul până la lăcaşul zeilor, fiind prăvălit de Zeus înapoi pe pământ. Măgarul închipuie aici calul înaripat, trecătorul care a pus mâna pe el fiind Belerofon.

mâine vom fi încântați nu numai să înlături bărbăția acestui blestemat măgar, dar chiar să-i tai şi capul, iar ajutorul tovarăşilor noştri nu-ți va lipsi!

Aşa se făcu că nimicirea mea fu amânată pe a doua zi. Iar eu mulțumeam acestui băiat bun, care cel puțin prin moartea sa întârziase cu o zi supliciul meu. Dar nici chiar acest răgaz aşa de scurt nu-mi fu dat să mă bucur sau să mă odihnesc, căci mama copilului, jelind îngrozitoarea moarte a fiului ei, plângând şi suspinând, îmbrăcată în straie de doliu şi smulgându-şi cu amândouă mâinile păru-i alb acoperit de cenuşă, văitându-se şi țipând îngrozitor, dădu năvală în grajdul meu şi lovindu-şi pieptul şi zdrobindu-şi sânul cu furie, zicea:

— Cum! măgarul ăsta să-şi îndestuleze lăcomia culcat în linişte pe aşternutul său de paie şi, mâncând fără încetare, să-şi umple pântecele-i nesățios şi adânc fără să aibă milă de suferința mea, fără să-şi amintească de jalnicul sfârşit al răposatului său stăpân! Desigur, el mă dispreţuieşte şi-şi bate joc de bătrânețea şi de slăbiciunea mea, şi, fără îndoială, îşi închipuie că o crimă atât de mare va rămâne nepedepsită. Sau poate se crede nevinovat, căci după cele mai criminale acțiuni e firesc să speri nepedepsirea, cu toată mustrarea conştiinței. Dar, în numele zeilor, patruped ticălos, de-ai avea numai o clipă uzul vorbirii, care e nerodul pe care l-ai putea convinge că tu n-ai nicio vină în această groaznică nenorocire? Nu puteai să lupți cu picioarele şi cu muşcăturile pentru a apăra pe nenorocitul meu copil? De foarte multe ori i-ai putut da lovituri de copită, dar când era în primejdie de moarte nu puteai să-l aperi cu aceeaşi uşurință? Cel puțin puteai să-l iei repede în spinarea ta şi să-l smulgi din mâinile pline de sânge ale primejdiosului său ucigaş. În sfârşit, nu trebuia să fugi singur, părăsind cu totul pe tovarăşul tău, pe conducătorul tău, pe stăpânul tău, pe cel care-ți dădea de mâncare. Nu ştii că cei care refuză să ajute şi să salveze pe cei în primejdie de moarte, sunt aspru pedepsiți pentru că prin acest refuz insultă morala publică? Dar n-ai să te bucuri tu mult de nenorocirea mea, ucigaşule! Am să te fac eu să simți ce putere poate să dea natura unei mame disperate în durerea ei!

Sfârşind aceste cuvinte, şi-a vârât mâinile sub cingătoare şi, deznodând-o, mi-a legat cu ea amândouă picioarele dinapoi cât a putut mai strâns, ca să nu-mi lase niciun mijloc de a mă răzbuna şi apăra. Apoi, punând mâna pe stinghia cu care de obicei se înțepenea uşa grajdului, ea n-a încetat să mă lovească cu toată puterea decât atunci când forțele-i slăbite n-o mai ajutară şi când lemnul, sub propria lui

greutate, îi scăpă din mâini. Tânguindu-se că brațele ei obosesc aşa de repede, ea alergă la vatră şi, aducând un tăciune, mi-l vârî între picioarele dinapoi. Atunci eu, folosindu-mă de singurul mijloc de apărare ce-mi mai rămânea, începui să arunc o baligă lichidă şi-i murdării ochii şi toată figura. Astfel orbită şi împuțită, ciuma se hotărî în sfârşit s-o ia la fugă. Altfel, tăciunele acestei Alteea[1] în delir ar fi făcut un nou Meleagru din sărmanul măgar care şi-ar fi pierdut viața.

CARTEA A OPTA

Noaptea, pe la primul cântat al cocoşului, sosi din oraşul vecin un tânăr, pe cât mi s-a părut mie, unul dintre servitorii Charitei, acea copilă care, împreună cu mine, îndurase aceleaşi suferințe la tâlhari. Aşezându-se aproape de foc, printre numeroşii săi tovarăşi de robie, iată ce veşti ciudate şi îngrozitoare aducea despre moartea stăpânei sale şi despre nenorocirea întregii case:

— Grăjdari, ciobani şi văcari, nefericita noastră Charite nu mai trăieşte; sărmana şi-a găsit sfârşitul în cea mai tragică împrejurare, dar cel puțin nu s-a coborât singură la mani. Ca să cunoaşteți tot ce s-a întâmplat, voi lua de la început faptele, pe care Iară îndoială unii, mai învățați decât mine şi înzestrați de la natură cu talentul de a scrie, ar putea să le aştearnă pe hârtie ca un model de povestire.

În oraşul vecin era un tânăr, dintr-o familie ilustră, cu o strălucită situație socială şi bucurându-se în acelaşi timp de o avere foarte mare. Dar era un stricat, un stâlp de cârciumă; trăind cu femeile uşoare şi ducând-o toată ziua într-o beție, din nenorocire se înhăitase cu nişte bande de tâlhari şi-şi mânjise mâinile chiar cu sânge omenesc. El se

---

[1] Când Alteea îl născu pe Meleagru, văzu pe cele trei Parce punând în foc un tăciune şi spunând: „Copilul acesta va trăi atât cât va dura acest tăciune!” După plecarea Parcelor, Alteea se sculă, luă tăciunele, îl stinse şi-l păstră cu grijă. Făcându-se mare, Meleagru se luptă şi ucise teribilul mistreț care pustia țara Calidonului, iar capul i-l oferi Atalantei. Frații Alteei, voind să aibă acest cap, se încăierară cu tânărul învingător, care-i omorî pe amândoi. Ca să răzbune uciderea fraților săi, Alteea aruncă tăciunele fatal în foc, unde-l lăsă sa ardă mocnit, ceea ce cauză o moarte lentă lui Meleagru, ale cărui măruntaie erau mistuite de un foc nepotolit.

chema Thrasyllus[2] şi faima pe care şi-o dobândise se potrivea de minune cu numele său. De îndată ce Charite ajunse la vârsta măritişului, el fusese printre primii pretendenți şi arătase o dorință arzătoare de a obține mâna ei. Deşi întrecea cu mult pe toți ceilalți pretendenți şi prin daruri bogate căutase să stimuleze alegerea părinților, totuşi, din cauza stricăciunii şi a relei reputații, suferise afrontul unui refuz. Dar până în clipa când fiica stăpânului nostru fusese acordată virtuosului Tlepolemus, acest Thrasyllus hrănise neîncetat în el însuşi o iubire mistuitoare şi, furios că cererea lui fusese respinsă, căuta prilejul de a făptui o sângeroasă crimă.

Găsind, în sfârşit, o ocazie potrivită spre a-şi justifica prezența, se pregăteşte pentru crima pe care de mult o plănuise. În ziua în care tânăra fată, grație iscusinței şi vitejiei logodnicului ei, fusese scăpată de săbiile amenințătoare ale tâlharilor, el, amestecându-se în mulțimea celor care o felicitau, s-a arătat în fața noilor soți neobişnuit de vesel şi de fericit pentru salvarea lor prezentă şi pentru copiii ce în curând aveau să-i aibă. Din cinste pentru ilustra sa familie, a fost primit în casa noastră printre cei mai aleşi oaspeți, dar sub masca mincinoasă a celui mai credincios prieten ascundea un plan criminal.

La scurt timp după aceea, el luă parte la toate conversațiile lor, vizitele deveniră tot mai dese şi uneori chiar mâncau şi beau în comun. Din zi în zi prietenul devenea tot mai drag şi, fără să-şi dea seama, aluneca în prăpastia adâncă a iubirii. Şi nu e de mirare, căci flacăra crudului Amor e încă slabă la început şi ne farmecă prin plăcuta ei căldură, dar când e ințețită de obişnuință, în curând devine un foc mistuitor, care-l arde şi-l consumă pe muritor în întregime.

De multă vreme Thrasyllus se gândise în sinea lui şi nu găsise niciun prilej potrivit pentru o tainică întâlnire. Dar, deşi văzuse bine că posibilitatea unei legături adultere îi era închisă din ce în ce mai mult, deşi recunoscuse că legătura foarte puternică a unei noi şi crescânde iubiri nu putea fi ruptă şi că tânăra soție, chiar dacă ar fi voit (cu toate că nu se putea să voiască), era împiedicată de un mare număr de supraveghetori şi de nepriceperea ei în materie de necredință conjugală, cu toate acestea, o funestă încăpățânare îl împingea să încerce un lucru imposibil, ca şi cum ar fi fost posibil. Un lucru care astăzi pare a fi greu de făcut, iubirea îl face să pară uşor de îndeplinit. În sfârşit, veți vedea, dar, vă rog, ascultați cu toată grija şi atenția unde poate duce furia unei patimi fără frâu.

---

[2] De la adjectivul elin *thrasys* = cutezător, temerar.

Într-o zi, Tlepolemus, luând cu el pe Thrasyllus, se duse la o vânătoare de animale sălbatice, dacă totuşi caprele sălbatice pot fi numite astfel. Charite nu îngăduia bărbatului ei să umble după animalele înarmate cu colţi sau coame. Curând, ei ajunseră la o colină acoperită cu o pădure aşa de întunecoasă din cauza desului frunziş cu care erau îmbrăcate crengile copacilor, încât cei ce urmăreau vânatul nu mai vedeau nimic înaintea lor. Atunci se dă drumul câinilor vânătoreşti de rasă, pentru ca haita să gonească animalele din ascunzători. Îndată, aducându-şi aminte de dibaciul lor dresaj, ei împart şi împresoară toate ieşirile. La început, câinii scot numai un mârâit abia simţit, apoi, deodată, la un semnal dat, umplu toată pădurea cu lătratul lor furios şi răguşit. Dar din vizuini nu gonesc nici capra sălbatică, nici căpriorul speriat, nici ciuta, cel mai blând dintre toate animalele pădurii, ci un mistreţ uriaş şi nemaivăzut până atunci, o grămadă informă de muşchi şi de grăsime sub o piele învârtoşată şi murdară, acoperită cu un păr aspru şi zbârlit, care pe spinare se ridica drept în sus ca nişte spini; spumegând de turbare, îşi freca zgomotos dinţii unul de altul, din ochii lui ameninţători ţâşneau flăcări şi cu râtu-i fremătător se repezea şi răsturna cu iuţeala trăsnetului tot ce întâlnea în calea lui. Mai întâi el spintecă cu colţii şi ucide în dreapta şi în stânga câinii cei mai cutezători care se apropiaseră de urma lui; apoi, călcând în picioare reţelele prea slabe şi revenind în direcţia în care dăduse primul său atac, trece mai departe.

Într-adevăr, noi toţi eram înlemniţi de frică, şi, obişnuiţi să vânăm fără primejdie şi lipsiţi de arme şi de alte mijloace de apărare, cum eram în acel moment, ne ascunserăm într-un morman de frunze şi de arbori. Dar Thrasyllus, găsind prilejul potrivit pentru perfida lui crimă, iată cu ce vorbe viclene se adresează lui Tlepolemus:

„Cum! încremeniţi de frică şi la fel cu sclavii ăştia pe care o zadarnică teamă i-a culcat la pământ sau doborâţi de spaimă ca femeile, vom lăsa noi să ne scape din mâini o pradă atât de bogată? De ce să nu-ncălecăm pe cai şi să pornim numaidecât pe urma lui? Tu ia ţăpoaia vânătorului, eu iau o lance!”

Fără întârziere, ei sar repede pe cai şi cu cea mai mare înflăcărare urmăresc mistreţul. Acesta, aducându-şi aminte de forţa lui firească, se-ntoarce din drum; dar, aprinzându-se în el cruzimea-i înnăscută, începe să-şi frece colţii, părând a chibzui asupra cui să se repeadă mai întâi. Tlepolemus aruncă primul în spinarea mistreţului ţăpoaia pe care o purta. Dar Thrasyllus, în loc să izbească fiara, îşi îndreptă lancea asupra calului prietenului său, şi-i reteză picioarele dinapoi de la genunchi.

Animalul se prăbuşeşte scăldat în sânge şi, răsturnându-se pe spate, fără voia lui aruncă la pământ pe stăpânul său. Fără să şovăie, mistreţul se repede asupra călăreţului întins la pământ, îi sfâşie mai întâi hainele în mai multe rânduri, apoi pe el însuşi, care încerca să se ridice. În faţa acestui început de crimă, bunul său prieten nu avu nicio remuşcare şi, nici atunci când văzu într-o primejdie atât de mare pe cel căzut victimă cruzimii sale, nu fu mulţumit. Tlepolemus, nemaiştiind ce face de durere şi silindu-se să-şi acopere numeroasele lui răni, implora cu o voce vrednică de milă ajutorul prietenului său, dar ca răspuns, trădătorul îi aruncă lancea sa în coapsa dreaptă cu atât mai multă siguranţă, cu cât ştia că rănile produse de fier semănau cu împunsăturile colţilor de mistreţ. După aceasta, cu o mână sigură, străpunge şi fiara.

Murind astfel tânărul nostru stăpân, noi, servitorii, am ieşit din ascunzători şi am alergat spre el plini de mâhnire. Îndeplinindu-şi dorinţa, Thrasyllus, deşi era bucuros de uciderea duşmanului său, totuşi nu-şi arătă mulţumirea pe faţă. Luând un aer trist şi prefăcându-se îndurerat, el îmbrăţişează cu patimă cadavrul care era opera sa, şi-şi dă toată silinţa să ia o înfăţişare la fel cu a celor care plângeau fără făţărnicie, numai că lacrimile sale nu voiau să curgă. Astfel, imitând durerea noastră, care ne jeleam cu adevărat, înşelătorul aruncă asupra mistreţului crima pe care o săvârşise cu propria lui mână.

Abia se făptuise crima, şi zvonul se răspândi pretutindeni. Îndreptându-şi primul zbor spre casa lui Tlepolemus, ajunse la urechile nefericitei sale soţii… Aceasta, aflând o veste atât de îngrozitoare cum nu-i va fi dat să mai audă alta, îşi ieşi din minţi şi, cuprinsă de furie ca o bacantă în delir, se repezi într-o goană nebună pe străzile pline de lume, pe ogoare şi câmpii, plângând cu o voce rătăcită moartea soţului ei. Cetăţenii întristaţi alergară cu grămada, toţi cei pe care îi întâlneau în cale îi urmau şi se asociau la durerea lor. Întregul oraş rămase pustiu, atât era de mare curiozitatea tuturor de a vedea acest spectacol. Dar, iată, Charite zări cadavrul soţului; ea alergă lângă el şi, fără suflare, prăbuşindu-se peste trupul său, puţin a lipsit să nu-şi dea chiar acolo sufletul pe care i-l închinase lui. În sfârşit, ridicată cu greu de mâinile rudelor, ea rămase în viaţă fără voia ei. În curând, alaiul funebru, însoţit de tot poporul care îl urma, se îndreptă spre locul de îngropăciune. Thrasyllus ţipa şi se jelea neobişnuit de mult şi de zgomotos, iar lacrimile, pe care nu reuşise să le stoarcă în primele clipe de prefăcută durere, îi curgeau acum de bună seamă dintr-un exces de bucurie şi cu nenumăratele lui cuvinte de dragoste ar fi putut înşela însuşi Adevărul.

„Drag prieten, scump camarad de aceeaşi vârstă, fratele meu!“ îi spunea el, chemându-l pe nume cu o voce jalnică, şi din când în când îndepărta mâinile Charitei care-şi zdrobea sânul, îi calma durerea, îi potolea lamentările prin vorbe dezmierdătoare, căutând să-i micşoreze sfâşietoarea-i mâhnire şi, ca s-o consoleze, născocea felurite exemple de nenorociri întâmplate multora. De altfel, prin aceste mincinoase mărturii de prietenie, el căuta un pretext pentru dorința lui de a mângâia văduva şi îşi hrănea astfel odioasa-i pasiune.

Dar, după îndeplinirea datinelor de îngropăciune, tânăra femeie se grăbeşte să coboare lângă soțul ei. Ea încearcă absolut toate căile şi se opreşte la acea cale dulce şi tihnită, care n-are nevoie de nicio armă şi care seamănă cu un somn liniştit; într-un cuvânt, nenorocita vrea să moară de foame. Nemaiîngrijindându-se deloc de persoana şi de îmbrăcămintea ei, se ascunde în fundul unei pivnițe întunecoase, renunțând pentru totdeauna la lumina zilei. Dar Thrasyllus, fie prin repetatele lui stăruințe, fie prin acelea ale prietenilor Charitei, ale rudelor şi chiar ale părinților ei, o decide în sfârşit să facă o baie şi să ia puțină hrană spre a-şi înviora trupul aproape ruinat de slăbiciune şi murdărie. Cum de altfel ea îşi venera părinții, se înclină înaintea sfintei lor dorințe, ce-i drept, fără voia ei, şi cu o față nu veselă, ci doar ceva mai senină, îşi luă locul printre cei vii, aşa cum i se poruncise, dar în fundul inimii ei, în adâncul ființei sale se topea de jale şi mâhnire. Toate zilele şi toate nopțile şi le petrecea în regrete dureroase şi, cerând ca soțul ei să fie reprezentat cu atributele zeului Liber[1], se făgăduise ca roabă cultului său, cinstindu-l cu onoruri divine şi chinuindu-se astfel prin chiar această consolare.

Dar Thrasyllus, de altfel pripit şi îndrăzneț, cum îl arăta chiar numele său, nu avu răbdare să aştepte ca lacrimile să fi putut sătura atâta durere, ca această rătăcire a unui suflet adânc zdruncinat să se potolească şi ca excesul prelungit al mâhnirii s-o facă să dispară. Atunci, când ea îşi plângea încă soțul „când îşi sfâşia încă hainele şi-şi smulgea părul, el nu şovăi să-i facă o propunere de căsătorie şi, în neruşinarea-i fără margini, să-şi dezvăluie tainica iubire ce-i păstra în inima sa, crimă de care n-ar fi trebuit să vorbească niciodată. La această nelegiuită destăinuire, Charite fu cuprinsă de groază, de o adâncă scârbă şi, ca şi cum ar fi fost lovită de un trăsnet, de uraganul pogorât din cer sau chiar de fulgerul lui Iupiter, ea se prăbuşi la pământ şi-şi pierdu cunoştința. După câtva timp, venindu-şi în fire încetul cu încetul, scoase în mai multe rânduri nişte

[1] Străveche divinitate italică a roadelor, identificată cu zeul vinului, Bacchus.

țipete sălbatice şi, pătrunzând uneltirea vicleanului Thrasyllus, ea amână, până la luarea unei hotărâri bine chibzuite, dorințele nerăbdătoare ale pretendentului.

În acest răstimp, umbra lui Tlepolemus, ucis într-un mod atât de crud, însângerată şi desfigurată de paloare, apăru soției sale, în timpul castului ei somn. „Scumpă soție, zise el, nimeni să n-aibă dreptul să te numească astfel, dacă amintirea mea trăieşte în inima ta. Sau, dacă înfiorătoarea tragedie a timpuriei mele morți a rupt legământul iubirii noastre, atunci mărită-te şi fii mai fericită decât cu mine, numai să nu încapi pe mâna nelegiuitului Thrasyllus, să nu stai niciodată de vorbă cu el, să nu te aşezi la masa lui, să nu te odihneşti în patul lui. Fugi de mâna mânjită cu sânge a celui care m-a ucis. Nu pune căsătoria ta sub zodia unui asasinat infam. Acele răni al căror sânge l-au spălat lacrimile tale n-au fost toate făcute de colții mistrețului. Lancea crudului Thrasyllus m-a despărțit de tine!” Apoi el arătă celelalte împrejurări şi puse în lumină toată desfăşurarea crimei.

Plină de tristețe, Charite ațipise cu chipul întipărit în pernele patului ei şi, chiar dormind, lacrimile-i curgeau şiroaie şi-i scăldau obrajii. Această apariție, asemenea unei violente dureri, o smulge din somnu-i agitat şi, izbucnind din nou în hohote de plâns, se jeleşte amarnic, îşi sfâşie cămaşa şi cu micile-i mâini îşi învinețeşte cu furie frumoasele ei brațe. Totuşi, neîmpărtăşind nimănui această apariție nocturnă şi prefăcându-se că n-are cunoştință de crima ce-i fusese destăinuită, ea se hotărăşte în gândul său să pedepsească pe ticălosul ucigaş şi să scape de o existență vrednică de plâns.

Împins de neînfrânatele lui dorințe, odiosul pretendent se prezintă din nou şi cu cererile lui în căsătorie oboseşte nişte urechi bine astupate. Dar Charite respingea cu multă bunătate vorbele lui, jucându-şi rolul cu o admirabilă finețe şi la declarațiile lui stăruitoare, la umilele lui rugăminți, ea îi răspundea astfel: „Plăcutul chip al fratelui tău şi al mult iubitului meu soț mai dăinuie înaintea ochilor mei, parfumul dulce al divinei sale făpturi stăruie încă în nările mele, frumosul Tlepolemus trăieşte încă în mintea mea. Ar fi deci din partea ta un act de bunăvoință şi dreptate dacă ai lăsa unei preanenorocite văduve timpul necesar doliului hotărât de legi. Mai sunt câteva luni până la sfârşitul anului[1], lasă-le să treacă. Acest răgaz, pe care-l cere pudoarea mea, va fi de folos chiar şi propriei tale siguranțe, căci prin preamarea noastră grabă de a ne

---

[1] Vechile legi romane impuneau văduvelor un răgaz de zece luni de la moartea soțului, pentru a se recăsători, răstimp care practic se prelungea până la un an.

căsători, cu drept cuvânt am putea stârni groaznica mânie a manilor soțului meu şi i-am împinge la pieirea ta!”

Aceste vorbe nu avură darul să potolească nerăbdarea lui Thrasyllus şi nici măcar promisiunea ce i se făcuse pentru mai târziu nu-l încântă. Neruşinata lui limbă nu încetează o clipă să şoptească în urechile Charitei cuvinte odioase şi vinovate, până când Charite, prefăcându-se că cedează, îi spune: „Cel puțin trebuie să-mi acorzi favoarea, te rog foarte mult, dragul meu Thrasyllus, ca pentru un moment unirea noastră să fie tacită şi pe ascuns, şi ca niciunul dintre servitorii noştri să nu observe nimic, până când anul nu-şi va fi terminat ultimele zile!”

Amăgit, Thrasyllus cedează în fața acestei promisiuni înşelătoare şi consimte bucuros la o iubire tainică. El aşteaptă noaptea şi întunericul ei de nepătruns cu cea mai mare nerăbdare, sacrificând totul unicei lui dorințe de a o poseda pe Charite. „Dar ai grijă, zice ea, să te înfăşori cât mai bine într-o manta şi, neînsoțit de nimeni, la începutul primei veghi, să te apropii fără zgomot de casa mea. Fluieră numai o dată şi aşteaptă. Doica mea, pe care o cunoşti, va fi acolo la uşă, pândind sosirea ta. Ea îți va deschide şi, primindu-te fără nicio lumină care să te descopere, te va conduce în camera mea de culcare.”

Pregătirea acestei căsătorii funebre plăcu lui Thrasyllus. Nebănuind nimic, dar tulburat de aşteptare, el se plângea numai de lungimea zilei şi de întârzierea serii. Când, în sfârşit, soarele făcu loc nopții, echipat aşa cum ceruse Charite şi amăgit de punctualitatea înşelătoare a doicii, se strecoară în cameră cu inima plină de nădejde. Atunci bătrâna, din ordinul stăpânei sale, nemaiştiind cum să-l îndatoreze, aduce pahare şi o amforă cu vin în care se amestecase o băutură soporifică. El bea pahar după pahar pe nerăsuflate şi fără nicio teamă, iar doica, scuzând întârzierea stăpânei sale sub cuvânt că şi-ar îngriji tatăl bolnav, îl cufundă uşor într-un somn adânc.

Îndată ce-l văzu răsturnat pe spate şi expus tuturor insultelor, ea o cheamă pe Charite care, intrând cu o energie bărbătească şi tremurând toată de o furie sălbatică, se aruncă asupra ucigaşului, dominându-l: „Iată-te deci, zise ea, credincios tovarăş al bărbatului meu, iată-te, cinstit vânător, iată-te, scump soț! Asta e mâna care a vărsat sângele meu, asta e inima în care s-au urzit atâtea perfide comploturi pentru pierderea mea. Aceştia sunt ochii cărora am avut nenorocirea să plac şi care, totuşi, presimțind oarecum întunericul ce-i aşteaptă, încearcă mai dinainte chinurile viitoare. Dormi liniştit, visează fericit! Eu n-am să te lovesc nici cu sabia, nici cu pumnalul. Departe de mine de a voi să te

pun pe aceeaşi treaptă cu soţul meu, chiar printr-un soi de moarte asemănător. Tu vei trăi, dar ochii tăi vor muri şi nu vei mai vedea nimic decât în vis. Voi face ca moartea duşmanului tău să-ţi pară mai fericită decât viaţa ta. Nu, tu nu vei mai vedea lumina şi vei avea nevoie de o mână care să te conducă. Charite nu va fi a ta, tu nu te vei bucura de această căsătorie, tu nu vei avea nici liniştea morţii, nici bucuriile vieţii; fantomă nesigură, vei rătăci între întunericul lui Orcus[1] şi lumina soarelui, vei căuta multă vreme mâna care ţi-a străpuns lumina ochilor, şi, ca o culme a nenorocirii, nu vei şti de cine să te plângi. Dar eu, cu sângele ochilor tăi, voi face o libaţiune pe mormântul dragului meu Tlepolemus şi-i voi oferi manilor săi sfinţi ca jertfă de ispăşire. Dar de ce mai dau un răgaz de amânare chinurilor pe care le meriţi şi te mai las să visezi că te bucuri de îmbrăţişările mele ce-ţi vor fi fatale? Părăseşte noaptea somnului şi deşteaptă-te pentru o altă noapte care va fi pedeapsa crimei tale. Ridică-ţi faţa lipsită de vedere, recunoaşte răzbunarea mea, înţelege întinderea nenorocirii tale, numără suferinţele tale. Iată în ce stare plac ochii tăi unei soţii cinstite, iată torţele nupţiale care vor lumina căsătoria ta. Ca druşte[2] vei avea Furiile răzbunătoare şi ca părtaşi la nuntă, orbirea şi ghimpele veşnicelor remuşcări!”

Astfel prorocindu-i acest viitor, ea scoate din părul său un ac de cap şi străpunge de mai multe ori ochii lui Thrasyllus, lăsându-l cu desăvârşire orb. Pe când o durere necunoscută îi risipeşte somnul şi beţia în care era cufundat, Charite apucă şi trage din teacă sabia cu care Tlepolemus se încingea de obicei, se repede într-o goană nebună prin mijlocul cetăţii şi, fără îndoială, gândindu-se la nu ştiu ce act necugetat, se duce drept la mormântul soţului ei. Noi şi tot poporul – căci toată lumea părăsise locuinţele – ne luăm în grabă după ea, îndemnându-ne unii pe alţii să-i smulgem fierul din mâinile-i furioase.

Dar Charite, în picioare lângă sicriul lui Tlepolemus, îndepărta mulţimea cu sabia ei sclipitoare şi când ne văzu pe toţi vărsând şiroaie de lacrimi şi lamentându-ne în tot felul, zise: „Renunţaţi la aceste supărătoare lacrimi, sfârşiţi cu această întristare care nu-i potrivită curajului meu. M-am răzbunat pe cruntul ucigaş al soţului meu, am pedepsit pe criminalul răpitor al căsătoriei noastre. Acum e timpul să-mi

---

[1] Divinitate din Infern sau Infernul însuşi.

[2] În original *pronuba* – nu o fată, ci o matroană care punea mâna dreaptă a miresei în mâna dreaptă a mirelui, conducând până la patul nupţial tânăra pereche. Acest rol revine aici temutelor Furii (Eumenide, în elină), pedepsitoarele nelegiuirilor.

deschid cu sabia asta un drum pe unde să cobor în lumea umbrelor, la dragul meu Tlepolemus!“ Ea povesti atunci amănunțit tot ce soțul ei o înştiințase în vis şi prin ce viclenie Thrasyllus fusese amăgit şi prins în cursă. Apoi îşi înfipse sabia sub sânul drept şi, căzând la pământ şi zvârcolindu-se în propriul ei sânge, abia a mai putut îngăima câteva cuvinte neînțelese şi şi-a dat bărbătescu-i suflet. Atunci, în grabă, prietenii familiei spălară cu cea mai mare grijă corpul nefericitei Charite şi, depunând-o în acelaşi mormânt, o uniră pe veci cu soțul ei.

Thrasyllus, în acest timp, aflase totul. Neputând să-şi dea o moarte vrednică de nenorocirea a cărei pricină fusese şi găsind că sabia nu era de ajuns pentru ispăşirea unei crime atât de mari, singur ceru să fie dus la mormântul lor. „Mani mâniați, iată, victima vine de bunăvoie la voi!“ strigă el de mai multe ori şi, închizând cu grijă peste el uşile mormântului, hotărî să sfârşească prin foame o viață condamnată de propria sa conştiință!

Iată ce povesti tânărul, scoțând lungi suspine şi uneori plângând, păstorilor adânc mişcați. Atunci aceştia, temându-se de stăpânirea unui nou proprietar şi plângând din adâncul inimii nenorocirea ce căzuse pe casa stăpânilor lor, se pregătiră de fugă. Dar şeful hergheliei, cel care fusese însărcinat cu recomandații atât de stăruitoare să aibă grijă de mine, a furat tot ce era mai de preț din căsuța lui, a încărcat toată prada în spinarea mea şi a celorlalte animale de povară şi a părăsit vechea-i locuință. Noi purtam în spinare copii mici şi femei, purtam pui, orătănii, iezi, căței, într-un cuvânt, tot ce umbla anevoie şi ar fi putut să întârzie fuga mergea cu picioarele noastre. Greutatea acestei poveri, deşi uriaşă, mi se părea totuşi uşoară, căci eram nespus de bucuros să fug de acel blestemat țăran care voia să-mi reteze bărbăția.

Trecând peste creasta unui munte râpos şi acoperit cu păduri şi străbătând o câmpie nesfârşită, tocmai spre seară, când nu mai vedeam drumul din cauza întunericului, am ajuns într-un târg bogat şi foarte populat, ai cărui locuitori nu ne-au sfătuit să mergem mai departe în timpul nopții, şi nici chiar dimineața: căci, după cum ziceau ei, lupi uriaşi, de dimensiuni extraordinare şi foarte de temut prin cumplita lor ferocitate, obişnuiau să pustiască, în lung şi-n lat, tot acel ținut cu atacurile lor, să asedieze chiar drumurile şi, ca tâlharii, să se arunce asupra trecătorilor; ba uneori, împinşi de o foame sălbatică, luau cu asalt conacele vecine şi, după exterminarea animalelor lipsite de apărare, puneau în primejdie chiar viața oamenilor. Ei mai spuneau că pe drumul pe care trebuia să mergem zăceau cadavre de oameni pe jumătate

mâncate, că tot terenul era albit de oase descărnate; că de aceea şi noi trebuia să pornim la drum cu cea mai mare băgare de seamă şi având mai ales grijă să plecăm numai când se va lumina bine de tot, când ziua va fi chiar mult înaintată şi soarele strălucitor, evitând astfel cursele ascunse la fiecare pas, dat fiind că numai lumina zilei potoleşte atacurile acestor feroce animale; în sfârşit, să nu mergem răzleţi unii de alţii, ci într-un convoi compact în formă de unghi, dacă vrem să trecem peste aceste greutăţi.

Dar aceşti ticăloşi fugari care ne conduceau, orbiţi de o grabă nechibzuită şi de teama unei eventuale urmăriri, fără să ţină seama de aceste înţelepte sfaturi şi fără să mai aştepte ivirea zorilor, cam pe la a treia veghe de noapte, au pornit la drum cu poverile noastre. Atunci eu, cunoscând primejdia de care ni se vorbise mai înainte, m-am ascuns cât mai în taină posibil, în mijlocul convoiului şi printre animalele de povară care mergeau înghesuite, spre a-mi feri posteriorul de atacurile fiarelor. Toţi se minunau de repeziciunea cu care alergam şi întreceam pe ceilalţi cai, dar această iuţeală nu se datora sprintenelii mele, ci spaimei. Atunci mă gândeam în sinea mea că aceeaşi frică dăduse aripi faimosului Pegas şi că pe bună dreptate era înfăţişat înaripat, pentru că sărise şi iar se aruncase în văzduh până în cer, temându-se de muşcăturile Chimerei[1] care vărsa flăcări.

De altfel toţi acei păstori, care ne mânau înaintea lor, îşi înarmaseră mâinile ca pentru luptă. Unul purta o lance, altul o ţăpoaie de vânător, altul o suliţă, altul un ciomag şi chiar pietre, pe care drumul stâncos le oferea din belşug. Erau unii care învârteau în aer ţăruşi ascuţiţi la un capăt, dar cei mai mulţi voiau să pună fiarele pe fugă speriindu-le cu torţe aprinse. Numai o trompetă mai lipsea ca să semene cu o armată gata de a începe bătălia. Dar, după ce trecurăm în zadar printr-o spaimă destul de neîntemeiată, căzurăm într-o cursă cu mult mai de temut. Căci lupii, poate speriaţi de zgomotul acestei mulţimi înarmate sau mai curând de puternica lumină a torţelor, ori poate plecaţi în altă parte dudă pradă, nu veniră deloc să ne atace şi niciunul nu apăru barem la mare depărtare.

Locuitorii unui sat pe lângă care atunci treceam întâmplător, văzându-ne aşa de numeroşi, ne luară drept o bandă de tâlhari. Tremurând pentru avutul lor şi foarte spăimântaţi, ei asmut împotriva noastră, cu expresiile obişnuite şi cu tot felul de strigăte, nişte dulăi enormi şi furioşi, mai cruzi decât toţi lupii şi urşii din lume, pe care-i

---

[1] Monstru răpus de Belerofon, graţie calului înaripat, Pegas.

crescuseră cu grijă pentru paza şi apărarea lor. Întărâtaţi, de strigătele stăpânilor lor, ei ne înconjură din toate părţile, se aruncă asupra noastră, sfâşie fără alegere animalele şi oamenii; şi, după repetate atacuri, culcă la pământ pe cei mai mulţi dintre noi. Era un spectacol în adevăr mai mult vrednic de plâns decât de pomenit să vezi această mulţime de câini înfuriaţi, unii înhăţând pe fugari, alţii stând atârnaţi de cei care rămâneau pe loc, unii aruncându-se asupra celor căzuţi la pământ şi străbătând convoiul nostru în toate direcţiile cu muşcăturile lor.

Iată că acestei primejdii îi urmează alta şi mai mare, căci de pe acoperişurile caselor şi de pe un deal învecinat sătenii aceia încep să arunce asupra noastră o grindină de pietre, astfel încât ne era absolut cu neputinţă să hotărâm de ce nenorocire trebuia să ne ferim mai mult: de câinii care ne sfâşiau de aproape, sau de pietrele care ne loveau de departe. Într-adevăr, deodată, una din ele izbi în cap o femeie aşezată în spinarea mea. Cuprinsă de o mare durere, ea începe să plângă, să strige şi să cheme în ajutor pe bărbatul său care era baciul-cioban al caravanei noastre[1]. Dar el, luând pe zei ca martori şi ştergând sângele care curgea din rana soţiei, se jelea mai tare decât ea:

— De ce atacaţi, de ce zdrobiţi şi ucideţi cu atâta cruzime nişte oameni nenorociţi, nişte călători trudiţi? Ce prăzi râvniţi? Ce pagubă răzbunaţi? Locuiţi în vizuini de fiare sau pe stânci barbare ca să vă placă să vărsaţi sânge omenesc?

Abia rostise aceste cuvinte şi îndată ploaia de pietre încetă, câinii îndârjiţi fură rechemaţi şi furtuna se potoli. În sfârşit, unul dintre locuitori zise din vârful unui chiparos:

— Noi nu suntem tâlhari şi nu dorim prăzile voastre; voiam numai să respingem un atac din partea voastră. Acum puteţi să vă duceţi în linişte şi fără nicio grijă!

Aşa vorbi el; şi, răniţi în diferite locuri, ne continuarăm drumul, ducând cu noi unii urmele unor lovituri de pietre, alţii ale muşcăturilor de câini, într-un cuvânt, toţi betegiţi. După ce am făcut o bună bucată de drum, am ajuns într-o pădure plantată cu copaci înalţi şi acoperită cu întinse şi fermecătoare pajişti de verdeaţă, unde conducătorii noştri găsiră cu cale să se oprească puţin, să se odihnească şi să-şi îngrijească trupurile sfâşiate. Întinşi ici şi colo pe iarbă, mai întâi îşi împrospătară forţele sleite şi după aceea se grăbiră să aplice felurite leacuri pe rănile lor sângerânde. Unul se spăla de sânge în apa unui izvor care curgea prin pădure, altul îşi punea bureţi muiaţi în oţet peste umflături, un altul

[1] Fostul şef al hergheliei.

îşi lega rănile căscate. Şi în felul acesta, fiecare se îngrijea de vindecarea sa.

În acest timp, un bătrân îi privea din vârful unui deal şi caprele care păşteau în jurul lui arătau fără nicio îndoială că era un păstor. Unul dintre ai noştri îl întrebă dacă avea de vânzare lapte dulce sau brânză proaspătă. Dar el, clătinând multă vreme din cap, îi răspunse:

— Cum, voi vă gândiți acum la mâncare, la băutură şi fireşte la odihnă? Oare niciunul din voi nu ştie în ce loc v-ați oprit?

Şi cu aceste cuvinte, adunându-şi caprele, plecă şi dispăru în depărtare. Vorbele şi fuga lui înfricoşară mult pe păstorii noştri. Înspăimântați, ei ardeau de dorința de a şti ce fel de loc era acela, dar nu era nimeni pe acolo care să-i poată dumeri. Deodată, un alt bătrân de statură înaltă, încărcat de ani, cu totul încovoiat pe un toiag şi abia târându-şi paşii obosiți, s-a apropiat de noi pe drum, vărsând şiroaie de lacrimi. Când ne-a zărit, a izbucnit într-un şi mai puternic hohot de plâns şi, atingând pe rând genunchii fiecăruia din noi, ne imploră astfel:

— Pe fericirea voastră şi pe geniul vostru ocrotitor, facă zeii să ajungeți sănătoşi şi veseli până la o vârstă aşa de înaintată ca a mea! Ajutați pe un bătrân în deznădejde, smulgeți din ghearele morții pe micuțu-mi vlăstar şi redați-l părului meu alb. Era nepotul şi dragul meu tovarăş de drum, când, adineauri, voind să prindă o vrabie care ciripea pe un gard, a căzut într-un şanț a cărui vedere era ascunsă de mărăcini şi acum se găseşte în cea mai mare primejdie de a-şi pierde viața. După gemetele şi strigătele cu care cheamă destul de des pe bunicul său, văd bine că trăieşte încă, dar eu, din cauza slăbiciunii trupului meu şi prăpădit de bătrânețe, după cum vedeți, nu pot să-i vin în ajutor. Vouă însă, grație tinereții şi puterii voastre, vă este uşor să ajutați pe un prea nenorocit bătrân şi să salvați acest copil, ultimul din familia mea, unicul meu urmaş!

Tuturor li se făcu milă de bătrân, care-i implora cu atâta stăruință şi-şi smulgea părul său alb. Atunci unul din ceata noastră, mai curajos, mai tânăr şi mai robust decât ceilalți şi care singur scăpase teafăr din lupta precedentă, se sculă în grabă şi, întrebând în ce loc a căzut copilul, se luă fără nicio şovăire după bătrân, care-i arătă cu degetul, nu prea departe de acolo, nişte mărăcini deşi şi ghimpoşi.

Între timp toată lumea se întremase, noi păscând, iar călăuzele noastre îngrijindu-şi rănile. Fiecare îşi luase micul său bagaj, dar, mai înainte de a pomi la drum, toți strigară cu putere după tânărul acela, chemându-l de mai multe ori pe nume. În curând, îngrijorați de marea

lui întârziere, trimiseră pe unul dintre ei ca să-l caute şi să-l aducă pe tovarăşul lor, înştiinţându-l că era timpul de plecare. Dar după câteva clipe, cel trimis s-a întors palid ca merişorul şi tremurând de spaimă şi le-a istorisit despre camaradul său lucruri uimitoare:

— L-am văzut, le spuse el, răsturnat pe spate şi mai mult decât pe jumătate mâncat de un şarpe uriaş care stătea peste el şi-l sfâşia; iar pe ticălosul bătrân nu l-am zărit nicăieri!

Aflând de această nenorocire şi alăturând-o de vorbele păstorului care, fără nicio îndoială, voise a le da să înţeleagă că acest şarpe era singurul locuitor al ţinutului, ei părăsiră acest loc primejdios şi, luând-o cât mai repede la fugă, ne goniră înaintea lor cu nenumărate ciomege. În sfârşit, după ce, în foarte scurt timp, străbăturăm un drum destul de lung, ajunserăm într-un sat unde ne odihnirăm toată noaptea. Fiindcă acolo se petrecuse o adevărată tragedie care merită să fie cunoscută, ţin să v-o povestesc.

Un sclav căruia stăpânul îi încredinţase administrarea tuturor moşiilor sale şi care el însuşi era vechilul celei mai mari dintre ele, aceea unde noi veniserăm să rămânem peste noapte, deşi era căsătorit cu o femeie care, ca şi el, era din lumea sclavilor, iubea totuşi cu patimă o persoană de condiţie liberă şi dintr-o familie străină. Soţia sa, indignată de această legătură vinovată, a dat foc tuturor registrelor ţinute de bărbatul său şi tuturor grânelor păstrate în hambare. Nemulţumită că, printr-o astfel de pagubă, a răzbunat ruşinea patului ei conjugal, şi-a întors furia împotriva propriilor sale măruntaie. Ea şi-a petrecut un laţ în jurul gâtului, a legat de aceeaşi sfoară un copil mic, pe care îl avusese, cu mult înainte, de la acelaşi bărbat, şi s-a aruncat într-un puţ foarte adânc, târând cu ea nevinovata odraslă. Stăpânul, adânc mâhnit de această îndoită moarte, a prins sclavul care prin destrăbălarea lui adusese pe nenorocita-i soţie în situaţia de a făptui o crimă atât de mare, l-a dezbrăcat la piele, l-a uns cu miere din cap până-n picioare şi l-a legat zdravăn de un smochin al cărui trunchi găunos servea de locuinţă unui întreg popor de furnici, care fără încetare veneau şi plecau grăbite dintr-un loc în altul. Îndată ce furnicile au simţit dulcele miros de miere răspândit de trupul sclavului, s-au înfipt adânc în el cu muşcături mici, e drept, dar nenumărate şi repetate de mii de ori, şi l-au făcut să-şi dea sufletul în chinurile unei încete agonii, mâncându-i carnea şi chiar măruntaiele, până când nenorocitul, în întregime descărnat şi cu oasele albe şi lucioase, n-a mai fost decât un schelet atârnat de acest arbore funest.

Părăsim acest locaş blestemat unde ne oprisem, lăsând pe locuitori într-o adâncă jale şi din nou pornim la drum. După ce am mers o zi întreagă printr-un ținut de câmpii, am ajuns frânți de oboseală într-un oraş foarte populat şi foarte cunoscut. Acolo, păstorii hotărăsc să-şi aşeze pentru totdeauna larii şi sălaşul; pe de o parte, pentru că li se părea un adăpost sigur împotriva celor ce ar voi să-i urmărească aşa departe, iar pe de alta, fiindcă-i atrăgea marea abundență de alimente şi de tot felul de alte mărfuri. După ce nouă, animalelor de povară, ni s-au lăsat zile de odihnă pentru a ne întrema şi a fi mai uşor vândute, ne-au dus la târg. Pristavul, anunțând cu glas tare prețurile pentru fiecare, caii şi ceilalți măgari sunt adjudecați unor cumpărători bogați. Singur eu rămânând de lepădat, aproape toată lumea trecea pe lângă mine cu dispreț. În sfârşit, scârbit de pipăirea celor care voiau să-mi recunoască vârsta după dinți, deodată am înhățat mâna murdară şi infectă a unuia care-mi tot freca gingiile cu degetele lui împuțite şi i le-am sfărâmat cu totul, ceea ce i-a făcut pe cei de față să nu mă mai cumpere, de vreme ce păream aşa de fioros.

Atunci pristavul, strigând să-şi spargă pieptul cu glasul răguşit, începu să facă tot felul de glume ridicole pe seama mea:

— Până când vom mai pune degeaba la vânzare mârțoaga asta bătrână, betegită din pricina copitelor prea tocite, urâțită de dureri, leneşă şi stupidă, dar feroce, cu o piele care e bună doar pentru a face din ea un ciur de cernut molozul? De aceea mai curând s-o dăruim oricui, dacă bineînțeles voieşte să-şi irosească fânul.

Iată în ce chip stârnea pristavul hohotele de râs ale celor de față. Dar cruda mea Soartă, de care n-am putut să scap fugind prin atâtea țări şi nici s-o potolesc cu precedentele mele nenorociri, îşi întoarse din nou asupra mea oarba-i privire, şi-mi prezentă o minunată descoperire a ei, un cumpărător foarte potrivit pentru a face să dureze veşnic grelele mele încercări.

Judecați omul: un desfrânat, un bătrân pleşuv, e adevărat, dar care tot mai avea câteva şuvițe de păr ce-i fluturau în bucle pe jumătate cărunte, ieşit din gloata cea mai de jos şi din drojdia răspântiilor, unul dintre acei ticăloşi care cutreieră târgurile şi oraşele cântând din cimbal şi din triunghi şi poartă pe zeița siriană[1], silind-o să cerşească în folosul lor. Acest om, voind neapărat să mă cumpere, întrebă pe pristav din ce țară eram.

[1] Este vorba de Atargatis, care avea un templu renumit la Hierapolis, oraş din Frigia.

— Din Cappadocia[1], îi răspunse celălalt, şi e un animal destul de zdravăn! Apoi se interesă de vârsta mea, dar pristavul continuă să glumească:

— Un astrolog, care i-a calculat constelația, ne-a asigurat că are cinci ani, dar numai el cunoaşte mai bine decât oricine care e data actului său de naştere. De altfel, deşi ştiu bine că mă expun la pedepsele prescrise de legea Cornelia[2], dacă-ți vând drept sclav un cetățean roman, cu toate acestea cumpără-l, căci e un sclav bun şi cinstit care-ți poate fi de folos, atât la țară cât şi la oraş! Dar nesuferitul cumpărător, care nu mai înceta de a pune întrebări după întrebări, se informă cu multă îngrijorare dacă eram blând. Pristavul însă îi spuse:

— Ai un miel în fața ta, nu un măgar, la orice treabă l-ai pune, e potolit, nu muşcă şi nici măcar nu aruncă din picioare. Intr-adevăr, sub această piele de măgar s-ar putea crede că se ascunde cel mai blajin om. Lucrul nu e greu de constatat: vâră-ți capul între cele două coapse ale lui şi vei vedea uşor de câtă răbdare poate să dea dovadă!

Aşa îşi bătea joc pristavul de acest bătrân desfrânat, dar el, simțind batjocura, îi strigă amarnic de supărat:

— Stârv bătrân şi smintit pristav, dar-ar atotputernica zeiță siriană şi mamă a naturii şi sfântul Sabazios[3], şi Bellona[4], şi mama Ideeană[5], cu Attis al ei, şi suverana Venus cu al ei Adonis[6] să ajungi surd, mut şi orb, tu, care de-atâta timp mă înțepi cu glumele tale de măscărici! Nerodule, crezi tu că eu aş putea să încredințez zeița unui animal îndărătnic ca într-un acces de furie să arunce îndată la pământ divina ei imagine şi ca să fiu silit să alerg ca un nenorocit în toate părțile, cu părul în dezordine, căutând un medic pentru zeița mea întinsă la pământ?

Auzind aceste cuvinte, mă gândeam să sar în sus, pe neaşteptate, ca un nebun, pentru ca, văzând înclinarea mea spre violență, să renunțe la cumpărarea mea. Dar acest îngrijorat cumpărător, ghicindu-mi gândul,

---

[1] Provincie din centrul Asiei Mici. Sclavii aduşi de aici erau renumiți pentru forța lor fizică, la Roma fiind aleşi să poarte pe umeri litiere.

[2] Lege altfel necunoscută, cu un nume inventat de autor.

[3] Zeu frigian care se pare că era cinstit tot în Hierapolis. Sub Seleucizi, el a fost asimilat cu Iahve al evreilor, şi de aici epitetul de „sfânt”. La Roma, această divinitate s-a contopit cu Bellona.

[4] Nu e vorba de Bellona, zeița romană a războiului, ci de o tainică divinitate a naturii cu un cult fanatic din Cappadocia.

[5] Aluzie la Cibele, zeița din muntele Ida din Troada, îndrăgostită de chipeşul păstor frigian Attis.

[6] Paredrul zeiței feniciene Astarte, asimilată cu Venus.

numără îndată şaptesprezece dinari pe care stăpânul meu, atât de scârbit de persoana mea, îi primi foarte bucuros. Apoi, legându-mă cu un căpățel de funie de papură, mă încredințează lui Filebus[1], căci acesta era numele noului meu stăpân. Luând în primire pe noul său servitor, îl târăşte de funie acasă şi chiar din prag începe să strige din toate puterile:

— Uitați-vă, fetelor, v-am cumpărat un sclav drăguț, şi vi l-am adus!

Dar fetele acelea erau o ceată de desfrânați care îndată începură să sară în sus de bucurie şi să scoată, cu un glas spart, răguşit şi muieratic, cele mai discordante sunete, crezând că el îşi procurase în adevăr vreun tânăr sclav care să-i înlocuiască pe ei la ruşinoasele lor desfrâuri. Dar când văzură nu o cerboaică în locul unei fecioare[2], ci un măgar în locul unui tânăr, strâmbară din nas şi luară în râs pe căpetenia lor, în toate chipurile, spunându-i că nu le adusese lor un servitor, ci un bărbat pentru uzul său personal.

— Ia seama, adăugară ei, să nu-l păstrezi numai pentru tine pe acest puişor aşa de drăguț, ci să-l mai împărți uneori şi cu noi, care suntem micile tale porumbițe!

Bătându-şi joc de el cu aceste cuvinte şi cu altele la fel, mă priponesc lângă o iesle. Printre ei se afla un tânăr destul de trupeş şi neîntrecut flautist, acompaniator al corului, pe care-l cumpăraseră din târgul de sclavi, cu bani adunați cu talerul. Când porneau la drum, el mergea, cântând din flaut, alături de cei care purtau zeița, dar acasă îşi împărțea grațiile tuturor, fără deosebire, trecând dintr-un pat în altul. Îndată ce mă văzu în casă, fu încântat şi, dăruindu-mi hrană din belşug, îmi spuse plin de voioşie:

— În sfârşit, iată-te venit ca să mă înlocuieşti în greaua mea muncă! Dar, cel puțin o, de-ai putea să trăieşti mai mult, să fii pe placul stăpânilor noştri şi să aduci o uşurare şalelor mele ruinate! Auzind aceste cuvinte, prevedeam noile suferințe care mă aşteptau.

A doua zi, îmbrăcându-se în haine de diferite culori, fiecare dintre ei îşi alcătuieşte o figură neînchipuit de hidoasă, mânjindu-şi obrajii cu un strat de noroi şi vopsindu-şi ochii artistic de jur împrejur, apoi pornesc de acasă cu capul acoperit cu mitre şi îmbrăcați în nişte mantii de

---

[1] Cel-care-iubeşte-tinerimea (de la *filefebos).*

[2] Aluzie la cele întâmplate în portul Aulis, când Diana a pus o cerboaică în locul Ifigeniei, fiica regelui miceanian Agamemnon, pe care aheii intenționau s-o jertfească pe altar la cererea zeiței mâniate, spre a nu mai aştepta zadarnic lângă coasta beoțiană vânturi prielnice care să ducă flota grecească până la Troia.

culoarea şofranului, unele din pânză de în, altele de mătase. Unii au tunici albe, încrustate cu dungi roşii curgând în toate părţile, asemenea unor suliţe, strânse cu o cingătoare, iar în picioare toţi poartă sandale galbene. Îmi pun în spinare zeiţa, acoperită cu o manteluţă de mătase, apoi, suflecându-şi mânecile până la umăr, încep să-nvârtească în aer topoare şi săbii enorme, sărind şi urlând ca bacantele-n delir, căci sunetele flautului însufleţeau şi mai mult dansul lor smintit. După ce trecură pe lângă multe bordeie sărăcăcioase, ajung la casa de ţară a unui proprietar bogat şi, chiar de la intrare, făcând un zgomot infernal şi ţipând cumplit, se reped dând capul pe spate ca nişte nebuni furioşi, sucindu-şi gâtul în mişcări periculoase şi făcând să li se învârtească în cerc părul ciufulit. Uneori îşi muşcau din came şi, cu cuţitele lor cu două tăişuri, pe care le aveau întotdeauna la ei, toţi îşi crestau braţele.

În acest timp, unul dintre ei se zbătea mai turbat decât ceilalţi şi, respirând greu şi des din adâncul pieptului, ca un inspirat prea plin de duhul puternic al zeului, se prefăcea că e în prada celui mai violent delir, ca şi cum prezenta zeilor avea obiceiul să facă pe muritori nu mai buni, ci să le aducă slăbiciuni şi boli.

De altfel, ascultaţi ce răsplată a primit, graţie providenţei cereşti, pentru meritele sale. Intr-o prorocire zgomotoasă, care nu era decât o minciună născocită de el, începu să se acuze ca şi cum ar fi comis ceva neîngăduit de legile divine şi, mai mult, anunţă că se va pedepsi cu propriile lui mâini, cum se cuvine, pentru păcătoasa lui faptă. Apoi, punând mâna pe un bici, cum poartă îndeosebi aceşti eunuci – bici făcut din fire de lână răsucite şi terminate cu ciucuri lungi, dar prevăzute cu arşice de oi, în loc de noduri – începu să se lovească fără nicio milă, răbdând aceste dureroase lovituri cu un curaj în adevăr uimitor.

Din cauza tăieturilor de săbii şi a loviturilor de bice, pământul era înroşit de sângele spurcat al acestor invertiţi. Lucrul îmi inspira o mare îngrijorare, fiindcă văzând sângele curgând în valuri din atâtea răni, mă temeam ca nu cumva, prin vreo fatalitate, stomacului zeiţei străine să-i vie poftă şi de sânge de măgar, după cum unii oameni au poftă de lapte de măgăriţă.

În sfârşit, îndată ce se simţiră obosiţi sau cel puţin săturaţi de a se fi sfâşiat astfel, întrerupseră această vărsare de sânge pentru a primi în largile cute ale hainelor lor monede de aramă, ba chiar şi de argint, ce li se aruncau pe întrecute. Sufletele milostive oferindu-le un urcior de vin, lapte, brânză, grâu, făină de cea mai bună calitate, şi unii orz, pentru cel care purta pe zeiţă, aceşti oameni strângeau totul cu lăcomie şi, umplând

saci dinainte pregătiți cu grijă pentru această pomană, îi înghesuiau pe spinarea mea, astfel încât, doborât de greutatea dublei mele poveri, devenisem în acelaşi timp un hambar şi un templu ambulant.

Aşa vagabondau ei, din loc în loc, şi prădau toată regiunea aceea. Ajungând într-un sat cocoțat pe o înălțime, cum erau încântați datorită darurilor mai bogate decât de obicei, ei organizară un mare ospăț. Unui sătean, pe care-l amăgiră cu o prorocire mincinoasă, îi cerură cel mai gras berbec din turmă, prin jertfirea căruia, ziceau ei, trebuiau să potolească foamea zeiței siriene. Apoi, pregătind tot ce trebuia pentru ospăț, se duseră la baie. La întoarcere, aduseră cu ci, ca tovarăş de masă, un țăran voinic cu şale puternice şi bine înzestrat în partea de jos a pântecelui, ca să reziste asalturilor lor. Abia gustară din câteva legume, şi, cuprinşi de-o fierbințeală violentă, aceşti nemernici destrăbălați se dedau chiar înaintea mesei la cel mai josnic şi mai ruşinos act al unei patimi împotriva naturii. Îngrămădindu-se în jurul țăranului îl dezbracă, îl răstoarnă pe spate şi cu spurcata lor gură jinduiesc la pudoarea lui. Ochii mei nu mai putură îndura o astfel de infamie şi vrui să strig din toate puterile: „O, cetățeni!”, dar n-am reuşit să scot decât un „O”, lipsit de celelalte silabe şi litere, sonor fără îndoială, puternic şi aidoma cu al unui măgar, dar într-un timp cu totul nepotrivit. Căci mai mulți tineri din târgul vecin care căutau un măgăruş furat lor peste noapte şi cercetau toate hanurile cu cea mai mare grijă, auzindu-mă zbierând în casă, au crezut că animalul lor e acolo şi, voind să-şi ia înapoi bunul, au intrat fără veste, în rânduri strânse, şi i-au surprins asupra faptului, în mijlocul acestor dezgustătoare turpitudini. Chemând îndată pe vecini, ei le-au arătat această scenă ruşinoasă, pe deasupra prefăcându-se că laudă în bătaie de joc înfrânarea şi neprihănirea acestor preoți.

Îngroziți de această ruşine care, trecând din gură în gură, s-a răspândit repede în mulțime, şi i-a făcut pe drept cuvânt nesuferiți şi odioşi tuturor, ei şi-au strâns bagajele şi cam pe la miezul nopții au şters-o din sat pe furiş. Făcând o bună parte din drum înainte de răsăritul soarelui, când se lumină bine de ziuă, au ajuns în nişte pustietăți îndepărtate. După ce mai întâi se sfătuiesc îndelung între ei, se pregătesc să-mi facă de petrecanie neîntârziat. Iau pe zeița pe care o purtam în spinarea mea, o pun jos pe pământ, îmi scot şaua, hamurile şi tot ce mai aveam pe mine, mă leagă de un stejar şi, începând să mă bată cu bicele acelea împletite cu arşice de oi, m-au lăsat aproape mort. Unul din ei m-a amenințat să-mi taie picioarele de la genunchi cu un topor enorm, sub cuvânt că-i insultasem în mod scandalos pudoarea, foarte neprihănită

într-adevăr! Dar ceilalți, nu atât în vederea salvării mele, cât din respect pentru idolul întins la pământ, au fost de părere să mă țină în viață. Din nou deci îmi pun în spinare tot bagajul şi, amenințându-mă cu latul săbiilor, ajunserăm într-un oraş renumit. Acolo, un cetățean de seamă, om evlavios de altfel şi plin de respect pentru zei, atras de sunetul ascuțit al cimbalelor, de zăngănitul tamburinelor şi de dulcile acorduri ale modului frigian, se grăbi să iasă în întâmpinarea noastră. Pentru a-şi îndeplini o făgăduială făcută zeilor, el a cerut cinstea de a găzdui pe zeiță, ne-a instalat pe toți în casa lui spațioasă şi cu cel mai mare respect şi cu jertfe de animale grase s-a silit să dobândească ocrotirea divinității.

Aici, mi-aduc aminte c-am fost în primejdie de a-mi pierde viața. Un arendaş adusese în dar gazdei noastre, proprietarul său, o parte din vânatul lui: o pulpă foarte grasă a unui căprior enorm. Deoarece fusese atârnată fără nicio grijă după uşa bucătăriei, nu destul de sus, un câine vânătoresc o înhățase pe furiş şi, bucuros de prada lui, dispăruse în grabă din ochii paznicilor. Bucătarul, aflând această pierdere şi învinuindu-se de neglijența sa, se bocea fără încetare şi vărsa şiroaie de lacrimi care nu-i foloseau la nimic. Puțin după aceea, stăpânul a cerut cina. Atunci bucătarul, foarte mâhnit şi încă şi mai înspăimântat, şi-a luat rămas-bun de la copilaşul său şi, punând mâna pe o frânghie, s-a pregătit să înnoade un laț şi să se spânzure. Dar disperata lui hotărâre n-a scăpat credincioasei sale soții care s-a repezit furioasă cu amândouă mâinile asupra nodului funest.

— Cum! îi zise ea, până într-atât te-a îngrozit nenorocirea de față, încât ți-ai pierdut mintea? Nu vezi ce mijloc de scăpare ne oferă întâmplarea, sau mai degrabă providența divină? Ei bine, dacă mai eşti în stare să gândeşti cât de puțin, deşteaptă-te şi ascultă-mă cu toată luarea-aminte! Du măgarul ăsta într-un colț retras, taie-i capul şi ia-i o pulpă care va semăna cu aceea pe care am pierdut-o. Toac-o mărunt cu toată grija, prepar-o cu un sos ceva mai picant şi serveşte-o stăpânului în locul pulpei de căprior!

Acest blestemat ticălos găsi bună ideea de a se salva cu prețul vieții mele şi, lăudând mult mintea isteață a soției sale, tovarăşa lui de sclavie, îşi şi ascuțea cuțitele pentru hotărâta mea căsăpire.

CARTEA A NOUA

Astfel îşi înarma mâinile-i nelegiuite împotriva mea acest nemilos călău. Dar amenințarea unei primejdii atât de mari grăbi planul pe care mi-l făcusem şi, fără să mai stau mult la gânduri, mă hotărâi să scap prin fugă de ciopârțirea care mă amenința. Intr-o clipă rup funia cu care fusesem legat, o iau la sănătoasa, în goana mare şi, ca să-mi asigur o bună apărare, zvârleam des cu copitele de dinapoi. Repede ca fulgerul, străbătând colonada învecinată, intru într-o sufragerie în care stăpânul casei împreună cu preoții zeiței se ospătau cu carnea animalelor jertfite şi, în năvala-mi furioasă, sparg şi răstorn o bună parte din vesela ospățului, mesele, chiar şi făcliile aprinse. Capul familiei, revoltat de această pagubă atât de însemnată, m-a dat, ca pe un animal nărăvaş şi rebel, pe mâna unuia dintre sclavii săi, poruncindu-i să mă închidă cu grijă într-un loc sigur, ca să nu-i mai tulbur din nou liniştea ospățului printr-o astfel de zburdălnicie. Prin această ispravă pe care o născocisem cu destulă dibăcie, scăpasem din mâinile călăului şi mă bucuram de adăpostul salvator pe care mi-l oferea închisoarea.

Dar, hotărât lucru: când Soarta se împotriveşte, nimic nu-i reuşeşte omului aici, pe pământ, căci nu există sfat înțelept, nici mijloc iscusit care să poată răsturna sau schimba rânduiala fatală a Providenței divine! în ce mă priveşte, chiar vicleşugul născocit de mine, care, pentru un moment, părea că mi-a asigurat salvarea, a atras asupra mea o mare primejdie, ba mai mult, o moarte care mă amenința de aproape. Căci deodată, un tânăr sclav, schimbat la față şi speriat, se repezi ca un nebun în sala banchetului, unde oaspeții şuşoteau între ei prieteneşte şi anunță stăpânului său că un câine turbat din ulicioara vecină a intrat mai adineauri pe uşa din dos cu o repeziciune uimitoare; că în furia lui turbată s-a aruncat asupra câinilor de vânătoare; că în cele din urmă s-a îndreptat spre cel mai apropiat grajd şi s-a năpustit asupra vitelor de povară cu o furie nemaipomenită, că în sfârşit n-a cruțat nici chiar oameni.

— Pe Myrtilus, catârgiul, pe Hafaestion, bucătarul, pe Hypnophilus[1], camerierul, pe Apolonius, medicul, şi încă pe multe alte persoane din casă, care încercau să-l gonească, i-a hărtănit în tot chipul cu muşcăturile lui şi e sigur că unele animale în care şi-a înfipt colții otrăviți s-au molipsit de turbare!

Această veste vârî spaima în mintea tuturor şi, crezând că şi eu mă

---

[1] În greceşte, prietenul somnului. Hefaestion vine probabil de la Hefaistos, zeul focului, Apolonius de la Apolo vindecătorul etc.

molipsisem de această boală şi tocmai din această cauză eram furios, puseră mâna pe tot ce găseau nimerit şi, îndemnându-se unii pe alții ca să înlăture o moarte obştească, deveniseră mult mai turbați decât mine şi porniră în urmărirea mea. Fără îndoială, mi-ar fi făcut mădularele bucăți cu sulițele, cu țăpoaiele de vânător şi mai ales cu topoarele cu două tăişuri, pe care li le procurau uşor servitorii, daca la vederea acestei furtuni neprevăzute şi periculoase n-aş fi intrat numaidecât în camera unde erau găzduiți stăpânii mei. Atunci, închizând repede uşa după mine şi trăgând zăvorul, ei m-au ferecat acolo, aşteptând, fără nicio primejdie pentru ei, ca mortala otravă a acestei boli de nevindecat să mă consume încetul cu încetul şi să mă ucidă. Dar în acest chip mi-am aflat libertatea şi, profitând de fericita întâmplare de a fi singur, m-am aruncat pe un pat gata făcut şi, într-adevăr, după atâta trecere de timp, am dormit şi eu ca oamenii.

Era de-acum ziuă demult când, cu oboseala înlăturată de moliciunea patului, mă trezii bine dispus şi plin de vigoare. Pe cei care făcuseră de gardă toată noaptea ca să mă păzească, îi auzii discutând astfel despre mine:

— Putem noi, oare, să fim siguri că acest mizerabil măgar o mai fi încă bolnav de turbare? Probabil că veninul bolii, ajungând la cel mai înalt grad de dezvoltare, şi-a pierdut orice putere!

Părerile fiind împărțite, ei se hotărăsc să verifice faptul şi privind printr-o crăpătură văd că eram sănătos şi că stăteam pe picioare, liniştit şi fără grijă, în curând, deschizând mai larg uşa, voiră să se asigure mai de aproape, dacă, în sfârşit, mă liniştisem.

Dar unul dintre ei, un adevărat salvator, pe care de bună seamă cerul mi-l trimitea, arătă celorlalți următorul mijloc de a verifica dacă sunt sănătos: să mi se pună înainte o căldare plină ochi cu apă proaspătă ca să beau.

— Dacă nu începe să tremure, dacă bea apă ca de obicei şi apa îi face plăcere, să ştiți, le zise el, că e sănătos şi cu desăvârşire scăpat de boală; dacă dimpotrivă fuge şi e cuprins de groază la vederea şi la atingerea apei, e sigur că o turbare îngrozitoare continuă să-l stăpânească cu îndărătnicie. Este o experiență transmisă până şi de vechi autori şi o observație obişnuită.

Găsind bună părerea lui, ei, tremurând încă, mi-au pus dinainte o enormă găleată cu apă limpede, luată din cel mai apropiat izvor. Eu înaintam fără şovăire, alergam chiar cu grabă înaintea lor, căci eram mort de sete şi, afundându-mi în întregime capul în găleată, sorbeam cu

lăcomie din această apă cu adevărat dătătoare de viață. Atunci am răbdat liniştit să fiu lovit uşor cu palma, tras de urechi, dus de căpăstru şi încercat în toate chipurile, până când, împotriva neroadei lor presupuneri, am dovedit lămurit tuturor că sunt un animal blând şi supus.

Astfel scăpat de un îndoit pericol, a doua zi mi-au pus din nou în spinare sfintele podoabe şi, în sunetul castanietelor şi cimbalelor, m-au pornit la drum ca să cerşesc din sat în sat. După ce am trecut pe lângă multe bordeie şi case arătoase, am sosit într-un târg, zidit, după cum spuneau locuitorii, pe ruinele unui oraş, altădată bogat. Trăgând la cel mai apropiat han, auzirăm hazlia poveste a unui sărman om înşelat de nevasta lui, poveste pe care vreau s-o cunoaşteți şi voi.

Era un sărman muncitor, un fierar care trăia de azi pe mâine din micul lui câştig. Avea o soțioară, ca şi el destul de săracă, dar renumită prin stricăciunea ei fără pereche. Într-o zi, omul plecând de acasă la o lucrare la care se angajase, îndată un ibovnic îndrăzneț se strecură pe furiş în casă şi amândoi amanții începură să dea luptele Venerei în deplină siguranță. Bărbatul, care nu ştia şi nu bănuia nimic de felul acesta, se întoarse acasă pe neaşteptate. Găsind uşa încuiată cu zăvorul, ridică în slăvi cinstea soției sale. Bătu şi chiar fluieră ca să-şi anunțe prezența. Dar vicleana cumătră, foarte deprinsă cu astfel de destrăbălări, se smulse din brațele amantului care nu se-ndura să-i dea drumul şi-l ascunse pe furiş într-un butoi gol, pe jumătate îngropat într-un colț. Apoi, deschizând uşa, chiar din prag, îşi primi bărbatul cu cele mai aspre cuvinte:

— Aşa va să zică, îmi hoinăreşti cu mâinile în sânul togii, fără să faci nimic şi fără să aduci un ban şi lăsând baltă munca ta obişnuită, puțin îți pasă că nu avem cu ce trăi şi ce mânca! Şi eu, nenorocita, toată noaptea şi toată ziua îmi chinuiesc degetele, torcând lână pentru a avea cel puțin lumina unei lămpi în cămăruța noastră! Cu cât mai fericită decât mine e vecina mea, Daphne, care începând de dimineață bea şi mănâncă de se sparge şi se tăvăleşte cu amanții ei!

— Ce vrei să spui? îi răspunse bărbatul aşa de rău primit. Deşi patronul, având un proces, a închis atelierul, totuşi, eu m-am îngrijit de umila noastră cină. Vezi butoiul ăsta gol, care ocupă în mod nefolositor atâta loc şi care într-adevăr nu serveşte la nimic decât să ne încurce gospodăria? L-am vândut cu şase dinari şi omul va veni îndată să-l ia, după ce va fi achitat prețul. Ei, hai, dă-mi repede o mână de ajutor ca să-l dezgropăm şi să-l predăm numaidecât cumpărătorului.

Prinzând repede ideea, vicleana femeie a izbucnit într-un râs neruşinat:

— Adevărat, zise ea, strălucit şi priceput om de afaceri am mai găsit în bărbatul ăsta al meu, care a vândut aşa ieftin un obiect pe care eu, o simplă femeie şi fără să mă mişc din casă, l-am vândut demult cu şapte dinari!

— Cine l-a cumpărat cu o sumă aşa de mare? întrebă bărbatul încântat de acest adaos de preț.

— Uite, nerodul acela, care mi s-a urât de când tot stă în butoi să se încredințeze de tăria lui!

Celălalt nu scăpă prilejul de a se folosi de vorbele femeii şi, ieşind numaidecât, zise:

— Bună femeie, vrei să-ți spun adevărul? Butoiul ăsta al dumitale e prea vechi şi în multe locuri e spart de se vede prin el!

Apoi, întorcându-se spre bărbatul ei şi prefăcându-se că nu-l cunoaşte, continuă:

— Şi tu, omule, oricine ai fi, dă-mi repede o lampă ca să pot vedea, după ce-i voi fi răzuit cu grijă murdăriile dinăuntru, dacă mă pot servi de el. Tu crezi că eu fur banii?

Fără întârziere şi fără să bănuiască nimic, bărbatul, model de pătrundere şi de finețe, aprinse o lampă.

— Dă-te la o parte, frate, zise el, şi stai liniştit până ce-ți voi da eu polobocul curățat cum se cuvine!

Zis şi făcut: îşi scoase haina, intră în butoi cu lampa şi începu să răzuiască grosul strat de murdărie, care de multă vreme rodea lemnul. La rândul său amantul, un foarte frumos adolescent, pe când soția fierarului se apleca înainte pe butoi, o strângea în brațe şi o lucra şi el după placul său. Dar ea, cu capul aplecat în butoi, îşi bătea joc de bărbatul ei ca o adevărată vicleană curtezană, arătându-i cu degetul locurile: ici, colo, apoi dincolo, şi mai încolo unde trebuia să răzuiască. Îndoita treabă fiind terminată şi cei şapte dinari numărați, nenorocitul fierar, ridicând butoiul, fu obligat să-l ducă în spinare până la locuința înlocuitorului său.

Oprindu-se pentru câteva zile în locul acela, prea pioşii noştri preoți, îngrăşați din dărnicia publică şi încărcați de numeroasele venituri aduse de prezicerile lor, au născocit un nou mijloc de câştig. Alcătuind un singur oracol tras la sorți[1] pentru cele mai multe întâmplări, ei îşi băteau

[1] În original *sors,* oracol redactat în scris, care era tras la sorți, fiind interpretat fie de solicitant, fie de preoți.

joc în chipul următor de marea mulțime a celor care veneau să-i consulte despre cele mai felurite lucruri. Iată cum era întocmit oracolul:

Doi boi puşi la jug brăzdează pământul,
Pentru ca mai târziu să aducă recolte bogate.

Dacă cineva îi întreba cu privire la o căsătorie, ei spuneau că oracolul era hotărâtor: că trebuia să se pună sub jugul căsătoriei şi că frumoasele recolte erau copiii care se vor naşte. Dacă-i consulta unul care voia să cumpere o proprietate, oracolul, cu drept cuvânt, îi vorbea de boi, de jug şi de câmpii semănate şi fertile. Dacă altul cerea părerea zeiței despre o călătorie care-l îngrijora, i se răspundea că cele mai blânde dintre toate patrupedele sunt şi înjugate, şi gata de plecare, şi că recoltele bogate îi prevestesc câştig. Dacă cineva, hotărât să dea o luptă sau să urmărească o bandă de hoți, voia să ştie de va izbândi sau nu, ei susțineau că după acest liniştitor oracol victoria îi era asigurată, căci avea să treacă pe sub jug capetele duşmanilor, şi din jefuirea lor să aducă o pradă bogată şi producătoare de câştig.

Astfel, ghicitorii noştri adunară mulți bani prin şiretlicul acestor înşelătoare profeții.

Dar, nemaiputând răspunde mulțumitor la neîncetatele întrebări ce li se puneau, trebuiră să pornească din nou la drum, un drum, vai! cu mult mai rău decât toate celelalte, străbătute în timp de noapte: erau numai gropi şi hârtoape adânci, ici era o baltă stătută în care te afundai, colo un smârc noroios în care alunecai. În sfârşit, cu picioarele zdrobite de multe poticneli şi necontenite alunecări, am reuşit, cu greu şi rupt de oboseală, să ajung la o potecă netedă în câmpie. Dar iată că, deodată, din spate, o ceată de călăreți înarmați se reped asupra noastră şi, abia stăpânind cursa furioasă a cailor, se aruncă în grabă asupra lui Filebus şi a însoțitorilor lui, îi apucă de gât şi, numindu-i sacrilegi şi nemernici, îi burduşesc cu numeroase şi zdravene lovituri de pumn. Apoi, punându-i pe toți în lanțuri, îi somează insistent, cu tot felul de amenințări, să scoată, cât mai repede, din sacii lor, vasul[1] de aur care făcea dovada crimei.

— Da, ziceau ei, în timpul unei pretinse slujbe sfinte pe care ați făcut-o în secret, l-ați şterpelit chiar de pe pernele mamei zeilor[2] şi, ca şi

---

[1] Aşa-numitul *cantharus* – vas de băut având două toarte. Creştinii îl vor folosi pentru păstrarea agheasmei.
[2] Nume sub care romanii au adoptat-o pe Cibele, frigiana zeiță a fecundității, cu un cult orgiastic exercitat de preoți castrați care se chemau Galii.

cum ați fi putut scăpa de pedeapsa unei crime atât de mari, când ziua se îngâna încă cu noaptea, v-ați luat tălpăşița pe tăcute şi ați lăsat cu mult în urma voastră zidurile oraşului!

Atunci unul dintre călăreți mi-a pus mâna în spinare şi, scotocind până şi în sânul zeiței pe care o purtam, a aflat acolo vasul de aur şi l-a arătat tuturor celor de față.

Ei, bine! nici cel puțin această neînchipuită fărădelege n-a avut darul să înfunde sau să sperie De aceşti indivizi atât de ticăloşi şi, cu un râs prefăcut, ei au început să ia lucrurile în glumă.

— Iată – spuseră ei – ce ruşine! Ce neomenie! Ca aproape întotdeauna, nevinovații sunt acuzați pe nedrept! Pentru o sărmană cupă pe care mama zeilor a dăruit-o ca semn de ospitalitate surorii sale, zeița siriană, slujitorii cultului său sunt învinuiți şi aduşi la două degete de moarte!

Dar în zadar înşirară ei aceste nerozii şi altele la fel, că țăranii i-au întors din drum şi, punându-i numaidecât în lanțuri, i-au aruncat în aşa-zisul Tullianum[1], iar vasul şi statuia pe care o purtam în spinare au fost depuse ca obiecte sfinte în tezaurul templului unde se păstrau ofrandele. Cât despre mine, a doua zi fiind dus la târg şi scos din nou la vânzare prin glasul pristavului, am fost cumpărat de un morar din satul vecin cu şapte dinari mai mult decât dăduse Filebus pe mine, mai înainte.

Numaidecât, noul meu stăpân m-a încărcat peste măsură cu nişte grâu pe care tocmai atunci îl cumpărase şi, pe un drum anevoios, plin de pietre ascuțite şi de rădăcini înțepătoare, m-a condus la moara lui. Acolo, un mare număr de animale de povară, înhămate la nişte maşini, învârteau mai multe pietre de moartă de diferite mărimi şi asta nu numai ziua, ci chiar toată noaptea, fără odihnă, producând prin această grea muncă o făină datorată nesomnului lor. Dar pentru ca ucenicia acestui serviciu să nu mă înspăimânte prea mult, noul meu stăpân, fireşte, m-a tratat ca pe un oaspete de onoare. În această primă zi, el m-a lăsat să mă odihnesc şi mi-a umplut ieslea cu hrană din plin. Dar fericirea de a nu face nimic şi de a mă îngrăşa a fost de scurtă durată, căci a doua zi, dis-de-dimineață, am fost pus la piatra de moară care părea cea mai mare. Într-o clipă mi se acoperă capul[2], şi sunt împins într-un şanț îngust şi circular, unde călcând şi iar călcând pe propriile mele urme, trebuia să

---

[1] Carceră subterană, care constituia partea cea mai de jos a închisorii publice. Exista la Roma prototipul. Apuleius dă însă o denumire romană unei banale închisori locale dintr-un oraş grecesc provincial.

[2] Ca să nu amețească, învârtindu-se în cerc.

fac la nesfârşit acelaşi ocol, fără să înaintez deloc.

Cu toate acestea, cum eu nu uitasem de isteţimea şi de prudenţa mea obişnuită, avui grijă să nu mă arăt prea destoinic în ucenicia noii mele meserii, şi deşi, când făceam parte din specia umană, văzusem adesea umblând astfel de râşniţe, totuşi, ca şi cum n-aş fi avut nici cea mai mică deprindere sau nici cea mai mică idee cu privire la această muncă, rămâneam pironit locului şi mă prefăceam foarte mirat. Mă gândeam că, văzându-mă aşa de nepriceput şi neajutorat pentru o astfel de treabă, mă vor pune la orice altă muncă, în tot cazul mai uşoară, sau că poate mă vor hrăni fără să fac nimic. Dar în zadar am folosit eu această păgubitoare viclenie. Căci numaidecât o mulţime de braţe înarmate cu reteveie se ridică în jurul meu şi, în clipa când nu bănuiam nimic, fiindcă eram cu ochii acoperiţi, deodată, la un semnal dat, ei scot un chiot puternic şi loviturile încep să curgă ca ploaia pe spinarea mea. Acest zgomotos atac până într-atât mă zăpăci, încât, fără să mă mai gândesc la toate socotelile mele, am întins îndată şleaul de papură cu o perfectă siguranţă şi, la repezeală, am făcut mai multe ocoluri. Prin schimbarea asta aşa de neaşteptată a felului meu de a umbla provocasem râsul tuturor celor de faţă.

După ce trecu cea mai mare parte a zilei – eram de altfel frânt de oboseală –, mi-au scos funia de papură cu care trăgeam la râşniţă şi m-au dus în grajd. Deşi cădeam de oboseală, deşi aveam nespus de mare nevoie să-mi refac puterile şi eram cum nu se poate mai lihnit de foame, cu toate acestea, împins de curiozitatea mea firească şi destul de tulburat, am lăsat la o parte hrana care era din belşug şi cu un fel de interes am început să examinez cum era condusă această moară dezgustătoare. Mari zei! Ce-mi văzură ochii! Nişte oameni piperniciţi, a căror piele era în întregime împestriţată de vânătăile loviturilor de bice; plină de răni, spinarea le era mai curând umbrită decât acoperită cu o zdreanţă peticită şi sfâşiată; unii n-aveau pe ei decât o fleandură de şorţ, care să le ascundă sexul, într-un cuvânt, toţi erau îmbrăcaţi în aşa fel, încât prin aceste zdrenţe li se vedea trupul. Erau însemnaţi cu litere în frunte, aveau părul pe jumătate ras şi cătuşe la picioare. Pe lângă că erau desfiguraţi de o paloare cadaverică, fumul cuptoarelor şi aburii fierbinţi[1] le roşeau pleoapele şi aproape le luaseră vederea. Şi, la fel ca pugiliştii care se acoperă cu praf foarte fin înainte de luptă, aceşti sclavi erau albi din cap până în picioare de o făină închisă şi murdară aidoma cenuşii.

Acum, în ce priveşte pe confraţii mei, animalele de povară, ce să

[1] În această epocă morarii frământau şi coceau pâinea.

spun sau cum să-i descriu? Ce catâri bătrâni! Ce mârțoage de cai deşelați! Aşezați în jurul ieslei în care îşi afundau capul, rodeau maldăre de paie. Gâtul le era mâncat de răni pline de puroi, o tuse continuă îi zguduia şi la fiecare respirație nările bolnave li se umflau şi dezumflau ca nişte foaie. Pieptul le era numai o rană din cauza necontenitei frecări a funiei şi li se vedeau coastele jupuite până la os de veşnicele lovituri de ciomag. Copitele, din cauza atâtor învârtituri ale maşinii, li se lățiseră enorm şi, în sfârşit, toată pielea le era aspră şi numai gloduri din cauza murdăriei învechite şi a râiei.

Jalnicul tablou al unei astfel de societăți mă făcu să-mi fie frică. Mi-am adus aminte de starea mea de mai înainte, când eram Lucius şi, comparând-o cu această mizerie extremă şi fără mijloc de scăpare, mi-am plecat capul cu o adâncă mâhnire. Chinuitei mele existențe nu-i găseam consolare decât în înnăscuta-mi curiozitate, care singură mă mai lega de viață şi, de altfel, cum nu se dădea nicio importanță prezenței mele, toți se purtau şi vorbeau de față cu mine în toată libertatea. Nu fără dreptate, divinul creator al poeziei antice la greci[1], voind să arate un om de o rară înțelepciune, a spus că acesta dobândise cele mai mari virtuți călătorind prin multe oraşe şi cercetând felurite popoare. Într-adevăr, eu însumi mi-aduc aminte cu recunoştință de existența mea de măgar, pentru că, ascuns sub acest înveliş şi încercat de multe şi felurite nenorociri, dacă nu m-am făcut mai înțelept, cel puțin am învățat o mulțime de lucruri.

În sfârşit, iată o bună poveste, mai nostimă şi mai picantă decât celelalte, pe care m-am hotărât s-o aduc la urechile voastre. Încep:

Morarul acela care mă cumpărase era, de altfel, un om cumsecade şi tare aşezat, dar soarta îi dăduse ca soție o femeie rea, o ființă cum nu se afla alta mai dezgustătoare, şi el îndura tot felul de supărări în căsnicia şi gospodăria lui, astfel încât eu însumi, pe drept cuvânt, de multe ori îi căinam soarta în tăcere. Niciun viciu nu lipsea acestei femei desfrânate; în sufletul ei, ca într-o cloacă mocirloasă, se strânseseră absolut toate ticăloşiile. Era răutăcioasă, crudă, stricată, bețivă, arțăgoasă, încăpățânată, pe cât de lacomă în hoțiile ei murdare, pe atât de risipitoare în cheltuieli neruşinate, lipsită de bună-credință, duşmană declarată a ruşinii. Ea disprețuia şi călca în picioare sfintele divinități şi, în locul adevăratei religii, pretindea că are cultul mincinos al unui zeu

[1] Homer, în primele versuri ale *Odiseii*, face portretul lui Ulise în termenii pe care îi reproduce aici autorul nostru.

pe care-l numea unic[1]: prefăcătorie goală prin care ea amăgea pe toată lumea şi înşela pe nenorocitu-i soţ; se îmbăta de dimineaţă până seară şi se dădea primului venit cât era ziua de lungă.

Această femeie mă urmărea cu o ură nemaipomenită. Înainte de a se lumina de ziuă şi încă din patul ei, striga să se înhame la piatra de moară măgarul nou-venit şi, abia ieşită din cameră, cerea să mi se dea, în prezenţa sa, cât mai multe lovituri de ciomag, iar când sosea ora mesei şi celelalte animale erau deshămate, ea poruncea să fiu dus la iesle cu mult mai târziu. Aceste persecuţii au făcut să-mi crească şi mai mult înnăscuta-mi curiozitate de a cunoaşte moravurile şi purtarea ei. Ştiam că introducea zilnic în camera sa un anumit tânăr, a cărui faţă doream nespus de mult s-o văd. Dacă pânza care-mi acoperea capul ar fi lăsat un moment de libertate ochilor mei, nu mi-ar fi lipsit dibăcia de a descoperi, într-un chip sau altul, corupţia acestei blestemate femei.

O anumită bătrână era mijlocitoarea desfrâurilor ei şi purtătoare de veşti pe lângă amanţi. Toată ziua, de dimineaţă până seara, erau nedespărţite, împreună începeau gustarea de dimineaţă bând pe întrecute vin neamestecat cu apă pe care şi-l turnau una alteia în pahare şi sfârşeau punând la cale, cu un meşteşug drăcesc, scandaloase legături amoroase spre pieirea nenorocitului ei soţ. În ce mă priveşte, deşi foarte supărat pe Fotis care, voind să mă facă pasăre, din greşeală mă făcuse măgar, totuşi, în păcătoasa mea sluţenie, aveam această unică mângâiere că, mulţumită lungilor mele urechi, auzeam foarte bine tot ceea ce se spunea chiar destul de departe de mine. Într-o zi, în sfârşit, următoarele vorbe ale acelei bătrâne cu glasul ascuţit ajunseră la urechile mele:

— Te priveşte, stăpâna mea, amantul ce ţi-ai ales fără să mă întrebi pe mine! E moale şi fricos şi numai la o uşoară încruntare din sprâncene a plictisitorului şi nesuferitului tău bărbat începe să tremure; prin urmare, iubirea lui lipsită de vlagă şi statornicie va fi un adevărat chin pentru îmbrăţişările tale pline de foc. Cu mult mai bun ar fi pentru tine Filesiterus[2]! E tânăr şi frumos, darnic, curajos şi foarte hotărât să-şi bată joc de inutilele precauţiuni ale bărbaţilor. Da, numai el merită să se

---

[1] Pentru a lovi în creştini, Apuleius, care era păgân, lasă să se înţeleagă că această femeie vicioasă şi rea era creştină. Ceremoniile superstiţioase şi desfrâul pe care i le reproşează sunt obişnuitele minciuni cu care păgânismul osândea adunările bisericii primitive, unde se cântau imnuri şi se dădeau în comun acele cunoscute ospeţe, numite agape. Din referirile lui Apuleius se poate deduce că literaţii aveau o idee vagă despre creştinism.

[2] În greceşte înseamnă: prieten al curtezanelor.

bucure de iubirea tuturor femeilor noastre, numai el e vrednic să poarte pe cap o coroană de aur, chiar numai pentru singura festă pe care a jucat-o de curând, cu o rară dibăcie, unui bărbat gelos. În sfârşit, ascultă şi compară cu cât sunt mai iscusiţi unii amanţi decât alţii!

Cunoşti pe un oarecare Barbarus, decurionul[1] oraşului nostru, pe care poporul, din cauza asprei lui firi, l-a numit Scorpion. El are o soţie dintr-o familie distinsă, de o rară frumuseţe, pe care, luând cele mai uimitoare măsuri de pază, o ţinea închisă cu cea mai mare grijă cu putinţă.

— Cum nu! răspunse la aceste ultime cuvinte soţia morarului. O cunosc foarte bine: e vorba de Areta, colega mea de şcoală.

— În acest caz, reluă bătrâna, cunoşti şi întreaga poveste a lui Filesiterus?

— Nicidecum, zise cealaltă, dar aş vrea foarte mult s-o cunosc şi, te rog, mamă, povesteşte-mi totul de la început până la sfârşit!

Fără să mai întârzie, neobosita şi guraliva bătrână începu astfel:

— Acest Barbarus, trebuind să facă o călătorie grabnică şi voind a păzi cu cea mai mare grijă castitatea scumpei sale jumătăţi, înştiinţează în secret pe tânărul sclav, Myrmex, a cărui rară credinţă o cunoştea, şi-i încredinţează întreaga pază a stăpânei sale, ameninţându-l cu închisoarea pe viaţă, în sfârşit, cu groaznica moarte prin foame, dacă un singur om, chiar în trecere, ar atinge-o numai cu vârful degetului. Şi, ca să dea mai multă tărie ameninţărilor sale, el jură solemn pe toate divinităţile cerului. Aşadar, lăsându-şi soţia în straşnica pază a lui Myrmex, bărbatul porneşte la drum cu toată siguranţa.

Într-adevăr, hotărât să fie neîncetat cu cea mai mare băgare de seamă, Myrmex nu permitea stăpânei sale să iasă nicăieri. Dacă era ocupată în casă cu torsul lânii, el, ca un credincios paznic, se aşeza lângă ea. Seara, când ea trebuia neapărat să se ducă la baie, se prindea şi se lipea de ea, ţinând-o cu mâna de poala rochiei; într-un cuvânt, îşi îndeplinea cu o grijă vrednică de admiraţie misiunea de încredere cu care fusese însărcinat.

Dar uimitoarea frumuseţe a nobilei femei nu putu să scape înflăcăratului Filesiterus. Însăşi faima castităţii ei şi aceste excesive şi neobişnuite măsuri de pază îl aţâţau şi-l aprindeau mai mult; hotărât să facă totul, să sufere orice ca să înfrângă îndărătnica supraveghere a acestei case, îşi puse în mişcare toată iscusinţa. Ştiind cât e de fragilă credinţa omenească, că nu se află piedică pe care banul să n-o biruie, că de obicei cu aur se sparg chiar porţi de diamant, prinde un moment când

[1] Membru al unui senat local, cu regim de municipiu.

Myrmex este singur, îi dezvăluie iubirea sa şi-l roagă stăruitor să-i uşureze chinurile, căci a hotărât şi a jurat să le sfârşească printr-o moarte apropiată, dacă nu va poseda în curând obiectul dorinţelor sale. „De altfel tu n-ai să te temi de nimic, căci lucrul e foarte uşor. Spre seară, mulţumită întunericului, care mă va învălui şi ascunde, eu voi putea să mă strecor în casă şi să ies după o clipă.”

La aceste convingătoare argumente şi la altele de acelaşi fel, el a adăugat pe cel din urmă: era pana viguroasă care trebuia să despice cu putere inima atât de neînduplecată a sclavului. Deschizând mâna, i-a arătat nişte monede de aur nou-nouţe, orbitor de sclipitoare. „Douăzeci sunt pentru stăpâna ta, îi zise el, iar zece bucuros ţi le dau ţie!”

În faţa acestei crime nemaiauzite, Myrmex s-a înfiorat de groază şi, astupându-şi urechile, a luat-o numaidecât la fugă. Dar cu toate acestea, strălucirea de foc a aurului nu mai putea să dispară din ochii lui. În zadar fugise departe şi se întorsese acasă în goana mare, el continua să vadă acea frumoasă strălucire a monedelor şi se şi socotea, în gândul său, stăpân al acestei bogate prăzi. Mintea îi era agitată ca o mare în furtună şi nenorocitul era hărţuit şi chinuit fără răgaz de cele mai contradictorii gânduri care-l făceau să plutească într-o groaznică nehotărâre: de o parte datoria, de altă parte câştigul; de o parte chinurile, de alta plăcerea. În cele din urmă, aurul birui frica de moarte. Nestăpânita-i dorinţă de a avea aceste frumoase monede nu-i lăsa o clipă de linişte şi chiar noaptea era bântuit de molima lăcomiei; şi deşi ameninţările stăpânului îl reţineau acasă, aurul îl chema totuşi afară. Atunci, pierzând ruşinea şi lăsând la o parte orice şovăială, împărtăşeşte stăpânei sale tot ce i-a spus îndrăgostitul. Frumoasa n-a dezminţit uşurinţa firească a sexului său şi şi-a jertfit numaidecât cinstea pentru blestematul metal. Myrmex, nebun de bucurie, ardea de dorinţă nu numai de a primi, dar cel puţin de a atinge aurul pe care-l văzuse, spre nenorocirea lui. Foarte voios, aleargă să-l anunţe pe Filesiterus că dorinţa i-a fost împlinită; apoi, îi cere îndată răsplata promisă şi monedele de aur trec în mâna lui Myrmex, care nu văzuse niciodată nici măcar bani de aramă.

Când noaptea era destul de înaintată, el conduse în casă pe îndrăzneţul amant, singur şi cu capul bine acoperit, până în camera de culcare a stăpânei sale. Tocmai când aduceau prinosul lor Iubirii prin nemaiîncercate şi reînnoite îmbrăţişări, exact când, ca nişte soldaţi goi dădeau prima bătălie amoroasă, împotriva oricărei aşteptări, bărbatul, găsind mai potrivită vremea nopţii, se întoarse acasă fără veste. El bate

la intrare, dă cu o piatră în uşă şi, întârzierea mărindu-i din ce în ce mai mult bănuiala, îl amenință pe Myrmex cu pedepse îngrozitoare. Acesta, zăpăcit de neaşteptata primejdie şi neştiind, în excesiva lui tulburare, ce hotărâre să ia, invocă motivul mincinos, în lipsa altuia mai bun, că întunericul nopții îl împiedică de a găsi cheia pe care o ascunsese cu cea mai mare grijă. În acest timp Filesiterus, care auzise zgomotul, se îmbracă la iuțeală şi în grabă fuge din cameră, uitând să-şi ia sandalele. Numai atunci, Myrmex pune cheia în broască, deschide uşa şi-şi primeşte stăpânul care, încă țipând şi invocând pe toți zeii, se duce glonț spre camera de culcare. Sclavul, profitând de prilej, îl ajută pe Filesiterus să fugă printr-o ieşire tainică şi, o dată ce amantul a fost afară, Myrmex se simte mai liniştit şi, încuie casa şi se duce din nou să se culce.

Dar, îndată ce se lumină de ziuă, Barbarus sare din aşternut şi, plimbându-se prin cameră, zăreşte sub pat nişte sandale necunoscute: acelea cu care fusese încălțat Filesiterus când se strecurase în casă. După această descoperire, bănuind ce s-a petrecut, fără să împărtăşească nici soției şi nici unuia dintre prietenii săi adânca lui mâhnire, a luat sandalele, le-a ascuns pe furiş sub mantaua sa şi celorlalți sclavi le-a poruncit doar atât: să-l lege pe Myrmex şi să-l târască în piața publică. Apoi, înăbuşindu-şi furia şi urletele, porneşte într-acolo, în pas grăbit, încredințat că după sandale va putea găsi foarte uşor urma amantului. Iată-l deci pe Barbarus plimbându-se în lung şi-n lat în piața publică, aprins de mânie şi cu sprâncenele încruntate. În spatele lui, legat de mâini şi de picioare, Myrmex care, deşi nu fusese prins asupra faptului, simțindu-se totuşi condamnat de conştiința lui vinovată, vărsa şiroaie de lacrimi şi prin ruşinoase tânguiri voia să stârnească o milă nefolositoare.

Tocmai atunci, printr-o întâmplare, Filesiterus trecea pe acolo şi, deşi era preocupat de cine ştie ce afacere cu totul diferită, acest neprevăzut spectacol îl mişcă adânc. Fără să-şi piardă cumpătul, el îşi aduse aminte de greşeala ce o făcuse în graba fugii sale şi îşi închipui ce se petrecuse după aceea. Făcând numaidecât apel la sângele lui rece obişnuit, dă la o parte pe tinerii sclavi şi, cu strigăte puternice, se aruncă asupra lui Myrmex şi începe să-i care în obraji o ploaie de pumni, având totuşi grijă să nu-l lovească prea tare. „Ah! ticălosule, ah! sperjurule, strigă el, fie ca stăpânul ăsta al tău şi toate divinitățile cereşti pe care le invoci în mod aşa de neruşinat în jurămintele tale să te piardă ca pe un netrebnic ce eşti. Tu mi-ai furat ieri, la baie, sandalele. Meriți, da, meriți să toceşti aceste lanțuri şi pe deasupra să fii aruncat în întunericul unei închisori!”

Înşelat de vicleşugul atât de oportun al îndrăzneţului tânăr, Barbarus, în fericirea lui, deveni omul cel mai lesne crezător. Întors acasă, el îl cheamă pe Myrmex, îl iartă bucuros şi-i dă sandalele, sfătuindu-l să le înapoieze proprietarului căruia i le furase.

Bătrâna nu terminase încă flecăreala ei, când morăreasa luă cuvântul:

— Ferice de aceea care are un prieten atât de curajos şi de stăpân pe el! Din nefericire, eu am dat peste unul care se sperie şi de zgomotul morii, ba chiar şi de mutra acestui măgar râios pe care-l vezi acolo!

— Ei bine, zise bătrâna, îl voi îndemna eu, îl voi încuraja eu pe celălalt amant care e aşa de întreprinzător şi-i voi da întâlnire aici!

Apoi, după ce a făgăduit că se va reîntoarce seara, a părăsit odaia. Numaidecât credincioasa soţie a preparat o masă strălucită vrednică de preoţii Salieni. A limpezit vinuri scumpe, a gătit cele mai gustoase mâncăruri din came proaspătă, a pus pe masă din belşug tot ce se cuvenea; în sfârşit, şi-a aşteptat amantul, de parcă trebuia să sosească o divinitate. Asta fiindcă tocmai în seara aceea bărbăţelul lua masa în altă parte, la vecinul său piuarul[1]. Apropiindu-se ora încheierii zilei, mi se scoate funia cu care eram înhămat şi mi se dă în sfârşit răgazul să-mi mănânc tainul; dar eu nu eram mai puţin bucuros că scăpasem de munca mea decât de faptul că mi se luase vălul de pe ochi şi că puteam vedea în tihnă toate manevrele nelegiuitei femei.

Îndată ce soarele se afundă în adâncurile Oceanului pentru a lumina tărâmurile din adâncurile pământului[2], iată că, alături de ticăloasa bătrână, sosi şi amantul cel îndrăzneţ. Era aproape un copilandru, cu obrajii netezi şi strălucitori ca doi bujori proaspeţi, fermecând şi ispitind el însuşi pe amanţi. După ce-l primi cu nenumărate şi dulci sărutări, femeia îl pofti să se aşeze la masa pregătită de ea.

Dar, îndată ce tânărul atinse în treacăt cupa de bun venit şi apropie de buzele sale primele aperitive, iată că soseşte bărbatul, care se întorcea cu mult mai curând decât era aşteptat. Atunci, virtuoasa soţie se năpusteşte asupra lui cu un potop de blesteme îngrozitoare, urându-i să-l vadă cu picioarele rupte; iar pe amantul îngheţat de spaimă şi fără pic de sânge în venele lui, îl piti sub o albie de lemn, care întâmplător se găsea acolo şi în care de obicei se curăţa grâul pisat; apoi, cu înnăscuta ei viclenie, ascunzând o ruşine atât de mare şi arătând pe chipul ei o linişte

---

[1] Piuarii (în original, *nacca)* se ocupau de îngrijirea hainelor de lână, alcătuind o corporaţie importantă atât la Roma cât şi în oraşele unde se purta toga.

[2] După o credinţă larg răspândită în antichitate, Oceanul se afla la marginea pământului şi, în timpul nopţii, soarele lumina lumea subterană.

înşelătoare, îl întrebă pe bărbatul său de ce a părăsit masa vecinului cu care e aşa de bun prieten şi de ce s-a întors aşa devreme acasă.

El, adânc îndurerat şi oftând de mai multe ori, îi răspunse:

— Nemaiputând să suport purtarea josnică şi criminală a nemernicei lui soții, am fugit pe furiş de acolo cât am putut de repede. Vai, buni zei, o mamă de familie atât de credincioasă şi de înțeleaptă să se necinstească printr-o faptă atât de ruşinoasă! Jur pe divina Ceres[1] că nici chiar acum, după ce am văzut cu ochii mei, nu pot crede aşa ceva despre o asemenea femeie! Ațâțată de aceste vorbe ale bărbatului său, neruşinata soție ardea de nerăbdare să cunoască întâmplarea: ea nu înceta să-l plictisească la culme ca să i-o povestească, în întregime, de la început, şi nu-i dădu pace până ce soțul nu se supuse voinței ei. Fără să bănuiască ruşinea din propria lui casă, iată cum îi povesti el nenorocita întâmplare dintr-o gospodărie străină.

— Prietenul meu, călcătorul de postavuri[2], are o soție care de altfel părea o femeie de o cinste fără pată. Ea se bucura de o reputație cu care se fălea şi conducea cu cinste gospodăria bărbatului ei, când deodată o patimă ascunsă o aruncă în brațele unui amant, cu care avea dese şi tainice întâlniri; şi chiar în clipa când, după baie, ne duceam să ne aşezăm la masă, ea făcea dragoste cu tânărul. Atunci, tulburată de venirea noastră neaşteptată, a luat repede hotărârea impusă de moment şi l-a ascuns sub o colivie de răchită, care grație flexibilității nuielelor dispuse în cerc, – se sfârşea în formă de tum ascuțit şi servea călcătorilor să-şi întindă pe ea postavurile când voiau să le albească cu aburi de pucioasă. Apoi, închipuindu-şi că amantul e ascuns în cea mai mare siguranță, ea se aşeză la masă împreună cu noi, fară nicio grijă.

În acest timp, mirosul acru şi greu de pucioasă care-l îneca pe tânăr, ca şi aburii care se răspândeau în jurul lui ca nişte nouraşi, îl asfixiau iar pătrunzătorul mineral, cu însuşirea proprie lui, îl făcea pe tânăr să strănute foarte des. La primul strănut, deoarece zgomotul venea din direcția femeii şi din spatele ei, bărbatul şi-a închipuit că strănută ea şi i-a adresat pe loc obişnuita urare: „Să-ți fie de bine!” Dar zgomotul începe din nou şi se repetă astfel de mai multe ori, până când, surprins că nu se mai sfârşea, bărbatul a început să bănuiască, în sfârşit, ceea ce şi era. Împingând masa şi dând colivia la o parte, scoase de acolo un om care respira des şi anevoie şi abia îşi mai putea trage sufletul. Aprins de

---

[1] Jurământ bine plasat în gura unui morar, fiindcă Ceres era zeița grânelor.

[2] *Fullo* se numea cel care spăla şi călca hainele, albindu-le cu cretă, aburi de pucioasă ş.a.

mânie în fața unei astfel de insulte, cu lacrimile în ochi, a cerut o sabie şi ardea de nerăbdare să ucidă pe acest muribund. Numai cu greu l-am oprit de la un atac, arătându-i primejdia în care ne-ar arunca pe toți[1] şi asigurându-l că fără violența noastră duşmanul său va pieri în curând de la sine prin efectul pucioasei. Potolit nu atât de darul meu de convingere cât de forța împrejurărilor, căci celălalt era pe jumătate mort, îl transportă la primul colț de stradă. Atunci, cu glasul scăzut, eu am îndemnat-o pe soția lui şi, în sfârşit, am convins-o să părăsească vremelnic prăvălia şi să se ducă la vreuna din prietenele sale, până ce timpul va fi potolit aprinsa mânie a soțului, care, într-adevăr, era aşa de înfuriat, încât eram sigur că în mintea lui frământa cine ştie ce lovitură tragică împotriva soției şi chiar a lui însuşi. Scârbit de această întâmplare, am părăsit masa tovarăşului meu şi m-am întors acasă!

Pe când morarul povestea aceasta, femeia sa, care încă de mult dăduse dovadă de obrăznicie şi neruşinare, o blestema cu vorbe urâte pe soția călcătorului de postavuri:

— E o ticăloasă, zicea ea, o stricată, o mare ruşine a întregului nostru sex. Auzi! Să-şi piardă cinstea! Să calce în picioare îndatoririle sfinte ale căsătoriei! Să pângărească locuința soțului prin desfrâurile celor mai defăimate şi dezgustătoare lupanare! Să-şi piardă rangul de soție legitimă spre a lua numele de prostituată! Da, adăugă ea, astfel de femei merită să fie arse de vii!

Totuşi, îngrijorată de tainicele chinuri ale unei conştiințe necurate şi spre a-l scăpa mai repede pe amantul său din acea crudă închisoare, ea îşi îndemna încet bărbatul să se ducă la culcare, spunându-i că era târziu. Dar el, dimpotrivă, dat fiind că cina fusese întreruptă şi fugise acasă flămând, cerea binevoitor să-i dea mai curând să mănânce. Ea se grăbi, în silă, să-l servească. De ce, veți întreba? Pentru că totul fusese destinat altuia. Dar mie mi se rupea inima când mă gândeam la fapta nelegiuită pe care această blestemată femeie o săvârşise mai înainte şi la neruşinarea ei prezentă. Chibzuiam cu grijă în mine însumi, spre a vedea dacă nu cumva prin descoperirea unor astfel de viclenii, aş putea da vreun ajutor stăpânului meu şi dacă pe celălalt, care era ghemuit sub o albie, ca o broască țestoasă, nu l-aş putea face să îndepărteze carapacea şi să apară sub ochii tuturor.

Pe când eram astfel chinuit de ocara adusă stăpânului meu,

[1] Musafirii puteau fi învinuiți de complicitate la o crimă, chiar dacă era vorba de un flagrant delict de adulter. În asemenea cazuri, justiția romană trata cu oarecare îngăduință soții lezați, în detrimentul celor inculpați.

Providența cerească şi-a aruncat în sfârşit ochii asupra mea. Era ora când un bătrân şchiop, căruia i se încredințase paza noastră, ne mâna cu turma, pe noi, toate animalele de povară, la lacul vecin, ca să ne adăpăm. Această întâmplare mi-a dat prilejul atât de dorit de a mă răzbuna, căci trecând prin partea unde era tânărul şi zărindu-i vârful degetelor care ieşeau de sub albie, mi-am apăsat pe ele copita de-a curmezişul şi i le-am zdrobit fără milă în mii de fărâme, până când, răpus de o durere insuportabilă şi scoțând un strigăt jalnic, a răsturnat şi aruncat albia cât colo şi, expus astfel privirilor străine, el a dat pe față vicleşugurile unei femei fără ruşine.

Cu toate acestea, morarul nu prea părea mişcat de pierderea cinstei sale. În timp ce tânărul tremura de spaimă şi nu mai avea în venele lui o picătură de sânge, el îl mângâia cu aerul cel mai liniştit şi cu fața cea mai binevoitoare.

— Fiul meu, începu el să-i spună, să nu te temi de nimic supărător din partea mea, căci eu nu sunt un barbar, niciun necioplit fără educație. Eu n-am să te asfixiez, ca brutalul piuar, cu aburul ucigător de pucioasă. N-am să mă folosesc, cum aş avea dreptul, nici de asprimea legii privitoare la adulter[1], pentru a face pe un băiat aşa de plăcut şi de drăguț să sufere pedeapsa capitală, ci vreau să împart cu soția mea favorurile tale. Nu cer o despărțire, ci dimpotrivă o comunitate de bunuri, pentru ca, fără discuție şi fără vrajbă, să nu fie aici decât un singur pat pentru tustrei. Eu am trăit întotdeauna cu soția mea în aşa bună înțelegere încât, după preceptul înțelepților, aceleaşi lucruri ne-au plăcut întotdeauna la amândoi. De altfel, nu e îngăduit ca soția să aibă mai multe drepturi decât bărbatul!

Cu aceste vorbe, în acelaşi timp blând şi batjocoritoare, îl trăgea în camera sa pe tânărul care se împotrivea, dar care totuşi îl urma. Şi după ce-o închise pe casta lui soție într-o altă cameră, culcat singur cu adolescentul, se răzbună în cel mai plăcut chip pentru necinstea adusă căsniciei sale.

Îndată ce carul strălucitor al Soarelui aduse din nou ziua, morarul chemă pe doi dintre argații săi cei mai puternici şi, poruncindu-le să ridice pe tânăr cât mai sus, mi ți-l bătu zdravăn la părțile moi cu o jordie:

— Cum! îi spunea el, aşa de fraged şi de delicat şi aproape un copil,

[1] *Lex Iulia de adulreriis* prevedea surghiunirea femeii adultere şi a complicelui ei în două insule fireşte îndepărtate, pedepsirea cu moartea a seducătorului fiind introdusă abia de împăratul Constantin.

lipsind pe amorezi de floarea tinereții tale, îndrăzneşti să alergi după femei, şi încă după femei de condiție liberă, să strici căsniciile întărite de lege şi să aspiri înainte de vreme la titlul de amant?

După ce-l mustră cu aceste vorbe şi cu altele de acelaşi fel şi după ce pe deasupra îi mai cără la spate şi o ploaie de lovituri, îl zvârli pe uşă afară. Şi st model de amant curajos, scăpat de primejdie, împotriva oricărei aşteptări, dar cu ambele lui fese vătămate din cauza dublei operații pe care o suferise noaptea şi ziua, se întoarse acasă tare mâhnit şi ruşinat. Cu toate astea morarul trimise soției sale o înştiințare de despărțire şi o alungă numaidecât din casa sa.

Dar femeia, a cărei înnăscută răutate e şi mai întărâtată şi exasperată de asemenea insultă – cu toate acestea aşa de îndreptățită – se întoarse la vechile ei năravuri şi recurse la farmecele obişnuite ale femeilor. Căutând cu toată grija o anumită bătrână şireată despre care se credea că, prin farmecele şi vrăjile sale, ar putea să facă tot ce voia, cu rugăciuni şi numeroase daruri, o rugă ca din toate dorințele să-i îndeplinească una: fie să-i potolească bărbatul şi să-l facă să se împace cu ea, fie, dacă acest lucru n-ar fi cu putință, măcar să-i trimită vreo stafie sau vreo divinitate îngrozitoare, care să-l chinuiască şi să-i smulgă viața. Atunci vrăjitoarea, care avea mare putere asupra zeilor, încearcă armele cele mai la îndemână ale îngrozitoarei sale ştiințe, se sileşte să îmblânzească inima adânc rănită a bărbatului şi să redeştepte în el iubirea; dar încercarea sa n-a dat rezultatul aşteptat. Atunci, înfuriată pe divinitățile sale şi – indiferent de plata ce trebuia să primească pentru osteneala sa – ațâțată de atâta dispreț, ea începu să amenințe capul nenorocitului soț şi să întărâte în contra lui umbra unei femei care pierise de o moarte violentă.

Dar, poate tu, lector pricinaş, criticând povestirea mea, vei face această obiecție: cum ai putut tu, măgar viclean, închis în mijlocul unei mori, să ştii ce făceau aceste femei, după cum susții, în cea mai mare taină? Ei bine, află în ce chip, mulțumită curiozității mele de om metamorfozat în măgar, am putut să cunosc tot ce s-a făcut pentru pierderea morarului meu.

Cam pe la amiază, deodată, a apărut în moară o femeie cu o jalnică înfățişare de acuzată şi desfigurată de o tristețe cu picioarele goale, palidă ca merişorul şi slabă ca o umbră. Un păr în neorânduială, pe jumătate alb şi plin de o cenuşă murdară, îi acoperea aproape toată partea de sus a figurii. Această femeie, în halul pomenit, a pus uşor mâna pe umărul morarului şi, ca şi cum ar fi vrut să-i vestească ceva, l-a

atras mai la o parte, într-una din camerele casei. A închis uşa şi a rămas foarte mult timp cu el. Dar cum în acest timp tot grâul pe care lucrătorii îl primiseră fusese măcinat şi cum trebuia neapărat să se obțină altul, mai mulți sclavi veniră la camera stăpânului, începură să-l cheme şi să-i ceară un supliment de lucru. Deşi-l strigară de mai multe ori şi din toate puterile, nimeni nu le răspunse. Atunci ei bătură mai tare în uşă, şi fiindcă fusese închisă cu cea mai mare grijă cu zăvorul pe dinăuntru, presupunând că s-a întâmplat ceva grav şi funest, cu o puternică opintire, o sparg ori o scot din balamale, şi în sfârşit pătrund în cameră. Ei nu găsesc nicăieri pe femeia aceea, dar îl văd pe stăpânul lor atârnat de o grindă, sugrumat şi fără suflare. După ce i-au deznodat funia de la gât, l-au desprins de pe grindă şi cu tot felul de vaiete şi bocete îl spălară cu grijă pentru ultima oară şi, după îndeplinirea ultimelor datorii funebre, îl însoțiră în număr mare la ultima lui locuință, încredințându-l mormântului.

A doua zi, fiica decedatului a venit în grabă dintr-un târg vecin, unde se măritase de curând şi, în marea ei durere, îşi smulgea părul care-i cădea pe ochi şi se lovea din când în când cu pumnii în piept. Ea aflase totul, fără ca cineva să-i fi anunțat groaznica nenorocire a familiei. Într-adevăr, jalnica imagine a tatălui ei, având încă funia la gât, i se arătase în vis şi-i dezvăluise toată purtarea criminală a mamei sale vitrege, adulterele sale, vrăjile sale şi cum, ajuns el însuşi sub stăpânirea unei stafii, se coborâse în Infern. După ce rămase multă vreme pradă unei chinuitoare mâhniri, dragostea prietenilor izbuti s-o liniştească în cele din urmă, punându-i capăt durerii. În ziua a noua[1], îndeplinindu-se la mormânt ceremoniile după datină, scoase în vânzare moştenirea rămasă de la tatăl ei: sclavi, mobilier şi toate animalele de povară, şi astfel întreaga gospodărie se risipi în dreapta şi în stânga după şansele capricioase ale unei licitații aşa cum se-ntâmplă îndeobşte. În sfârşit, eu am fost cumpărat de un sărman grădinar cu cincizeci de sesterți[2], sumă enormă, spunea el, dar nădăjduia că prin munca noastră comună va putea să-şi câştige hrana.

Acum mi se pare necesar să arăt şi ce obligații aveam în noua mea slujbă. Dimineața, stăpânul meu îmi punea în spinare mari cantități de legume şi mă ducea în oraşul vecin. Acolo, după ce preda marfa

---

[1] Morții erau arşi în ziua a opta şi în a noua cenuşa lor, închisă într-o urnă, era depusă în mormânt cu ceremonii şi uneori cu întreceri atletice în cinstea lor.

[2] Monedă romană de argint care valora doi aşi şi jumătate, adică un sfert de dinar.

revânzătorilor şi încasa banii, se urca în spinarea mea şi se întorcea astfel la grădina sa. Cât timp săpa, cât timp uda şi încovoiat pe brazdele lui se ocupa de celelalte munci ale meseriei sale, eu aveam puțină tihnă şi mă bucuram de o odihnă care-mi plăcea. Dar când revoluția ordonată a astrelor, care după un anumit număr de zile şi de luni aduse un an nou, lăsă în urmă toamna cu plăcerile culesului de vii şi ajunse în zodia Capricornului[1], când veni iama cu zăpezile ei, cu ploi fără sfârşit şi nopți umede şi reci, n-a mai fost acelaşi lucru. Lăsat sub cerul liber şi închis într-un staul fără acoperiş, sufeream grozav din cauza frigului care nu mai contenea, căci stăpânul meu, din pricina excesivei lui sărăcii, nu putea să-şi procure nici pentru el, necum pentru mine, un aşternut de paie sau vreo pătură oricât de păcătoasă şi trăia într-un bordei, acoperit cu ramuri şi frunze de copaci. În afară de asta, dimineața trebuia să merg cu picioarele goale şi cu sforțări de nedescris printr-un noroi înghețat şi pe bucăți de gheață foarte ascuțite. Nu aveam nici măcar hrana mea obişnuită ca să-mi umplu stomacul, căci, deşi mâncarea mea era una şi aceeaşi cu a stăpânului, era totuşi foarte puțină şi proastă: câteva lăptuci bătrâne şi amare, care, încetând de a mai creşte şi înzestrate cu semințe, semănau cu nişte mături mari, deveneau un putregai acru şi slobozeau o zeamă noroioasă.

Într-o noapte, un proprietar din satul vecin, pe care întunecimea unui cer fără lună îl făcuse să zăbovească şi pe care o ploaie torențială îl udase până la piele, rătăcindu-se din drumul cel bun, se opri la grădinița noastră cu calul său, care nu mai putea de oboseală. Dată fiind împrejurarea, el fu primit cu dragă inimă şi găsi Ia noi, dacă nu o găzduire aleasă, cel puțin o odihnă de care avea mare nevoie. Voind să răsplătească bunăvoința gazdei sale, îi promise o anumită cantitate de grâu şi de untdelemn de la moşia sa şi, pe deasupra, două chiupuri de vin. Fără multă întârziere stăpânul meu ia cu el un sac şi nişte burdufuri goale şi, urcându-se pe deşelate în spinarea mea, porneşte la drum pentru o călătorie de şaizeci de stadii[2]. Străbătând această distanță, ajungem la moşia sus-numită, unde generosul şi primitorul amfitrion pofti îndată pe stăpânul meu la o masă copioasă.

În timp ce amândoi comesenii noştri se luau la întrecere cu paharul în mână, se întâmplă o minune dintre cele mai ciudate. O găină, alergând încoace şi încolo prin ograda casei, începu să cotcodăcească zgomotos

---

[1] Soarele intră în zodia Capricornului la solstițiul de iarnă.

[2] Măsură de distanță antică, stadiul avea la greci 177,06 m, iar la romani 185 m. Aşadar drumul parcurs de Lucius şi stăpânul său nu depăşea 11 km.

ca şi cum ar fi voit să ouă. Stăpânul ei, privind-o, îi zise:

— Bună şi foarte prăsitoare slugă, e atâta timp de cât ne îngraşi zilnic cu ouăle tale! Şi chiar acum, după cum văd, te gândeşti să ne prepari o gustare!

Apoi strigă:

— Ei, băiete, ia repede coşul hărăzit pentru cuibarul găinilor şi pune-l în colţul obişnuit!

Servitorul a făcut ceea ce-i poruncise stăpânul, dar găina, dispreţuind aşternutul obişnuit al cuibarului, a depus un rod prematur chiar la picioarele stăpânului ei, pe care avea să-l arunce într-o mare îngrijorare. Căci, într-adevăr, nu era un ou cum îl ştim cu toţii, ci un puişor perfect format, cu aripi, cu pinteni, cu ochi şi chiar cu piuit, care îndată începu să se ţină după mama lui.

În afară de această minune, s-a produs o alta cu mult mai mare, care cu drept cuvânt îi îngrozi pe toţi. Chiar sub masa pe care se aflau încă resturile ospăţului, pământul s-a despicat adânc şi din el a ţâşnit un foarte bogat izvor de sânge ale cărui mari şi îmbelşugate picături cădeau pe masă şi o inundau. Şi chiar în clipa când toţi, încremeniţi de spaimă, contemplau cu groază aceste divine prevestiri, iată că în mare grabă vine un servitor din pivniţă pentru a-i anunţa că tot vinul păstrat acolo de multă vreme fierbe cu clocote în butoaie, ca şi cum s-ar fi pus sub ele un foc uriaş. Tot atunci s-a văzut o nevăstuică trăgând cu dinţii din gaura lui un şarpe mort. Din gura unui câine ciobănesc a ţâşnit o broscuţă verde şi însuşi câinele, atacat de un berbec, care se afla lângă el, a fost gâtuit de acesta dintr-o singură muşcătură.

Atâtea minuni aşa de îngrozitoare au aruncat o spaimă de nespus în sufletul stăpânului şi au umplut toată casa de o descurajare vecină cu încremenirea. Cu ce trebuiau să înceapă? Cu ce să sfârşească? Ce ispăşire putea să fie mai mult sau mi puţin izbăvitoare pentru a potoli ameninţările divinităţilor cereşti? Câte victime şi ce fel de victime trebuiau jertfite?

În timp ce toţi, în aşteptarea unei groaznice nenorociri, erau înmărmuriţi de spaimă, soseşte un tânăr sclav care anunţă stăpânului său cea mai mare, ultima nenorocire ce se abătuse asupra familiei sale.

El avea trei fii mari, foarte învăţaţi şi foarte bine crescuţi, care făceau fala vieţii sale. O veche prietenie îi lega pe aceşti tineri de un sărman posesor al unei căsuţe modeste. Neînsemnata lui căscioară se învecina cu întinsele şi îmbelşugatele ogoare ale unui tânăr moşier, bogat şi influent, dar care abuza de gloria numeroşilor săi strămoşi. El era tare şi

mare în diferite partide şi fără nicio împotrivire făcea, în oraş, tot ce-i plăcea. Cu sărmanul şi umilul său vecin se purta ca un adevărat duşman; îi omora oile, îi lua boii, îi călca în picioare grânele încă necoapte. Şi nemulțumit că l-a despuiat de toată recolta, voi să-l alunge chiar de pe micul lui ogor; pornind împotriva lui un neînsemnat proces de hotare, pretindea că tot terenul era al lui. Atunci plugarul, om respectuos de altfel, jefuit de lăcomia bogatului, ca să salveze din moştenirea părintească cel puțin un petic de pământ pentru mormântul său, foarte spăimântat, a rugat pe mai mulți prieteni să vină să dea mărturie pentru hotarele sale. Printre aceştia se găseau şi cei trei frați, care voiau să dea tot ajutorul lor, oricât ar fi fost de neînsemnat, prietenului în primejdie.

Cu toate acestea furiosul tânăr, fără să se sperie câtuşi de puțin sau măcar să se ruşineze de prezența atâtor cetățeni, nu voi să renunțe la tâlhăreştile lui pretenții sau cel puțin să-şi stăpânească neobrăzatele-i cuvinte. În timp ce ei se jeluiau cu blândețe şi, cu vorbe frumoase, căutau să potolească mânia care clocotea în el, deodată, jurând pe capul său şi pe al celor ce-i erau mai dragi, afirmă că puțin îi păsa de prezența atâtor mediatori şi că va porunci servitorilor săi să ia de urechi pe vecinul său şi să-l azvârle îndată cât mai departe de coliba lui. La aceste cuvinte, un val de indignare cuprinse pe toți aceia care-l auziră şi unul dintre cei trei frați, fără şovăire şi cu multă îndrăzneală, îi răspunse că în zadar se bizuie el pe bogățiile lui ca să amenințe într-un mod aşa de tiranic şi de trufaş, fiindcă, de altfel, săracii au găsit întotdeauna, în nepărtinirea legilor, ajutor şi apărare în contra obrăzniciei bogaților. Aceste cuvinte, pentru un om aprins de mânie, au fost untdelemn peste foc, pucioasă într-un incendiu, un bici în mâinile Furiei, şi nu făceau decât să-i alimenteze brutala violență. Şi cu-adevărat nebunia lui sporise în aşa grad, încât striga în gura mare că puteau să se spânzure toți, cu legile lor cu tot.

Şi cum el avea nişte câini ciobăneşti, câini de fermă, sălbatici şi uriaşi, obişnuiți să mănânce hoiturile aruncate pe câmp şi, în afară de asta, dresați să se arunce asupra trecătorilor şi să-i muşte, fără deosebire, porunci să li se dea drumul şi să fie asmuțiți împotriva acestei mulțimi. Îndată ce auziră obişnuitul semnal al ciobanilor, aceste animale întărâtate şi înrăite, umplând câmpia cu un lătrat confuz şi răguşit care le făcea şi mai înfiorătoare, se repeziră cu o furie nebună asupra oamenilor, şi, cu nenumărate muşcături, îi sfâşiară şi-i făcură bucăți; n-au cruțat nici chiar pe fugarii pe care-i urmăreau cu şi mai multă înverşunare.

Atunci, în mijlocul înfiorătorului măcel al acestei mulțimi înspăimântate, cel mai tânăr dintre cei trei frați, lovindu-se de o piatră şi zdrobindu-şi degetele picioarelor, se prăbuşi la pământ şi căzu pradă acestor sălbatici şi fioroşi dulăi care, văzând pe nenorocitul tânăr întins la pământ, numaidecât se năpustiră asupra lui şi-l sfâşiară în bucăți.

Auzind urletele lui de moarte, frații, adânc îndurerați, alergară în ajutorul lui. Înfăşurându-şi mâinile stângi în pulpanele mantalelor[1], ei încercară să-şi apere fratele, aruncând o ploaie de pietre ca să alunge câinii, dar nu reuşiră nici să zdrobească, nici să pună pe fugă această haită sălbatică, iar prea nefericitul tânăr abia rostind ultimele cuvinte prin care cerea fraților săi să pedepsească pe acest bogat pângărit de crime pentru moartea fratelui lor mai tânăr, muri îndată sfâşiat. Atunci ceilalți doi frați, nu atât din pricină că nu mai aveau nicio speranță de salvare, cât mai ales din cauză că de bunăvoie renunțaseră la ea, se îndreptară spre cel bogat şi, cu un curaj nebun şi o furie oarbă, îl atacară cu o grindină de pietre. Dar acest ucigaş, setos de sânge, obişnuit de multă vreme cu numeroase asemenea crime, aruncă o suliță şi străpunse pe unul din cei doi în coşul pieptului. Deşi fusese lovit de moarte şi era cu totul neînsuflețit, el nu se prăbuşi, căci sulița cu care fusese străpuns, ieşindu-i aproape toată prin spate, se înfipse în pământ prin violența loviturii şi-i ținea suspendat trupul țeapăn care se legăna într-o parte şi în alta.

Apoi unul dintre servitori, grozav de îndrăzneț şi de ticălos, veni în ajutorul ucigaşului şi, cumpănind în mână o piatră, ochi de foarte departe brațul drept al celui de-al treilea tânăr; lovitura nu-şi atinse ținta, căci piatra îi atinse numai vârful degetelor şi, împotriva aşteptării tuturor, căzu mai departe fără să-l fi rănit. Totuşi, această fericită împrejurare dădu iscusitului tânăr o speranță de răzbunare. Prefăcându-se că are mâna zdrobită, iată cum se adresă el acestui om barbar:

— Bucură-te de distrugerea întregii noastre familii, hrăneşte-ți cu sângele a trei tineri nesăturata cruzime şi mândreşte-te cu glorioasa-ți biruință asupra concetățenilor tăi doborâți, dar cel puțin să ştii că, dacă ai jefuit de pământul său pe un nenorocit ca să-ți întinzi neîncetat hotarele moşiei, vei avea totuşi întotdeauna un vecin. Dar vai! dreapta mea, cu care desigur ți-aş fi tăiat capul, a căzut sfărâmată de un destin nedrept!

Întărâtat la culme de aceste cuvinte, furiosul tâlhar puse mâna pe

[1] La romani acesta era un gest de apărare şi protecție, la care textele antice fac adesea aluzie.

sabie şi, voind să ucidă cu propria lui mână pe nenorocitul tânăr, se repezi cu sete la el. Dar el nu provocase la luptă pe unul mai slab decât el şi întâmpină o rezistență la care nu se aşteptase deloc. Tânărul îi apucă cu putere mâna dreaptă şi învârtind sabia cu energie, o înfipse de mai multe ori în odiosul bogat şi-l făcu să-şi dea sufletul murdar… Apoi, ca să scape din mâinile servitorilor care alergau în fuga mare, deodată, cu sabia încă mânjită de sângele duşmanului său, îşi tăie adânc grumazul.

Acestea erau nenorocirile prevestite de atâtea minuni nemaiauzite, acestea erau nenorocirile anunțate nefericitului părinte. Doborât de atâtea lovituri în acelaşi timp, bătrânul nu putu să scoată nicio vorbă şi nici măcar să plângă în tăcere. Dar punând mâna pe cuțitul de care tocmai se servise la masă ca să împartă oamenilor brânză şi alte mâncări, după exemplul nefericitului său fiu, îşi tăie gâtul cu mai multe lovituri şi, căzând peste masă, cu capul în jos, spălă cu un nou val de sânge petele sângelui miraculos. Astfel pieri, într-un timp aşa de scurt, o întreagă familie. Jelind această nenorocită întâmplare şi plângând mai amarnic fatalitatea care-l urmărea, grădinarul îşi plăti masa cu lacrimi şi lovindu-şi în mai multe rânduri, una de alta, mâinile pe care le aducea goale, se urcă numaidecât în spinarea mea şi o pornirăm înapoi pe drumul pe care venisem. Dar nici întoarcerea nu i-a fost scutită de o nenorocită şi primejdioasă întâmplare.

Căci, ieşindu-ne în cale un individ de o statură înaltă, soldat dintr-o legiune, după cum îl arătau înfățişarea şi purtarea sa, îl întrebă pe stăpânul meu pe un ton obraznic şi trufaş unde se ducea cu acest măgar fără povară. Stăpânul, tulburat încă de durere şi neştiind latineşte, trecu înainte fără să-i răspundă. Soldatul n-a putut să-şi înfrâneze obişnuita-i obrăznicie şi, înfuriindu-se de această tăcere ca de o insultă, l-a lovit cu un harac de viță-de-vie, pe care-l ținea în mână, şi l-a aruncat din spinarea mea. Atunci grădinarul i-a răspuns cu umilință că, neştiind limba sa, nu putea să înțeleagă ce i se spunea. Soldatul îl întrebă deci în greceşte unde se ducea cu măgarul, iar grădinarul îi răspunse că se ducea în oraşul vecin.

— Dar eu, zise celălalt, am nevoie de serviciile lui, căci împreună cu alte animale de povară trebuie să transport, din cetățuia vecină, bagajele comandantului nostru!

Apoi, punând mâna pe mine, mă ia de căpăstru şi începe să mă tragă după el. Atunci grădinarul, ştergându-se de sângele care curgea din rana pe care i-o făcuse mai înainte la cap, îl roagă din nou să se poarte mai

politicos şi mai omenos cu un camarad de arme.

— Te rog fierbinte, în numele celor mai fericite speranţe ale tale, îi spunea el, acest măgăruş n-are nicio putere – fapt care nu-l împiedică să muşte – cade pe drum din pricina unei boli urâte şi abia poate să transporte din grădina mea, la o foarte mică distanţă, câteva legături de legume; oboseşte repede şi-şi pierde răsuflarea şi e departe de a fi în stare să poarte poveri mai mari!

Dar când văzu că nicio rugăciune nu îmblânzeşte pe militar şi că acesta e şi mai înfuriat şi gata să-i crape ţeasta cu cel mai gros nod al haracului său întors, recurse la cea din urmă posibilitate de salvare. Prefăcându-se că vrea să-i atingă genunchii pentru a-i stârni mila, se apleacă, se încovoaie şi, apucându-l de amândouă picioarele, îl ridică în sus şi-l trânteşte cu putere la pământ; apoi, fără să piardă o clipă, cu pumnii, cu coatele, cu dinţii şi chiar cu pietrele pe care le culegea de pe drum, îi zdrobeşte toată faţa, mâinile şi coatele. Celălalt, din clipa când fusese trântit pe spate la pământ, nu mai era în stare să se împotrivească sau să se apere în niciun fel, dar nu înceta să-l ameninţe pe grădinar, că dacă va reuşi să se ridice, îl va tăia în mii de bucăţi cu sabia. Ţinând seama de aceste vorbe, grădinarul îi ia numaidecât sabia, o aruncă cât mai departe cu putinţă şi din nou începe să-l bată cu şi mai multă furie. Snopit în bătaie, ciuruit de răni şi nemaiputând găsi alt chip de scăpare, soldatul a recurs la singurul mijloc ce-i mai rămânea de făcut: a făcut pe mortul.

Atunci grădinarul, luând sabia cu el, s-a urcat în spinarea mea şi în goana mare s-a îndreptat spre oraş; fără să se mai gândească să-şi revadă mica grădină, se duce la unul din prietenii săi, îi povesteşte totul, îl roagă să-l ajute în această primejdie şi să-l ascundă câtva timp, pe el şi pe măgarul său, până când o dispariţie de două sau de trei zile îl va scăpa de o urmărire capitală. Amicul, neuitând vechea lor prietenie, îl primeşte fără şovăire. Pe mine, cu ajutorul unei scări, mă urcă cu picioarele îndoite, sus, în podul casei, iar grădinarul, rămas jos chiar în prăvălie, se ascunde într-un coş, al cărui capac a fost tras peste el.

În timpul acesta, soldatul – aşa cum am aflat mai târziu –; asemenea unui om care s-a trezit dintr-o lungă beţie, în cele din urmă s-a pus pe picioare şi, deşi zdrobit de durerea atâtor lovituri, clătinându-se şi abia sprijinindu-se în toiag, a ajuns în oraş. Ruşinat de slăbiciunea şi de nevrednicia sa, nu suflă o vorbă nici unuia dintre cetăţeni despre bătaia şi despre înfrângerea suferită şi îşi înghiţi în secret ocara, dar când întâlni câţiva camarazi le povesti numai lor nenorocita întâmplare. Se

înțeleseră ca el să stea câtva timp ascuns în cortul lor, căci, în afară de insulta lui personală, se temea, din cauză că pierduse sabia, de urmările călcării jurământului militar[1]; iar în ce-i privea pe ei, după ce vor fi cercetat cu atenție urmele noastre, își vor da toată silința să ne descopere şi să-l răzbune. Dar exact la timp se găsi un vecin perfid care-i înștiință numaidecât unde eram ascunşi. Atunci soldații chemară autoritățile şi mințind că pierduseră pe drum un mic vas de argint de foarte mare preț, aparținând comandantului lor, susțineau că-l găsise un grădinar şi că, nevoind să-l dea înapoi, sta ascuns în casa unui prieten al său.

Magistrații, constatând valoarea obiectului pierdut şi aflând numele comandantului, se prezintă la uşa casei unde ne refugiasem şi cu glas tare somează pe gazda noastră să predea fără întârziere pe acela pe care-l ascundea, dacă nu voia să-şi piardă viața el însuşi. Dar el, fără să se sperie câtuşi de puțin şi neavând alt gând decât să salveze pe prietenul pe care-l luase sub ocrotirea sa, nu mărturiseşte nimic despre noi şi susține că nu l-a văzut pe grădinar de mai multe zile. La rândul lor, soldații, jurând pe capul împăratului, pretind că e ascuns acolo şi nu în altă parte. În cele din urmă, magistrații, spre a se convinge dacă cel care tăgăduia cu atâta încăpățânare spune adevărul, hotărăsc o percheziție. Se dă ordin lictorilor şi celorlalți slujbaşi să intre în casă şi să cerceteze cu de-amănuntul până în cele mai mici colțuri. Ei raportează că înăuntru nu există nici om, nici măgar. Atunci lupta reîncepe cu şi mai multă violență, dintr-o parte şi din alta: militarii susțin că ei ştiu ce spun şi implora dreptatea împăratului, iar gazda noastră tăgăduieşte neîncetat luând ca martori pe zei.

Auzind această dispută şi toată această zarvă, eu care, după cum se ştie, eram un măgar indiscret şi tot atât de curios, arzând de nerăbdare, îmi lungesc gâtul pieziş printr-o ferestruică, silindu-mă să văd cum arată tărăboiul acela. Dar, printr-o întâmplare neprevăzută, unul dintre soldați îndreptându-şi tocmai atunci privirile spre umbra mea, ia ca martori pe toți cei de față şi un puternic strigăt se ridică îndată din piepturile lor. Repede, ei se urcă pe o scară, pun mâna pe mine şi mă coboară de acolo ca pe un captiv. Atunci, nemaiexistând nicio îndoială, se cercetează cu mai multă atenție fiecare obiect în parte şi, în cele din urmă, ridicând capacul coşului, ei îl găsesc acolo pe grădinar. După ce fu scos din ascunzătoare şi târât înaintea magistraților, nenorocitul, care avea să plătească cu capul această întâmplare, a fost dus la închisoarea oraşului,

[1] Pierderea sabiei, a scutului sau a căştii se considera şi se pedepsea ca o dezertare.

iar nesocotita mea apariție la fereastră stârnea tot felul de glume şi hohote de râs ce nu se mai sfârşeau. De atunci a rămas proverbul des repetat: „Cine vede umbra măgarului, vede măgarul”[1].

CARTEA A ZECEA

Ce s-a ales, a doua zi, de stăpânul meu, grădinarul, nu ştiu. Dar în ce mă priveşte, soldatul acela, care din cauza furiei şi insolenței sale fusese snopit în bătaie, m-a desprins de iesle şi m-a luat cu el, fără nicio împotrivire din partea cuiva. Apoi, strângându-şi din cort – cel puțin aşa l-am socotit eu – efectele personale, mi le puse în spinare şi astfel, complet echipat şi înarmat milităreşte, iată-mă la drum. Purta un coif scânteietor de-ți lua ochii, un scut şi mai orbitor şi o lance remarcabilă prin lungimea cozii ei de lemn, armă care atunci de bună-seamă nu era cerută de rânduiala ostăşească, dar pe care el o aşezase artistic în vârful acelei poveri, aşa cum se face la război pentru a speria pe nenorociții trecători. După ce am mers pe un drum de câmp destul de uşor, am ajuns într-un orăşel unde n-am tras la han ci la casa unui anumit decurion. Încredințându-mă îndată unui tânăr servitor, plecă în grabă la şeful său, care avea sub comanda sa o mie de oameni. După câteva zile, mi-aduc bine aminte, chiar în această casă s-a comis o crimă de o cruzime înfiorătoare şi, ca s-o puteți citi şi voi, o voi povesti în cartea mea.

Stăpânul casei avea un fiu tânăr, foarte instruit, şi prin urmare de o bunătate şi de o modestie pilduitoare, un fiu cum ți-ai dori să ai şi tu sau

---

[1] Unii autori identifică aici două proverbe pe care Apuleius le-ar fi reunit într-unul singur. Un măgar, spun ei, privind pe o fereastră în atelierul unui olar, îi sparse mai multe oale. Olarul dădu în judecată pe stăpânul măgarului. Fiind întrebat de judecători de ce era acuzat: „De privirea măgarului meu”, le spuse el, răspuns care făcu asistența să râdă şi trecu de atunci în proverb.

În ce priveşte umbra măgarului, Demostene, pledând pentru un acuzat de o crimă capitală şi văzând că judecătorii nu dau nicio atenție discursului său, le spune: „Un tânăr închiriase un măgar pentru a se duce undeva; pe drum, voind să se odihnească puțin în timpul excesivei călduri a zilei, se culcă la umbra măgarului. Conducătorul măgarului se opuse, spunând că el i-a închiriat măgarul, iar nu umbra măgarului, şi-l dădu în judecată pe tânăr”. Atunci Demostene se opri şi, observând că toți judecătorii erau atenți la această povestire, strigă: „Cum, onorați judecători, ascultați nişte fleacuri, şi o cuvântare în care e vorba de viața unui om nu o ascultați?”

barem unul care să-i semene. Mama tânărului fiind moartă de mulți ani, tatăl se recăsătorise şi de la a doua soție avusese un alt fiu, care şi el trecuse de vârsta de doisprezece ani. Dar mama sa vitregă, care se bucura de o mare autoritate în casa bărbatului, mai mult grație frumuseții decât moralității, fie că era stricată din fire, fie că fatalitatea o împingea la cea mai ruşinoasă faptă, puse ochii pe fiul ei vitreg. Acum, deci, scumpe lector, să ştii că vei citi o tragedie şi nu o simplă poveste şi că de la conduri, ne ridicăm la coturni[1].

Această femeie, atâta vreme cât micul Cupidon s-a aflat la începutul creşterii sale, a rezistat în tăcere, ascunzând uşor o slabă roşeață din obrajii ei. Dar când inima i-a fost cu totul cuprinsă de un foc nebun, a cărui violență Amor, în delirul lui, o ațâța orbeşte, ea cedă, în sfârşit, crudului zeu; şi simulând o stare de slăbiciune, şi-a ascuns rana sufletului sub o pretinsă boală a trupului. Nu e nimeni care să nu ştie că toate simptomele de ruinare a sănătății şi a feței sunt aceleaşi la amorezați ca şi la bolnavi: o paloare îngrozitoare, ochi fără viață, genunchi istoviți, somn agitat, suspine cu atât mai adânci cu cât chinul este mai lung. Ai fi putut crede că era scuturată numai de o febră arzătoare, dacă n-ar fi fost lacrimile ce le vărsa. Vai, doctori ignoranți, ce să însemne acest puls accelerat, acea îmbujorare excesivă, acea respirație grea, acele palpitații dese care zgâlțâiau rând pe rând şoldurile? Buni zei! Cât ar fi fost de uşor, nu pentru un medic iscusit, ci pentru primul venit, oricât de slab cunoscător în suferințele iubirii, cât de uşor i-ar fi fost să priceapă, văzând o femeie care arde, fără ca trupul să simtă vreo căldură!

Aşadar, incapabilă să stăpânească violenta pasiune răvăşindu-i ființa până în adâncurile ei, ea rupse o tăcere ce dura de-atâta timp şi porunci să fie chemat la dânsa fiul ei vitreg, nume pe care ar fi voit să-l facă să dispară, ca să nu mai fie silită să roşească! Tânărul nu întârzie o clipă de-a da ascultare poruncii mamei sale vitrege bolnave. Cu fruntea brăzdată de o tristețe care-i dădea un aer de bătrân, se îndreptă spre camera de culcare a soției tatălui său şi a mamei fratelui său, ca să-i arate respectul pe care în tot cazul i-l datora. Dar ea, obosită prea mult de suferința unei lungi tăceri, plutea, ca să zic aşa, într-un ocean de nehotărâri. Din nou dezaprobă toate cuvintele pe care le socotea ca cele

---

[1] Încălțăminte înaltă, cu talpă groasă şi şireturi de piele, purtată de obicei de actorii de tragedie. În loc de *cothurnus*, actorii de comedie purtau aşa numitul *soccus*, pantof de casă femeiesc. Comedia şi Tragedia sunt, aşadar, sugerate prin încălțămintea slujitorilor Thaliei şi ai Melpomenei.

mai potrivite pentru întrevederea de faţă; pudoarea sa făcând-o să şovăiască şi, mai ales, neştiind cum să înceapă, cuvintele îi mureau pe buze. Dar tânărul care nici atunci nu bănuia nimic, cu un aer supus, o întrebă el cel dintâi care e cauza bolii ei. Atunci femeia, profitând de fatalul prilej că se găsea singură cu el, izbucni cu îndrăzneală, şi vărsând şiroaie de lacrimi şi acoperindu-şi faţa cu poala rochiei, îi adresă cu o voce tremurătoare aceste puţine cuvinte:

— Pricina şi începutul suferinţei mele de azi şi în acelaşi timp leacul şi unica mea salvare tu eşti, căci ochii tăi pătrunzând prin ai mei până în fundul inimii mele, au aprins în ea un foc mistuitor. Fie-ţi dar milă de o femeie care piere din cauza ta. Să nu te oprească deloc teama şi respectul ce-l datorezi tatălui tău, căci altfel aş muri fără îndoială, şi tu îi vei păstra soţia în viaţă. Eu te iubesc, pentru că-i regăsesc chipul în trăsăturile feţei tale şi iubirea mea e legitimă. Singurătatea noastră să-ţi dea deplină încredere: ai tot timpul să săvârşeşti un act îndrăzneţ, dar devenit necesar. Căci ceea ce nu e ştiut de nimeni e aproape ceva nefăcut!

Această neaşteptată declaraţie îl aruncă pe tânăr într-o foarte mare tulburare şi, cuprins de groază la ideea unei astfel de crime, el se gândi totuşi că nu trebuie s-o întărâte printr-un refuz aspru sau nepotrivit, ci mai degrabă s-o liniştească prin amânări şi promisiuni înşelătoare. Aşadar, îi promite bucuros, o îndeamnă nespus de mult să aibă nădejde, să se îngrijească şi să se întremeze, până când vreo călătorie a. Tatălui său le va lăsa un moment liber pentru plăcerile lor. Apoi fugi îndată din faţa vinovatei sale mame vitrege. Socotind că marea nenorocire ce-i ameninţa familia are nevoie de sfaturile unui om mai înţelept, numaidecât a spus totul fostului său învăţător, un bătrân de o înţelepciune cunoscută. După o îndelungată chibzuire, amândoi au găsit că cea mai bună hotărâre era să fugă cât mai repede de loviturile soartei vrăjmaşe. Dar nemaiputând să suporte nici cea mai mică amânare, femeia, sub un pretext oarecare, a reuşit să-şi convingă soţul, prin nemaipomenitele ei viclenii, să plece în grabă la nişte proprietăţi ce le aveau foarte departe de acolo. Atunci, mânată de o criminală speranţă, pe care o mai şi zorise, a cerut stăruitor satisfacţia promisă vinovatei ei patimi. Tânărul, când sub un pretext, când sub altul, fugea de această odioasă întâlnire, dar felurimea răspunsurilor făcând-o în sfârşit să vadă lămurit că el refuza să-şi ţină cuvântul, cu o repeziciune neaşteptată, ea trecu de la o nelegiuită iubire la o ură cu mult mai îngrozitoare.

Asociindu-se fără întârziere cu unul dintre sclavii dați ei ca zestre[1], un ticălos fără pereche, gata la orice crimă, ea îi încredințează perfidele sale planuri, şi nimic nu le păru mai nimerit decât să lipsească de viață pe nenorocitul tânăr. Ea trimite îndată pe criminal să-şi procure o otravă foarte puternică şi, dizolvând-o cu grijă în vin, o pune deoparte pentru uciderea nevinovatului său fiu vitreg.

Pe când aceşti doi criminali chibzuiau asupra celui mai potrivit moment de a-i oferi băutura, întâmplarea l-a adus acasă pe fratele cel mai mic, pe propriul fiu al acestei ticăloase femei, care se întorcea obosit şi flămând după lecțiile de dimineață. După ce a mâncat, i s-a făcut sete şi, găsind paharul de vin în care otrava fusese amestecată pe furiş, fără să bănuiască ce cursă ascundea, dintr-o înghițitură l-a golit până-n fund. Îndată ce a băut otrava pregătită pentru fratele său, s-a prăbuşit lipsit de viață pe lespezile pardoselii.

Îngrozit de năprasnica moarte a copilului, preceptorul său, cu țipete şi urlete, cheamă pe mamă şi pune în mişcare toată casa. În curând se află trista întâmplare a băuturii mortale şi toți cei de față începură să acuze diferite persoane de această crimă josnică. Dar îngrozitoarea femeie, exemplu de cruzime a unei mame vitrege, rămânând nesimțitoare la tragicul sfârşit al fiului ei, la remuşcările acestui omor a cărui pricină era ea, la nenorocirea familiei sale, la durerea soțului, la jalea unei astfel de îngropăciuni, nu voi să vadă în acest dezastru domestic decât prilejul de a se răzbuna cât mai curând. Ea trimise grabnic o ştafetă care să-l înştiințeze pe soțul său, aflat pe drum, de nenorocirea ce căzuse peste casa lui. Acesta întorcându-se în grabă din călătorie, ea îşi jucă rolul cu o cutezanță uimitoare şi acuză pe fratele vitreg că i-a otrăvit fiul. Intr-un fel, nu mințea decât pe jumătate, fiindcă băiatul, prin moartea sa, prevenise moartea destinată tânărului, dar era o minciună pe de-a-ntregul născocită când afirma că fratele mai mic fusese otrăvit de nelegiuitul său frate vitreg pentru că ea nu voise să cedeze ruşinoaselor lui fapte lubrice şi încercărilor de a o necinsti. Nemulțumită cu aceste minciuni atât de îngrozitoare, adăugă că el o amenința şi pe ea cu sabia pentru că-i demascase toată stricăciunea. Atunci nefericitul tată, lovit de îndoita moarte a fiilor săi, se zbuciuma într-o durere fără margini. Pe cel mai mic îl vedea îngropat sub ochii săi, iar despre celălalt ştia bine că, acuzat de incest şi fratricid, va fi fără

---

[1] Sclavii pe care femeile îi aduceau ca zestre soților treceau sub stăpânirea bărbaților, ca şi toate celelalte lucruri aduse ca zestre. Uneori însă femeile aveau şi alți sclavi care le aparțineau numai lor.

îndoială condamnat la moarte. Şi pe deasupra, ipocritele lamentări ale unei soţii multiubite îl împingeau la o ură nemărginită împotriva copilului său.

De-abia se terminase pompa funebră şi înmormântarea fiului mezin, că îndată, chiar de lângă mormânt, nenorocitul bătrân, cu faţa scăldată în lacrimi proaspete şi smulgându-şi părul alb murdărit de cenuşă, o luă la fugă în goana mare spre piaţa unde se împarte dreptatea. Acolo, prin lacrimile sale, prin rugăciunile sale, atingând chiar genunchii decurionilor, fără să cunoască, vai! perfidia acestei femei rele şi necredincioase, a cerut cu toată puterea voinţei lui moartea celuilalt fiu, strigând că e un nelegiuit care voise să pângărească patul părintesc, un asasin care-şi omorâse fratele şi un criminal care ameninţase pe mama lui vitregă c-o înjunghie cu sabia. Pe scurt, prin aceste cuvinte atât de mişcătoare şi prin adânca-i indignare, înflăcără atât de puternic în disperarea sa şi tribunalul, şi poporul, încât toţi, renunţând la plictisitoarea procedură judecătorească, la expunerea dovezilor evidente ale acuzării şi la meşteşugitele pledoarii ale apărării, au cerut într-un glas că acest flagel public trebuia lapidat în interesul obştesc.

Totuşi magistraţii, de teama unei primejdii personale şi ca nu cumva din pricina acestei indignări de puţină importanţă să se nască vreo răscoală care putea pune în primejdie ordinea şi siguranţa oraşului, pe de o parte interveniră pe lângă decurioni, iar pe de alta frânară pe concetăţenii lor şi cerură ca judecata să se facă cu formele legale şi după obiceiul strămoşesc şi ca sentinţa să se dea juridiceşte, numai după ce se vor fi cercetat şi cântărit bine dovezile aduse de o parte şi de alta. Căci în acest chip nu se va da un exemplu de sălbăticie barbară sau de tiranie asupritoare, condamnând pe cineva fără să-l fi ascultat, şi nu s-ar mai oferi veacului o pildă atât de primejdioasă într-o vreme de adâncă pace.

Toţi aprobară acest fapt înţelept şi numaidecât pristavul public primi porunca să anunţe pe senatori că erau convocaţi în adunare, la senat. Îndată ce ei îşi ocupară locurile obişnuite, fiecare după drepturile şi cinstea cuvenite rangului său, la a doua strigare a pristavului, cel dintâi se prezentă acuzatorul şi numai după aceea fu chemat şi introdus acuzatul. După exemplul legii ateniene şi după procedura tribunalului lui Marte[1], aprodul aduse la cunoştinţa avocaţilor părţilor să nu pledeze

---

[1] Adică Areopagul, care era un loc din Alena unde s-a judecat primul proces criminal în favoarea zeului Ares, acuzat că l-a ucis pe fiul lui Neptun. De aici numele de *areopagiţi*, pe care Solon l-a dat judecătorilor şi senatorilor din Atena.

cu introduceri lungi şi să nu caute să stârnească mila. Că toate acestea s-au petrecut astfel, am aflat-o de la mai mulţi inşi care vorbeau între ei. Dar ce dovezi a adus acuzatorul, cu ce motive l-a combătut acuzatul, care au fost în sfârşit discursurile şi replicile, nu ştiu, deoarece eram departe, la iesle, şi n-aş putea să vă spun lucruri de care n-am nicio cunoştinţă. Dar ceea ce am aflat sigur, am să vă povestesc acum.

îndată ce pledoariile acuzării şi apărării se sfârşiră, senatul socoti că realitatea şi certitudinea acuzaţiilor trebuiau sprijinite cu dovezi sigure, că o hotărâre atât de importantă nu trebuia să se ia pe temeiul unor simple bănuieli şi că mai ales era necesar ca sclavul acela, care singur ştia cum s-au petrecut lucrurile, să fie adus prin orice mijloace înaintea judecăţii. Fără să se sperie câtuşi de puţin de sentinţa unui proces atât de serios, de impozantul aspect al senatului sau cel puţin de mustrările vinovatei lui conştiinţe, acest ticălos începu să înşire o întreagă poveste pe care o dădea drept purul adevăr: că tânărul, supărat de dispreţul mamei sale vitrege, îl chemase la el şi, ca să se răzbune de ruşinea suferită, îi ceruse să ucidă pe fiul ei, că îi făgăduise o mare recompensă dacă nu va sufla o vorbă şi-l ameninţase cu moartea dacă va refuza, că, după ce a preparat cu mâna sa otrava, i-o dăduse ca s-o ofere copilului, că, bănuind că sclavul nu-i va da băutura şi că va păstra cupa ca pe o neîndoielnică dovadă a crimei, în cele din urmă i-o oferise el însuşi fratelui său.

Această depoziţie, foarte verosimilă, pe care nemernicul o recita cu o prefăcută tulburare, se dovedi hotărâtoare pentru judecată. Crima tânărului părându-le dovedită cu prisosinţă, niciunul dintre senatori n-a rămas atât de favorabil tânărului încât, în faţa evidenţei, să nu admită că merita să fie cusut într-un sac[1]. Venise momentul când buletinele de vot, toate la fel, căci toţi scriseseră aceleaşi cuvinte, trebuiau, după un străvechi obicei, să fie aruncate în urna de aramă şi odată depuse acolo, nemaiputându-se schimba nimic, soarta acuzatului era pecetluită şi capul lui era dat pe mâna călăului. Chiar în acest moment, unul dintre senatori, un bătrân, care se bucura mai mult decât ceilalţi de o încredere deosebită şi de o mare vază şi care era medic, acoperind cu mâna gura urnei, pentru ca nimeni să nu arunce cu uşurinţă buletinele, se adresă în aceşti termeni adunării:

— Sunt fericit că în lunga mea viaţă m-am învrednicit de cinstea

[1] Aceasta era pedeapsa dată paricizilor. Bătuţi cu vergi până la sânge, erau cusuţi într-un sac de piele, împreună cu un câine, cu o maimuţă şi cu un şarpe, şi aruncaţi în mare sau într-un fluviu.

voastră şi nu voi suferi un vădit asasinat, nici ca, amăgiți de minciunile unui mizerabil sclav, să vă călcați jurământul prin care v-ați legat de a face dreptate. Eu însumi n-aş putea, călcând în picioare respectul datorat zeilor, să-mi mint conştiința şi să pronunț o sentință nedreaptă. Aflați, deci, de la mine cum s-au petrecut lucrurile.

Acest criminal, fiind trimis să-şi procure o otravă cu efect imediat, a venit acum câteva zile la mine şi mi-a oferit în acest scop o sută de monede de aur masiv. Îi era absolut necesară, zicea el, pentru o persoană bolnavă, căzută într-o letargie declarată incurabilă, care dorea să pună capăt unei vieți de suferință. Urmărind cu atenție flecăreala acestui blestemat ticălos şi neîndemânaticile lui motive şi fiind sigur că punea la cale vreo crimă, i-am dat într-adevăr băutura, dar, prevăzând că afacerea va ajunge în fața justiției, n-am primit numaidecât banii pe care mi-i oferea. Ca nu cumva, i-am spus eu, vreuna din monedele astea de aur pe care mi le oferi să fie falsă sau stricată, pune-le chiar în sacul ăsta şi pecetluieşte-le cu inelul tău şi mâine le vom verifica în fața unui zaraf. Astfel l-am determinat să sigileze banii şi adineauri, îndată ce l-am văzut apărând în fața voastră, am poruncit unuia din oamenii mei să dea fuga în laboratorul meu şi să-mi aducă sacul. Poftim, îl aveți aci sub ochii voştri. Să-l vadă şi să-şi recunoască pecetea. Ei bine, cum poate fi acuzat acest tânăr că a dat fratelui său o otravă pe care a cumpărat-o sclavul ăsta?

Îndată criminalul a fost surprins de o frică nemaipomenită: culorile vieții au făcut loc pe chipul său unei palori de mort şi din tot corpul îi curgea o sudoare rece. Se schimba când pe un picior, când pe altul, fără să ştie pe care să stea, se scărpina în cap când într-o parte, când în alta şi, bâlbâindu-se, mormăia printre dinți nu mai ştiu ce nerozii, astfel încât nimeni, pe drept cuvânt, nu-l mai putea crede nevinovat. Dar vicleanul, reluându-şi treptat îndrăzneala, începu să nege totul cu cea mai mare încăpățânare şi să acuze pe medic că spune minciuni. Bătrânul, în afară de conştiința lui de judecător, văzând că buna sa credință e atacată în public, îşi îndoi sforțările pentru a arăta toată vinovăția acestui ticălos. În sfârşit, din ordinul magistraților, slujbaşii publici apucând de mâini pe acest sclav criminal, şi găsindu-i în deget un inel de fier[1], îl compară cu pecetea pusă pe sac. Această verificare întări primele bănuieli şi roata şi scaunul de tortură, după obiceiul grecesc, gata pregătite, au fost aduse numaidecât. Dar în fața chinurilor el a arătat un curaj de necrezut, şi nici loviturile de bici, nici chiar focul nu l-au putut face să se dea învins.

---

[1] Sclavii n-aveau dreptul să poarte decât un inel de fier.

— Pe Hercule, zise atunci medicul, eu nu voi suferi, nu, nu voi îngădui ca împotriva oricărei dreptăţi să trimiteţi la moarte un tânăr nevinovat şi ca acest mizerabil, bătându-şi joc de tribunalul nostru, să scape de pedeapsa îngrozitoarei lui crime. Am să vă dau o probă evidentă de vinovăţia acuzatului pe care îl aveţi în faţă. Fiindcă acest ticălos ardea de dorinţa de a-şi procura o otravă ucigătoare, am socotit că nu se cuvenea să dau nimănui băuturi mortale, căci eu ştiu că medicina a fost rânduită nu pentru uciderea oamenilor, ci pentru salvarea lor; pe de altă parte, temându-mă ca nu cumva, printr-un refuz inoportun, să-l fac să ia drumul crimei, împingându-l fie să-şi procure de aiurea vreo băutură ucigătoare, fie în sfârşit să se servească de pumnalul său sau de orice altă armă pentru făptuirea nelegiuirii plănuite, i-am dat o doctorie energică şi care nu e decât sucul soporific al mandragorei[1] renumit prin cunoscuta lui putere adormitoare, care produce un somn exact ca somnul morţii. Şi să nu vă miraţi că acest incorigibil criminal, care ştie bine ce pedeapsă îl aşteaptă după legile strămoşilor, suportă uşor aceste chinuri, ca unele ce sunt mai puţin grele. Dacă e adevărat că băiatul a luat băutura preparată de mâinile mele, atunci trăieşte, se odihneşte, doarme şi, îndată ce somnul lui letargic se va fi risipit, el va vedea din nou lumina zilei. Dar dacă a pierit, dacă este cu adevărat mort, puteţi căuta aiurea cauzele morţii lui!

Astfel vorbi bătrânul şi toţi îl aprobară. Într-o clipă pornesc în grabă la mormântul unde se odihnea trupul copilului. Senatorii, cetăţenii de frunte, toţi până la unul, chiar întreg poporul, aleargă acolo cu grămada, foarte curioşi. Iată-l şi pe tatăl care el însuşi, cu propriile-i mâini, ridică capacul raclei. Tocmai atunci, risipindu-se adormitoarea putere a soporificului, el îşi vede fiul sculându-se din somnul morţii. Îl strânge cu putere la piept şi, în negrăita-i bucurie, fără să poată scoate o vorbă, îl arată poporului. Apoi, aşa cum era înfăşurat şi acoperit cu giulgiul de îngropăciune, copilul e dus la tribunal. Atunci, dându-se pe faţă crimele sclavului şi ale acestei soţii criminale, adevărul ieşi la lumină în toată goliciunea lui. Mama vitregă a fost condamnată la exil pe viaţă, sclavul răstignit[2] şi, cu îngăduinţa tuturor, monedele de aur au revenit bunului

---

[1] Mătrăguna.

[2] Prin *patibulum* autorul înţelege *crucea,* hărăzită mai ales supliciului şi execuţiei sclavilor şi nu *furca patibulară* – bară transversală de lemn, găurită la mijloc, pe unde se vâra gâtul condamnatului, ale cărui mâini se legau sau se pironeau de extremităţile barei, fixată apoi de un stâlp gros. În limbajul curent, *furca* se confunda cu *crucea,* când venea vorba de *patibulum.*

medic ca răsplată pentru soporificul administrat la timpul potrivit. Astfel această faimoasă şi dramatică întâmplare a bătrânului tată a aflat o dezlegare întru totul vrednică de înţelepciunea zeilor, fiindcă într-un scurt răstimp, sau mai degrabă într-o clipă, el, care fusese în primejdie de a nu mai avea fii, deodată a redevenit tatăl celor doi tineri.

Cât despre mine, iată ce valuri ale soartei mă aruncară atunci încoace şi încolo. Soldatul acela care mă cumpărase fără ca nimeni să mă fi vândut şi care pusese stăpânire pe mine fără să fi dat vreun ban, fiind nevoit să plece la Roma, din ordinul tribunului său, ca să ducă urgent împăratului un raport oficial, mă vându cu unsprezece dinari unor fraţi care erau sclavi la un stăpân foarte bogat din vecinătate. Unul dintre ei era cofetar, specialist în plăcinte şi turte cu miere, iar celălalt bucătar, un bucătar meşter în mâncăruri gustoase, pe care le fierbea înăbuşit şi le dregea cu tot felul de sosuri şi mirodenii. Ei locuiau împreună, duceau o viaţă în comun şi mă cumpăraseră ca să le transport numeroasele vase de bucătărie necesare feluritelor nevoi ale stăpânului lor care călătoarea des dintr-un ţinut în altul. Iată-mă deci primit ca asociat al celor doi fraţi. Niciodată n-am cunoscut o soartă atât de binevoitoare. În fiecare seară, după cină, care era îmbelşugată şi strălucit prezentată, stăpânii mei aveau obiceiul să aducă în mica lor cămară numeroase feluri de mâncare rămase din belşug de la masă: unul aducea resturi întregi de porc, de pasăre, de peşte şi de alte mâncăruri de acest fel; celălalt pâini, prăjituri, minciunele, cornuleţe, pişcoturi şi o mulţime de lucruri foarte gustoase preparate cu miere. După ce închideau uşa odăiţei lor şi se duceau la baie ca să se refacă, eu mă îndopam până la refuz cu aceste lucruri bune pe care cerul mi le trimitea, căci nu eram nici atât de prost, nici atât de vădit măgar, încât să nu mă ating de nişte mâncăruri aşa de gustoase şi să-mi jupoi cerul gurii cu raţia mea de fân.

Multă vreme, ce-i drept, acest dibaci furt mi-a reuşit de minune, pentru că procedam tot cu frică şi cu destulă cumpătare, şterpelind numai câte puţin din atât de multele bunătăţi şi pentru că stăpânilor mei nici prin minte nu le trecea să arunce bănuieli asupra unui măgar. Dar când, dobândind o mai mare siguranţă că nu sunt descoperit, am început să înghit cele mai bune bucăţi şi să mănânc tot ce era mai ales, lăsând la o parte ce era cât de puţin rânced, o mare bănuială şi-a făcut loc în sufletele celor doi fraţi. Deşi nici chiar atunci nu mă credeau în stare de aşa ceva, totuşi au început să urmărească cu toată atenţia pe autorul acestor pagube zilnice. În cele din urmă s-au acuzat reciproc de aceste furturi neruşinate. Şi-au îndoit atenţia, se supravegheau mai de aproape

şi au ajuns chiar să numere fiecare bucată pe care o aduceau, în sfârşit, unul din ei, lăsând la o parte orice ruşine, spuse celuilalt:

— Într-adevăr, nu e nici drept, nici cinstit să mă înşeli în fiecare zi, furând cele mai bune bucăți spre a le vinde în dreapta şi-n stânga şi a-ți spori pe ascuns economiile personale, ca după aceea să ceri să împărțim restul în mod egal. Dacă, în sfârşit, asociația noastră nu-ți mai convine, putem s-o desfacem şi să rămânem buni frați, căci văd bine că acuzațiile mele, sporind la nesfârşit din cauza pagubei ce-mi produci, vor face să încolțească în noi o ură adâncă.

— Pe Hercule, răspunse celălalt, şi eu sunt foarte încântat că, după ce ai furat proviziile pe ascuns, ai avut îndrăzneala s-o iei înaintea plângerilor mele. E atâta timp de când le țin pe buze şi gem în tăcere, ca să nu se pară că vreau să învinuiesc pe fratele meu de o hoție aşa de ruşinoasă. Dar fiindcă şi unul şi altul am ajuns să ne plângem de acelaşi lucru, să căutăm deci mijlocul de a pune capăt acestei pagube, pentru ca duşmănia noastră, sporind în tăcere, să nu facă din noi doi Eteocle[1]!

Aducându-şi reciproc astfel de învinuiri şi altele la fel, amândoi se jurară că n-au comis absolut nicio înşelăciune, niciun furt şi se înțeleseră ca prin toate mijloacele posibile să-l caute pe autorul pagubei comune:

— Căci, ziceau ei, nu măgarul nostru, singurul rămas zilnic acasă, ar putea fi ispitit de aceste provizii. Cu toate astea, în fiecare zi dispar cele mai bune bucăți şi pe cât se pare, în cămăruța noastră nu intră muşte aşa de mari, cum erau altădată acele Harpii[2], care prădau mâncărurile servite lui Fineus[3]!

În acest timp, îndopat cu mâncăruri delicioase şi îngrăşat cu această hrană din belşug, mă împlinisem binişor la trup şi prinsesem un strat gros de osânză, care-mi făcuse pielea mai moale şi părul mai lucios. Dar această înfrumusețare a corpului mi-a adus o mare ruşine demnității

[1] Eteocle şi Polinice erau fiii lui Oedip şi ai Iocastei, frații Anligonei şi Himenei. Ura acestor doi frați duşmani era legendară. În războiul numit al celor şapte contra Tebei, ei s-au ucis unul pe altul. Mitologia spune că nici moartea n-a putut stinge ura dintre ei şi că flacăra rugului lor a fost văzută depărtându-se în două părți.

[2] Harpiile erau făpturi mitologice, închipuite ca ființe înaripate, cu chip de femeie, cu trup de pasăre acoperit cu pene şi cu două perechi de aripi, cu gheare lungi cu care înhățau prada.

[3] Un rege legendar din Salmydessos, în Tracia, despre care se spune că primise de la Apolo darul de a ghici viitorul. Pentru că s-a purtai rău cu fiii săi, zeii l-au lipsit de vedere, l-au condamnat să trăiască veşnic şi l-au lăsat pradă Harpiilor ca să-şi bată joc de el şi să-i răpească sau să-i spurce mâncărurile.

mele. Surprinşi de creşterea neobişnuită a trupului meu şi observând că rația de fân rămânea în fiecare zi neatinsă, cei doi frați şi-au îndreptat atunci toată atenția asupra mea. La ora obişnuită, prefăcându-se că se duc în baie, închid uşa ca de obicei şi printr-o găurică mă văd ospătându-mă de zor cu proviziile lor rânduite ici şi colo. Atunci, fără să se gândească la marea pagubă ce le făceam şi minunându-se de ciudatele plăceri ale măgarului lor, izbucnesc în hohote de râs. Chemând un prieten, chemând doi, şi în curând pe toți servitorii casei, le-au arătat nefireasca şi nemaipomenita lăcomie a acestui stupid dobitoc. Atunci pe toți îi cuprinse un râs aşa de zgomotos şi de puternic încât ajunse până la urechile stăpânului care trecea pe acolo. El întrebă ce pățanie hazlie stârnise râsul oamenilor. Când i se spuse care-i pricina, se uită şi el prin aceeaşi găurică. Ceea ce văzu îl amuză nespus de mult şi începu să râdă cu atâta poftă că se ținea cu mâinile de burtă. Venind lângă mine, cercetă totul de aproape.

Eu însă, văzând că soarta, cel puțin într-o privință, îmi arăta o față mai surâzătoare, şi încurajat de bucuria întipărită pe fețele tuturor, îmi vedeam de mâncare, fără să mă tulbur câtuşi de puțin.

În sfârşit, înveselit de noutatea acestui spectacol, stăpânul casei porunceşte să fiu condus, ba mai mult, el însuşi mă duce, cu propriile mâini, în sala de mâncare; porunceşte să se pună masa şi să mi se aducă felurite hălci de carne, neîncepute, şi tot felul de mâncăruri de care nu se atinsese nimeni. Eu eram plin până la gât, dar cu toate acestea, dorind să-mi atrag bunăvoința şi simpatia stăpânului, mă repezeam ca un flămând la bucatele puse pe masă. Ei îşi băteau capul să născocească tot ceea ce e mai ales şi care de obicei nu place unui măgar şi pentru a pune la încercare docilitatea mea, îmi ofereau cărnuri cu silfium[1], păsări piperate, peşti marinați într-o zeamă exotică, şi sala răsuna de puternice hohote de râs. În cele din urmă, un glumeț din cei de față strigă:

— Dați-i acestui tovarăş şi un pahar cu vin curat!

Propunerea plăcu stăpânului:

— Gluma ta nu e aşa de rea, ticălosule! îi răspunse el. Fireşte, e posibil ca oaspetele nostru să bea şi un pahar de vin bun îndulcit cu miere. Ei, băiete, începu el să strige, spală bine vasul acela de aur pe care-l vezi colo, umple-l cu vin amestecat cu miere şi oferă-l parazitului meu, spunându-i totodată că eu am băut primul în sănătatea lui!

Curiozitatea celor de față ajunse la culme, dar eu, fără să mă fâstâcesc şi cu aerul cel mai calm, îmi rotunjii cu grație buza inferioară

---

[1] Substanță răşinoasă, aromatică.

în chip de limbă şi dintr-o înghițitură am golit vasul oferit care era foarte mare. Îndată s-a ridicat un strigăt şi toți într-un glas au început să mă felicite. Stăpânul nu mai putea de bucurie. Chemând pe cei doi servitori care mă cumpăraseră, a poruncit să li se dea o sumă de patru ori mai mare decât cea plătită de ei. Apoi m-a încredințat unuia din liberții săi care era destul de înstărit şi i-a recomandat să aibă cea mai mare grijă de mine. Acesta mă trata cu destulă omenie şi blândețe şi, ca să se facă mai plăcut stăpânului său, se silea în tot chipul să-l distreze cu micile mele comicării. Mai întâi mă învăță să stau la masă rezemat într-un cot, apoi să lupt şi chiar să dansez, ridicând în sus picioarele dinainte şi, ceea ce păru cu totul extraordinar, să răspund cuvintelor prin semne. Când nu voiam un lucru, îmi aruncam capul înapoi, când voiam ceva, dădeam din cap de sus în jos; când mi-era sete, mă întorceam spre paharnic şi-i ceream de băut, clipind pe rând din fiecare ochi, separat. Mi-era foarte uşor să deprind toate aceste mişcări pe care, fireşte, aş fi putut să le execut fără să mă învețe cineva, dar mă temeam că cei mai mulți, în cazul în care le-aş fi executat fără profesor, întocmai ca o ființă omenească, să nu vadă în acest fapt o prevestire funestă şi, luându-mă drept un fenomen ciudat, un adevărat monstru, să nu-mi taie capul şi să mă arunce pradă bogată vulturilor.

În curând zvonul uimitoarelor mele talente se răspândise pretutindeni şi stăpânul meu ajunse celebru. „Iată-l, zicea lumea, pe cel care are ca oaspete şi prieten un măgar care ştie să lupte, un măgar care ştie să danseze, care înțelege vorba omenească şi se exprimă prin semne!”

Dar mai întâi trebuie să vă spun măcar acum lucrul pe care ar fi trebuit să-l fac de la început: cine era şi de unde venea stăpânul meu. El se numea Thiasus[1] şi era de fel din Corint, capitala întregii provincii Ahaia. După ce trecuse succesiv prin toate demnitățile la care-l chemau naşterea şi meritele sale, fusese numit în magistratura cincinală[2]; şi pentru a serba cu strălucirea cuvenită luarea fascelor, făgăduise să dea, timp de trei zile, spectacole de gladiatori. Dar marea lui dărnicie nu se oprise aici. Ținând foarte mult să câştige dragostea poporului, venise atunci în Tesalia ca să cumpere cele mai de soi animale sălbatice şi cei mai vestiți gladiatori. După ce cumpără ce-i conveni şi orândui totul după plac, se pregăti de întoarcere acasă. Dar el nu voi să se servească nici de frumoasele lui căleşti, nici de elegantele-i trăsuri cu perdele trase, care-l urmau goale în coada alaiului şi dispreţui chiar iepele sale

---

[1] În greceşte înseamnă voie bună, veselie, bucurie.

[2] Era *duumvir quinquennalis.*

tesaliene şi pe ceilalţi cai gali, de o rasă aşa de vestită şi vânduţi aşa de scump. Punându-mi falere de aur, o şa frumos lustruită, o pătură de purpură sub şa, o zăbală de argint, pieptar brodat, clopoţei cu sunetul cel mai plăcut, el călărea numai pe mine, cu o dragoste nespusă şi din când în când îmi adresa cele mai prietenoase cuvinte, spunându-mi între altele că era nespus de încântat că a găsit în mine un tovarăş de masă şi în acelaşi timp de drumeţie.

Când ajunserăm în Corint, după o lungă călătorie în parte pe uscat, în parte pe mare, cetăţenii alergară cu grămada înaintea noastră, nu atât ca să-l cinstească pe Thiasus, după cum mi s-a părut mie, cât din curiozitatea de a mă vedea pe mine, căci faima mea ajunsese atât de mare în oraş, încât am adus însemnate câştiguri libertului însărcinat cu paza mea. Când vedea că sunt mulţi amatori care ardeau de nerăbdare să asiste la jocurile mele, el încuia uşa şi-i primea separat, unul după altul, încasând taxe mari, care în mod obişnuit îi aduceau zilnic frumoase venituri.

În numărul curioşilor se afla o doamnă distinsă, cu mare trecere şi foarte bogată. Ea a plătit ca şi ceilalţi ca să mă vadă şi a fost aşa de încântată de feluritele şi amuzantele mele jocuri încât de la o neîncetată admiraţie, încetul cu încetul, a trecut la o iubire nebună.

Nevoind să se vindece de o patimă aşa de extravagantă, amorezată ca a doua Pasifae[1], de astă dată de un măgar, dorea cu înfocare îmbrăţişările mele. În sfârşit, plătind o mare sumă, cumpără de la paznicul şi îngrijitorul meu permisiunea de a se culca singură o noapte cu mine şi netrebnicul, ca să poată trage folos de pe urma mea, gândindu-se numai la câştig, se învoi.

În sfârşit, după ce terminarăm masa şi ne retraserăm din sufrageria stăpânului, găsirăm în camera mea pe această doamnă, care mă aştepta încă de mult. Mari zei! Ce pregătiri! Şi cât erau de strălucite! într-o clipă, patru eunuci, cu mai multe perne bine umplute cu puf moale, pregătesc pentru noi un pat pe jos, îl acoperă în întregime cu o cuvertură de purpură tiriană brodată cu aur şi aruncă peste ea o mulţime de perniţe, unele înguste şi altele potrivite, de care se slujesc de obicei femeile galante spre a-şi rezema obrajii şi gâtul. Şi, ca să nu întârzie printr-o mai îndelungată prezenţă plăcerile stăpânei, ei închid uşa camerei şi se retrag. Înăuntru, plăcuta flacără a lumânărilor înlocuise întunericul nopţii printr-o lumină albă.

---

[1] Pasifae era soţia lui Minos, regele Cretei şi mama Minotaurului, născut din legătura ei amoroasă cu un taur. Rivala ei romană are alte preferinţe patrupede.

Atunci doamna, lepădând absolut toate hainele de pe ea, chiar şi pânza care-i proteja forma frumosului ei sân şi stând în picioare lângă lumină, toarnă dintr-un flacon de cositor o mare cantitate de ulei parfumat cu care se freacă pe tot corpul şi după aceea mă freacă şi pe mine cu o deosebită grijă, mai ales la nări. Apoi, strângându-mă la piept şi acoperindu-mă cu dulci sărutări, nu ca acele curtezane ale căror favoruri sunt interesate şi care se dau primului venit, ci cu toată ardoarea unei sincere pasiuni, ea îmi adresează cele mai drăgăstoase cuvinte: „Te iubesc, te ador, numai pe tine te iubesc, fără tine nu mai pot trăi”, şi tot ce spun femeile bărbaţilor ca să-i încânte şi să le dovedească dragostea lor. Apoi, luându-mă de căpăstru, ea mă culcă uşor lângă ea, ceea ce nu mi se părea nici nou, nici greu, mai ales că, după o abstinenţă prelungită, aveam să mă bucur de îmbrăţişările pasionale ale unei femei aşa de frumoase. În afară de asta, un vin excelent şi din belşug îmi întărise puterile şi foarte plăcutul miros al parfumului mă îmboldea la plăcerile simţurilor.

Dar ceea ce mă chinuia şi mă neliniştea cel mai mult era să ştiu cum aş putea, cu picioarele mele atât de groase şi de lungi, să mă sui pe o femeie aşa de delicată, sau să strâng cu nişte copite aşa de tari, membre atât de diafane şi de moi încât le-ai fi crezut plămădite din lapte şi din miere; cum, cu o gură aşa de largă şi enormă, ai cărei dinţi îngrozitori erau adevărate pietre, aş putea să sărut aceste buze subţiri şi purpurii, umede de o rouă cerească; în sfârşit, cum, cu toată excitarea pe care o simţea până în vârful unghiilor, amanta mea ar putea să suporte organul meu genital aşa de colosal. Vai mie, nenorocitul, îmi ziceam, dacă voi despica pe această nobilă doamnă voi fi aruncat fiarelor sălbatice şi voi ajunge un număr în spectacolul pregătit de stăpânul meu! Cu toate acestea, ea nu mă slăbea deloc cu vorbele ei de dragoste, cu sărutările-i fără sfârşit, cu dulcele ei ciripit şi ocheadele-i provocatoare.

— În sfârşit îl am, îmi repeta ea mereu, îl am pe porumbelul meu drag, pe dulcea mea vrăbiuţă!

Şi spunând aceste cuvinte, îmi dovedi că părerile mele fuseseră greşite şi teama mea neroadă. Căci, strângându-mă în braţe cu cea mai mare putere, ea mă primi în întregime, dar absolut în întregime. De câte ori, ca s-o cruţ, îmi trăgeam bucile înapoi, tot de atâtea ori ea sălta cu o furie nebună şi, apucându-mă de şira spinării, se lipea mai strâns de mine, încât, zău, îmi venea să cred că-mi lipseşte totuşi ceva pentru a potoli neînfrânata ei pasiune, şi că plăcerile, pe care mama Minotaurului le gustase cu amantul ei mugitor, nu fuseseră o simplă născocire.

După o noapte grea, în care nu închisesem ochii o clipă, doamna, ca să evite lumina indiscretă a zilei, se retrase devreme, după ce mai întâi avusese grijă să încheie acelaşi târg şi pentru noaptea viitoare. De altfel, paznicul meu îi procura uşor aceste plăceri, mai întâi pentru că primea mereu sume importante, apoi pentru că dorea să rezerve un nou spectacol stăpânului său. În cele din urmă, îi dezvălui fără şovăire întreaga scenă a plăcerilor noastre amoroase. Atunci Thiasus, după ce răsplăti magnific pe libertul său, mă hărăzi spectacolului public. Dar fiindcă nu putea fi vorba de frumoasa mea prietenă, din cauza înaltului său rang, nici de vreo altă femeie, oricât de scump ar fi fost plătită, se găsi o josnică criminală, condamnată la fiare prin sentința guverna tom lui. Ea fu persoana care trebuia să apară cu mine în amfiteatru sacrificându-şi pudoarea în văzul spectatorilor adunați în mare număr. Iată povestea acestei femei aşa cum am auzit-o:

Ea se căsătorise cu un tânăr al cărui tată, plecând în călătorie şi lăsând-o însărcinată pe soția sa, mama tânărului în chestiune, îi porunci să omoare numaidecât rodul, în cazul că s-ar naşte un băiat[1]. În lipsa soțului venise pe lume o fată, dar iubirea maternă fiind mai puternică decât supunerea conjugală, mama o încredință unor vecini să o crească. Când soțul se întoarse, ea îl anunță că născuse o fată şi că a omorât-o. Când fata a ajuns în floarea tinereții şi a fost bună de măritat, mama sa, neavând posibilitatea s-o înzestreze potrivit cu rangul familiei sale, fără ştirea soțului, n-a putut decât să-i dezvăluie fiului său secretul, căci se temea nespus de mult ca fratele, târât de focul tinereții, să nu o necinstească pe sora sa, amândoi fiind necunoscuți unul altuia. Dar tânărul, de o rară bunătate, a ştiut să împace, după toată cuviința, supunerea față de mamă cu datoria pentru soră. Aruncând vălul unei tăceri respectuoase asupra acestui secret de familie, el a arătat tinerei fete un interes în aparență obişnuit, dar hotărând să execute porunca de neînlăturat a sângelui, a primit, ca un protector, în casa lui pe fata părăsită printre vecini şi lipsită de sprijinul părinților săi şi în curând, căsătorind-o cu un prieten intim, foarte drag lui, i-a dat din propria avere o zestre foarte mare.

Totuşi, această nobilă purtare, această fericită rânduială, făcută cu desăvârşită bună-credință, n-au putut rămâne ascunse fatalei voințe a

[1] Cei vechi aveau obiceiul de a ucide imediat după naştere, pe copiii lor, dacă socoteau că aceştia ar fi prea numeroşi față de mijloacele ce le aveau pentru a-i creşte. Mai des ucideau fetele decât băieții, pentru că zestrea ce trebuia dată fetelor, la căsătorie, cădea în sarcina lor.

Soartei. Din imboldul ei, căsnicia tânărului ajunse teatrul unei crude gelozii. Soția sa, aceeaşi care acum era destinată fiarelor pentru crimă, începu s-o bănuiască pe această tânără că e rivala sa şi amanta bărbatului ei, apoi ajunse s-o urască şi până la urmă să-i întindă cea mai crudă cursă pentru a o duce la pieire. În sfârşit, iată ce crimă născoci:

Luând pe ascuns inelul soțului, pleacă la țară. De acolo trimite un tânăr sclav, credincios ei, dar deloc în slujba bunei-credințe, ca s-o vestească pe tânăra femeie că protectorul ei a plecat la casa lui de la țară şi că o cheamă la el, adăugând că trebuia să-i spună să vină singură, fără niciun însoțitor, şi cât mai degrabă cu putință. Şi ca femeia să nu şovăiască înainte de plecare, ea dădu sclavului inelul sustras soțului, inel a cărui prezentare trebuia să confirme adevărul acelor cuvinte. Sora, ascultând de porunca aceluia pe care numai ea îl ştia că e fratele său, şi ținând seama şi de pecetea ce-i fusese arătată, plecă în grabă şi neînsoțită, după cum i se recomandase. Dar când, victimă a celei mai perfide viclenii, sărmana fată căzu în cursa ce i se întinsese, virtuoasa soție, înnebunită de o feroce gelozie, mai întâi dezbrăcă la piele pe sora bărbatului ei şi o biciui fără pic de milă. Deşi nefericita striga, cum de altfel era adevărat că tânărul era fratele ei, această Furie, acuzând-o întruna de minciună şi de înşelătorie, îi vârî un tăciune aprins între coapse şi o ucise în cele mai cumplite chinuri.

Atunci, alarmați de vestea unei morți atât de îngrozitoare, fratele şi soțul alergară în toată graba şi, după ce o jeliră pe nefericita fată, vărsând lacrimi amare, o îngropară cu toată cinstea cuvenită. Dar tânărul n-a putut să îndure cu suficientă tărie moartea atât de tragică şi de nemeritată a surorii sale. Răzbit de o adâncă mâhnire şi căzând pradă unui funest delir răspândit în trupul lui de o alterare a fierii, era mistuit de o febră arzătoare, încât s-a văzut limpede că avea neapărată nevoie de îngrijiri medicale. Soția sa, care de multă vreme îşi pierduse sentimentele, se duse să caute un doctor de o perfidie cunoscută, pe atunci faimos prin isprăvile sale ucigaşe. Ea îi promise fără întârziere cincizeci de mii de sesterți pentru care el trebuia să-i vândă o otravă în stare să lucreze într-o clipă pentru ca să obțină moartea soțului său. Târgul, odată încheiat, se simulează că, pentru calmarea măruntaielor şi curățirea bilei, are nevoie de această poțiune vestită, pe care specialiştii o numesc sfântă[1], dar aceasta e înlocuită cu alta care e consacrată

[1] Pe cât se pare, era o doctorie făcută din elebor sau spânz şi se pretindea că are puterea de a vindeca melancolia, nebunia, ulcerele şi multe alte boli.

Proserpinei Salvatoarea[2].

În curând, în prezența întregii case şi a câtorva prieteni şi rude, medicul întinse el însuşi bolnavului băutura perfect preparată de mâna sa. Dar această îndrăzneață femeie, voind să scape de complicele crimei sale şi în acelaşi timp să recâştige banii promişi, puse mâna pe cupă în fața tuturor, zicând:

— Nu, ilustre doctor, nu vei da această băutură iubitului meu soț mai înainte de a fi băut tu însuți o bună parte din ea. Căci de unde să ştiu eu dacă în ea nu se ascunde vreo otravă ucigătoare? Şi de altfel, această precauție n-ar putea să ofenseze o persoană aşa de prudentă şi de luminată ca dumneata: nu e foarte natural ca, în calitate de soție devotată şi alarmată de sănătatea bărbatului meu, să-l înconjur cu toată dragostea ce-i datorez?

Încremenit de extraordinara îndrăzneală a acestei groaznice femei, medicul se zăpăci şi, nemaiavând timpul necesar gândirii, pentru a nu da de bănuit prin teama sau prin şovăirea sa că e vinovat, înghiți o mare cantitate de băutură. Liniştit de acest act, tânărul luă şi el cupa şi bău ceea ce i se oferea.

Astfel petrecându-se lucrurile, doctorul voia să ajungă acasă cât mai repede, grăbindu-se să împiedice prin vreun antidot urmările nimicitoare ale otrăvii. Dar urmărind cu toată îndărătnicia să ducă până la capăt crima al cărui început îl şi făcuse, această îngrozitoare femeie nu-i îngădui să se depărteze de ea nici cât latul unei unghii, mai înainte, zicea ea, ca băutura să fi fost absorbită şi să se fi produs efectul salvator al doctoriei. Cu mare greutate, plictisită de multele lui rugăciuni şi de îndelungatele lui cereri, îl lăsă în sfârşit să plece. Dar în acest timp misterioasa otravă pătrunsese în toate măruntaiele şi-i atacase cu furie izvoarele vieții. În sfârşit, foarte bolnav şi adâncit într-o toropeală de moarte, se târî până acasă cu mare greutate. Abia avu timp să-i povestească totul soției sale şi să-i recomande să ceară cel puțin răsplata făgăduită pentru această dublă moarte. Apoi, doborât îndată de violența otrăvii, preadistinsul medic îşi dădu ultima suflare.

La rândul său, nici tânărul nu rezistase mai mult, şi se stinse într-un chip tot aşa de tragic sub potopul lacrimilor ipocrite şi mincinoase ale soției sale. După ce fu îngropat şi după ce trecură câteva zile – în care se fac sacrificiile şi slujbele funebre datorate celor morți – soția doctorului veni să ceară plata îndoitei morți. Văduva, întotdeauna aceeaşi,

---

[2] Acest supranume dat Proserpinei o înfățişează pe regina Infernului ca fiind divinitatea care scapă şi vindecă de toate relele.

întotdeauna lipsită de bună-credinţă, îi răspunse cu vorbe frumoase, îi făcu promisiuni peste promisiuni şi se legă să-i dea fără întârziere suma hotărâtă, dacă voia să-i mai aducă din aceeaşi băutură, pentru a sfârşi, zicea ea, ceea ce începuse. Într-un cuvânt, căzând în această cursă infernală, soţia medicului se învoi uşor şi, ca să se facă mai plăcută acestei femei foarte bogată, se întoarse repede de-acasă şi-i aduse toată cutia cu otravă. Această nelegiuită, având astfel o mare posibilitate de a-şi înmulţi crimele, îşi îndreptă până departe în jurul ei mâinile lacome de sânge.

Avea de la bărbatul pe care de curând îl otrăvise o fetiţă în cea mai fragedă vârstă şi era foarte nemulţumită că, după lege, copilul trebuia să moştenească o bună parte din averea tatălui. Cum voia să aibă întreaga moştenire, ea puse la cale uciderea fetiţei. Ştiind deci că mamele, condamnate[1] de soartă să supravieţuiască odraslelor lor, îşi moştenesc copiii răposaţi, se arătă o mamă crudă, după cum se arătase o nedemnă soţie. Pregătind un prânz în acest scop, ea ucise cu aceeaşi otravă atât pe soţia medicului cât şi pe propria-i fiică. Cumplita băutură distrugându-i de îndată gingaşul suflu precum şi delicatele şi fragedele măruntaie, plăpânda copiliţă se stinse într-o clipă. Dar soţia medicului, în timp ce groaznica otravă în şerpuituri ucigătoare îşi croia drum prin plămânii ei, începu să bănuiască adevărul şi în curând respiraţia ei din ce în ce mai grea îi risipi orice îndoială. Ea alergă atunci la palatul guvernatorului, strigând din toate puterile să i se facă dreptate. Poporul îngrămădindu-se în dezordine în jurul acestei femei care spunea că vrea să dezvăluie cele mai înfiorătoare crime, face să i se deschidă îndată casa şi urechile guvernatorului.

Abia începuse să povestească punct cu punct toate grozăviile acestei femei lacome de sânge, când deodată un nor gros se aşternu peste mintea ei şi o apucă ameţeala: buzele, care-i erau încă pe jumătate deschise, i se strâng, dinţii i se încleştează şi, cu un scrâşnet zgomotos şi prelungit, se prăbuşeşte fără viaţă, chiar la picioarele guvernatorului. Acesta, magistrat de altfel cu multă experienţă, deloc dornic să amâne, tergiversând şi lăsând pradă lâncezelii, nenumăratele fărădelegi ale nevinovatei şerpoaice, a poruncit să fie aduse numaidecât cameristele care o serveau şi, prin groaznice torturi, le-a smuls adevărul. Atunci, fiindcă nu se putea născoci altă pedeapsă vrednică de crimele sale, el o condamnă să fie aruncată la fiare, pedeapsă desigur cu mult mai mică

[1] Termenul de *sceleratus,* luat în sens pasiv, era aplicat părinţilor ai căror copii muriseră prematur, ei fiind socotiţi victimele unor încălcări ale legilor naturii.

decât ceea ce merita.

Aceasta era femeia cu care trebuia să mă căsătoresc în public şi aşteptam ziua ceremoniei cu o nelinişte şi o tristețe de nespus. De o sută de ori, în groaza mea, aş fi vrut să mă omor, înainte de a mă mânji prin contactul cu această netrebnică femeie sau de a suferi ruşinea unui spectacol public. Dar, lipsit de mână omenească, lipsit de degete, cu copită rotundă şi ciuntită, în niciun chip n-aş fi putut să trag o sabie din teacă. Fireşte, în marea mea nenorocire, mă mângâiam cu slaba speranță că primăvara, care tocmai revenise, va acoperi câmpiile cu o mulțime de muguri de flori şi va îmbrăca pajiştile în haină purpurie, că, în curând, spărgând închisoarea lor de ghimpi şi răspândind un parfum delicios, aveau să înflorească trandafirii, care ar putea să-mi redea chipul lui Lucius de altădată.

Sosind ziua destinată jocurilor, am fost condus cu un alai impresionant, prin mijlocul mulțimii, până la incinta amfiteatrului. În timpul baletelor şi pantomimelor cu care începuse spectacolul, eu, lăsat în fața porții, păşteam bucuros iarba deasă şi fragedă care îmbrăca intrarea, şi din când în când, prin poarta rămasă deschisă, aruncam priviri curioase în direcția spectacolului. Era ceva fermecător. Într-adevăr, băieți şi fete în toată strălucirea şi frăgezimea vârstei, pe cât de frumoşi la chip, pe atât de elegant îmbrăcați, cu un pas şi gesturi mlădioase executau pyrrhicul[1], după moda grecească, şi într-o desăvârşită aliniere descriau grațioase figuri schimbătoare: când formau un cerc ca roata unui car, când se înnodau într-un lanț oblic, uneori se adunau ca un batalion în formație pătrată, apoi se despărțeau în două grupe. După executarea acestor mişcări şi figuri complicate, sunetul trompetei anunță că baletul se terminase. Îndată se strâng covoarele şi draperiile, cortina se ridică şi apare decorul unei scene.

Se vedea un munte de lemn, înălțându-se asemenea faimosului munte pe care poetul Homer l-a cântat sub numele de Ida. Construit în proporții uriaşe, era acoperit cu crânguri înverzite şi copaci ce păreau aievea. Din vârful lui, arta maşinistului făcuse să țâşnească un izvor care curgea la vale, ca un râu. Câteva capre păşteau o iarbă fragedă şi un tânăr superb, îmbrăcat cu un frumos veşmânt femeiesc, cu o manta orientală care-i cădea de pe umeri şi cu o tiară de aur în cap, juca rolul

[1] Dans războinic inventat de Pyrrhus, care-l execută, primul, în jurul mormântului lui Patrocle, amicul intim al tatălui său, Ahile. Tinerii erau învățați să execute acest dans încărcați cu toate armele, pentru a-i deprinde cu disciplina militară şi a-i obişnui cu diferitele mişcări ale corpului.

lui Paris, ciobanul frigian, şi se prefăcea a conduce turma.

îndată a apărut un copil frumos, cu desăvârşire gol, în afară de umărul stâng, pe care-l avea acoperit cu o pelerină de adolescent. Părul lui blond atrăgea toate privirile şi din buclele lui se vedeau ieşind două aripioare de aur perfect asemănătoare. Caduceul său[1] împodobit cu rămurele îl arăta îndeajuns a fi Mercur. El înaintă dansând şi, ţinând în mâna dreaptă un măr acoperit cu foiţă de aur, îl dădu aceluia care-l înfăţişa pe Paris, apoi, arătându-i prin gesturi care e porunca lui Iupiter, se retrase îndată c-un mers graţios şi dispăru.

După el, vei „o tânără cu un aer maiestuos, care semăna perfect cu Iunona, la trup şi la înfăţişare. Capu-i era încins cu o diademă albă şi în mână avea sceptru. Repede intră alta pe care. După coiful scânteietor ce-i acoperea capul, coif el însuşi încins cu o coroană de măslin, după scutul pe care-l ridica în sus, după lancea pe care o învârtea în mână şi după atitudinea ei de luptătoare, uşor puteai să recunoşti că e Minerva. Apoi apăru o a treia, de o frumuseţe răpitoare. Graţia-i fără pereche şi via strălucire a divinilor ei obraji o arăta a fi Venus, aşa cum trebuie să fi fost când era fecioară. Corpul gol şi fără niciun voal permitea să i se vadă desăvârşita frumuseţe a formelor, cu excepţia fermecătorului ei sex, pe care-l umbrea un văl diafan de mătase. Zefirul, din cale-afară de curios, suflând cu dragoste, în nebuna lui zburdălnicie, când umfla şi îndepărta vălul, lăsând să se vadă floarea castităţii, când cu o suflare mai puternică îl lăsa în jos şi-l lipea strâns pe trupul zeiţei, făcând să-i iasă perfect în relief fermecătoarele rotunjimi ale membrelor. Două culori izbeau mai întâi ochii la vederea zeiţei: albimea strălucitoare a corpului, pentru că ea se cobora din înălţimile cerului, şi azurul veşmintelor, pentru că ieşea din adâncurile mării.

Fiecare din aceste tinere fete, care erau privite ca zeiţe, avea cortegiul său. Iunona era urmată de Castor şi de Pollux, purtând pe cap coifuri în formă ovală[2] şi la vârf împodobite cu stele[3]; dar cei doi fraţi erau nişte actori tineri. Această Iunonă, în ritmul variat şi melodios al flautului ionian, înaintă cu gesturi liniştite şi foarte naturale, iar printr-o pantomimă plină de nobleţe promise ciobanului că, dacă-i va oferi premiul frumuseţii, îi va dărui, la rândul ei, imperiul întregii Asii. Aceea pe care ţinuta sa marţială o arătase a fi Minerva era însoţită de doi tineri

---

[1] Vargă cu doi şerpi încolăciţi, purtată de mesagerul zeilor.

[2] La fel ca oul Ledei, din care s-a ivit pe lume Castor şi Pollux.

[3] Castor şi Pollux, supranumiţi şi Dioscurii (fiii lui Zeus-Dios), erau protectorii navigatorilor, fiind transformaţi de cerescul lor părinte în constelaţia gemenilor.

înfățişând Groaza şi Spaima[4], care purtau armele războinicei zeițe şi săreau în sus cu săbiile scoase. În spatele ei, un cântăreț din flaut cânta o melodie pe modul dorian, ale cărei tonuri ascuțite amestecate cu tonuri grave imitau trâmbița şi însuflețeau dansul viguros şi sprinten al zeiței. Agitându-şi mereu capul, aruncând priviri amenințătoare, ea înainta sprintenă cu un aer de sfidare şi prin gesturi repezi arăta lui Paris că, dacă-i va da biruința frumuseții, va deveni, mulțumită sprijinului ei, un erou nemuritor, prin trofeele lui de război.

Apoi în aplauzele zgomotoase ale spectatorilor, Venus, înconjurată de un popor de copii frumoşi, avansă la rândul ei şi, cu cel mai fermecător surâs, se opri în mijlocul scenei. Ai fi jurat că aceşti copii cu trupurile lor rotunjoare şi albe ca laptele sunt adevărați Cupidoni, coborâți din cer sau ieşiți din mare. Cu aripioarele lor, cu micile lor săgeți şi cu restul costumului lor, semănau de minune cu aceia pe care-i înfățişau şi, ca şi cum stăpâna lor ar fi trebuit să se ducă la un ospăț nupțial, îi luminau calea cu torțe strălucitoare. Apoi, în urma ei, se răspândi ca valurile un grațios stol de tinere fecioare: ici Grațiile aşa de fermecătoare, acolo Horele atât de frumoase. Şi unele şi altele, aruncând înaintea ei cununi de flori şi petale de trandafiri scuturați, căutau să facă plăcere zeiței lor şi încingeau hore frumoase, cinstind şi dezmierdând pe regina voluptăților cu gingaşele podoabe ale primăverii. După aceea, flautele cu mai multe găuri începură să cânte duios arii lidiene, care umplură de plăcere inimile spectatorilor, dar încântarea lor deveni şi mai intensă când Venus începu să danseze. Paşii săi erau la început uşori şi şovăielnici, dar legănarea de luntre a spatelui se comunică pe nesimțite capului şi delicatele ei gesturi se mişcau după dulcile şi armonioasele sunete ale flautelor. Ochii ei, pe jumătate închişi, când sunt înecați de o dulce bucurie, când sunt plini de foc, amenințători, şi uneori ea dansa numai din ochi. Îndată ce ajunse în fața judecătorului ei, prin felul cum îşi arunca brațele, părea a-i promite lui Paris că, dacă va fi preferată celorlalte zeițe, îi va da o soție de o frumusețe rară, întru totul asemenea ei. Atunci tânărul frigian dădu bucuros tinerei fete mărul de aur pe care-l ținea în mână: adică îi atribui dovada victoriei.

De ce vă mirați deci, josnice creaturi, sau mai degrabă turme venale care vă petreceți toată viața în for, sau şi mai bine, vulturi îmbrăcați în togă, dacă în ziua de azi toți judecătorii îşi vând sentințele pe bani, când, de la începutul lumii, interesul a corupt o hotărâre judecătorească dată

---

[4] *Terror et Metus* (în latină), *Deimos* şi *Fobos* (în elină) erau homerice personificări ale angoaselor războiului sângeros.

de un muritor în pricina de judecată a unor zeițe? Când judecătorul ales după sfatul marelui Iupiter, un om de la țară, un cioban şi-a vândut conştiința pentru satisfacerea unui capriciu amoros şi, mai mult încă, pentru pieirea întregului său neam? Tot aşa, pe Hercule, iluştrii şefi ai aheilor n-au pronunțat ei o hotărâre cu mult mai nenorocită, fie când, pe temeiul unor false acuzații, prea iscusitul şi învățatul Palamede[1] a fost condamnat ca vinovat de trădare, fie când mediocrul Ulise a fost socotit superior în vrednicie războinică puternicului şi marelui Aias[2]? Şi ce să mai spunem despre judecata pe care-au făcut-o atenienii, aceşti înțelepți legislatori, aceşti dascăli ai tuturor ştiințelor? Oare bătrânul acela de o înțelepciune şi de o prevedere divină, pe care Oracolul de la Delfi l-a proclamat drept cel mai înțelept dintre toți muritorii, n-a fost acuzat de perfidia şi de ura unei ticăloase clici politice că e corupător al tinerimii, pe care dimpotrivă o înfrâna, şi condamnat să bea sucul ucigător al unei buruieni otrăvitoare[3]? De altfel, el a lăsat o veşnică pată de ruşine pe fruntea concetățenilor săi, deoarece chiar în ziua de azi cei mai distinşi filosofi preferă şcoala lui filosofică ca fiind cea mai vrednică de cinste şi, în arzătoarea lor dorință de a ajunge la adevărata fericire, se folosesc de învățătura lui.

Dar pentru ca nimeni să nu mi-o ia în nume de rău din pricina acestei violente indignări şi să nu spună în gândul său: „Ei, poftim! acum trebuie să mai suportăm şi filosofia unui măgar”, îmi reiau firul povestirii de acolo de unde l-am întrerupt.

După ce se termină vestita judecată a lui Paris, Iunona şi Minerva părăsiră scena, posomorâte şi foarte mâniate, arătând prin gesturile lor indignarea pricinuită de această înfrângere. Venus, dimpotrivă, mulțumită şi voioasă, îşi exprima bucuria, dansând împreună cu toată suita sa. Deodată, din vârful muntelui, printr-o țeavă ascunsă, țâşni în sus o jerbă lichidă de vin amestecat cu şofran, care, căzând uşor sub

[1] Fiul lui Nauplius, regele Eubeei, a descoperit vicleşugul lui Ulise, care se prefăcea nebun ca să nu ia parte la războiul Troiei. Spre a se răzbuna, Ulise a plăsmuit o scrisoare ca din partea lui Priam, prin care acesta promitea lui Palamede o anumită cantitate de aur dacă va trăda pe greci: apoi i-a condus pe greci la cortul lui Palamede, unde s-a găsit aurul pe care el însuşi îl îngropase acolo şi Palamede a fost lapidat.

[2] „Judecata armelor” – în urma căreia armura lui Ahile, căzut eroic sub zidurile Troiei, a fost atribuită de căpeteniile oştirii aheene nu furtunosului luptător Aias, fiul lui Telamon, ci cumpătatului Ulise – a fost pe larg înfățişată de Ovidiu în Cartea a XIII-a a *Metamorfozelor* sale.

[3] Cucută. Aluzie la Socrate (vezi Platon, *Apărarea lui Socrate).*

formă de ploaie frumos mirositoare peste caprele care păşteau ici şi colo, le stropi încetul cu încetul până când, din albă cum era, lâna lor se schimbă într-o plăcută culoare galben-portocalie, care le dădea o înfăţişare mai frumoasă. În sfârşit, când întregul teatru a fost plăcut parfumat, muntele de lemn s-a scufundat sub pământ, într-o prăpastie aproape fără fund.

Atunci un soldat a ieşit din mijlocul forului şi, după dorinţa poporului, a cerut să se scoată din închisoarea publică femeia care, după cum am mai spus, fusese condamnată să fie dată fiarelor din cauza numeroaselor ei crime şi cu care eu trebuia să mă împreunez în public. Îndată, cu cea mai mare grijă, se aşeză un pat, desigur viitorul nostru pat nupţial, împodobit cu transparentă bagă indiană şi care era umflat cu o grămadă de perne moi de puf, acoperite cu învelitori de mătase înflorată. Dar, în afară de ruşinea de a săvârşi în public un astfel de act, în afară de scârba de a mă atinge de o femeie mânjită de crime, eram mai ales chinuit de teama de a nu-mi pierde viaţa şi făceam următoarele reflexiuni: Desigur, în timpul îmbrăţişărilor şi strângerilor noastre amoroase, oricare ar fi fost animalul aruncat asupra femeii, e cu neputinţă ca el să se dovedească atât de înţelept şi de inteligent, atât de iscusit în meseria lui, atât de cumpătat şi de moderat, încât s-o sfâşie numai pe femeia culcată lângă mine, iar pe mine să mă cruţe, ca pe unul care nu fusesem vinovat şi osândit. Astfel, cum nu mă mai nelinişte a ruşinea, ci grija de propria mea salvare, şi în timp ce paznicul meu îşi dădea silinţa să aranjeze patul cât mai bine, în timp ce toţi servitorii erau ocupaţi, unii să organizeze serviciul vânătorii, alţii absorbiţi de plăcerea spectacolului, am putut da curs liber gândurilor mele. De altfel, nimeni nu se gândea să supravegheze prea mult un măgar aşa de blând ca mine. Puţin câte puţin, am înaintat fără să fiu observat şi, când am ajuns la poarta cea mai apropiată, am rupt-o la fugă. După ce am făcut şase mii de paşi în galop, am ajuns la Cenchreae, oraş care trece drept cea mai strălucită colonie a Corintului şi pe care-l scaldă în acelaşi timp Marea Egee şi Golful Saronic. E un adăpost foarte sigur pentru corăbii şi un port extrem de frecventat. Dar eu am avut grijă să evit mulţimea şi, alegând pe ţărm un colţ îndepărtat, aproape de locul unde se spărgeau valurile, m-am întins pe un pat moale de nisip unde mi-am odihnit trupul obosit. Căci soarele îşi coborâse carul până la ultimul hotar al zilei şi, în liniştea înserării, numaidecât m-a cuprins un somn dulce şi adânc.

CARTEA A UNSPREZECEA

Cam pe la prima veghe a nopții, deșteptat de o spaimă neașteptată, disting o lumină orbitoare: era luna plină, al cărei glob se ridica tocmai atunci din valurile mării. Noaptea cu tainele ei, tăcerea, singurătatea, totul mă îmbia la meditație. Eu știam că luna, divinitate de prim-rang, are o putere suverană și că prin puterea ei conduce toate lucrurile din lumea asta; că nu numai animalele domestice și dihăniile sălbatice, ci chiar și lucrurile neînsuflețite suferă divina influență a luminii și puterii ei, că pe pământ, în aer, în adâncul apelor, corpurile înseși, fie se măresc potrivit cu creșterile ei, fie se micșorează din respect pentru descreșterile ei. Și fiindcă destinul, evident, acum săturat de numeroasele și cumplitele mele nenorociri, îmi oferea, deși târziu, o speranță de salvare, am vrut să implor augusta imagine a zeiței pe care o aveam înaintea ochilor. Alungând îndată toropeala somnului, m-am ridicat plin de voioșie. Ca să mă purific, am intrat numaidecât în mare să mă scald[1] și mi-am afundat capul în valuri de șapte ori pentru că acest număr, după divinul Pitagora, este foarte potrivit pentru ceremoniile religioase.

Apoi vesel și voios am invocat ajutorul puternicei zeițe și cu lacrimi în ochi i-am adresat următoarea rugăciune:

„Regină a cerului, fie că ești binefăcătoarea Ceres, mama și născocitoarea grânelor, care, bucuroasă că ți-ai regăsit fiica, ai învățat pe oameni să înlocuiască vechea ghindă, hrană sălbatică, prin alimente mai plăcute, și care locuiești pe ogoarele de la Eleusis; fie că ești cereasca Venus, care din primele zile ale lumii ai unit, printr-o iubire înnăscută, sexele opuse, și ai înmulțit printr-o eternă fecunditate neamul omenesc, adorată acum în sanctuarul de la Pafos; sau sora lui Febus care, prin ajutorul dat femeilor însărcinate și rodului lor, ai adus pe lume atâtea popoare, cinstită azi în mărețul templu din Efes[2]; sau temuta Proserpina, care cu urletele tale nocturne și cu întreita-ți înfățișare[3], ții în frâu

[1] Cei vechi, înainte de a se apuca de lucruri privitoare la religie, se scăldau în mare sau în râuri. Romanii aveau chiar în temple apă lustrală cu care se purificau.

[2] Templul Dianei din Efes era una din cele șapte minuni ale lumii antice.

[3] Proserpina era reprezentată sub forma unui cal pentru a simboliza mersul lunii pe cer, sub aceea a unui cerb pentru a arăta pe Diana, zeița vânătorii pe pământ, și a unui câine pentru a arăta pe Proserpina, divinitatea Infernului unde

umbrele înfuriate, le închizi în temnițele subterane şi rătăceşti prin depărtatele păduri sfinte, înduplecată prin felurite jertfe şi închinăciuni; o, tu, care cu palida-ți strălucire luminezi toate zidurile, care cu umedele tale raze hrăneşti roditoarele seminţe şi care, în singuraticele tale drumeţii, dai o slabă lumină, sub orice nume, sub oricare înfăţişare, cu orice slujbe sfinte mi-ar fi îngăduit să te invoc, ajută-mă în cumplita mea nenorocire, întăreşte norocul meu care se clatină, hărăzeşte-mi un moment de pace şi odihnă după atâtea crude încercări, îndurate până la sfârşit. Mi-ajung atâtea suferinţe, mi-ajung atâtea primejdii. Scapă-mă de această dezgustătoare înfăţişare de patruped, înapoiază-mă privirilor alor mei, redă-mi chipul lui Lucius. Sau dacă vreo divinitate supărată mă urmăreşte cu neînduplecata ei mânie, cel puţin să pot muri, dacă nu mi-e îngăduit să trăiesc!"

După această rugăciune şi după aceste lamentări vrednice de milă, am simţit că mintea mi se îngreuiază, dar somnul, din nou punând stăpânire pe mine în acelaşi culcuş, m-a doborât. Abia închisesem ochii şi iată că din mijlocul valurilor văd ridicându-se o faţă divină, vrednică de a impune respect chiar zeilor, apoi, încetul cu încetul a apărut un corp întreg, în toată strălucirea lui şi, scuturând după ea apa mării, această orbitoare divinitate s-a oprit în faţa mea. Mă voi sili să vă descriu admirabila ei frumuseţe, dacă totuşi, în sărăcia graiului omenesc, voi găsi expresii îndestulătoare sau dacă divinitatea însăşi îmi va da puterea de a vorbi uşor şi curgător.

Mai întâi avea un păr des şi lung, care, puţin inelat şi împrăştiat de o parte şi de alta a divinului ei gât, îi flutura într-o uşoară şi graţioasă neorânduială, în vârful capului avea o coroană formată din tot felul de flori, iar deasupra frunţii o tăbliţă rotundă în forma unei oglinzi, care, aruncând o lumină albă, arăta că era Luna. La dreapta şi la stânga, această podoabă era reţinută de două vipere încolăcite, cu capul ridicat în sus, şi de spice de grâu ce se clătinau deasupra frunţii. Rochia ei, din cea mai fină pânză de în, era de diferite culori care se schimbau, trecând rând pe rând de la albul orbitor al crinului la galbenul şofranului şi la roşul aprins al trandafirului. Dar ceea ce-mi izbi cel mai mult privirile era o mantie atât de neagră şi de lucitoare încât te orbea cu întunecata-i strălucire. Aruncată în jurul ei, trecea pe sub braţul drept, pentru a se urca până la umărul stâng, de unde marginea ei, formând un nod, îi atârna în jos cu mii de cute artistic aranjate şi se termina printr-un şir de ciucuri, care se mişcau în chipul cel mai graţios. Pe tot chenarul, ca şi pe

---

veghează Cerberul.

fondul acestei mantii, scânteiau nenumărate stele, iar în mijlocul lor, o lună plină arunca o vie şi strălucitoare lumină. De asemenea, pe întregul chenar al acestei mantii fără pereche se vedea brodată şi o ghirlandă care reprezenta tot felul de fructe şi de flori. Pe lângă aceasta, zeiţa ţinea în mâinile sale mai multe simboluri foarte deosebite unele de altele: în dreapta avea un sistru de aramă a cărui lamă subţire şi încovoiată, în forma unui centiron, era străpunsă de trei mici vergi de oţel care, scuturate de braţul său de trei ori în şir, dădeau un sunet ascuţit. Din mâna stângă îi atârna un mic vas în formă de corăbioară, pe toarta căruia, în partea cea mai din afară a ei, se ridica un şarpe cu capul în sus şi cu gâtul extrem de umflat. Divinele sale picioare era încălţate cu sandale împletite din frunze de palmier, arborele biruinţei.

Arătându-mi-se într-o astfel de splendoare şi răspândind cele mai alese parfumuri ale Arabiei, ea binevoi să-mi spună următoarele cuvinte:

— Iată, Lucius, mişcată de rugăciunile tale, am venit eu, Natura, mama tuturor lucrurilor, stăpâna elementelor, izvorul şi începutul veacurilor, divinitatea cea mai mare, regina manilor, cea dintâi între locuitorii cerului. Eu sunt aceea care cârmuiesc după voia mea luminoasele înălţimi ale cerului, vânturile sănătoase ale mării, jalnica tăcere a Infernului. Putere unică, sunt slăvită de întregul univers sub mai multe forme, cu variate ceremonii religioase, cu mii de felurite nume. Frigienii, primii născuţi pe pământ, mă numesc zeiţa din Pesinunt[1] şi mama zeilor; atenienii de baştină mă numesc Minerva Cecropiana[2]; ciprienii, care plutesc pe valuri, Venus din Pafos; cretanii iscusiţi în aruncarea săgeţilor, Diana Dictynna[3]; sicilienii, care vorbesc trei limbi[4], Proserpina Stigiana; locuitorii din Eleusis mă numesc Ceres Actaeana[5]; unii mă numesc Iunona, alţii Bellona; unii Hecate, alţii Nemesis Rhamnusia[6]. Dar aceia care sunt primii luminaţi de razele divine ale Soarelui, când începe să răsară, şi ultimii când ele se apleacă spre

[1] Oraş situat în Galatia, aproape de muntele Dindymus, devenit celebru datorită cultului zeiţei Cibele.

[2] Cecrops a fost cel mai vechi rege al Aticii, sosit din Egipt pentru a funda citadela Atenei.

[3] Acest epitet al zeiţei vânătorii provenea de la un munte din Creta.

[4] Alături de limba lor naţională, localnicii foloseau limba elină, introdusă de aşezările greceşti în Sicilia şi deopotrivă limba latină, după ce insula a trecut sub dominaţie romană.

[5] De la Actae – străveche denumire a Aticii: atenienii erau actaeeni.

[6] Din Rhamnunt, târg din nordul Aticii care îşi datora celebritatea unui templu închinat zeiţei dreptăţii şi răzbunării, unde Nemesis avea o statuie.

orizont, locuitorii celor două Etiopii şi egiptenii cei puternici prin străvechea lor ştiinţă, numai ei mă cinstesc cu slujbele sfinte şi închinăciunile ce mi se cuvin, numai ei mă numesc cu adevăratul meu nume de regina Isis. Eu vin la tine, mişcată de nenorocirile tale, vin binevoitoare şi prielnică. Şterge-ţi acum lacrimile, încetează a te mai tângui, alungă tristeţea, căci în curând, prin voinţa mea, va străluci pentru tine ziua mântuirii. Fii deci foarte atent la ceea ce-ţi voi porunci:

Ziua care se va naşte din această noapte, de când există lumea a fost închinată cultului meu. În această zi, când furtunile iernii se potolesc, când valurile zbuciumatei mări se liniştesc, când în sfârşit marea devine navigabilă, preoţii mei îmi închină o navă care n-a spintecat încă valurile mării, voind să arate astfel că pun comerţul maritim sub ocrotirea mea. Această sărbătoare va trebui s-o aştepţi fără nicio îngrijorare, lipsit de orice gânduri profane. Căci, după îndemnul meu, marele preot va purta în mâna dreaptă, în timpul măreţului alai, o coroană de trandafiri legată de sistrul său. Aşadar, fără şovăire, deschide-ţi drum prin mulţime şi urmează voios şi cu deplină încredere în mine procesiunea mea. Te vei apropia încet de preot, apoi, ca şi cum ai voi să-i săruţi mâna, vei smulge trandafirii cu buzele, şi chiar în clipa aceea te vei vedea scăpat de pielea acestui dezgustător animal pe care-l urăsc de atâta timp. Să nu-ţi fie teamă că vreuna din poruncile mele e greu de îndeplinit; chiar în această clipă, când vin la tine şi mă aflu în faţa ta, eu, arăt în vis preotului meu ce mai rămâne de făcut şi-i dau îndrumările de cuviinţă. Din porunca mea, strânsele rânduri ale mulţimii se vor da la o parte din calea ta, şi în mijlocul acestui sărbătoresc spectacol, nimeni nu se va uita cu scârbă la hidoasa ta figură, nimeni în faţa neaşteptatei tale metamorfoze nu-şi va îngădui reflexiuni răutăcioase şi nu se va gândi să te acuze.

Dar mai înainte de toate, adu-ţi aminte – şi acest gând să fie pe veci întipărit în adâncul inimii tale – că mi-ai rămas obligat pentru tot restul vieţii, până la ultima-ţi suflare. Căci nu e nedrept să rămâi dator pentru toată viaţa ce-o mai ai de trăit aceleia prin a cărei bunătate ţi-ai luat locul printre oameni. De altfel, tu vei trăi fericit, vei trăi plin de glorie sub ocrotirea mea; şi când, împlinind anii destinului tău, te vei coborî în Infern, chiar şi acolo, în această emisferă subterană, mă vei vedea strălucind în mijlocul nopţii Acheronului, stăpână absolută peste cele mai retrase colţuri ale Stixului şi tu însuţi, locuitor al Câmpiilor Elisee[1],

[1] Subpământeană regiune unde ajungeau după moarte umbrele virtuoşilor, legendar locaş al sufletelor care au cunoscut fericirea postumă.

vei continua să adori fără încetare pe protectoarea ta. Dar dacă, printr-o credință fierbinte, prin păzirea cu sfințenie a cultului meu şi printr-o nepângărită castitate îți vei fi câştigat bunăvoința mea, vei şti că numai eu am puterea să-ți prelungesc viața peste limita hotărâtă de destin!

Astfel se termină venerabilul oracol şi zeița atotputernică pieri din ochii mei. Trezindu-mă imediat din somn, m-am sculat zăpăcit de spaimă şi de bucurie, şi tot numai o apă. Adânc mişcat de apariția atât de clară a puternicei divinități, mă stropesc cu apă de mare şi, preocupat numai de supremele ei porunci şi sfaturi, mi le trec pe rând prin minte. În curând, alungând adâncul întuneric al nopții, soarele se ridică şi poleieşte tot orizontul. Şi iată că din toate părțile, cu o grabă religioasă şi cu adevărat triumfală, o imensă mulțime umple toate piețele publice[1]. În afară de bucuria de care eram pătruns, mi se părea că întreaga fire e cuprinsă de o voioşie atât de mare, încât simțeam cum fericirea se răspândeşte până şi asupra animalelor, în jurul caselor şi chiar în aer. Înghețului din noaptea trecută, împotriva oricăror aşteptări, îi urmase o zi plăcută; păsările cântătoare, înveselite de calda suflare a primăverii, dădeau concerte plăcute şi cu suavele lor melodii o fermecau pe mama astrelor şi străbuna veacurilor, pe stăpâna întregului univers. Arborii chiar, şi cei care se vor îngreuia de rod îmbelşugat, şi cei care se mulțumesc să dea numai umbră şi sunt neroditori, renăşteau la suflarea Austrului[2] şi, îmbrăcându-se cu mugurii frunzelor noi, la cea mai uşoară mişcare, produceau un şuierat plăcut. Vuietul asurzitor al furtunilor se potolise, clocotirea furioasă a mării încetase şi valurile spălau domol țărmul. În sfârşit cerul, curățat de vălul său de ceață, devenise atât de pur şi de luminos, încât te orbea cu propria lui strălucire.

Pe nesimțite, premergătorii impunătorului cortegiu începură să se pună în mişcare, cete foarte frumos şi felurit costumate după gustul şi dorințele fiecăruia. Unul încins cu un centiron închipuia un soldat, altul, îmbrăcat cu o togă scurtă, înarmat cu o sabie încovoiată şi cu țăpoaie, înfățişa un vânător. Un altul, în conduri poleiți, cu o rochie de mătase şi cu tot felul de giuvaericale prețioase, cu un păr fals pe cap, cu mersul tărăgănat, maimuțărea o femeie. Mai încolo, altul, cu gambele înfăşurate în jambiere, straşnic înarmat cu scut, coif şi sabie, ai fi crezut că iese dintr-o arenă de gladiatori. Precedat de fasce şi îmbrăcat în purpură, unul parodia un magistrat, altul cu manta, baston, sandale şi o lungă barbă de țap înfățişa un filosof. Unul cu felurite trestii unse cu ulei

[1] Sărbătoarea Isidei se celebra la 5 martie.
[2] Vânt călduț de sud.

închipuia un păsărar, altul cu undița, un pescar. Am văzut şi o ursoaică îmblânzită plimbată într-un jeț, gătită ca o doamnă de neam mare, şi o maimuță cu o scufie brodată pe cap, într-o fustă frigiană de culoarea şofranului, care, ținând în mână o cupă de aur, înfățişa pe păstorul Ganimede; în sfârşit, un măgar cu o pereche de aripi lipite în spinare, alături de care mergea un bătrân neputincios şi în bătaie de joc pe amândoi i-ai fi putut numi foarte bine Pegas şi Belerofon, atât erau de caraghioşi unul lângă altul[1].

În mijlocul acestor vesele procesiuni ale poporului care umpleau pretutindeni străzile, alaiul special al zeiței ocrotitoare se pusese în mişcare. Femei îmbrăcate în rochii albe, încununate cu flori de primăvară şi purtând cu bucurie diferitele atribute ale zeiței, presărau cu petale, pe care le scoteau din sân, drumul pe unde înainta alaiul sfânt. Altele aveau atârnate în spinare oglinzi strălucitoare, întoarse spre zeiță, pentru ca ea să poată vedea supunerea şi respectul mulțimii ce venea în urma ei[2]. Unele țineau în mână piepteni de fildeş şi, prin mişcarea brațelor, prin îndoirea degetelor, se prefăceau că piaptănă şi aranjează părul zeiței lor[3]. În sfârşit, altele, vărsând picătură cu picătură dintr-un balsam prețios şi plăcut şi din mii de alte parfumuri, stropeau străzile cu ele. În afară de acestea, o numeroasă mulțime de ambele sexe purta felinare, torțe, lumânări şi alte feluri de lumini, pentru a-şi face astfel favorabilă pe zeița astrelor cereşti. Apoi, orchestre delicioase, fluiere şi flaute, făceau să răsune cele mai dulci melodii. În urmă, venea un admirabil cor, format din cei mai distinşi tineri, îmbrăcați în haine de sărbătoare, albe ca zăpada, care, răspunzându-şi unii altora, cântau un plăcut imn compus împreună cu muzica de un poet talentat, sub inspirația binevoitoare a Camenelor[4], în care din când în când, se repetau preludiile ce se cântau înainte de sacrificiile mai solemne. Veneau apoi flautişti consacrați marelui Serapis[5], care, din flautul lor

---

[1] Această mascaradă, apărută în legătură cu vreun vechi obicei religios, avea loc cu ocazia sărbătorii Isidei, dar nu făcea parte integrantă din ea.

[2] Locul zeiței era în mijlocul procesiunii. Ea vedea direct prima parte a cortegiului, care o preceda, iar în oglinzile purtate în spate de credincioşii săi, partea care venea în urmă.

[3] Sigur că această mişcare o făceau deasupra propriului lor păr.

[4] Nimfe ale izvoarelor, înzestrate cu darul profeției şi identificate cu Muzele.

[5] La egipteni, Serapis, Apis şi Osiris erau una şi aceeaşi persoană care însuma toți zeii, după cum Isis însuma toate zeițele. Serapis, pe care perşii îl adorau sub numele de Mithra, Soarele, era ființa supremă.

ținut orizontal pe buze şi apropiat de urechea dreaptă, cântau diferite melodii obişnuite în cultul şi templul acestui zeu, fără să mai număr slujbaşii care strigau mulțimii să lase drum liber sfintelor icoane.

În urmă, se revărsau ca un puhoi mulțimile inițiate în divinele mistere: bărbați şi femei, de orice condiție, de orice vârstă, îmbrăcați în halate lungi de în de o albime orbitoare. Femeile purtau un voal străveziu peste părul lor parfumat, bărbații aveau capul complet ras, foarte lucios în creştet. Ei erau astrele terestre ale sublimei religii şi din sistrele lor de aramă, de argint sau chiar de aur, scoteau un sunet clar, melodios.

Preoții cultului, acei mari pontifi, îmbrăcați în veşminte albe de în, care le acopereau pieptul, strânse în talie şi coborând până la călcâie, purtau semnele distinctive ale celor mai puternice divinități[1]. Primul din ei ținea o lampă[2] care răspândea o lumină foarte vie ce nu semăna deloc cu acelea care luminează seara ospețele noastre: era o barcă de aur, care, din mijlocul ei, unde era mai largă, arunca o flacără extrem de puternică. Al doilea era îmbrăcat la fel, dar ținea în mâinile sale unul din cele două altare numite în mod ciudat „ajutoarele”, din cauza providenței ajutătoare a marii şi nobilei zeițe. Un al treilea mergea ridicând în aer o ramură de palmier cu frunzele din aur artistic lucrat, precum şi caduceul lui Mercur. Al patrulea arăta simbolul dreptății[3] înfățişat printr-o mână stângă cu palma deschisă, care de la natură fiind mai înceată, mai puțin îndemânatică şi mai puțin energică, pare mai potrivită decât dreapta să reprezinte dreptatea. El purta un mic vas de aur rotunjit în formă de mamelă[4] cu care făcea libațiuni de lapte. Al cincilea ținea în mână o vânturătoare de aur, plină de rămurele din acelaşi metal; în sfârşit, al şaselea ducea o amforă.

Îndată după aceştia au apărut zeii care binevoiau să meargă pe picioare omeneşti. Primul, oribil la vedere, era curierul Cerului şi al Infernului, cu, fața când întunecată, când strălucitoare[5]. El îşi înălța

---

[1] Serapis şi Isis, stăpânii mării şi ai luminii cereşti. De aceea lampa avea forma unei bărci.

[2] La egipteni, lampa sau lumânarea era un simbol religios. O purtau în semn de doliu din clipa când Osiris se rătăcise.

[3] Isis era adesea asimilată cu *Dreptatea,* personificată şi divinizată.

[4] Ca simbol al fecundității naturii.

[5] După cum îşi îndeplinea funcțiile în Infern, sau în Olimp. E vorba de Anubis, divinitatea egipteană adorată sub forma unui câine. Anubis fusese asimilat cu Mercur şi-i păstrase caduceul, insigna pristavilor.

trufaş capu-i de câine, în mâna stângă ţinea un caduceu şi cu dreapta agita o ramură verde de palmier. Imediat după el venea o vacă ridicată pe picioarele dinapoi, emblemă a fertilităţii înfăţişând-o pe zeiţa atotproducătoare. Ea se sprijinea de umerii unuia din fericiţii preoţi care înainta cu un mers plin de demnitate. Un altul ducea un coş în care erau închise misterele, care ascundeau tuturor privirilor tainele sublimei religii. Altul purta pe sânul său preafericit imaginea vrednică de respect a atotputernicei divinităţi, imagine care n-avea forma vreunui patruped domestic, nici a unei păsări, nici a unui animal sălbatic, nici chiar a unui om. Dar printr-o ingenioasă născocire, a cărei noutate chiar o făcea venerabilă, simbol inexprimabil al misterului deplin care trebuia să învăluie această nobilă religie, ea se prezenta sub forma unei mici urne[1] de aur scânteietor, sculptată cu cea mai mare artă, cu fundul foarte bine rotunjit şi pe dinafară încărcată cu minunate hieroglife egiptene. Orificiul ei, puţin înalt, se prelungea într-o parte printr-un cioc lung sau şănţuleţ, iar de cealaltă parte era fixată o toartă mult arcuită, deasupra căreia se ridica, încolăcindu-se, un şarpe cu gâtul solzos, umflat şi vărgat.

Dar iată că ora ajutorului făgăduit de puternica şi binevoitoarea zeiţă se apropie, destinul avea deci să se împlinească. Într-adevăr, marele preot care ţinea în mâna sa mântuirea mea, înainta îmbrăcat chiar aşa cum mi-l descrisese oracolul divin, purtând în mâna dreaptă un sistru pentru zeiţă şi o coroană pentru mine, o coroană pe deplin cuvenită, jur pe Hercule, căci după atâtea şi atât de mari încercări suferite, după atâtea primejdii înfruntate, puteam, în sfârşit, graţie celei mai mari dintre zeiţe, să ies biruitor din lupta mea cu nemilosul Destin. Deşi eram pătruns de o neaşteptată bucurie, totuşi nu m-am repezit ca un nebun, temându-mă bineînţeles ca năvala neprevăzută a unui patruped să nu tulbure liniştita ordine a procesiunii religioase. Am înaintat deci cu un pas grav şi liniştit, strecurându-mă puţin câte puţin prin mulţimea care de altfel se dădea la o parte din drumul meu, desigur sub inspiraţia zeiţei.

Dar pontiful, prevenit de oracolul din noaptea trecută, după cum mi-a fost uşor s-o recunosc, se opri deodată, admirând cu ce repeziciune totul se potrivea cu poruncile ce le primise şi, întinzând mâna cel dintâi, îmi duse la gură coroana pe care o ţinea. Atunci, tremurând de emoţie şi cu

---

[1] Se pare că prin această urnă, încărcată cu figuri hieroglifice, egiptenii au voit să arate revărsările sau creşterile Nilului, pe care-l socoteau binefăcătorul lor. În tot cazul, această urnă e o foarte ciudată imagine a unei divinităţi.

inima bătându-mi puternic, am apucat cu lăcomie această coroană în care străluceau minunați trandafiri şi am înghițit-o cu cea mai mare lăcomie, nerăbdător să văd împlinindu-se promisiunea.

Divina promisiune nu mă înşelase. Într-o clipă mă văd scăpat de hidoasa mea înfățişare de animal de rând. Mai întâi îmi cade părul acela aspru, apoi pielea cea groasă mi se subțiază, pântecele umflat mi se micşorează, copitele iau forma picioarelor care se termină cu degete, mâinile nu-mi mai sunt picioare şi se ridică în sus spre a-şi relua funcțiunile lor superioare, gâtul cel lung mi se scurtează, fața şi capul mi se rotunjesc, lungile-mi urechi îşi reiau micimea lor de mai-nainte, dinții enormi ca nişte bolovani se micşorează ca acei ai omului, şi mai ales coada, coada care mai înainte mă făcea să sufăr atât de mult, dispăru fără să lase nicio urmă. Mulțimea rămâne uimită, credincioşii proslăvesc puterea atât de evidentă a divinității' această minune atât de strălucită, cum se întâmplă numai noaptea în vis, şi uşurința cu care s-a săvârşit metamorfoza, şi toți într-un singur glas, cu mâinile ridicate spre cer, adeveresc strălucita binefacere a zeiței.

Eu, însă, încremenit de spaimă, ca şi cum sufletul meu n-a putut cuprinde o bucurie atât de neaşteptată şi de mare, am rămas pironit locului fără să pot scoate o vorbă. Nu ştiam ce trebuia să spun mai întâi, cum să-mi încep mai bine cuvântarea, nu ştiam ce vorbe ar fi de un mai fericit augur, acum când îmi revenise graiul, în sfârşit cu ce rugi trebuia să arăt unei zeițe aşa de mari întreaga mea recunoştință. Preotul însuşi, deşi era înştiințat de zeiță de toate nenorocirile mele, de la începutul lor, rămase totuşi zguduit de această mare minune şi în curând, printr-un gest expresiv, făcu un semn din cap să mi se dea un veşmânt din pânză de în, ca să mă acopăr, căci din clipa când părăsisem blestemata piele de măgar, strângându-mi mereu coapsele şi încrucişându-mi mereu ruşinat mâinile, mă acopeream, atât cât îi era cu putință unui om despuiat, cu acel văl natural. Atunci, unul din cortegiul credincioşilor îşi scoase repede prima haină de pe el şi mi-o aruncă cu îndemânare pe umeri. Lucrul acesta odată făcut, marele preot, privindu-mă adânc impresionat, dar cu o față veselă şi o expresie supraomenească, îmi vorbi în chipul următor:

— După atât de multe şi felurite încercări, după atâtea lovituri grele ale Soartei, după toate îngrozitoarele furtuni care te-au aruncat încoace şi încolo, în sfârşit, Lucius, ai ajuns în portul Odihnei şi la altarul

îndurării[1]! Nici naşterea ta, nici înalta-ți poziție socială, nici chiar această învățătură prin care te distingi nu ți-au fost de niciun folos, căci pornind pe drumul alunecos al unei tinereți înflăcărate şi aruncându-te în plăceri nedemne de un om liber, ai plătit scump o curiozitate fatală. Dar în sfârşit, oarba Soartă, urmărindu-te cu cele mai groaznice primejdii, te-a condus, fără să vrea şi prin chiar imprevizibila ei răutate, la această sfântă fericire. Ducă-se acum aiurea, să-şi dezlănțuie furia şi să caute o altă victimă pentru nemiloasa ei cruzime, căci aceia a căror viață o apără puternica zeiță, luându-i în serviciul său, nu mai sunt expuşi duşmănoaselor lovituri ale Soartei. Oare acei tâlhari, acele fiare sălbatice, acea sclavie, acele drumuri grele, întortocheate şi veşnic bătute, acea zilnică teamă de moarte, în sfârşit toate aceste necazuri, dus-au ele la ținta urmărită de o Soartă nemiloasă? Nu! Fiindcă acum tu eşti luat sub ocrotirea unei Soarte care vede totul limpede în viitor[2] şi luminează chiar pe ceilalți zei cu strălucirea luminii sale. Ia, deci, de aci înainte o față mai veselă, mai potrivită cu albimea veşmântului tău, şi însoțeşte cu pas triumfal alaiul zeiței care te-a salvat. Să vadă nelegiuiții, să vadă şi să recunoască rătăcirea lor. Privească-l pe Lucius, care a scăpat de suferințele lui de mai înainte şi care, bucurându-se de ocrotirea mamei Isis, îşi biruie propria lui Soartă. Totuşi, ca să fii mai în siguranță şi mai bine apărat, înrolează-te în sfânta noastră armată aşa cum noaptea trecută ai fost chemat să depui jurământ. Consacră-te de acum înainte cultului religiei noastre şi suferă de bunăvoie jugul acestui sacerdoțiu, căci numai când vei fi început să slujeşti zeiței, vei simți mai mult farmecul libertății tale!

Astfel vorbi cucernicul pontif şi, gâfâind şi obosit de inspirație, tăcu. Îndată, amestecându-mă în mulțimea credincioşilor, urmai cortegiul sfânt. Dar eram observat şi recunoscut de tot oraşul. Fiecare mă arăta cu degetul şi cu semne făcute din cap, toată lumea vorbea de mine: „Iată-l pe acela, se spunea, căruia augusta şi atotputernica zeiță i-a redat astăzi înfățişarea de om. Fericit desigur, de trei ori fericit muritor, care prin inocența şi curăția vieții lui de mai înainte a meritat de la cer o ocrotire aşa de strălucită, încât renăscut, ca să zic aşa, a fost numaidecât consacrat ca slujitor al sfintei religii!"

În mijlocul acestor convorbiri şi al voioaselor şi zgomotoaselor ceremonii, ne apropiam pe nesimțite de țărmul mării şi în sfârşit am

---

[1] Preotul încearcă să dea un sens simbolic metamorfozării lui Lucius, ca începutul unei vieți noi. Miracolul putea spori credința în Isis a mulțimii.
[2] Unul din numele Isidei este Isis *Tyhe* – soarta.

ajuns chiar în locul unde petrecusem noaptea precedentă sub înfăţişarea de măgar. Acolo, îndată ce imaginile zeilor au fost aşezate după datină, marele preot s-a apropiat de o navă foarte artistic construită şi de jur-împrejur împestriţată cu minunate picturi egiptene, a purificat-o după rânduiala sfântă cu o torţă aprinsă, cu un ou şi cu pucioasă şi, rostind cu neprihănita lui gură cele mai solemne rugăciuni, i-a dat un nume şi a închinat-o zeiţei. Pe pânza albă a acestei fericite corăbii se arăta, în cuvinte brodate, că era un dar oferit pentru prielnica navigaţie a noilor transporturi. Numaidecât se înălţă catargul, care era un pin întreg, bine rotunjit, înalt şi strălucitor, cu o platformă deosebit de frumoasă în jurul lui: la pupă se încovoia un gât de lebădă[1], îmbrăcat în foi subţiri de aur care scânteia, iar talpa corăbiei, în întregime lucrată din lemn de tuia, perfect lustruit, era de o frumuseţe sclipitoare. În curând, toţi cei de faţă, atât profani cât şi iniţiaţi, aduseră pe întrecute vânturători încărcate cu aromate şi cu alte ofrande de tot felul şi un fel de fiertură, din lapte şi făină, făcură libaţiuni pe valuri, până în momentul când vasul încărcat cu nenumărate daruri şi fericite prinoase fu desprins din odgoanele care-l ţineau legat de ancoră şi, mulţumită unui vânt liniştit şi prielnic, ajunse în largul mării. Şi când abia se mai vedea în zare ca un punct nedesluşit, purtătorii obiectelor sfinte, încărcându-se din nou cu emblemele pe care le aduseseră, făcură voioşi calea întoarsă spre templu cu acelaşi strălucit ceremonial ca şi la sosire.

Îndată ce am ajuns la templu, marele preot, cei care purtau imaginile sfinte şi vechii iniţiaţi în venerabilele mistere, au intrat în sanctuarul zeiţei şi au depus, după rânduială, aceste chipuri care păreau că respiră. Apoi, unul din ei, pe care toţi îl numeau Scribul, stând în picioare în faţa uşii, chemă, ca la o adunare, tagma pastoforilor[2], căci aşa se numeşte acest sfânt colegiu, apoi, urcându-se într-un amvon înalt, a citit dintr-o carte cu glas tare, rugăciuni pentru măritul împărat, pentru senat, pentru cavaleri, pentru întreg poporul roman, pentru navigatori şi pentru corăbiile care rătăcesc pe mare, pentru fericirea tuturor celor ce alcătuiesc imperiul nostru şi sfârşi, rostind în greceşte formula obişnuită:

---

[1] Marinarii antici denumeau *cheniscus* extremitatea pupei în formă de gât de gâscă, expresie folosit nu numai de Apuleius, ci şi de contemporanul său Lucian din Samosata (*Istorie adevărată.,* II, 41).

[2] Aşa erau numiţi preoţii egipteni care purtau chipurile zeiţei Isis şi ale altor zei, în nişte racle sau temple portative, conţinând statui de divinităţi (în elenă *pastos).*

„Să se sloboadă corăbiile[3]”. Aceste cuvinte însemnau că sacrificiul era primit, după cum a dovedit-o mulţimea credincioşilor, care imediat a izbucnit în strigăte de bucurie. După aceea, cetăţenii, nespus de fericiţi, aducând ramuri verzi de măslin, crengi de rozmarin şi coroniţe de flori, le-au depus înaintea statuii de argint a zeiţei, care era aşezată pe o estradă şi, după ce i-au sărutat picioarele, s-au retras la casele lor. Cu toate acestea, pe mine nu mă lăsa inima să mă îndepărtez de locul acela nici cât latul unei unghii şi, cu privirile aţintite pe chipul zeiţei, mă gândeam la nenorocirile mele trecute.

Dar înaripata Faimă, fără să-şi fi încetinit o clipă uşorul ei zbor, trâmbiţase pretutindeni, în patria mea, atât binefacerea vrednică de slavă a zeiţei cât şi nemaipomenitul meu noroc. În curând, prietenii mei, servitorii şi rudele cele mai apropiate, părăsiră doliul pe care-l luaseră din cauza falsului zvon al morţii mele şi, plini de o neaşteptată bucurie, veniră în grabă, încărcaţi cu diferite daruri, ca să se încredinţeze de miraculoasa-mi înviere şi de întoarcerea mea din Infern. Eu însumi, încântat de sosirea lor, pe care n-o mai nădăjduiam, am fost nespus de impresionat de dragostea cu care-mi ofereau atâtea lucruri, căci ei avuseseră grijă să-mi aducă din belşug tot ce-mi trebuia pentru a face faţă traiului şi cheltuielilor mele.

După ce am vorbit cu ei potrivit cu situaţia ce fiecare o avea pe lângă mine şi le-am povestit trecutele-mi nenorociri şi bucuria prezentă, m-am întors din nou în faţa zeiţei. Mi-am închiriat o cameră în incinta templului şi mi-am statornicit vremelnic acolo penaţii. Asistam la slujbele sfinte care nu se oficiau în public, trăiam în nedespărţita tovărăşie a preoţilor şi eram un fervent adorator al marii zeiţe, de care nu mă dezlipeam. Nu era o singură noapte, o singură clipă de odihnă în care să nu fiu lipsit de apariţia şi de îndemnurile sale. Ea îşi arătase voinţa de mai multe ori şi, cum eram de multă vreme destinat cultului ei, îmi poruncea ca cel puţin acum să mă iniţiez. Dar eu, deşi o doream din toată puterea voinţei mele, totuşi eram reţinut de o teamă religioasă, căci îmi dădeam seama, după o adâncă chibzuire, cât de grea e disciplina preoţiei şi păstrarea castităţii, şi ştiam cu câtă prudenţă şi băgare de seamă trebuie să fii în mijlocul nesfârşitelor primejdii la care eşti expus în viaţă. Gândindu-mă neîncetat în sinea mea la aceste lucruri, nu ştiam cum se făcea că, cu toată râvna mea fierbinte, amânam mereu.

---

[3] Termenul elen *ploiafesia*, introdus de Apuleius în textul latin, este alcătuit din *ploios=corabie* şi *afesis=eliberare,* permisiune de plecare, consfinţind solemna deschidere a noului sezon de navigaţie.

Într-o noapte, l-am văzut în vis pe marele preot oferindu-mi diferite lucruri pe care le purta în sân. Întrebându-l ce avea acolo, mi-a răspuns că totul mi-a fost trimis din Tesalia, şi mai mult, că tot de acolo a sosit un servitor al meu, numit Albul. La deşteptare, mi-am frământat mintea foarte multă vreme ca să ghicesc ce putea să-mi prevestească această arătare, cu atât mai mult cu cât eram sigur că n-am avut niciodată un servitor cu acest nume. Totuşi, oricare ar fi fost înțelesul profetic al visului meu, eram convins că lucrurile oferite însemnau un câştig sigur. Astfel, foarte neliniştit, dar totodată stăpânit de bucuria pe care ți-o dă speranța unui fericit beneficiu, aşteptam deschiderea templului, ca în fiecare dimineață. În sfârşit, trăgându-se la dreapta şi la stânga albele perdele care acopereau augustul chip al zeiței, am îngenuncheat în fața ei cu umile rugăciuni. Marele preot umbla din altar în altar, oficiind serviciul divin cu obişnuitele rugăciuni şi dintr-un anumit vas de libațiuni vărsa apa pe care-o luase dintr-un izvor aflat în fundul sanctuarului. În sfârşit, după îndeplinirea acestui ceremonial, cu toate formele cuvenite, credincioşii se puseră în mişcare şi, anunțând prima oră a zilei, o salutară cu matinale închinăciuni. Şi iată că în acest moment, pe neaşteptate, sosiră din Hypata servitorii pe care-i lăsasem acolo când nenorocita greşeală a Fotidei mă osândise să port căpăstru. Ei auziseră, bineînțeles, de pățaniile mele şi-mi aduceau calul pe care-l ştiți. Îi recunoscui îndată atât pe ei cât şi pe calul meu pe care mi-l aduceau. Animalul trecuse din mână în mână, dar, recunoscându-l după semnul pe care-l avea în spinare, ei putuseră să-l răscumpere. Eu eram cum nu se poate mai uluit de precizia cu care se adeverea visul meu, căci, în afară de îndeplinirea unei făgăduieli aducătoare de câştig, îmi prezisese şi înapoierea calului meu care era alb.

Adânc impresionat de toate acestea, din nou am început să frecventez cu zel slujbele ce se oficiau întru slava zeiței, pe deplin convins că binefacerile prezente sunt o chezăşie pentru viitoarele mele speranțe şi din acest moment dorința mea de a primi harul sfânt spori din zi în zi mai mult. Mă duceam foarte des la marele preot şi, cu cele mai stăruitoare rugăciuni, îi ceream să mă inițieze, în sfârşit, în tainele nopții sfinte. Dar el, personaj sobru de altfel, şi renumit prin aleasa grijă cu care păstra rânduielile unei religii atât de curate[1], mă primea cu blândețea şi bunătatea unui tată care înfrânează la copiii săi dorințele aprinse şi prea timpurii şi, opunând stăruințelor mele amânările sale, îmi

[1] Castitatea avea o foarte mare importanță, cel puțin în aparență, în toate rânduielile cultului Isidei.

potolea neliniştea din suflet prin vorbele lui pline de uşurare şi dătătoare de speranţă. Căci îmi spunea că zeiţa, printr-un semn de încuviinţare, arăta ziua când fiecare trebuia să fie iniţiat, că, în înalta-i înţelepciune, ea se îngrijea de alegerea preotului ce trebuia să săvârşească slujbele religioase, că, în sfârşit, tot ea fixa până şi cheltuielile necesare ceremoniei.

El era de părere să aşteptăm poruncile zeiţei cu o cucernică răbdare, căci eu trebuia mai ales să mă feresc de grabă şi de nesupunere, adică să nu păcătuiesc printr-un prea mare zel, când nu sunt chemat, şi prin nepăsare, când voi fi chemat. De altfel, spunea el, nu era niciunul din preoţii săi care să-şi fi pierdut mintea sau, mai mult, care să fie atât de hotărât să moară, încât, fără un ordin special al stăpânei, să îndrăznească să facă o iniţiere nechibzuită şi nelegiuită, care i-ar atrage pedeapsa cu moartea. Cheile Infernului ca şi acelea ale mântuirii sunt în mâinile zeiţei şi însăşi iniţierea în misterele ei echivalează cu o moarte de bunăvoie şi cu o viaţă care nu mai atârnă decât de bunăvoinţa ei. De obicei, ea alege ca slujitori ai săi pe cei ajunşi la capătul vieţii şi aşezaţi la hotarul dintre cele două lumi, pentru că numai lor le poate încredinţa fără teamă marile secrete ale cultului şi, prin providenţa sa, îi recheamă oarecum la viaţă şi le dă un nou prilej de mântuire[1]. Prin urmare, şi eu trebuia să aştept porunca cerească, deşi printr-o clară şi evidentă favoare a marii zeiţe, încă de multă vreme fusesem chemat şi desemnat pentru preafericitul sacerdoţiu; şi din această zi, trebuia să mă abţin, ca şi ceilalţi iniţiaţi, de la orice hrană profană şi neîngăduită, pentru a mă apropia cu mai multă evlavie de misterele acestei preacurate şi înalte religii.

Pontiful vorbise; şi nerăbdarea mea nu-mi putea birui voinţa de a-i da ascultare: plin de zel, supus şi păstrând o tăcere desăvârşită, asistam regulat, în fiecare zi, la oficierea serviciului divin. Bunătatea puternicei zeiţe nu-mi înşelă speranţa şi ea mă scuti de chinurile unei îndelungate întârzieri. Printr-o poruncă tot atât de clară pe cât era de întunecoasă noaptea în care o primii, ea mă anunţă lămurit că a sosit, în sfârşit, ziua atât de râvnită în care dorinţa mea cea mai arzătoare avea să se înfăptuiască. De asemenea, ea fixă ce cheltuieli trebuia să fac pentru iniţiere, iar pentru săvârşirea ceremoniei alese pe însuşi Mithras, marele ei preot, deoarece, după cum spunea ea, el era legat de mine prin simpatia reciprocă a celor două stele ale noastre.

---

[1] Această reînviere cu totul spirituală este o dogmă care se regăseşte şi în creştinism.

Reînsufleţit de aceste binevoitoare porunci şi rânduieli ale nobilei zeiţe, m-am trezit din somn înainte de a se fi luminat bine de ziuă şi am pornit în toată graba spre locuinţa preotului. L-am găsit tocmai în momentul când ieşea din cameră şi, salutându-l, mă pregăteam cu mai mult curaj ca niciodată să-i cer să mă iniţieze, ca şi cum aş fi avut un drept câştigat. Dar, îndată ce el m-a zărit, mi-a luat-o înainte şi mi-a spus:

— O, dragul meu Lucius, ce fericire, ce mare noroc ai tu! Voinţa augustei noastre zeiţe îţi este favorabilă, ea te-a socotit vrednic de o atât de înaltă chemare. Ei bine, zise el, de ce tocmai acum stai liniştit, de ce-ai rămas pironit locului? Iată ziua mult dorită, necontenit chemată în rugăciunile tale, aceste mâini ale mele te vor iniţia în cele mai sfinte şi mai adânci taine ale cultului nostru!

Apoi, punându-mi pe umăr mâna dreaptă, preabinevoitorul bătrân mă conduse îndată la porţile impozantului templu. După ce, potrivit obişnuitei datini, oficie slujba deschiderii templului şi săvârşi sacrificiul dimineţii, scoase dintr-o tainiţă a sanctuarului nişte cărţi scrise cu litere necunoscute[1] care în mod prescurtat reprezentau formule sfinte. Unele erau figurate prin tot felul de animale, altele prin desene înghesuite şi încâlcite, unele în formă de nod, altele în formă de roată şi altele cu vârfuri îndesate asemenea cârceilor de viţă, al căror înţeles rămânea ascuns curiozităţii profanilor. El mi-a citit din aceste cărţi ce pregătiri trebuia să fac neapărat pentru iniţierea mea.

Numaidecât, atât eu personal, cât şi prin amicii mei, am cumpărat cu zel şi fără să ne zgârcim tot ce ne trebuia. Sosind momentul, după cum spunea preotul, el mă conduse, însoţit de sacrul colegiu, la baia care se afla nu departe de templu. Îndată intrat la apă, după datină, marele preot, invocând bunăvoinţa divină, mă purifică, stropindu-mă cu o apă sfinţită. Trecuseră primele două părţi ale zilei, când el mă aduse din nou în templu şi mă aşeză chiar la picioarele zeiţei. Îmi dădu în secret unele îndrumări pe care graiul omenesc nu le poate destăinui şi îmi porunci cu glas tare înaintea întregii asistenţe să mă abţin zece zile în şir de la orice plăcere a mesei, să nu mănânc nimic din ce a avut viaţă şi să nu beau

[1] Erau hieroglife de care se serveau egiptenii pentru a păstra principalele dogme ale religiei, ale sfintei morale şi ale politicii. Ele serveau nu numai pentru cărţile sfinte, ci erau săpate pe pietre, pe obeliscuri sau pe piramide. Fiecare semn arăta un cuvânt şi uneori avea un întreg înţeles. Un bun rege era reprezentat printr-o albină, cursul anului şi schimbările sale, printr-un şarpe care mişca din coadă, iuţeala printr-un uliu.

vin. Păzind aceste porunci, potrivit datinei, cu o exactitate vrednică de tot respectul, în sfârşit sosi ziua hotărâtă pentru împlinirea făgăduielilor divine. Soarele tocmai cobora la orizont şi din nou aducea seara, când din toate părțile se revărsa o numeroasă mulțime care, după uzul antic al misterelor, îmi aducea diferite daruri. Atunci, marele preot, îndepărtând pe toți profanii, mă luă de mână şi, îmbrăcat cum eram într-o cămaşă din pânză de în nepurtată, mă conduse în sanctuarul templului.

Poate tu, cititor curios, mă vei întreba, cu oarecare îngrijorare, ce s-a spus, ce s-a făcut după aceea. Aş spune, dacă mi-ar fi permis s-o spun, ai afla dacă ți-ar ti îngăduit să asculți. Dar ar fi o crimă deopotrivă de mare şi pentru urechile şi pentru limba care s-ar face vinovate de o indiscreție şi de o curiozitate atât de sacrilege. Totuşi, văzându-te chinuit de o pioasă dorință, nu te voi lăsa într-o prea lungă aşteptare. Ascultă deci şi crede, căci tot ceea ce voi spune e adevărat. M-am apropiat de hotarele morții, am călcat pragul Proserpinei şi de acolo m-am întors, trecând prin toate elementele. În mijlocul nopții, am văzut soarele strălucind cu o lumină orbitoare, m-am apropiat de zeii Infernului şi de zeii cerului, i-am văzut la față şi i-am adorat de aproape. Iată, ți-am spus lucruri pe care, deşi le-ai auzit, eşti totuşi osândit să nu le înțelegi!

Acum să-ți povestesc numai ceea ce, fără sacrilegiu, poate fi relevat minților profane. Şi iarăşi s-a făcut dimineață. După ce s-au terminat ceremoniile, am înaintat îmbrăcat în douăsprezece[1] stole[2] sacerdotale, veşmânt destul de mistic, e adevărat, dar despre care nicio lege nu mă împiedică de a vorbi, dat fiind că în acel moment am fost văzut astfel îmbrăcat de foarte mulți dintre cei de față. Căci primisem porunca să stau în mijlocul templului, urcat pe o estradă de lemn, aşezată înaintea statuii zeiței. Eram îmbrăcat într-un splendid veşmânt din cea mai fină pânză de în, împodobit cu flori pictate şi, de pe umeri, îmi atârna pe spate, până la călcâie, o prețioasă hlamidă. Din orice parte m-ai fi privit, eram împodobit cu figuri de animale zugrăvite în tot felul de culori. Ici erau balauri de India, acolo grifoni[3] hiperboreeni, animale dintr-o altă lume, înzestrate cu aripi ca zburătoarele. Inițiații dau acestui ultim veşmânt numele de stolă olimpică[4]. În mâna dreaptă țineam o torță

[1] Aluzie la cele douăsprezece semne ale zodiacului prin care, în fiecare lună, trecea Isis sau Larsa.
[2] Veşmânt al preoților Isidei.
[3] Făpturi înaripate, cu trup de leu şi cap de vultur, care locuiau împreună cu un legendar popor situat în extremitatea nordică a lumii.
[4] Pentru că era întrebuințată la ceremoniile lui Jupiter Olimpicul.

aprinsă, pe cap aveam o frumoasă coroană de palmier, ale cărei frunze se înălţau ca nişte raze în jurul capului meu. Trăgându-se perdeaua care mă ascundea privirilor, deodată astfel împodobit asemenea soarelui, am apărut ca o adevărată statuie, asupra căreia mulţimea şi-a aţintit privirile ei uimite. După aceea, am serbat fericita zi a renaşterii mele printr-un strălucit şi vesel banchet. Aceleaşi ceremonii s-au repetat timp de trei zile, urmate de prânzul religios, adaosuri indispensabile ale iniţierii.

Am mai rămas acolo câteva zile pentru a mă bucura de nespusa plăcere de a contempla statuia zeiţei, căreia îi eram obligat pentru binefacerea sa mai presus de orice răsplată. În sfârşit, ascultând de poruncile ei, după ce i-am plătit umilul meu tribut de recunoştinţă, desigur nu întreg, ci după puterile mele, m-am pregătit de întoarcere acasă, după o lipsă atât de îndelungată. Dar mi-a venit foarte greu să mă despart de ea. Atunci, aruncându-mă la picioarele ei, i le-am şters cu faţa vreme îndelungată şi, cu lacrimi în ochi şi cu suspine, care, în fiecare clipă îmi întrerupeau cuvintele, i-am adresat această smerită rugăciune:

„Sfântă zeiţă, veşnic neobosită pentru mântuirea neamului omenesc, întotdeauna negrăit de generoasă pentru ocrotirea muritorilor, tu ai pentru cei nenorociţi şi întristaţi o dulce iubire de mamă. Nu trece o zi, o noapte, nici chiar o singură clipă care să rămână nesemnalată prin vreuna din binefacerile tale, fără ca tu să aperi oamenii pe pământ şi pe mare, fără să îndepărtezi de ei furtunile vieţii, întinzându-le o mână salvatoare. Cu mâna ta desfaci chiar urzeala cu neputinţă de descurcat a Destinului, potoleşti furtunile Soartei, îndepărtezi influenţele vătămătoare ale constelaţiilor. Zeii din Olimp te cinstesc, iar cei din Infern te respectă, tu dai universului mişcarea sa de rotaţie, soarelui lumina sa, tu cârmuieşti lumea şi calci în picioare Tartarul. Armonia corpurilor cereşti, revenirea anotimpurilor, veselia zeilor, docilitatea elementelor, totul e opera ta. La un semn al tău, suflă vânturile, norii se adună, seminţele încolţesc, mugurii apar. Maiestatea ta umple de o sfântă înfiorare şi păsările care zboară în aer, şi fiarele care rătăcesc în munţi, şi şerpii care se ascund sub pământ, şi monştrii care înoată în ocean. Dar, vai! Pentru slăvirea laudelor tale e prea slab talentul meu şi pentru a-ţi oferi sacrificii demne, averea mea e prea neînsemnată. Nici slabul meu glas, nicio mie de guri şi tot atâtea limbi, niciun etern şi nesecat izvor de cuvinte n-ar putea să exprime sentimentele pe care mi le inspiră măreţia ta. Mă voi mulţumi deci să fac singurul lucru cu putinţă unui om credincios, dar sărac: voi păstra adânc întipărit în inima

mea cerescul tău chip, şi-l voi avea veşnic prezent în gândul meu!”

Astfel m-am rugat atotputernicei zeițe, apoi, îmbrățişând cu dragoste pe marele preot Mithras, de-aici înainte tatăl meu, am rămas multă vreme atârnat de gâtul lui şi, acoperindu-l cu sărutări, îi ceream iertare că nu puteam să-l răsplătesc cum se cuvine pentru nesfârşitele lui binefaceri. În sfârşit, după ce i-am mulțumit de mii de ori, mi-am luat rămas bun şi am pornit fără ocol spre larii părinților mei[1], după o lipsă atât de îndelungată. Dar după câteva zile petrecute acasă, sub inspirația puternicei zeițe, mi-am strâns repede bagajele şi, îmbarcându-mă, am luat drumul spre Roma. Având norocul să sufle un vânt favorabil, am ajuns foarte repede la portul lui Augustus[2], şi de acolo, zburând într-un car uşor, am sosit în cetatea sfântă[3], seara, în ajunul Idelor[4] lui Decembrie. Din acea clipă principala mea grijă a fost să mă rog zilnic puternicei Isis, care la Roma e cunoscută sub numele de zeița din Câmpul lui Marte, din cauza locului unde e ridicat templul ei. Am devenit unul din zeloşii ei adoratori şi, cu toate că nou venit în acest templu, nu mai eram un străin în sfânta religie.

Soarele străbătând cercul zodiacului, îşi încheiase revoluția lui anuală, când somnul mi-a fost întrerupt de apariția binefăcătoarei zeițe care veghea asupra mea; ea mi-a vorbit de o nouă inițiere, de noi ceremonii religioase. Eram foarte mirat să văd ce pregătea, ce prorociri avea să-mi mai anunțe, şi cum nu era să nu fiu, când îmi închipuiam că inițierea mea era de mult terminată! Dar, căutând să-mi explic, pioasa nedumerire şi nelinişte care mă cuprinsese, am descoperit lucrul într-adevăr nou şi cu totul surprinzător că în realitate eram inițiat numai în misterele zeiței şi că mai rămânea să fiu introdus şi în acelea ale marelui zeu, atotputernicul tată al zeilor, invincibilul Osiris; că, cu toate legăturile strânse, cu toată unitatea celor două divinități şi a celor două culte, era o foarte mare deosebire între fiecare din inițieri, că, în sfârşit, trebuia să mă recunosc chemat a sluji şi pe acest mare zeu.

De altfel, în curând am avut certitudinea acestui lucru, fiindcă în noaptea următoare am văzut în vis pe unul dintre preoți îmbrăcat într-un veşmânt de în, care, purtând tirsuri, frunze de iederă şi unele obiecte ce nu trebuiau pomenite, le-a depus chiar în camera mea; apoi, ocupând

---

[1] Spre Madaura. Oraşul unde se născuse şi unde locuia Lucius Apuleius.

[2] Ostia, port maritim al Romei la vărsarea Tibrului.

[3] Numită astfel şi pentru că la Roma erau acceptate şi protejate toate religiile.

[4] Ziua în care calendarul roman împărțea luna în două: 15 sau 13 (în cazul lunii decembrie).

scaunul unde şedeam eu de obicei, mi-a comunicat ordinul de a pregăti ospățul, care trebuia să aibă loc înainte de admiterea mea în această mare credință. Şi, evident, ca să-mi dea posibilitatea de a-l recunoaşte după vreun semn, mi-a arătat că şchiopăta uşor de piciorul stâng, al cărui călcâi era puțin sucit înăuntru.

O astfel de manifestare a voinței divine mi-a risipit orice umbră de îndoială şi numaidecât, după ce am adresat zeiței rugăciunile mele de dimineață, cu cea mai mare grijă, am căutat să văd care dintre toți preoții mergea la fel cu acela din visul meu. Şi nu mi-a trebuit mult timp ca să-l găsesc, căci printre pastofori am zărit îndată pe unul care, în afară de indiciul piciorului, semăna exact la statură şi înfățişare cu apariția mea nocturnă, despre care am aflat mai târziu că se numea Asinius Marcellus, nume care nu era deloc străin cu revenirea mea la chipul omenesc. M-am dus la el fără întârziere, şi era în afară de orice îndoială că ştia mai dinainte ce aveam să-i spun, căci încă de mult, printr-o înştiințare la fel cu a mea, fusese ales de zeiță pentru săvârşirea inițierii mele. Într-adevăr, în noaptea precedentă el visase că, în momentul când împletea coroane pentru marele Osiris, auzise chiar din gura cu care acesta dictează fiecăruia destinul său, că-i va trimite un locuitor din Madaura, dar absolut sărac, pe care trebuia să-l inițieze îndată în misterele sale, şi, că, prin providența sa, se rezervă neofitului o mare glorie literară şi oficiantului un însemnat câştig.

Destinat astfel inițierii cu toată dorința mea, o amânam mereu numai din cauza lipsei de bani, căci cheltuielile făcute cu călătoria mea aproape îmi ruinaseră micul patrimoniu, iar la Roma, cheltuielile inițierii erau cu mult mai numeroase şi mai mari decât în provincia de unde veneam. Această sărăcie mă punea în situația cea mai grea şi, după cum spune un vechi proverb, eram între ciocan şi nicovală[1]. Cu toate acestea, zeul nu înceta a mă zori şi, tot îndemnându-mă şi chiar poruncindu-mi, mă puse într-o mare încurcătură. În sfârşit, mi-am vândut hainele şi, oricât de puține şi de sărăcăcioase erau, am scos suma ce-mi trebuia, căci mi se trimisese în chip special următoarea poruncă:

— Cum!, îmi spunea zeul, pentru a-ți procura vreo plăcere tu n-ai şovăit o clipă să-ți vinzi hainele şi acum, când e vorba să fii inițiat în mistere atât de mari, nu te expui la o sărăcie de care niciodată nu vei avea să te căieşti?

După ce am procurat totul din belşug, m-am mulțumit încă zece zile

[1] În text: între piatră şi altar. Proverbul a rămas de la sacrificiile zeilor, când preotul ucidea victima, la picioarele altarului, lovind-o cu o piatră.

cu alimente care n-avuseseră viață; în afară de asta am cerut să mi se radă complet capul şi, iluminat de misterele nocturne ale marelui Serapis, observam acum cu o deplină încredere pioasele practici ale unei religii surori. Asistam adesea la serviciul divin, ceea ce, în această călătorie a mea în țară străină, îmi aducea o foarte mare mângâiere şi-mi procura chiar un trai mai îmbelşugat, căci, mulțumită unui favorabil destin, am avut unele mici câştiguri pledând în for, de mai multe ori, în latineşte.

După foarte puțin timp, printr-un ordin neprevăzut şi cu totul surprinzător, divinitatea mă invită din nou şi mă sili să mă supun unei a treia inițieri. Cuprins de o mare îngrijorare şi extrem de tulburat, îmi frământam mintea cu tot felul de presupuneri, neştiind unde putea să ducă această nouă şi nemaiauzită stăruință a zeilor, şi nu puteam pricepe de ce nu era desăvârşită o inițiere care fusese de două ori repetată. De bună seamă, îmi ziceam eu, că Mithras şi Asinius nu şi-au îndeplinit cum trebuie şi pe deplin sarcina ce li se dăduse, şi într-adevăr, am început să pun la îndoială buna lor credință. Ca un nebun, eram agitat de aceste gânduri, când, într-o noapte mi-a apărut în vis binevoitoarea divinitate: „Nu te speria de aceste numeroase inițieri, îmi zise ea, şi să nu-ți închipui că mai înainte s-a omis ceva. Dimpotrivă, bucură-te de interesul pe care zeii binevoiesc necontenit să ți-l arate, şi mai degrabă fii mândru că obții de trei ori ceea ce altuia i se acordă o singură dată, căci acest număr îți va asigura o eternă fericire. Şi de altfel această a treia inițiere îți este foarte necesară. Gândeşte-te, cel puțin acum, că haina pe care ai îmbrăcat-o în provincia ta trebuie să rămână acolo în templul unde ai depus-o, şi că la Roma, în zilele de sărbătoare, tu n-ai putea să-ți faci rugăciunile îmbrăcat cu ea, nici să te arăți în splendoarea acestui preafericit veşmânt, dacă ți se va fi ordonat s-o faci. Deci, pregăteşte-te cu suflet bucuros pentru această nouă inițiere care, sub auspiciile zeilor, îți va aduce fericire şi prosperitate!"

După aceste convingătoare cuvinte, augusta divinitate binevoi să-mi arate în vis lucrurile de care aş mai avea nevoie pentru a fi inițiat. Atunci, fără nicio întârziere, fără să mai amân lucrul pe a doua zi, îndată m-am dus să destăinuiesc marelui preot ceea ce mi se arătase în vis. Din nou mi-am impus înfrânarea de la orice carne de animal şi, printr-o cumpătare acceptată de bunăvoie, depăşind acele zece zile prescrise de un vechi obicei, mi-am procurat obiectele necesare inițierii, făcând numeroase daruri mai mult din râvna pietății decât pe măsura mijloacelor mele. Dar, mulțumită cerului, nu mi-a părut rău nici de

aceste osteneli, nici de aceste cheltuieli, căci generoasa providenţă a zeilor îmi procurase, în for, numeroase procese care mi-au adus frumoase câştiguri.

În sfârşit, după câteva zile, primul dintre marii zei, cel mai strălucit dintre cei puternici, cel mai puternic dintre cei străluciţi, regele nemuritorilor şi domnitorul suprem, Osiris, mi se arătă în vis nu ascuns sub o înfăţişare străină, ci binevoind a mă face să-l văd aievea şi să aud cuvântul său vrednic de respect. El m-a încurajat să-mi reiau cât mai neîntârziat, în for, glorioasa carieră de apărător al dreptăţii şi să nu mă sperii de calomniile pe care le răspândeau invidioşii întărâtaţi de ştiinţa mea, rodul atâtor laborioase vegheri. Şi ca să nu practic cultul său împreună cu ceilalţi adoratori ai săi, el m-a primit în colegiul pastoforilor şi chiar în numărul decurionilor cvinevenali[1]. Din acest moment, cu capul ras, am început să-mi îndeplinesc serviciul în această veche corporaţie, înfiinţată pe vremea lui Sulla, şi fără să-mi acopăr sau să-mi ascund vreodată goliciunea ţestei, mă expuneam tuturor privirilor cu un soi de bucurie.

---

[1] Decurion înseamnă cel care are sub comanda sa zece oameni. Aici trebuie să înţelegem nişte demnitari care, printre pastofori, aveau sub ordinele lor un anumit număr de preoţi, şi a căror putere dura cinci ani.

SUMAR